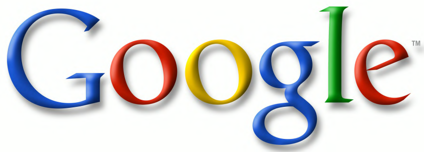
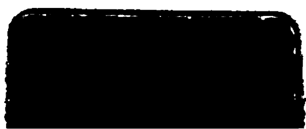

Koh

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK.

XI. DEEL.

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK;

DOOR

JACOBUS KOK.

ELFDE DEEL.

DA. — DIO.

TWEEDE DRUK.

MET KAARTEN, PLAATEN en POURTRAITEN.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.
MDCCLXXXVIII.

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

DA.

DAAL, of *ten Daal*, weleer eene Abdij, buiten de *Catharijne-Poort*, te *Utrecht*; zie MARIEN-DAAL.

DAALEM, of *Daalhem*, een klein Kasteel en Steedje, in het Kwartier van *Overmaas*, met een Rechtsgebied, dat geen van de minsten is, en, van ouds, tot aan het jaar 1239, zijne eigene Graaven gehad heeft. HENDRIK DE TWEEDE, Hertog van *Braband*, om dat de inwooners den toevoer, meer dan eens, benaderd hadden, ontnam, in dat jaar, den inwooneren hunnen eigendom, en stelde hen onder 't gebied van *Braband*; zo als men, uit de oude Geschiedenissen van *Braband*, zien kan. In 1278 werd *Daalhem*, of *Daalem*, door den Heer WALRAM VAN VALKENBURG, behuwdbroeder van REINALD VAN NASSAU, Graave van *Gelder* en *Zutphen*, in 't midden van den Winter, zeer streng belegerd, en met groote woede bestormd; 't welk te ligter geschieden kon, vermits de grachten rondsom zwaar met ijs bezet waren. Heer HERMAN VAN WITTEN redde die van *Daalhem* uit hunne benaauwdheid, zonder dat zulks zijn oogmerk was. Hij, met eenig volk, rondzwervende, en eenige huizen in brand steekende, vermoedden de *Valkenburgers*, dat de Hertog van *Braband* hun, met al zijne magt, op het lijf kwam; dus lieten zij af van stormen, en vlooden van daar. In de maand van April des jaars 1568, werden, bij deze plaats, de Edele Heeren MONTIGNIJ, VILLIERS, CARLOO, en meer anderen, benevens twaalf honderd man, door ORANJE bijeen gezameld, op bevel van ALBA, door LODRON en D'AVILLA geslagen; in welke onheilen het gantsche land van *Daalhem* rij-

kelijk deelde. Dit landschap is, ingevolge het Partage-Tractaat van 1661, tusschen den Koning van *Spanje* en de Algemeene Staaten verdeeld. Het Steedje, waarvan het gantsche landschap den naam ontleend heeft, ligt op een rotsachtigen berg, die uit een aangenaame valeie oprijst. Van muur en poorten zijn alleenlijk eenige geringe overblijfzelen te zien. Het getal der huizen aldaar is niet meer dan veertig. Het Kasteel staat op den top des bergs, waartoe men van de Marktplaats den toegang heeft. Weleer was het de verblijfplaats der Graaven VAN DAALHEM, en toen ongemeen sterk. In het jaar 1664, werd het, door den Commandant van *Maastricht*, ingenomen, en met Staats krijgsvolk bezet. Ook is het, na de gezegde verdeeling, aan den Staat gebleeven. In 1673 werd het door de *Franschen* bemagtigd, en kort daarna geslecht. De Kerk van *Daalhem*, die zo wel door de Roomsche als Gereformeerde Waalen gebruikt wordt, staat omtrent halfwegen den opgang van den berg. Het Gerecht aldaar bestaat uit den Drossaart, Schout, zeven Schepenen, Griffier en twee Burgemeesteren, die, jaarlijks, door de Burgers verkoozen worden. Onder *Daalhem* behooren zes hooge Heerlijkheden.

Zie *Chronijk van Braband.* BAUDART, *Nassausche Oorlogen.* VAN HEURN, *Beschrijving van 's Hertogenbosch.* BACHIENE, *Geographie.*

DAALEM, eene Heerlijkheid in de *Thielerwaard*, nabij het Dorp van dien naam, tegenover *Loevestein. Vuuren* en *Daalem* zijn eene Conbinatie, die door één Predikant bediend wordt.

DAALEM, of *Daalen*, in oude tijden een zeer aanzienlijk en adelijk Geslacht. Eenige laatere afstammelingen schreeven zig ook wel DALEM. In 1353 leefde zekere DIRK VAN DALEM, of DALEN, die Schildknaap van Graave WILLEM DEN VIJFDEN was. Ook leefde nog, in het jaar 1410, Heer FLORIS VAN DALEM. De nadere afstammelingen daarvan zijn onbekend.

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp en Schoutsampt in *Drenth*, onder het Dingspil *Zuiderveld.*

DAA-

DAALEN, of *Dalen*, een Dorp onder het Drosampt van *Coeverden*, een kwartier uurs van daar.

DAAM, (....) staat bekend als Kapitein, onder de beroemde grondleggers der Nederlandsche Vrijheid; een eernaam, aan dezelven gegeeven, na de inneeming van *den Briel*. DAAM en MARINUS BRANDT waren de eersten, die, met hunne schepen, voor het Hoofd van *den Briel* naderden, en binnen kwamen.

Zie BOR, VI. Boek, fol. 265.

DAAMEN, (ADAM) geboren te *Amsteldam*, alwaar zijne ouders gegoede Burgers waren, werdt, tot vordering zijner studie, buitenslands op de Hooge Schoole gezonden. Dezelve voleindigd hebbende, werd hij Priester, Licentiaat in de beide Rechten en Domheer te *Keulen*. Toen de beruchte THEODORUS KOK het land moest ruimen, in 1702, verzorgde DAAMEN hem, te *Keulen*, twee jaaren lang, van kost en andere benoodigdheden, in zijn eigen huis. Daarna werd DAAMEN tot Priester-Kanunnik, en ook tot Deken van de Kerk te *Emmerik* verheven. In het jaar 1707 werdt hij, op bevel van Paus CLEMENS DEN ELFDEN, tot Algemeenen Pauslijken Vicaris der *Nederlanden* aangesteld, en op het einde van dat jaar tot Aartsbisschop van *Adrianopolis*, te *Keulen*, gewijd. Terwijl men, te *Keulen*, over zijne verheffing vrolijk was, werden de Vaders Jesuiten, op den 18den Februarij des jaars 1708, voor de Vergadering der Gecommitteerde Staaten van *Holland* ontboden, en hun aangezegd, dat, indien zij niet bewerkten, dat de vrede (zijnde de twisten tusschen de *Roomschgezinden* en *Jansenisten* toen op hun hevigst) onder hen, binnen den tijd van drie maanden, hersteld werd, zij het land zouden moeten ruimen. Wat DAAMEN aangaat, die zig al te voorbaarig gedroeg, en verzuimd had de Staaten van zijne aanstelling kennis te geeven; dezen werd, nadat hij, van *Keulen*, den *Rhijn* was afgezakt naar *Emmerik*, zig aldaar, onder het luiden der klokken en 't zingen van het *Te Deum*, feestlijk hadt doen inhaalen, vandaar in *Holland* was gekomen, van alle kanten gelukwenschingen ontvangen, en zijn ampt aanvaard hadt, zonder, gelijk wij zeiden, te de Staaten kennen, 't welk, volgens

de Plakaaten, moest vooraf gaan, den 26sten April des jaars 1709, openlijk, bij Plakaat, de exercitie van zijn ampt verboden, op pœne van zwaarder straffe. DAAMEN, zijnen misslag te laat bemerkende, vervoegde zig nu en dan tot de Staaten, en bragt verscheidene redenen tot zijne verschooning in; hij deed al wat mogelijk was, om het Plakaat weder ingetrokken te krijgen; doch alles was vruchtloos.

De Vaders Jesuiten, waarvan wij straks meldden, bragten mede alles bij ter betooninge van hunne naarstigheid, om het bevel der Staaten (naamlijk het bewerken van den vrede) te volbrengen; dan ook deze waren, reeds te vooren, den 19den Julij 1708, buitenslands gezonden.

De Roomsche Geestlijkheid even ijverig blijvende, om de wettige Kerkorde en Tucht in stand te houden, die door geen buitenlandschen en onerkenden Kerkvoogd konde gehandhaafd worden, en echter reikhalsde naar den vrede, had, op den 29sten November 1708, WILLEM DAMLOORT, Pastoor in '*s Gravenhage* en Kanunnik te *Utrecht*, naar *Keulen* gezonden. In het volgende jaar, als het gemelde Plakaat der Staaten van *Holland* afgekondigd was, werd CORNELIS STEENOVE, mede Kanunnik te *Utrecht*, en Pastoor te *Amersfoort*, naar *Keulen* ontboden, door den Heer DE BUSSI. Doch in Stede van den vrede te bewerken, werd de twist nog heviger, door dien sommigen zig beriepen op en dekten onder het Jubelfeest, door Paus CLEMENS DEN ELFDEN uitgeschreven; een gedrag, dat door de Staaten met zulk eene verontwaardiging beschouwd werd, dat dezelven alle uitlandsche Bullen, bij een Plakaat van den 14den December 1708, verboden, en hetzelve bij een nader Plakaat van den 26sten April 1709 bevestigden; ontbiedende, daarenboven, de hoofden der Geestlijkheid voor de Vergadering der Staaten, op den 12den November, en naderhand op den 21sten van die maand; alwaar aan dezelven op het strengst bevolen werd, de zending van alle Wereldsheeren en geordenden, die na den dood van GERARDUS POTKAMP, voorganger van ADAM DAAMEN, waren ingekomen, te onderzoeken, en te beloven de onderhouding van het daarop gemaakte Plakaat, en vooral dat zij, voornaamlijk in zaaken, die de Kerk aangingen, geene gemeenschap met ADAM DAAMEN

zou-

zouden houden. Zekere Geestlijke te *Leiden*, en een ander in 't *Gooijland*, bevonden wordende, hierop geen acht te slaan, werden uitgebannen. De bovengemelden DAALENOORT en STEENOVE, geen accoord met den Pauslijken Nuncius, den Heer DE BUSSI, kunnende treffen, en DAAMEN uit het land gebannen zijnde, en dus geen voordeel, maar wel nadeel van zijn ampt hebbende, verzocht hij aan den Paus ontslag van hetzelve. Vermits dit hem aanhoudende geweigerd werd, deed hij, om landwinning te krijgen, den volgenden brief van afstand, aan de Staaten, overgeeven.

ADAM DAAMEN.

„ Ik ondergeschreven verklaar waar te zijn, en betuige onder het openbaar geloof, dat op den 15den Augustus 1709, „ voor mij ondergeschreven Notaris der pleitzaaken en vonnissen van het Aartsbisschoppelijke Hof te *Keulen*, en voor de „ getuigen daartoe bijzonderlijk verzogt, is verscheenen de „ Hoogwaardigste Heer *Adam Daamen*, Aartsbisschop van „ Adrianopolen, Kanonik en Kapittelheer van deze Metropolitaansche kerk enz. En dat hij van het Pauslijk Vicarisschap, „ het welke hem door onzen allerh. Vader *Klemens XI.* over „ de Vereenigde Nederlanden was opgedragen, om redenen zijn „ gemoed bijzonderlijk beweegende, op de allerkrachtigste wijze afstand heeft gedaan. Doch als gemelde Aartsbisschop, „ hierop van zijne H. een weigerend antwoord had ontvangen, „ heeft hij, om des te grooter uitwerking van zijn afstand te „ bekomen, op den 27sten October van het voorn. jaar den „ Heer *Ernst Zigler*, tot zijn zaakbezorger aan het Roomsche „ Hof aangesteld, om zijnen gemelden afstand, op de sterkste „ en kragtigste wijze aantedringen."

„ Daarenboven getuige ik, dat ik zelf den Brief van gemelden afstand, dewelken door mij opgesteld was, benevens „ meer andere papieren en geschriften, tot deze zaak behoorende, in den Brief, welke naar Rome moest afgaan, heb ingeslooten, en in de handen van een knecht heb overgegeeven, om aan het gewoonlijke Posthuis besteld te worden; en „ verders, dat ik twee weigerende antwoorden, het eene van

„ den uitmuntenden Heer en Kardinaal *Sacripanti*, en het an-
„ der van den Secretaris *Cavalleris*, en verder nog een derge-
„ lijk antwoord van den Heer *Zigler* gezien en geleezen heb.
„ Daarenboven verklaar ik Notaris waar te zijn, dat welgemel-
„ de Heer *Daamen*, om de toeftemming zijner Heiligh. op al-
„ le mooglijke wijze te bevorderen, op den 11den September
„ des jaars 1710 nog een andere zaakbezorger den Heer *Ph.*
„ *Castellani*, aan het R. Hof heeft aangefteld, en dat hij aan
„ denzelven in mijne tegenwoordigheid, die zelfs de fchrijver
„ was, nog een wijdloopiger bevel, om zijn ontflaging te be-
„ werken, gezonden heeft, voorziende dezelve met alle magt,
„ om op het allerkrachtigst, zo door zig zelfs, als door de
„ voorfpraak van anderen door te drijven. Dat gemelde Hoog-
„ waardigfte Heer dergelijke aanhoudingen nog dikwils heeft
„ vernieuwd, en dat hij bijzonderlijk op den 16den November
„ 1710, deze uitdrukkelijke woorden aan zijn Agent voorn.
„ den Heer *Castellani* heeft gefchreeven: *Ondertusfchen wil ik*
„ *niet vertrouwen, dat 'er geen hoop van mijne verlosfing*
„ *meer overig is, van het Vicarisfchap, aan dat Hof te ver-*
„ *werven: dewijl het mij als een harde zaak voorkomt, noch*
„ *door geld, noch door mildaadige vereeringen geholpen te*
„ *kunnen worden. Indien 'er eenig middel, 't welk menfche-*
„ *lijker wijze mooglijk is, bedacht kan worden, dat men 't*
„ *te werk ftelle, geef ik mijn woord dat mij grooter dienst,*
„ *door deze verloofing gefchieden zal, als met de begiftiging*
„ *van het grootfte Bisdom.* Verders verklaar ik waar te zijn,
„ en ik betuige dat ik gezien en geleezen heb, verfcheide ant-
„ woorden van gemelden Heer *Castellani*, met zijn eigen hand
„ gefchreeven (welke mij bekend is) waarin hij wijdloopig ver-
„ klaard, dat hij niets in deze zaak heeft kunnen uitrichten:
„ en in eenen van den 29 November fchreef hij: laat de klach-
„ ten ophouden, waaruit niets goeds te wachten is: het geduld
„ is noodzaaklijk, zo als dit alles kan getoond worden. Zo
„ dat noch de ijver van den Aartsbisfchop, noch de naarftig-
„ heid zijner Agenten, om het ontflag te bewerken, geen-
„ zints in twijffel konnen getrokken worden. Tot ooirkonde
„ van het bovenftaande, heb ik den tegenwoordigen Brief ge-
„ fchre-

„ fchreven en ondertekend, en met mij gewoon Signet be-
„ krachtigt."

Zijnde deze getekend te *Keulen*, den 11den Maart 1711, door

DAMIANUS HERM. NYDEGGEN,

Pausfelijke Pro-Notaris.

DAAMEN, bij de Staaten, zo min als bij het Hof van *Rome*, eenige gunst kunnende verwerven, fleet de rest zijner dagen te *Keulen*, alwaar hij overleed den 30ften December des jaars zeventien honderd zeventien.

DAAMS, (PIETER) *Antwerpenaar*, een man van groote bekwaamheid, ftierf te *Lier*, als *Karthuizer*, en liet eenige fchriften na.

DAASDONK, een aanzienlijk Slot, in de Baronnie van *Breda*, bij het Dorp *Ginneke*, naar welk Slot het adelijk geflacht VAN DAASDONK den naam voert.

DAATZELAAR, (ADRIAAN) is in 's Lands gefchiedenisfen bekend geworden, door de ontkoming van den Heer H. DE GROOT uit zijne Gevangenisfe op *Loeveftein*; zijnde DAATZELAAR de man, aan wiens huis, te *Gorichem*, de kist, waarin die vermaarde man verborgen was, befteld werd, en uit wiens huis hij, na van gewaat veranderd te hebben, verder den weg naar *Braband* nam.

Zie VAN LOON, *Penningkunde*, II. Deel, p. 134. en andere.

DACIËRS, naam van één der oude volken, welke bewooners waren van de landftreeken, thans bekend bij den naam van *Moldavië* en *Wallachije*. Naderhand, en wel in de vijfde eeuwe, werden hunne landftreeken door de *Gedipers* ingenomen.

DAGHORST, een Slot of adelijk Huis, in 't landfchap *Twenth*, onder de Provintie van *Overijsfel*, doch eigenlijk onder het gerecht van *Kedingen* behoorende.

II. DAGOBERT, de eerste van dien naam onder de Koningen van *Austrasie*, en daarna van de *Franken*. Op 't Art. BEROALD hebben wij van zijne bedrijven, deze landen betreffende, reeds gewag gemaakt. Hier moet gezegd worden, wat hij verder verrichtte. In het jaar zes honderd twee-en-veertig, of, zo anderen willen, nog vroeger, bouwde hij, in den middenarm van den *Rhijn*, een kasteel, aan den *Overvaart*, in 't latijn *Trajectum* genaamd, 't welk, allengskens huizen daarbij gebouwd zijnde, tot eene Stad geworden is, die wij nu *Utrecht* noemen. De stichting van dit kasteel geschiedde op, of digt bij de plaats, daar eerst *Antonia*, daarna *Wiltenburg*, zou gestaan hebben; zie ANTONIA, UTRECHT en WILTENBURG. Dit Slot *Trajectum ad Rhenum*, of *Utrecht*, schonk hij aan CUNIBERT, Bisschop van *Keulen*. Onder CLEMENS WILLEBRORD hebben wij gezien, dat dit een Bisdom op zig zelve is geworden. DAGOBERT stichtte aldaar ook een Kapel of Kerk, die aan ST. THOMAS gewijd werd; hij stelde 'er Priesters om de Heidenen tot het Christendom over te brengen; doch de kapel werdt, door die afgodische volken, weder afgebroken; zie verder het geene op 't Art. van CLEMENS WILLEBRORD daarvan gezegd is. Wat DAGOBERT verder betreft, de meeste Historieschrijvers getuigen van hem, dat hij, in den aanvang zijner Regeeringe, een grootmoedig, voorzichtig en voortreffelijk Vorst was, maar daarna begon te veranderen, en zig aan veele snoode zaaken schuldig maakte; doch dat hij, op het einde van zijn leven, weder onberispelijk geleefd en geregeerd heeft. DAGOBERT, zeggen zij, kwam, op den ouderdom van vijftien jaaren, aan de regeering, als Koning van *Austrasie*, of een gedeelte daarvan, en werd, zo lang hij zig naar den goeden raad van PIPIJN, Groot-Hofmeester, en van ARNOULD, Bisschop van *Metz*, en naderhand naar dien van CUNIBERT, Aartsbisschop van *Keulen*, schikte, gehouden voor een voorbeeld van wijsheid en deugd, van onthouding en van rechtvaardigheid; maar nadat hij CUNIBERT had verjaagd, PIPIJN's raad niet meer wilde volgen, spattede hij uit in veele misslagen. Hij deedt zijnen oom BERNULPH, zonder oorzaak, ombrengen, nam bij zijne vrouw nog drie andere vrouwen, en veele bijzitten en bedreef meer andere snoode daaden, voornaamlijk na den

dood

dood van zijnen vader, en toen hij, door erfopvolging, Koning van *Frankrijk* geworden was. Hij beroofde zijne onderdaanen, eigende zig alle hunne bezittingen toe, en werd hoe ouder hoe geldzuchtiger. Echter betoonde hij, in fchijn, groote milddaadigheid aan ST. DENYS, dien hij een Kerk en Abdij bij *Parijs* bouwde, buitengemeen verfierd en verrijkt, doch alles met goederen, welken hij die van *Poictiers* ontnomen had. De geestlijke ordensperfoonen begiftigde hij rijklijk; deed veele kerken en kloosters bouwen, fchonk aan dezelven groote goederen, van het geld en goed, dat hij zijnen onderdaanen ontroofd had; die dus bitter over hem klaagden, daar, inmiddels, de Geestlijken hem ten hemel toe verheften. Dit deeden, zegt MEZERAIJ, de Geestlijken, om andere Vorften mede tot milddaadigheid aantefpooren. Om zijne navolgers aftefchrikken, van hunne handen aan geestlijke goederen te flaan, bedachten zij (zegt hij verder) deze fabel; *Bisfchop* Ausfert *van* Poictiers, *wiens kerk* Dagobert *berooft had, om die van* Denijs *te vereeren, zag, op den tijd, dat* Dagobert *ftierf, zijne ziel in een fchip, regt toe regt aan, na den ziedenden ketel van* Puteanus *voeren, en daar zo lang ftreng geezelen, tot dat* St. Denijs, St. Marten *en* St. Mauritius *hem te hulpe kwamen en in 't Paradijs voerden.* Andere fabelachtige verhaalen vindt men van zijnen dood in de *Chronijk van St. Denijs*, bij MUTZARD in zijne kerklijke Historie; en elders. De dag van zijnen dood word gefteld op den 17den of 19den Januarij, doch omtrent het jaar is groot verfchil; zo dat de een het ftelt 638, een ander 647, en verfcheiden anderen een bijzonder jaar, tusfchen de twee gemelde in.

Zie MEZERAIJ, *Chronijk van Frankrijk.* MUTZARD. VAN DER HOUVE, enz.

DAGOBERT, de Tweede van dien naam, was een zoon van CHILDEBERT DEN RECHTVAARDIGEN. Hij werd, in het jaar 711, Koning van *Frankrijk*, dat is, in naam, doch niet in daad, alzo de magt berustte in handen van den Opperhofmeefter PIPIJN, bijgenaamd DE DIKKE; die dat ampt bekleedde, geduurende den tijd van zeven-en-twintig jaaren. DAGOBERT overleed in het jaar 716.

Dagvaart, is de naam, welke aan de bijeenkomſten of vergaderingen der Heeren Staaten dezer Landen gegeeven wordt. Wat de Dagvaarten of vergaderingen van Hun Ed. Groot Mogenden, de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* betreft; deze Vergadering is niet achtervolgende, maar heeft haare gezette tijden, viermaal in het jaar, als tegen den gewoonen tijd der verpachting, en bij de begeeving van ampten, welke aan die aanzienlijke vergadering ſtaat: doch ook ſomtijds bij buitengewoone gelegenheden, als dan daartoe beſchreeven wordende.

Deze Vergadering beſtaat uit negentien Leden, waarvan het eerſte is, dat van de Ridderſchap of Edelen, en de andere van de Steden, die ſtem in Staat hebben; die meestal, wanneer de Staatsvergaderingen op nieuw beſchreeven worden, andere Gedeputeerden, uit de Leden van haare Magiſtraaten en Vroedſchappen, zenden, uitgezonderd derzelver Penſionarisſen, die doorgaans, als de woordvoerders, dezelfden zijn. Zij volgen in rang, uit het Zuiderkwartier, aldus: *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden*, *Amſteldam*, *Gouda*, *Rotterdam* en *den Briel*. Die van het Noorderkwartier volgen mede den rang der Steden. Daarenboven hebben Hunne Ed. Groot Mog. twee gewoone Miniſters, die alle derzelver Vergaderingen bijwoonen.

Voorts zijn, uit het Kollegie van de Ed. Mog. Gecommitteerde Raaden van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, twee Leden, bij beurten, bevoegd, om de Vergadering der Algemeene Staaten, dagelijks, bij te woonen, en om te helpen beſluiten, en te zorgen, dat niets tegen de Beſluiten van die van *Holland*, of de Hoogheid, of het Recht van dien, gedaan worde. Deze twee Leden worden verzeld door den Heer Secretaris van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*.

Het Collegie der *Algemeene Staaten*, 't welk zijn verblijf heeft in 's *Gravenhage*, en waarvan een Lid uit de Edelen of Ridderſchap gewoonlijk Preſident is, en voorts alleenlijk uit die van *Zuidholland* beſtaat, vermits die van het Noorderkwartier te *Hoorn* een afzonderlijk Kollegie van Gecommitteerde Raaden hebben, beſtaat uit den Preſident en gemelde Leden, van welke ieder der agt gemelde Steden 'er geduurig een Gecommitteerde heeft, die allen, gewoonlijk, om de drie jaaren verandert.

't Is

't Is niet volkomen zeker, dat, ten tijde der oude Hollandsche Graaven, 's Lands Staaten op de gewoone Dagvaarten beschreven zijn; doch, zo het geschied zij, is het enkel gebeurd bij bijzondere voorvallen. Geene zekerheid daarvan vindt men vóór de Veertiende Eeuw, offchoon men leest, dat de Edelen en Knaapen, reeds in 't jaar 1048, eene algemeene bijeenkomst hielden, waarop FLORIS DE EERSTE tot Graaf verkoozen werd. Ook vindt men aangetekend, dat de Steden, in het jaar 1061, beslooten, ROBBERT DE VRIES tot Voogd over de kinderen van Graave FLORIS aantestellen. Nog laater vindt men gewag gemaakt van Vergaderingen, die, nu en dan, tegen den wil der Graaven, gehouden zijn. Het is bekend, hoe dezelve Graaven, en bijzonderlijk die uit den huize van *Oostenrijk*, 't gezach van 's Lands Staaten, van tijd tot tijd, verminderden, en hun het bijwoonen der Vergaderingen verhinderden. Eene menigte van bewijzen zou men kunnen bij brengen, dat ze niet ter Dagvaart beschreven werden, of 'er moest geld zyn. Doch terwijl men zig tegen FILIPS DEN TWEEDEN begon te verzetten, en vooral na dat, zedert de gedaane afzweering, in 1581, de oppermagt wederom aan 's Lands Staaten gekomen was, werden de Vergaderingen wederom in haare rechten en luister hersteld. Van toen af aan zag men de Dagvaarten merkelijk vermeerderen, en op dezelven de heilzaamste besluiten, ten nutte van Land en Volk, neemen. Het geen andere luisterrijke Collegien in 't bijzonder betreft, daarvan zal op het Art. HOLLAND gesproken worden, als mede op dat van RAAD en LEENHOF VAN BRABAND.

DALE, (ANTHONI VAN) geboren te *Haarlem*, den 8sten November 1638, werd, niettegenstaande zijnen onweerstaanbaaren lust tot de studie, door zijne ouders tot den koophandel geschikt. Naderhand, evenwel, op den ouderdom van dertig jaaren, vattede hij, met gretigheid, de letteroeffeningen aan, en bepaalde zig tot de Geneeskunst, Oudheden en Godgeleerdheid. Behalven den post van Geneesheer, bekleedde hij, zedert, in zyne Geboortestad, het Ampt van Leeraar onder de Doopsgezinden. Hij heeft verscheiden Schriften nagelaaten, meest in 't Latijn. Meest benoemd onder dezelve is zijne *Dissertatio de Oraculis Veterum*, of

of *Verhandeling over de aloude Godspraaken.* Hij overleed te *Haarlem*, den 28sten November 1708.

Zie *Biblot. Choisie*, Tom. 17, p. 309.

DALE, (NICOLAAS VAN) een geleerd *Utrechtenaar*, broeder van ANTHONIJ en PIETER VAN DALE; hij overleed in den jaare 1581. Wegens zijnen dood schreef LIPSIUS aan CANTERUS aldus: *Is onze* Dale *dan vertrokken, zonder ons ooit weer te zien, of om van ons gezien te worden? Ik ben 'er waarlijk van getroffen geweest; te meer, om dat het een schielijk verlies is, daarop wij geen gedachten hadden.*

Zie *Historie van 't Bisdom van Utrecht*, I. Deel, p. 563.

DALEN, (DIRK VAN) geboortig van *Venlo*, in *Gelderland*, aan den Maasstroom, was een Geestlijke onder de Orde der *Kruisdraageren.* Van hem zijn, in het jaar 1618, eenige schriften gedrukt.

DALENS, (DIRK) geboren te *Amsteldam*, in 't jaar 1659, oefende, reeds van jongs af aan, de schilderkunst, en begon, na het jaar 1672, sterke vorderingen daar in te maaken. Ten nadeele van de kunst en tot smarte der kunstminnaaren, overleed hij naauwlijks dertig jaaren oud zijnde. Hij liet na een' zoon, DIRK DALENS genaamd, die zig, door het schilderen van landschappen, mede vermaard gemaakt heeft.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsteldam.*

DALFEN, of *Dalfzen*, een Dorp, onder het Drostampt van *Zalland*, in *Overijssel.* In of bij hetzelve liggen drie adelijke huizen, *Regteren*, *Bredenhorst* en *Vechterwaard.* De Parochiekerk van dit Dorp, welke mede voorheen onder het Drostampt van *Zalland* behoorde, was aan ST. CIJRIACIUS toegewijd, en werd, door den Heer van *Overijssel*, van een' Pastoor voorzien. In dezelve waren vijf Vicarijen. Nog tegenwoordig is het een groot en voortreffelijk Dorp, twee uuren van *Zwolle* gelegen; het Kerspel daarvan is van groote uitgestrektheid. De be-

beroeping van een' Predikant aldaar ſtaat aan den Kerkenraad en zes Heeren, eigenaars der Havezaten, die 'er ieder eene ſtem hebben.

Zie VAN DER HOUDE, *Oudheden van Deventer.* BACHIENE, *Geographie.*

DALWAGEN, (*Den*) een Rijweg, waar langs de Postwagen, bij droog weder, van *Nijmegen* op *Utrecht* en te rug, van den dijk af, dwars door de *Betuwe*, rijdt.

DAM, (*Den*) gemeenlijk de *Leidſchendam* genaamd. Onder den naam van *Dam* komt het gedeelte, onder *Stompwijk* behoorende, voor, in de voorwaarde van verkoop, van den jaare 1610, gedaan door Jonkheer YSBRAND VAN MERODE; door welken verkoop (zie *de Handvesten van Leiden*, p. 728 en 738) *den Dam* eene Ambachtsheerlijkheid der Stad *Leiden* geworden is. Het is een zeer uitgeſtrekt en aangenaam Dorp, tusſchen *Leiden*, *Delft* en *'s Gravenhage*, ſtaande onder verſcheidenerlei rechtsgebied, zeer volkrijk en wel bebouwd, tot welks bloei en welſtand de dagelijkſche doortogt zeer veel toebrengt, en bijzonderlijk voor de Herbergiers. Aldaar is eene zeer fraaije koepelkerk, gebouwd in den jaare 1652, die, ſedert 1657, door een eigen Predikant bediend wordt; behoorende onder de Klasſis van *Delft* en *Delfland.* Onder de Gerechten van den *Leidſchendam* zijn drie Schoolen, als twee onder *Stompwijk*, waarvan het eene aan *den Dam*, en het ander te *Zoetermeer* gevonden wordt; het derde behoort onder *Wilsveen.* De Roomschgezinden hebben onder *Stompwijk* eene Staatie, die door een Wereldsheer bediend wordt. Eene tweede Staatie behoort onder de Heerlijkheid van *de Veur.* Zeker is het, dat het Verlaat, of de doortogt aldaar, gelijk gezegd is, den welſtand des Dorpe veroorzaakt. Het eerst, dat men daarvan gewag gemaakt vindt, is in eene Ordonnantie van den Hove van *Holland*, van den 4den November 1514, waarbij verlof verleend werd, om een Duiker of Sluisje te leggen aan den *Leidſchendam*, tot gerijf van de waterloozing van *Rhijnland.* Doch het werk ſchijnt eerst tot zijn beſlag gekomen te zijn, op de

ver-

vergunning van Keizer KAREL DEN V, in het jaar 1536; waarbij aan die van *Delft* vergund werd, aldaar twee Verlaaten, met een Kolk, te mogen leggen. Achter dit Dorp legt een weg, van ouds bekend bij den naam van *Kostverloopen*, of *Kostverlooren*, maakende de scheiding tusschen den *Driemanspolder* en *Stompwijk*, en den Polder van *Tedingerbroek*; welke weg, weleer, behoorde aan de Abdij van *Rhijnsburg*, en tot verbetering van welken, door de Staaten van *Holland*, den 18den November 1593, octroy verleend werd aan STEPHANA VAN ROSSUM, ten dien tijde Vrouwe van *Rhijnsburg*. Naderhand is deze weg overgegaan, eerst aan den *Driemanspolder*, en met denzelven, naderhand, door den Raad en Rentmeester der Abdijgoederen, verkocht, voor vierduizend guldens. Gelijk nu deze weg oudtijds behoorde aan de goederen van *Rhijnsburg*, daarna aan den *Driemanspolder*, in het Ambacht van *Stompwijk*, zo is, ook nog tegenwoordig, een groot gedeelte van den grond van 't Dorp *den Dam* een eigendom der Stad *Delft*, sedert den koop daarvan gedaan, in 1580. Deze grond bestaat uit twee straaten, waarvan de eene legt onder het gebied van *Stompwijk*, aan de zuijdzijde van de *Oostduiker*, waardoor men naar *Stompwijk* gaat, en die thans den naam van de *Veenestraat* heeft. Op de beide hoeken van deze straat vindt men een Herberg, die, door de Uithangborden, de Admiraals TROMP en DE RUITER, en de andere AMSTELDAM, welk huis, voorheen, den naam had van het *Damhouders Huis*, waarschijnelijk om dat daarin de Opzichter van *den Dam* zijn verblijf hield, onderscheiden kenbaar zijn. De tweede straat loopt aan de noordzijde van *den Dam*, onder het rechtsgebied van de vrije Heerlijkheid *Veur*. Zij heeft geen bijzonderen naam, doch is genoeg bekend, vermits men door deze, van de *Oostduiker*, naar de *Heerenweg* gaat.

Hierbij dient te worden aangemerkt, dat deze grondeigendom van de Stad *Delft*, zo min als de eigendom van den overtogt over *den Dam*, waarvan straks zal gemeld worden, mede aan *Delft* behoorende, niets beneemen aan het recht der Ambachtsheerlijkheid, sedert 1610 aan de Stad *Leiden* behoorende; noch ook aan het rechtgebied van Schout, Schepenen en Ambachtsbe-

bewaarders van *Stompwijk*; zodat met recht mag gezegd worden, dat dit Dorp onder verscheidenerlei rechtsgebied staat, en dat het den naam draagt naar den Dam, die, midden in het Vaarwater, tusschen de gemelde Steden, gelegd is; welke Dam gelegenheid tot menigvuldige twisten, tusschen de Steden *Dordrecht*, *Haarlem*, *Delft*, *Leiden* en *Gouda*, gegeeven heeft. In oude brieven wordt dezelven ook genaamd, de *Overslag*, *Overtocht*, *Dam te Voorburg* of *Achter Voorburg*, en in die van laater tijd, *den Leidschen Dam*.

Deze Dam, meent men, dat oudtijds aldaar in de *Vliet* geleid is, ten gevalle van de Stad *Haarlem*, of bij overeenkomst met de Steden *Dordrecht* en *Gouda*, om het Stapelrecht van de eerste, en de tollen van de tweede Stad niet te benadeelen, en de Vaart door die beide Steden te begunstigen, of, gelijk anderen willen, om het water van *Rhijnland*, uit *Delfland* komende, te keeren. Door deze afdamming zou dit Dorp deszelfs naam verkregen hebben. Dat de Dam noodig en dienstig geoordeeld is geworden, om *Delfland* voor het Rhijnlandsch water te bevrijden, blijkt, onder anderen, uit de volgende woorden van Hoogheemraaden van *Delfland*, in den jaare 1587: *Item, ende is waarachtig, dat alle schepen ofte schuiten, komende van Haarlem, van Leyden, van Amsteldam, en uit geheel Frieslandt, Kennemerlandt en Rhijnland, willende trekken ofte vaaren totter Stede van Delft, in den Hage, Schiedam, ofte op Delfshaven, wederomme reizende totter Stede van Leyden; deze moeten alle haare schepen en schuyten doen trekken, over die voorsz. houve sydwinde, dewelke scheit Delfland ende Rhijnland, ende de plaatse daar deze schepen en schuyten overgetogen worden, is genaamd den Leydschen Dam, aldaar ongelijk meer schepen en schuyten overgetogen worden, dan daar vaaren, door die bruggen van Ouderschie, 't welk al is een groot ongerijf, voor de geenen, die daar over moeten, maar overmids dat Delfland met de voorsz. sydwind van Rhijnland gescheiden is, ende om dattet niet belast zal worden met het water van Rhijnland, zo moet dien Dam daar blijven leggen, want overmids de openingen van dien Dam zoude Delfland komen tot groot achterdeel en schaade.*

Doch,

Doch, welke ook de eerste reden van het leggen van dezen Dam moge geweest zijn, zeker is het, dat daardoor de Vaart van groote schepen, en bijzonderlijk die, welke zwaar geladen waren, merkelijk verhinderd werd, vermits 'er, in dien tijd, niet dan kleine vaartuigen, gelijk buiten *Amsteldam*, aan den *Overtoom* en elders, met een Windâs, konden worden overgetrokken, en men dus, met groote schepen, genoodzaakt was, door de *Goudsche Sluis* te vaaren, en aldaar den Graaflijken tol te betaalen; 't welk dan ook oorzaak was, waarom men bedagt was om den overtogt in dien staat te houden. Het recht nu daarvan werd, door de Graaven, als een Leen uitgegeeven, en bezeeten door de Stad *Delft*: door welke het, nog heden, van de Staaten van *Holland* als een Leen gehouden wordt; zijnde, in 1742, als Leenman daar mede verlijd, de Heer D. VAN HEEMSKERK, toenmaals Raad en Oud-Burgemeester der Stad *Delft*. Vóór dat de Graaven van *Holland* het als een Leen uitgaven, was het, als een vrij eigen of allodiaal goed, bezeeten, bij het aloud geslacht der Heeren VAN WATERINGEN, tot dat het, door Jonkvrouwe WILHELMINA VAN EGMOND, en haaren gemaal Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK, in 1429, aan Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN werd opgedragen; van welke zij hetzelve wederom als een goed en onversterfelijk erfleen ontvingen, onder den naam van den *Overtocht tot Voorburgh gelegen*. In 1434 kwam het Leen op gemelden Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK; in 1483 op zijnen zoon Jonkheer HENDRIK VAN of TOT NAALDWIJK; deze zonder manlijke erfgenaamen overleeden zijnde, verviel het Leen op zijne erfdochter, Vrouwe WILHELMINA VAN NAALDWIJK, welke trouwde met Heer JAN, *Burggraave van Montfoort*; door welk huwelijk dit en meer andere goederen zijn overgegaan in het Huis van *Montfoort*, van daar in dat van *Arenberg*; voorts, bij wettigen verkoop, den 5den Julij 1580, aan de Stad *Delft*, met alle appendentien, dependentien en gerechtigheden: De verschillen, van tijd tot tijd, daarover ontstaan, zeer menigvuldig zijnde, kunnen niet gemeld worden, dan volgens een aaneengeschakeld verhaal, waartoe wij nu overgaan.

Nadat dan dit Leen, in het jaar 1434, op Jonkheer WILLEM VAN NAALDWIJK was overgegaan, werd, op den 17den *Mei*, tus-

tusschen hem en Schout, Schepenen en Raaden van *Leiden*, (de kundige Heer en Mr. D. VAN ALPHEN tekent hierbij aan, dat het twijfelachtig schijnt, of Burgemeesteren van *Leiden* toen nog wel bekend zijn geweest) een verdrag gemaakt, wat haare Ingezetenen, voor den overtogt, verpligt zouden zijn te betaalen. Intusschen was deze Dam, aan die van *Haarlem*, *Leiden*, *Amsteldam* en *Alkmaar*, zeer in den weg, naardien zij daardoor verhinderd werden, om hunne goederen en koopmanschappen, langs de binnenvaarten, met grootere vaartuigen, tot aan de *Maas* te brengen, anders dan langs de *Gouwe* en den *Ysel*, en dus, gelijk wij zeiden, de *Goudsche tollen* verschuldigd waren te betaalen; 't geen ook voor *Gouda* eene van de voornaamste inkomsten was. Eenigen van die Stedelingen dan, om de gunst van Hertog PHILIPS VAN BOURGONDIEN tot zig te trekken, erkenden zijn gezag, boven dat der wettige Landsvrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, en gaven den Hertog, vervolgens, te kennen, het groot nadeel, dat zij leeden, door de groote engte van de Haven van *Gouda*; verzoekende te gelijk vrijheid, om, ten koste van de Steden, die 'er belang bij hadden, een nieuwen vaart te mogen doen graaven, *strekkende uit den Rhijn tusschen de Stad Leyden en het Dorp Alphen, dwars door het land, tot aan de Houve of Hooge Zijdwinde, en daar door vaart tot in de Schie tusschen de Stad Delft en het Dorp Overschie, om zo verder door de Steden Rotterdam en Schiedam, daar men zulks het dienstigst zoude vinden, in de Maas te komen.* Dan, schoon PHILIPS, in 1458, daartoe vrijheid verleende, is echter dezelve, gelijk men weet, nooit gemaakt geworden. Van grooter gevolg was het Octroi, door Hertog KAREL DEN STOUTEN, in 1473, aan de Stad *Delft* verleend ter begunstiginge der vermaarde *Delffsche* Brouwerijen; wordende daarbij, mids ten haaren koste, aan die van *Delft* toegestaan, te mogen maaken een Sluis in de *Zijdewinde*, bij den *Overtocht* aan *den Dam*, ten einde het Rhijnwater daardoor in haare Stad te brengen, om zig altoos behoorelijk van versch water, een noodzaaklijke vereischte tot de Brouwneering, te kunnen voorzien; als ook, om een Schotdeur te mogen maaken, voor den steenen brug, tusschen *Rijswijk* en *Voorburg*, en ook een Schotdeur voor den steenen brug over de *Kerstange*.

Om tot *den Dam* en 't leggen der Verlaaten aldaar te komen, verdient onderzogt te worden, wat daartoe gelegenheid gegeeven hebbe. Jonkheer HENDRIK VAN NAALDWIJK, gelijk wij gezegd hebben, in 1483, Eigenaar of Leenhouder van den Overtogt geworden zijnde, was aan hem, door MAXIMILIAAN, als Voogd van den onmondigen PHILIPS DEN TWEEDEN, in 1487, verleend, Octroij, om aan *den Dam* te mogen ftellen Verlaaten, en te maaken bekwaame doorvaarten; die, echter, eerst in het jaar 1491 geleid zijn, doch niet zonder hevigen tegenftand van die van *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, welke, volgens hunne eigen woorden, honderd jaar daarna, nog zeiden: *de voorouders van deze vertooners, bevindende dat het zoude ftrekken tot haare bederfenisfe, en hebben zulks niet geleden, maar zijn met gelijke magt en gewapende hand in Januario* 1491 *getrokken op den Leidfchendam, en hebben de voorfchreven Verlaaten gantsch gedemolieert en in ftuk geflaagen.* Die van *Delft* gaven zig naderhand veele moeite, om de vernielde Verlaaten en Doorvaarten weder herfteld te hebben; doch zij verkreegen dit niet, dan veele jaaren daarna, bij wege van minlijk verdrag, en onder zekere bepaalingen, die tot nog toe ftand houden. In volgende tijden trachtten die van *Gouda* hun recht nog ftaande te houden, en lieten den Tollenaar met den Procureur-Generaal, den Heer VAN MONTFOORT, als Heer VAN NAALDWIJK, voor den Hove van *Holland* dagvaarden; als hebbende, over zijnen doorvaart, laaten pasfeeren koopmanfchappen, den Graaflijken tol onderhevig; in welk geval, evenwel, den Tollenaar en Procureur-Generaal, op den 13den Julij 1506, hun eisch en conclufie is ontzegd geworden. *Den Dam* dan, na de vernieling van het Verlaat, in 1491, bleef in dien ftaat tot in het jaar 1514; in welk jaar, bij den Hove van *Holland*, met goedvinden van Heemraaden van *Rhijnland*, *Delfland* en *Schieland*, op den 4den November, werd vastgefteld, dat de Rhijndijk, van *Katwijk* af, tot aan den *Heereweg*, voorbij *Bodegraven*, zoude worden verhoogd en verfterkt, ten einde de landen daardoor tegen het zeewater te bevrijden; als ook, dat de onkosten daaraan, door de bruikers en eigenaars der landerijen, ieder voor de helft, zouden moeten worden gedraagen; en dat wijders, tot gerief der Ingelanden van *Rhijnland*, om in tijden van nood hun over-

tol-

tollig water te gemaklijker te kunnen loozen, in den *Leidschendam* zoude gemaakt worden, een Duiker, Zijltje of waterleiding, geslooten met twee slooten, van welke de eene sleutel zoude bewaard worden door een Heemraad van *Rhijnland*, en die van het andere slot door een Heemraad van *Delfland*, opdat het Sluisje niet zou kunnen of mogen geopend worden, dan met bewilliginge van die beide Heemraaden. De zorg en aandacht, die men nam, om die van *Gouda* bij hun oud recht te bewaaren, deed de Regeerders van *Delft* zeer ligt bezeffen, 'dat alle hunne poogingen, tot herstel van den gezochten doorvaart aan *den Dam*, vruchtloos zouden zijn: des wendden zij het dan over een anderen boeg, en hielden, om deze gunst, bij den Landheer aan. De gelegenheid, waarvan zij zig bedienden, was de allerverschrikkelijkste brand, waardoor de Stad, op den 3den Mei des jaars 1536, in een puinhoop veranderd werd. Na de bedaaring van den eersten schrik, keerden zig de Heeren van de Wet tot den Keizer, KAREL DEN VIJFDEN, met verzoek om krachtdaadigen bijstand, en vergunning van eenige nieuwe voorrechten en vrijheden, zo tot herstel van de Stad, als vergoeding van schade, den Burgeren daardoor overgekomen. Onder de voorrechten, die de Graaf, bij opene brieven, aan die van *Delft*, 26 Junij en 13 Julij 1536, te *Brussel* verleende, was dit, ten opzichte van de zaak, waarvan hier gesproken wordt, aanmerkelijk; naamlijk, dat aan de Regeering, als 't haar geliefde en best gelegen kwam, vrijheid verleend werd, tot het maaken van een *nieuwen vaart*, *strekkende uit den* Rhijn, *door* Zegwaart *en* Noordorp, *tot in de* Schie; en daarenboven, om in den tusschentijd, dat deeze vaart zoude worden gemaakt, *twee Verlaaten met een Kolk aan den Leidschendam*, *bij voorraad*, *te mogen stellen*, ten einde de schepen, met koorn, bier en andere waaren, daar door gelaaten konden worden. Ook verleende gemelde Vorst, op den zelfden 26sten Junij, het voorrecht, dat, vermids de ondiepte der oude vaart, van *Delft* naar den *Leidschendam*, de uitspraak, deswegen, tusschen *Delft* en die van *Voorburg* en *Tedingerbroek*, reeds te vooren gedaan, intusschen zou worden onderhouden, nagekomen en in train gebragt. Waarom dan te recht de Heer VAN BLEISWIJK dit Octroij noemt *de oor-*

 sprong

ſprong van de Jurisdictie, *aangaande de Verlaaten op den Dam*; en op dien zelfden grond zeiden wij, in het begin van dit Artikel, dat dezelve eerst in 1536 haar volle beſlag kreeg. De vaart, waartoe hun hier vrijheid verleend was, kreeg zo min zijn beſlag, als die, waarvan wij te vooren melding maakten: want, nadat die van *Delft*, daarmede, in 1539, een aanvang deeden maaken, verzetteden die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem* zig daar tegen, en wisten te bewerken, dat die van *Delft*, niettegenſtaande de vrijheid, hun daar toe verleend, het aangevangene werk moesten ſtaaken.

Het toegeſtaane Verlaat aan *den Dam* bleef, inmiddels, een twistappel bij eenige *Hollandſche* Steden, waarover groote moeijelijkheden ontſtonden. Ieder van haar ziende wat het best van de Ingezetenen vorderde, trachtte men zig, door minlijk verdrag, te verſtaan; en daaraan ſchijnt te moeten worden toegeſchreeven, dat het Verlaat achterwegen gebleeven is, en toen nog geen ſtand kreeg, als alleenlijk in zo verre de vrijheid daartoe aan de Stad *Delft* verleend was; doch die, uit hoofde van onmagt, als zijnde geheel en al verwoest, buiten ſtaat was, om zig tegen *Dordrecht* en de andere Steden te verzetten: gelijk gebleeken is uit de zwaare Proceduuren, daarover ontſtaan, tusſchen den Graaf VAN ARRENBERG, als bezitter der Overtogt ter eener, en meergemelde Steden ter andere zijde; welke Proceduuren, door den opkoomenden Spaanſchen oorlog, aan den ſpijker bleeven hangen. Dus bleef ook *den Dam* in dien zelfden ſtaat als te vooren, tot dat, eindelijk, in het jaar 1561, de gantſche Overtogt, door de Spanjaarden, werd ter nedergeworpen en vernield, en zodanig bleef leggen, tot in het jaar 1574; in welk jaar de Delftenaars, met goedvinden van WILLEM DEN EERSTEN, Prinſe van *Oranje*, terwijl *Amſteldam* en *Haarlem* in handen der Spanjaarden, en dus afgeſcheiden van de andere Hollandſche Steden waren, zo wel ten hunnen voordeele, als ten nutte van de legers van den Staat, die met de noodige behoeften niet konden voorzien worden, op nieuw, ondernamen, *den Dam* te openen, en in denzelven te ſteeken zekere Verlaaten, en een Kolk daartoe te maaken, waardoor men, dagelijks, alle noodige behoeften vervoeren kon. Dan ook dit, ſchoon

de

de nood des Lands het vorderde, werd, door die van *Dordrec't* en *Gouda*, hevig betwist. De onmin tusschen Steden, zo nabij gelegen, en in een tijdstip, dat de Eendragt allernoodzaakelijkst was, deed 's Lands Edelen besluiten, om de te duchtene verschillen, ten minsten voor dien tijd, door een minlijk accoord voortekomen; zo als geschiedde, den 7den Januarij 1575. Het liep aan tot in het jaar 1579, eer deeze verschillen en voorgemelde Proceduuren, door den Hove van *Holland*, zijn bemiddeld geworden, en *den Dam* weder gesteld in den voorigen staat; dat is, de Verlaaten weggenomen, en gesteld en gesloten, zo als dezelve waren, vóór het jaar 1572; en dat, op dien voet, de Stad *Delft* haar voordeel zoude genieten van den Overtogt als te vooren: 't welk te noodzaakelijker was, vermits die Stad de inkomsten daarvan, van de Gravinne VAN ARENBERG, geduurende den tijd van negen jaaren, gepacht had, voor tien honderd ponden jaarlijks. Hoewel gestaakt en bemiddeld, werden, echter, de geschillen hier mede niet afgedaan. De Regeerders van de Stad *Delft*, als in pacht houdende het recht van den Overvaart, keerden zig daarna tot de Heemraaden van *Delfland*, met verzoek, om, tot gerief van hunne Stad, deezen Dam, door het steeken van twee Verlaaten met een Kolk, wederom te mogen openen. Door Hoog-Heemraaden werd, op den 17den October 1578, dat verzoek ingewilligd, op voorwaarde dat die van *Delft* den Brug te *Overschie* zo wijd zouden doen uitdelven, als de *Schie* was, en ook ten allen tijde, als in *Delfland* hoog water was, de Sluis van *Delfshaven* zo lang open zouden zetten, als de nood zulks vereischte. Volgens verdrag van den 17den October 1578, hebben de Hoog-Heemraaden van *Delfland* de magt tot het maaken van zodanig verdrag, gegrond op het voorgemelde Privilegie van Keizer KAREL DEN VIJFDEN, 1536. Gantsch anders begreepen het Hoog-Heemraaden van *Rhijnland*; zij oordeelden daarin mede te moeten zijn gekend. De twistende partijen vergeleeken zig, bij eèn minlijk accoord, den 16den December deszelfden jaars, zonder dat de laatstgenoemde daarbij bewilligden in de vrijheid, om door die Verlaaten, met eenige schepen, gelaaden met koorn, bier en andere waaren en koopman-

manfchappen, te mogen vaaren; 't welk, echter, de hoofdzaak voor die van *Delft* was; zijnde dit nog nader aan hun ontzegd, bij bemiddeling des Hofs van *Holland*, in 1579.

De Magiftraat van *Delft*, die, in naame der Stad, gelijk gezegd is, geduurende den tijd van negen jaaren, van de Gravinne VAN ARRENBERG, den overtogt in pacht had, deed al wat ten voordeele haarer Ingezetenen mogelijk was, en zelfs om de inkomften van den overtogt in vollen eigendom te bekomen; het welke dan ook, na menigvuldige onderhandelingen, eindelijk, ten haaren genoegen is uitgevallen; wordende de Stad, daarvan, bij koop, eigenaar, voor een fomme van agt duizend guldens contant, en een losfe rente van één duizend guldens 's jaars, volgens gedaane overdragt van den 8ften Julij 1580.

De Stad *Delft*, door dien koop, nu eigenaar van den overtogt *den Dam*, en van geen klein gedeelte van den grond des Dorps, fchijnt dezelve dit, door de Steden *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, zo lang en dikmaals betwiste recht van doorvaart, te vooren fomtijds, en nu meermaalen te hebben overtreeden; in zo verre zelfs, dat zij niet te vreeden, met daardoor te konnen verlaaten, alle zodanige fchuiten en fchepen, welke door haare grootte niet verhinderd werden, zig vervorderden, om, vermids de Duiker niet hoog genoeg fcheen te weezen, in de maand van Februarij 1589, de zoldering van dien Duiker te doen rijzen, aan de eene zijde twaalf, en aan de andere zijde dertien duimen, ten einde ook grootere fchepen daardoor zouden konnen gebragt worden; tegen welke onderneeming die van *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* zig weder verzetteden. De twist, die vrij hevig werd, door vriendelijke tusfchenfpraak, een weinig bedaard zijnde, is naderhand, op nieuw, uitgeborften, toen, door die van *Delft*, de meergemelde Duiker en Verlaaten, al wederom, tot een doorvaart gebruikt werden. *Delft* en *Leiden* beweerden, zelfs daarna, dat daaromtrent, als over een zaak, waar van zij zo lang in bezit waren geweest, geen twist meer moest vallen. Eindelijk, werden door minnelijke tusfchenkomst van anderen, de verfchillen, tusfchen *Dordrecht* en *Delft*, op den 29ften Augustus des jaars 1617, bijgelegd, in zo verre, dat de doorvaart noch

noch erkend, noch ontzegd werd; blijvende ieders recht in zijn geheel; zijnde alleenlijk daar in toegestaan, het hermaaken der Duikers, op voorwaarden van wederzijde toegestemd; wordende, om de hermaaking daarvan, die van *Dordrecht*, *Gouda* en *Haarlem*, verzocht, daarvan inspectie te komen neemen, op den 30sten October 1617. Dit alles, evenwel, ging op verre na niet naar den zin van die van *Delft*. *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda* beweerden, dat het verdrag van den 29sten Augustus 1617, alleenlijk gemaakt was, bij voorraad, onverminderd ieders recht; dat de vernieuwing van den Duiker, waarbij ieder van hun zo veel belang had, buiten hunne voorkennis, was aangevangen, en zij dus genoodzaakt waren, zig te beklaagen aan den Hove van *Holland*, zo over de bewilliging van Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden, als over het gedrag der Heeren Burgemeesteren van *Delft*, als hebbende gehandeld, strijdig tegen het gewijsde van den Hove van *Holland*, den 7den Augustus 1579. De toenmaalige 's Lands Advocaat, Heer JAN VAN OLDENBARNEVELD, wist, echter, te bewerken, dat de aantevangene Proceduuren werden gestaakt; dat men elkander, behoudens ieders recht, in der minne zoude verstaan; hij beraamde zelfs een ontwerp daartoe, dat, door de twistende partijen, den 29sten Mei 1618, getekend werd. Sedert liet men elkander, eenigen tijd, ongemoeid. Dan, nadat, in het jaar 1636, tusschen die van *Leiden* en *Delft* beraamd was, het aanleggen van een Trekvaart, van *Leiden* tot *den Dam*, en van *den Dam* tot *Delft*, verzochten en verkreegen daartoe de beide Steden verlof van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*. Alles, in 't volgende jaar, in stand zijnde, vond men ras het bezwaar, dat 'er geleegen was, dat de Schuiten, des noods zijnde, door den in *den Dam* leggende Duiker niet konden doorvaaren. Dus waren de beide Steden, waarbij zig ook *'s Gravenhage* voegde, verpligt, haare toevlugt te neemen tot Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden, en te verzoeken, om twee Verlaaten, als een aan het westeinde van de Kolk van *den Dam* tegen *Delfland*, en het andere aan het oosteinde van die zelfde Kolk tegen *Rhijnland*, te mogen leggen; zo dat de Trekschuiten, des noods, zouden kunnen schutten, uit *Rhijn-* in *Delfland*, en

 uit

uit *Delf* in *Rhijnland*; waartoe dan ook, door welgemelde Heeren, den 20sten Junij des jaars 1648, Octroij verleend is geworden. Dus werd dan, tot groot voordeel, en bijzonderlijk in tijden van hoogen waternood, zo als in 1651 gebleeken is, deze Dam geheel geopend, en in een Verlaat, Kolk, of Duiker veranderd. *Dordrecht*, *Haarlem* en *Gouda*, bij meeting, ontdekt hebbende, dat die van *Delft* het gemaakte accoord, van den 29sten Augustus 1617, overtreeden hadden, vervoegden zig, in 1652, op nieuw, bij Hun Ed. Gr. Mog., met verzoek om aan die van *Delft* te ordonneeren, den Duiker, volgens dat accoord, te herstellen, of hun vrijheid te geeven om ze te mogen herstellen. Naderhand ontstond 'er een nieuw proces, over het hermaaken van den Duiker, waartegen zig de meermaals gemelde Steden, en bijzonderlijk *Gouda*, in het jaar 1760 en 1761 verzettende: doch Dijkgraaf en Hoog-Heemraaden deeden, den 7den November 1761, met behoud van ieders recht, uitspraak, dat, met het hermaaken van den Duiker, niet eerder mogt worden aangevangen, dan met den eersten Maart 1762, en dat het gantsche werk moest voltooid zijn vóór den eersten October van dat jaar. De protesteerende Steden daarmede geen genoegen neemende, wendden zig tot den Hoogen Raad van *Holland*, met een verzoek van mandament van reformatie; dat hun ook verleend werd, den 26sten November van dat zelfde jaar. De zaak ten Procesfe voldongen zijnde, verkreeg de Magistraat van *Delft*, volgens uitspraak van den Hoogen Raad, verlof tot het leggen van eenen nieuwen Duiker, ter hoogte en wijdte, zo als de voorige, den 21sten Augustus des jaars 1761, bij meeting, was bevonden. Daarna maakten de gemelde Steden zwaarigheid, dat de Duiker niet gemaakt was van zulk hout, dat bestand was tegen de afslijting, waardoor de zelve wijder zou worden dan ze wezen mogt; en hierover werd, op nieuw, een Proces aangevangen, 't welk eenige jaaren heeft geduurd, doch waarvan de uitslag ons niet is gebleeken.

Zie de *Staat der Nederlanden*. Brouerius van Nidek, *Kabinet van Nederlandsche Oudheden*, III. Deel, p. 87.

87. F. VAN MIERIS. D. VAN ALPHEN, *Beschrijving van Leiden*, II. Deel, p. 766-832.

DAM, een Vlek of open Steedje, in *Groningerland*, ten noordwesten van *Groningen*, en ten westen van *Delfziel*. Voortijds was dit eene fraaije Stad; doch de muuren en vesten daarvan werden, in het jaar 1536, ter nedergeworpen, om reden dat *Dam*, door de *Gelderschen*, tegen Keizer KAREL DEN VIJFDEN verdedigd werd. KAREL overweldigde hetzelve, en sprak 'er het vonnis over uit, dat het niet weder versterkt of bemuurd zou worden. Dus wordt het, door RAIJ, uit GUICIARDIJN verhaald. Om 'er wat meer van te zeggen, dient men te weeten, dat Hertog ALBERT VAN SAXEN, door Keizer MAXIMILIAAN, met het gebied over *Friesland* begiftigd, de Groningers met de wapenen moest aantasten, eer zij zig aan hem wilden onderwerpen. Ook stonden de Friezen, nu en dan, tegen hem op. In het jaar 1514 werd *Dam*, door de *Saxischen*, belegerd, stormenderhand veroverd en geplonderd; wordende niemand van de Inwooners verschoond, zelfs niet die geenen, welke hun leven in de kerken (weleer, als veilige schuilplaatzen, in eere gehouden) hadden zoeken te bewaaren; zij werden vóór en op de altaaren vermoord. De beruchte Geldersche Overste MEINARD HAM nam, daarna, het Steedje, met oogluiking, en zelfs door bestel van Hertog KAREL VAN GELDER, met zijne Deensche knechten in. Daarop geschiedde de volgende versterking, naar men voorgeeft, op bevel van den Koning van *Denemarken*, die toen de wapenen tegen Keizer KAREL had opgevat, om reden dat KAREL, in *Holland* en *Zeeland*, volk en schepen bijeen bragt, om zijnen zwager, den verdreevenen Koning CHRISTIANUS, in zijn bezit te herstellen. HAM verrichtte dit te meer, op dat Hertog KAREL VAN GELDER, die, wegens *Gelderland*, met den Keizer in verbond moest treeden, in geen kwaad vermoeden zou geraaken. Ook liet hij het niet bij de overmeestering van *Dam*, maar stroopte zelfs tot aan de voorsteden van *Groningen*; doch hierdoor noodzaakte hij de *Groningers*, zig aan den Keizer te onderwerpen. Dit was naauwlijks geschied, of Keizer KAREL zond SCHENK voor *Dam*, om het-

hetzelve te bemagtigen. HAM moest, schoon hij de Stad, meer en meer, versterkte, voor SCHENK bukken, en zigzelven in zijne handen stellen; zijne krijgsknechten konden alleenlijk met hun zijdgeweer, harnas en witte stokjes in de hand, zonder iets meer, uittrekken. De Burgers mogten op dezelfde wijze uittrekken, of op genade blijven. Wat het slechten der Werken aangaat, daarvan is reeds gesproken. In den Spaanschen oorlog heeft *Dam* mede veel geleeden. In 1568 nam Graaf LODEWIJK dat Steedje en het Huis te *Wedde* in; doch, nadat hij, te *Jemmingen*, geslagen was, viel het wederom in de magt van ALBA, en daarna in die van den Staat.

Zie HALMA.

DAM, (*Den*) een oud adelijk Huis en Havezate buiten *Zutphen*, in 't Schoutampt van *Voorst*. In een ouden Brief van REINARD, Graave van *Gelder*, van 't jaar 1324, wordt hetzelve reeds genoemd, en naderhand als Heer daarvan gemeld EVERARD VAN DAMME.

Zie SLIGTENHORST, *Gelder sche Geschiedenis*.

DAM, (JOHAN VAN) werd, in het jaar 1660, met een aanzienlijke vloot, door den Heer SPEELMAN, als Admiraal, ter beteugeling der *Makassaaren* afgezonden. Doch vóór dat VAN DAM te *Makassar* kwam, geraakte hij in een hevig gevecht, en behaalde een heerlijke overwinning op de Portugeezen. Daarna ter plaatse zijner bestemminge komende, veroverden hij en FRUITMANS eerst het Fort *Panakoke*, versloegen vervolgens de *Makassaaren*, en dwongen hun tot den vreden; dien zij, echter, kort daarna, wederom verbraken. Hoe zij zig vervolgens moesten onderwerpen, zal men zien op het Art. SPEELMAN.

Zie *Leven der Zeehelden*, p. 400.

DAM, (ANTHONIJ VAN) geboren te *Middelburg*, in den jaare 1681 of 1682, werd, onder het opzicht van goede meesters en door eigene oefening, een bekwaam Schilder, bijzonderlijk van Zeeslagen. Niet min bekwaam was hij in de Tekenkunst. De drie afbeeldingen der *Domburgsche* Oudheden, in VAN LOON'S

Al-

Aloude Historie, II. Deel, p. 292, 294 en 297, zijn door hem, beter dan ooit voorheen, naar de Origineelen getekend. In het jaar 1740 gaf hij de, door hem bij een vergaderde, Wapenkaart der Heeren Burgemeesteren van *Middelburg*, van 1498 tot 1740, in druk uit, met een Opdragt aan de toen Regeerende Burgemeesteren; waarvoor hij, tot erkentenis, met eenig zilverwerk beschonken werd. Behalven deeze Kaart, heeft hij eenige Geslachttafels, met bijgevoegde wapenen van eenige Vorstlijke huizen, opgemaakt, onder anderen die van NASSAU, van OTTO VAN NASSAU, in 670 af, tot op WILLEM DEN VIERDEN, in 1741.

Zie LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 482 en 483.

DAM, (DANIËL VAN) of DAMMIUS, Doctor in de Rechten en Filosophie, werd te *Witmarsum*, in *Friesland*, alwaar zijn vader Predikant was, in het jaar 1592, geboren. In 't jaar 1625 werd hij Predikant in de plaats zijner geboorte, en daarna te *Nieuwland*. In 1631 werd hij Hoogleeraar in de Filosophie en Grieksche Taale te *Franeker*, vervolgens Onderbestuurder van 't Staaten Collegie te *Leiden*, en, in 1641, gewoon Hoogleeraar in de Filosophie aldaar. Hij stierf, weinige dagen na deeze bevordering, op den 12 Junij van het laatstgemelde jaar.

Zie SOERMAN, *Academisch Register*, p. 122.

DAMAS JANSZOON PESSER, een Rotterdamsch Remonstrant; zie PESSER. (*Damas Janszoon*)

DAMERS, voorheen een aanzienlijk geslacht in *Holland*. Ridder JAN DAMERS was een der zamenverbondene Edelen, tegen Graaf FLORIS DEN VIJFDEN.

DAMHOUDER, (JOOST of JUDOCUS) in 't jaar 1507, van aanzienlijke ouders, te *Brugge*, geboren, is algemeen bekend als een groot Rechtsgeleerde. Wat zijnen arbeid betreft, zijnen voornaamsten roem heeft hij verkreegen, door zijn geacht werk, getijteld *Practijk in Crimineele zaaken*, waarin de lijfstraflijke misdaaden naauwkeurig onderzocht worden. Keizer KAREL DE

VIJF-

VIJFDE schatte dit werk zo hoog, dat hij den Schrijver daarvan, en om andere diensten, aan den Vorst beweezen, met aanzienlijke ampten begiftigde, en tot den Adelstand verhief. In hooger ouderdom, gaf DAMHOUDER zig aan de beoeffeninge der Godgeleerdheid over, en maakte het Ontwerp van een boek, genaamd *de Christelijke Spiegel*. De dood beletttede hem het te volvoeren; hij overleed den 20sten Januarij 1581, oud vier-en-zeventig jaaren. Behalven zijn *Practijk Crimineel*, heeft hij nog geschreeven *Practijk Civiel*; *Verdediging der Weezen*; *Reize van een Christen uit dit leven*, *enz*. Gedurende zijn leven was hij niet alleenlijk in hooge achting bij Keizer KAREL, maar ook bij Koning FILIPS, die hem, na de aanstelling der bijzondere Landvoogden, in het jaar 1559 als Raadsheer benoemde, en in het ampt van Commissaris der Geldmiddelen bevestigde. Hij was getrouwd met LOUIZE VAN CHANTRAINES, een adelijke Juffer, uit *Artois*. Hij werd begraaven te *Brugge*, in de *Mariekerk*, door hem met verscheidene inkomsten begiftigd. Zijn naam is niet alleen door zijne schriften der vergetelheid onttrokken, maar ook door eenen gedenkpenning, waarop men, op de eene zijde, ziet het borstbeeld, hebbende het hoofd met een meesterlijken muts gedekt, en het lijf gekleed met een tabbaard. Binnen het randschrift leest men, in het Latijn:

JOOST DAMHOUDER, GULD RIDDER 1565.

Op de andere zijde staat zijn gehelmd wapenschild, zijnde een Dambord, nevens de volgende spreuk, die zo wel op zijn naam als wapen zinspeelt:

ZONDER VALLEN STAAT DAMHOUDERE.

Zijn afbeeldzel gaat, op verscheidene wijzen, in prent uit.

Zie SWEERTS, *Athenæ Belg.*, fol. 492 en 493. SANDERUS. VAN LOON, I. Deel. MELCHIOR ADAMI. enz.

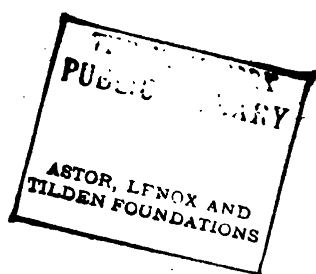
DAMIATEN. Schoon deeze eene Stad in *Africa* is, kunnen wij niet voorbij, dezelve hier mede een plaats te geeven, vermits de

XI. D! pl. I.

J. Buys, delin.

Rein. Vinkeles, sculp.

De Munniken smeeken Koning Lodewyk om den Paus in zyne Staaten te ontfangen.

CXL.

Koning Lodewyk verovert Damiëtte. Bladz. 157.

de eer der *Haarlemmers*, naar de gedachten van veelen, anderszins te kort zou gedaan worden; te meer, om dat wij 'er gelegenheid door zullen krijgen om te onderzoeken, of hun die eer al of niet toekome. *Damiata*, of *Damiaten* is dan eene Stad, gelegen aan den *Nijl*, in het noorderdeel van *Egipten*, alwaar een van de armen van den *Nijl* in de Middelandsche zee valt. De Ouden noemden het den *Tanaïschen Uithoek*; ook wel den *Sleutel van Egipte* Deze Stad had, aan de overzijde, eenen sterken toorn; van daar, tot aan de Stad, waren zwaare ijzerene kettingen gespannen, die even onder water lagen; zo dat de golven 'er over heen rolden, en de schepen belet werden, hooger op te loopen. Hierdoor scheen het, dat de Stad voor de Christenen onwinbaar was, zo lang die kettingen niet verbroken waren. In het jaar 1191, of, gelijk anderen willen, in het jaar 1219, was, door Christen Vorsten, eene Kruisvaart of Heilige Oorlog ondernomen, tegen de *Saraceenen*, om hun het *Heilig Land* of *Palestina* te ontweldigen. In dien togt hebben zig de *Friezen* en *Keulenaars*, en eenige Nederlanders, bijzonderlijk gekweeten. Doch boven al wordt aan die van *Haarlem* toegeschreeven een vernuftig beleid, kloekmoedigheid en onvertzaagdheid, die alle anderen te boven streefde. Wegens de gemelde verhindering begonnen de Vorsten in overweeginge te neemen, om *Damiaten* te verlaaten. Doch die van *Haarlem*, zegt men, hebben, door eene schrandere uitvinding, alle de zwaarigheden, door de kettingen veroorzaakt, weggenomen. Zij hadden, aan de voorstevens hunner schepen, groote ijzeren zaagen laaten klinken, en zetteden toen, met een stevigen voordewind en volle zeilen, hunnen loop op de kettingen aan; die dus, door het schokken, schuuren en de perzing der zaagen, geholpen door de zwaarte der schepen, aan stuk raakten; waardoor den andere schepen de weg tot de overwinning gebaand was. Daarop volgde het inneemen van *Damiaten*, nadat de *Hollanders* en *Friezen* een wonderlijk krijgswerktuig op zee, dienende tot het uitwerpen van steenen, bedacht hadden, om den Toren te veroveren, daar men te lande niet kon bijkomen, om dien te ondermijnen, of te beschadigen. Zij hadden, met touwen en balken, twee schepen aan een gevoegd, daar zij vier mas-

masten op ftelden, boven welke zij een zoldering van balken maakten. Rondsom deze zoldering maakten zij eene borstweering, met natte hulden overtrokken, om tegen het fteenwerpen beveiligd te zijn. 't Geen de meefte verwondering veroorzaakte, was, dat dit gevaarte zò hoog was, als de Toren zelf, en dat de krijgsknechten, door middel van ladders, 'er vaardig konden op en afklimmen. Dit dus aangevoerd hebbende, werden zij meefter van het bovenfte gedeelte van den Toren; en fchoon zij dit wederom moesten verlaaten, door den geweldigen rook, die de *Saraceenen* maakten, fprongen zij, echter, aan land, vernielden, met bijlen en houweelen, de poort, en werden 'er dus meefter van. Die moeite was, echter, van weinig vrucht, vermits de Christenen *Damiaten* kort daarna wederom moesten verlaaten.

Sterk is 'er getwist over de vernuftige vinding der *Haarlemmers.* Veele en niet onkundige nafpoorders der oude Gefchiedenisfen hebben de zaak niet in twijfel getrokken. Het verfchil onder hen, 't welk anderen de zaak geheel heeft doen ontkennen, beftaat in den tijd. Want men zegt dat in het jaar 1191 niet *Damiaten*, maar *Acon*, of eene andere Stad, door de Christenen, overmeesterd is, en *Damiaten* eerst in 1219, volgens het zeggen van den ouden GODEFRIDUS, Monnik te *Keulen*, die ook van de kettingen gewag maakt. Een man, daar wij beter op aan kunnen, de geleerde SCRIVERIUS naamlijk, getuigt de copij van een' brief gezien te hebben, van SWEDER VAN RINGLENBERG, gefchreven in het leger voor *Damiaten*, in 't jaar 1219. Schoon VAN LEEUWEN goedgevonden heeft, tegen SCRIVERIUS aan, al het gebeurde hieromtrent, en wel voornaamlijk 't verrichte door de *Haarlemmers*, als fabelachtig aantemerken, en aanzienlijke mannen daarover te befpotten, zijn zijne redenen, echter, daartoe niet krachtig genoeg. Eene zijner tegenwerpingen, die de gewigtigfte van allen is, beftaat hierin: waarom 'er, onder de oudfte Schrijvers, die van de verovering van *Damiaten*, door de Christenen, melding maaken, geene gevonden worden, die van de uitvinding der *Haarlemmers* iets gewaagen? Eene vraag, die zekerlijk aanmerking verdient. Het antwoord, dat 'er op gegeeven wordt, brengt niet veel fterkte

met

net zig. *Alle die oude Schrijvers*, zegt men, *zijn van andere natiën, en hebben, met voordacht, den lof van de Haarlemmers verzwegen, het zij uit nijd, of uit afgunst.* VAN LEEUWEN, SMIT en anderen hebben, echter, den Haarlemmers het denkbeeld der eere niet kunnen beneemen. SCRIVERIUS zeide ten hunnen voordeele: *de Haarlemmers gelooven het, en ik ook.* Ook waren JOHAN GERBRANDS VAN LEIDEN, *de oude Hollandsche Chronijk*, VONDEL, AMPZING, ANTONIDES, LANGENDIJK en meer anderen, in hun voordeel. VAN OOSTEN DE BRUYN brengt, in het Eerste Deel zijner *Geschiedenissen der Stad Haarlem*, p. 42. uit een geschreeven Chronijkje, door hem gevonden achter eene oude en nog ongedrukte beschrijving van *Haarlem*, welke aan de Stad behoort, te voorschijn, een verhaal, waardoor de waarheid van het geval mede bevestigd wordt. Hierom zoude men denken, dat het voor de *Haarlemmers* gewonnen spel was. Ook zou zulks bevestigd worden door eene oude gewoonte, die aldaar, ten tijde van H. JUNIUS, op den 1sten Januarij plaats had: naamlijk, dat de kinderen, op dien dag, met scheepjes, op stokken vastgemaakt, de Stad rondgingen, in de manier zo als die scheepjes, oudtijds, ook in de groote kerk plagten te hangen, en, in 1686, door DAVID KOENEN vernieuwd, nog hangen. Laat ons de *Damiaten-klokjes* mede niet vergeeten, die, als nog, alle avonden, een half uur achtereen, geluid worden, zonder dat men 'er andere reden van weet te geeven. Ja, wat meer is, boven dit alles, het Stads Wapenschild, bestaande in een zwaard tusschen vier sterren, aan de Stad geschonken door Keizer FREDERIK BARBAROSSA. (In 't voorbijgaan dient gezegd, dat deze, in 't jaar 1190, in *Sijrië* overleeden is.) Zie daar, alle bewijzen, die, zonder verder nadenken, als onwrikbaare waarheden zouden kunnen worden aangenomen. Dan, wat baat de eer aan Stad en Volk, zo alles niet volmaakt overeenstemt, en men hen, die de waarheid meer dan valsche glorie achten, niet ten volle overtuigen kan? De redenen dan, om welke wij, met meer anderen, in de zaak niet kunnen instemmen, zijn dezen. Als men met oplettenheid alles doorleezen en gezien heeft, wat van dat verhaal wordt opgegeeven, dan zal men moeten bekennen, dat het zamengesteld is uit de getuigenis-

nisfen van gelijktijdige Schrijveren, waarvan zelfs eenigen bij de gebeurtenis zijn tegenwoordig geweest, en dat 'er (zo als wij boven zeiden door VAN LEEUWEN reeds te zijn aangemerkt) bij de Schrijvers niets gevonden wordt, 't welk het zeggen van JOHAN GERBRANDS VAN LEIDEN eenigzins begunstigt: in tegendeel dat dezelve met die echte getuigenisfen niet is overeen te brengen. Waarop men met recht zou mogen vraagen, wie zou ze met die oude Schrijvers, met die ooggetuigen durven gelijk stellen, het zeggen van een Monnik, die niet vóór het midden, of op het einde van de vijftiende eeuw geleefd en geschreeven, en daarenboven zijn gantsche Chronijk met zo veele fabelen opgevuld heeft, dat hij, zonder andere getuigen, die zijn gezegde kracht bijzetten, niet als geloofbaar kan worden gehouden? Nog van meerder gewigt is dit: hoe komt het, dat de allergeloofwaardigste MELIS STOKE, in wiens tijd het geval meer bekend moest geweest zijn, dan zo veele jaaren daarna, 'er niets van gezegd heeft? Hem, een *Hollander* zijnde, en zo nabij *Haarlem* woonende, kan men immers van geen partijdigheid tegen de *Haarlemmers* befchuldigen, en vooral niet in zulke zaaken, die ter eere der Hollandsche Graaven konden strekken. Immers zijn 'er, met geene mogelijkheid, eenige redenen te vinden, die hem bewoogen zouden hebben, om 'er van te zwijgen. Niet alleenlijk ten opzichte van hem, maar ook niet ten opzichte van eenen meester OLIVIER VAN KEULEN, kan deze verdenking van partijdigheid geene plaats hebben, vermits die, zonder den minsten schroom, en met de grootste oprechtheid, den roem van het veroveren van *Damiaten* meest aan de *Friezen* toeschrijft, zonder zijne landslieden, de *Keulenaars*, in het minst te bevoorrechten. Hij, zo wel als de bovengemelde Monnik GODEFRIED, schrijft zelfs de uitvinding van het stormtuig, niet aan de *Keulenaars*, maar aan de *Friezen* toe. Een man, die niet alleenlijk zijne natie, maar ook zig zelven geen meer eer geeft, dan hem waarlijk toekomt, kan nooit met reden verdacht gehouden worden. Maar hoe is het dan te begrijpen, dat hij, die, van het begin tot aan 't einde, de zaak heeft bijgewoond, van zo een zonderling gewigtig geval, dat den weg tot de verdere verovering baande, zou gezweegen

heb-

hebben, daar hij van alles, wat 'er gebeurde, naauwkeurig aantekening gehouden, en een gantsch boek zamengesteld en nagelaaten heeft? Volgens de berichten dan van hun, die ooggetuigen geweest zijn, heeft men zig meester gemaakt; eerst van het Kasteel of den Toren, eer men meester was van de Haven en Havenketenen; waardoor dus 't Zaagschip en 't aan stukken zeilen der ketenen geheel vervalt; vermits, indien dit stukken zeilen der ketenen beweezen was, het Stormgevaarte, bij Mr. OLIVIER en andere beschreeven, geheel onnut zou geweest zijn. Want daarmede was de toegang geöpend, en de Christenen hadden, tusschen de Stad en de Voorstad, kunnen inzeilen, en zig van de laatstgenoemde, die alleenlijk door den Toren en Keten bewaard werd, gemaklijk meester maaken. Daarvan meester zijnde, hadden zij het vaste land onder de voeten, en een drijvend Stormgevaarte, op twee Koggen, niet noodig gehad. Zij hadden allen toevoer uit de Stad in het Kasteel of den Toren kunnen beletten; en daar was niet één eenige van die zwaarigheden geweest, die Mr. OLIVIER optelt. Dus ontbreekt alle historische zekerheid aan de verhaalen der ooggetuigen. Meerdere en niet min gewigtige aanmerkingen, waardoor men reden heeft, deze historie van de *Haarlemmer Zaagschepjes* in twijfel te trekken, vindt men bij VAN OOSTEN DE BRUYN, in zijne *Beschrijving van Haarlem*, p. 44—48.

Men zie VAN LEEUWEN, VOSSIUS, BOXHORN, SMIDS en anderen.

DAMIUS, (*H.*) in den jaare 1619, Raad en Vroedschap der Stad *Haarlem*, was een der politike Gecommitteerden, tot afdoening der zaaken van de Noordhollandsche Sijnode.

Zie BRANDT, III. Deel, p. 357.

DAMMAN, (SEBASTIAAN) Predikant te *Zutphen*, doch meest vermaard geworden in de jaaren 1618 en 1619, in welke hij één der Scriba's van de Nationale Sijnode was; bij de Remonstranten zeer gehaat, om dat hij (zo als zij zeiden) met groote partijdigheid tegen hen ingenoomen was, en hunne leere reeds in verscheidene schriften veroordeeld had. Bij de Gereformeer-

den was hij, echter, in groot aanzien, wordende, in de XIII Sessie, verklaard en bekwaam gekeurd, wegens de Provincie van *Gelderland*, tot Overziender van de Nieuwe Vertaaling van 't Nieuwe Testament. Ook was hij een van die geenen, welke, in de XLIII Sessie van de Sijnode, afgevaardigd werden naar *den Haag*, om over de ongehoorzaamheid der Remonstranten, zo als hunne weigering, om in alles te voldoen, genoemd werd, te handelen. Na dat, in de CLIII Zitting, de President BOGERMAN, in de Kerk, het gebed en daarna een aanspraak tot de toehoorders gedaan had, trad DAMMAN op den stoel, en las de Voorrede van de Sijnodale Canons en daarna de Artikelen voor, tot zo lang hem de stem begon te verflaauwen; wordende toen door FESTUS HOMMIUS vervangen. In de CLXVII Sessie ondernam hij het verkorten der Acten uit het Dagregister, waarvan de voltrekking hem, door andere bezigheden, belet werd. In de volgende zitting werd hij aangesteld, om, benevens FESTUS, de gemaakte Liturgie der Kerke natezien. Na het scheiden der Sijnode, trok DAMMAN, met en benevens de Politiken, en eenigen uit de Kerklijken, naar *'s Hage*, om aan de Staaten volledig verslag te doen van het verhandelde. Inmiddels was hij mede verscheenen, als Gedeputeerde, op de Utrechtsche Sijnode. Deeze waren de voornaamste bezigheden, ten dien tijde door hem verricht. Wat zijnen letterarbeid tegen de Remonstranten aangaat, deze behoort meestal onder de Twistschriftenen van dien tijd.

DAMMAN, (CORNELIUS) was, in het jaar 1616, Predikant te *Outdorp*, hield zig bij de Gereformeerden, en wist ook zijne Gemeente zonder de minste opschudding te houden. Stil en eenzaam zou hij in de twisten van dien tijd ongenoemd gebleeven zijn, ware hij niet ingewikkeld geworden in de hevige beroerten, ontstaan te *Goeree*, aldaar veroorzaakt door het beroep van eenen ADRIANUS ROMANUS, wiens vader Chirurgijn te *Rotterdam* was. ROMANUS, bekend zijnde tot de Remonstranten te behooren, had het veel moeite in, eer de Klassis van *Voorne* hem, in plaatse van NICOLAAS DAMMAN, als lid haarer Vergadering wilde erkennen; zij bewilligde ook niet in hetzelve, voor dat ROMA-

NUS,

nus, op het Stadhuis, onder handtasting beloofd had, *zig in den dienst te zullen houden bij de leere der Gereformeerde Kerke, zo als die in de Nederlandsche Confessie, en Christelijken Catechismus, als formulieren van eenigheid enz. geleerd werd; ook dat hij met* Cornelius Damman, *als Predikant van de naastgeleegene plaatse, goede Correspondentie zoude houden.* Het eerst, waardoor de moeijelijkheid ontstond, was, dat ROMANUS naliet, het verklaaren van den Heidelbergschen Catechismus. Door de Gemeente daartoe aangespoord zijnde, bepaalde hij zig tot het derde deel daarvan, en begon 'er schandelijk van te spreeken. Daarna toonde hij zig, meer openbaar, partij te zijn, door het uitgeeven van een fameus lasterschrift tegen de Gereformeerden, geschreeven door den befaamden SLATIUS. Mondeling verklaarde hij op 't Stadhuis, dat 'er, tot dien tijd toe, een valsche leere gepredikt was, en dat hij het licht op den kandelaar zoude stellen. Men kan de menschen, door hoog gezach, allen even eens doen werkzaam zijn; maar geene mogelijkheid is 'er om hen allen eveneens, 't zij in het burgerlijke, of in het godsdienstige, te doen denken. Een bewijs hiervan zag men te *Goeree.* Al de vlijt, alle de haatelijkheid, waarmede ROMANUS de Ledemaaten der Kerke aldaar, tot het gevoelen der Remonstranten, zocht overtehaalen, was, zo min als de handelwijze, die de Magistraat te werk stelde, daartoe bekwaam. De Gereformeerden, hem niet langer willende hooren, begaven zig, ter kerke en ten avondmaal, te *Outdorp* bij DAMMAN; zo dat ROMANUS, op het laatst, alleenlijk voor vijf of zes oude vrouwen predikte. De Regeering, echter, zorgde dat de Kerk voor hem bleef. De Gereformeerden bedienden zig, nu en dan, van het onderwijs van GOSEWINUS BUITENDIJK, Predikant op *Dirksland*, die, met goedvinden van de Klassis, nu en dan, eene Leerreden deed, ten huize van GERRIT JANSZ, Ouderling te *Goeree.* Dan, de plaats aldaar te eng zijnde, vond de Kerkenraad, met de doleerende Gemeente, goed, aan de Magistraat te verzoeken, voor haar, des Dingsdags, in de Kerk eene predikatie te laaten doen. Doch dit verzoek werd afgeweezen, tot na de verandering der Regeering; die geschied zijnde, en de Baljuw van *Voorne* 'er meest Remonstrantsgezinden in getrokken

 heb-

hebbende, liepen de zaaken aldaar ten nadeele van de Gereformeerden. De helft der Regeeringe, echter, nog vóór hen zijnde, voegde zig bij den Kerkenraad, en zondt eenige persoonen naar *den Haag*, alwaar hun gezegd werd, *dat zij eerstdaags in alle stilte zouden beginnen te prediken, ofte doen prediken*. Op dit raport werd, bij een goed deel van de Magistraat, dat is, één Burgemeester en drie Schepenen, met geheime toestemming van den Bailjuw en Kerkenraad, het besluit genomen, om op Vrijdag, den 19den Januarij des jaars 1618, in de Publike Kerk, door GOSEWINUS BUITENDIJK te doen prediken, doch, indien zijne Gemeente daarin niet bewilligde, dat men dan zoude kiezen CORNELIUS DAMMAN; zo als ook geschiedde. De klok, ten behoorlijken tijde, geluid, en de Gemeente, in alle stilte, naar de Kerk gegaan zijnde, werd 'er de Godsdienst, met behoorelijke eerbiedigheid, geoefend. Maar, buiten de Kerk, was alles in rep en roer, door het geroep van *moord, moord, slaa dood!* ADRIAAN ROMANUS, op het gerugt, half gekleed, op straat komende, riep eenige Visschers toe: *lustig mannen, vegt nu voor de kerk.* Tot meerdere ophitzing, voegde hij 'er nevens, *dat zijne dienstmaagd gezien had, dat de Gemeente in de kerk van geweer voorzien was.* Door die oproerige redenen bragt hij een woedenden hoop, gewapend met stokken, vorken, roers, pieken en ander geweer, op den been, en de Stad in oproer. De moedwilligen hadden besloten, allen, die in de Kerk waren, ten getale van meer dan zeventig, zo mannen als vrouwen, omtebrengen. Onder dien woedenden hoop begaven zig twee Schepenen, de een gewapend met een piek, roepende al mede, *sla dood, sla dood!* De Bailjuw JOHAN DE LEEUW, en de Burgemeester KASTELYN, schoon noch tot de Gereformeerden, noch tot de Remonstranten behoorende, stilden, volgens pligt en ampt, zo veel hun mogelijk ware, de beroerte, op voorwaarde dat twee van de Gemeente, over dit inneemen van de Kerk, in verzekering zouden genomen worden; het welk dan ook geschiedde: wordende, na het eindigen van de Predikatie, KRIJN PIETERSE en CORNELIS BOGERTMAN, beide Diakenen, in verzekering genomen, en geleid ten huize en in den herberg van PIETER DE WAART, die te gelijk Schepen was,

was, en, met een piek gewapend, zig bij de oproerigen gevoegd had. Thans meende de Bailjuw dat de rust volgen zou. Doch toen de Gemeente op ſtraat kwam, en ieder naar huis meende te gaan, werd zij met ſteenen terug gedreeven, onder het herhaald geroep van, *ſla dood!* wordende zelfs de huisvrouw van den Burgemeeſter MARINUS DE BOK met vuisten geſlagen. Daarna begaven zij zig naar de Kerk, 't welk de Bailjuw hun mede niet konde beletten. Daar binnen komende, ſtaken zij, met pieken en vorken, in een hoop ſtro, die in een' hoek lag, meenende dat 'er de een of ander onder verborgen was. De Predikant DAMMAN, de Burgemeeſter en Ouderling MARINUS DE BOK en Schoolmeester GILLIS 'T HOEN, werden met de grootſte onbeſuisheid gevangelijk uit de Kerk getrokken. DAMMAN werd met den dood gedreigd. De een zette hem een hooivork achter in de lendenen, en een ander een ponjaard voor op de borst. De moordenaars werden, echter, door anderen te rug getrokken, ſchoon de ſteek van den ponjaard reeds door zijne kleederen heen was. Hij werd mede naar den herberg van DIRK PATER geſleept, alwaar zij verbleeven tot nadenmiddag, toen zij, onder het ſchelden voor *Schelmen*, *Landverraders*, *Dieven*, enz. op accoord ontſlagen werden. DAMMAN bleef buiten de verdere moeijelijkheden, die te *Goeree*. tot in het laatst van de maand Maart, aanhielden, en niet eindigden voor dat ADRIANUS ROMANUS, van zijn kerklijken dienst, ontſlagen werd.

Zie TRIGLAND, *Kerklijke Historie*, p. 1039. enz. *Gantsch anders verhaalt het evenwel* UITENBOGAART, *in den druk van* 1646, p. 920. enz. *welke zig, ten voordeele van de Remonſtranten, alleen bedient van eene verklaaring van de Leden der Magiſtraat, de Remonſtranten toegedaan, en tot hen behoorende.*

DAMME, ook wel *Dam* genaamd, een Steedje in *Vlaanderen*, of eigenlijk onder het Vrije van *Brugge* behoorende, en 't welk dezelfde voorrechten geniet als *Ooſtende*. De eerſte aanleggers daarvan waren *Zeeuwen* en *Hollanders*. Kort na het jaar duizend, werden de Eilanden, door Keizer HENDRIK DEN TWEEDEN, toegekend aan BOUDEWIJN MET DEN BAARD. Hieruit ont-

ſtond een langduurige oorlog, tusſchen de *Hollanders* en *Vlamingen.* Elk zocht zijn oud recht, uit kracht van *Donatie* van LODEWIJK DEN TWEEDEN, ſtaande te houden. Omtrent het jaar 1171 werd 'er een vrede bewerkt, tusſchen FLORIS DEN DERDEN en PHILIPS VAN ELSATEN, Graave van *Holland* en *Vlaanderen:* waarbij bepaald werd, dat de *Vlamingen* zouden hebben het *Land van Waas*, en de *Hollanders Walcheren*, met de andere Eilanden over de *Schelde;* mids zij ook Graavers moesten zenden, om den Dijk, die bij *Brugge* doorgebroken was, te herſtellen; waartoe de *Vlamingen*, met alle aangewende moeite, buiten ſtaat gebleeven waren. Graaf FLORIS zond, onmiddelijk, eenige duizenden goede Graavers derwaarts, die, van de plaats af, daar nu *Damme* ligt, eenen grooten Dijk, tot aan *Sluis* toe, opwierpen; zijnde dit groote werk reeds in het jaar 1180 voltrokken. Ter vergeldinge van den vlijt dezer arbeideren, gaf Graaf PHILIPS hun een ſtuk lands, om daarop een Stad te bouwen. Terſtond vielen de *Hollanders* en *Zeeuwen* aan het werk, en noemden de nieuwgebouwde Stad *Damme* of *Dam*, naar den Dijk, dien zij geleid hadden. Dezelfde Graaf begiftigde de Vreemdelingen, die 'er wilden komen, met veele voorrechten, en ook met de vrijheid van lasten en tollen door gantsch *Vlaanderen.* Op deze wijze kwam dan *Walcheren*, met de daar bij gelegene Eilanden, die meer dan honderd jaaren onder de *Vlamingen* geſtaan hadden, aan de Graaven van *Holland.* Veel verſchil is 'er onder de Schrijvers, aangaande den tijd, wanneer dit gebeurd is, die door den eenen vroeger, en door den anderen laater geſteld wordt. Dit verſchil is veroorzaakt, door de geduurige oorlogen, en dus ook door menigvuldige vredesonderhandelingen, tusſchen de *Vlamingers* en *Hollanders.* MARCHANT noemt, te recht, de Eilanden, tusſchen *Holland* en *Vlaanderen*, *Twist-Eilanden.* Van een laater verdrag ſpreekende, zegt hij: *Maar als* Willem de Tweede, *Graave van* Holland *was, en die ook naderhand Roomsch Koning werd, heeft hij de gelegenheid waargenomen van die van* Avenes, *die tegen zijn moeder rebelleerden, in welken oorlog de Vlamingers te kort ſchoten, en zeer groote ſchade leden; daarna als hij dood was, werd het dus geſteld, dat* Floris de Vijfde, *zijn zoon, de doch-*

dochter van Gui van Dampiere *trouwde*, *en met haar zou hebben den tijtel van* Graaf der Zeeuwsche Eilanden. *Damme* werd, in het jaar 1238, met muuren omringd, en sedert regelmaatig versterkt. Na den veldslag van *Rammelies*, in het jaar 1710, onderwierp *Damme* zig aan de Bondgenooten; doch is, naderhand, wederom gesteld onder de Steden, die tot *Oostenryksch Vlaanderen* behooren.

Zie RAIJ, MARCHAND, VOSSIUS, MEIJERUS, SCRIVERIUS en andere.

DAMMERSCHEIT, of *Dammerich*, een oud en ten eenenmaale vervallen Kasteel, behoorende aan 't geslachte van ELMPT, tusschen *Heerle* en *Klimmen*, in het *Land van Overmaas*.

DAMMIUS; (DANIËL) zie DAM (D. VAN)

DAMPENGEEST, een Heerenhuis en Boerenwooning, leenroerig aan de Graaflijkheid van *Holland*, behoorende onder den Ambachtsheer en Ambachtsheerlijkheid van *Limmen*.

DAMPIERE, (WILLEM VAN) oudste zoon van WILLEM, Heere van *Dampiere* en *S. Desier*, en van MARGARETHA, Gravinne van *Vlaanderen*, verkreeg den tijtel van *Graaf van Vlaanderen*, door overeenkomst en overdragt, gemaakt met JAN VAN AVENNES, zijn moeders vóórzoon. Hij trok, met LODEWIJK, Koning van *Frankrijk*, naar het *H. Land*, en werd door de Turken, na de verovering van *Damiaten*, gevangen genomen; hij bekwam zijne vrijheid voor agt duizend Besans losgeld. Kort na zijne terugkomst overleed hij te *Trasigones*, in *Henegouwen*, in het jaar 1251, door een' val van 't paard. Bij zijne huisvrouw BEATRIX, dochter van HENDRIK VAN BRABAND, geene kinderen verwekt hebbende, zo volgde hem zijn broeder,

DAMPIERRE, (GUI, of GUIDO VAN) die, nog bij het leven van zijne moeder, Graaf van *Vlaanderen* werd; doende den eed aan bovengemelden LODEWIJK, Koning van *Frankrijk*, dien hij,

na den dood zijner moeder (1295), vernieuwde. Sedert dien tijd maakte GUIDO, met de *Engelschen* en andere Prinsen, te *Kamerijk* vergaderd, een verbond tegen PHILIPS DEN SCHOONEN, Koning van *Frankrijk*. Gevangen zijnde, werd hij te *Compiegne* gebragt, en stierf in het jaar 1305, oud zijnde tagtig jaaren. Zijne eerste gemalin was MACHTELD, dochter en erfgenaame van ROBBERT VAN BETHUNE, waarbij hij de volgende kinderen verwekte: ROBBERT, de derde van dien naam, onder de Graaven van *Vlaanderen*; WILLEM, die niet anders dan WILLEM VAN VLAANDEREN wilde genaamd zijn, schoon hij ook Heer van *Termonde* en *Richeborg* was; FILIPS, Graaf van *Lorette*; MARGARETHA, verloofd aan Graave FLORIS DEN VIJFDEN, doch getrouwd aan JAN DEN EERSTEN, Hertog van *Braband*; BEATRIX, eerst verloofd aan HUGO VAN CHATTILLON, daarna aan FLORENS, Graave van *Henegouwen* en *Holland*; en MARIA, eerst de vrouw van WILLEM, Graave van *Gulik*, en daarna van SIMON, Heer van *Chateau-Villain*. GUIDO trouwde, ten tweedenmaale, met ISABELLA VAN LUXEMBURG, dochter van HENDRIK, bijgenaamd BLONDEL, Graave van *Luxenburg* en *la Roche*, waarbij hij verwekte, JOHAN, Graaf van *Namen*, Heer van *Sluis*; GUIDO, Graaf van *Zeeland*; HENDRIK, Graaf van *Lode*, en nog twee kinderen, die dood ter wereld kwamen. MARGARETHA, eerst getrouwd met ALEXANDER, zoon eens Konings van *Schotland*, en daarna met REINOUD, Graave van *Gelder*; JOHANNA, Geestelijke dochter; BEATRIX, gemalin van HUGO CHATTILLON, den tweeden van dien naam; PHILIPPE, gemalin van EDUARD, zoon des Konings van *Engeland*; ISABELLA, gemalin van JOHANNES, Heer van *Fienes*; en nog eene dochter, kort na de geboorte gestorven; dus uit beide de huwelijken voortkwamen zestien kinderen, met de drie, die kort na hunne geboorte stierven. De afbeeldzels van WILLEM en GUIDO VAN DAMPIERE gaan in prent uit, onder de afbeeldzels van de Graaven van *Vlaanderen*.

Zie *Genealogie des Comtes des Flandres*. O. DE WREE, *Zegels der Graaven van Vlaanderen; alwaar men, op fol.* 17 *vindt afgebeeld drie onderscheidene Zegels van* Willem, *en fol.* 18 *vier van* Guido; *zijnde de eerste van*

van de jaaren 1234, 1248 *en* 1251, *en de tweede van* 1245, 1253 *en* 1264.

DAMRUST, een aanzienlijke Lustplaats in *Zeeland*, in de nabuurfchap van het kasteel *van der Hooge*, onder het Rechtsgebied der Stad *Vlisfingen*.

DANÆUS, (LAMBERTUS) geboren te *Orleans*, in den jaare 1530, was, in 1580, Predikant en Profesfor in de Theologie te *Geneve*. Den 13den December van dat zelfde jaar werd hij, te *Leiden*, als Hoogleeraar beroepen, en vong zijne amptsbediening aan den 17den Maart van het volgende jaar; doch bedankte 'er voor, in het jaar 1582, en vertrok naar *Gend*, om de aldaar ontftaane onlusten te helpen ftillen; hij wendde alles wat mogelijk was aan, om zijn heilzaam oogmerk te bereiken. Vandaar werd hij als Hoogleeraar in *Navarre* beroepen. De reden, die hem bewoog, om te *Leiden* zijn ampt nederteleggen, was het gedrag van CASPARUS COOLHAAS, zo als ter zijner plaatfe gezegd is, vermits hij zien moest, dat de Magiftraat van *Leiden*, COOLHAAS, tegen te Klasfis en Sijnode, befchermde. De werken van DANÆUS zijn allen in folio te *Geneve* gedrukt.

Zie MEURSII *Acad. Lugd.* SOERMAN, *Academ. Register*, 't Art. van C. COOLHAAS, X. Deel.

DANCKERTS, (JASPER) een man, bij wien man, wegens zijn beroep, die Geleerdheid niet zou gezocht hebben, welke hij bezat; want hij, die Kuiper van de Oostindifche Compagnie te *Middelburg* in *Zeeland* was, is bekend geworden als Schrijver van eenige werken, die, ongedrukt, bij zijne erfgenaamen berustende zijn gebleeven. Het voornaamfte dier werken was een foliant, ten tijtel voerende: *Triumph van den Hebreeuwfchen Bijbel, of Verklaaring over de Tijdrekening of Schepping der Waereld, en Herfchepping der Kerke, ieder in zes periodes, zijnde de zevende tot rust daarbij gevoegd.*

Het oogmerk van den Schrijver, en naderhand van zijne erfgenaamen, was, dit Werk bij infchrijving te doen drukken, volgens

gens voorwaarden, daartoe bij eenen GALENUS MEERTENS uitgegeeven. Het zou bestaan hebben in twee deelen, waarvan het eerste behelsde de Schepping der Wereld, volgens de beschrijving van MOZES, in zes achtereenvolgende weekdagen, en het tweede deel, de Historie der Kerke; te zamen beloopende honderd en twintig vellen letterdruk, en versierd met zestien kunstprenten, welke reeds door COETS gesneden waren, en negen Tijdrekenkundige Tafels. De Schrijver hadt, tot dit werk, waarvan de uitvoering zou beloopen hebben drie duizend agt honderd en drie-en-negentig guldens en vijf stuivers, reeds uitgeschoten één duizend twee honderd en zes-en-tagtig guldens en vier stuivers: dus het zekerlijk voortgang zou gehad hebben, ware zijn dood niet tusschen beiden gekomen. Uit een' brief van C. VITRINGA, aan hem, blijkt, dat hij, in 1699, nog in leven was. Eenige kleinere schriften van hem zijn nog in wezen, die men genoemd vindt bij LA RUE, *Geletterd Zeeland*, p. 206.

DANCKS, of DANKS, (FRANS) bigenaamd SCHILPAD, van geboorte een *Amsteldammer*, en een zeer goed Historieschilder, die ook de kunst van Portraitschilderen zeer wel verstond. Zijnen leeftijd kan men afleiden uit een door hem geboetseerd zinnebeeld van den tijd, in het jaar 1676, dat men nog heden in steen uitgehouwen zien kan, boven den ingang van een huis op de Heeregraft, tusschen de Heerestraat en Brouwersgraft te *Amsteldam*, bekend door het bijschrift: *Mijn glas loopt ras.*
Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*, III. Deel, p. 319.

DANDELOT, diende, in het jaar 1567, als Kapitein, onder Heer HENDRIK VAN BREDERODE; waardoor hij, schoon een Franschman, zijnde een broeder van den Admiraal CASPAR DE COLIGNI, hier eene plaats verdient. In het jaar 1557 bevond hij zig, benevens gemelden zijnen broeder, met het leger omtrent *St. Quintijn*, en geraakte 'er, met vijf honderd man, binnen; doch moest zig, met de overgaave dier Stad, nevens andere helden, die den dood ontkomen waren, aan de Spaansche overwinnaars gevangen geeven. DANDELOT's broeder, bij nacht, onder een

tent

tent doorgekroopen, en dus zijne gevangenis ontflipt zijnde, werd naar *Antwerpen* gevoerd, daar hij zes weeken aan de koorts lag, en herfteld zijnde, zig vermaakte met het leezen van geestlijke boeken; waardoor hij één der voornaamfte Gereformeerden in *Frankrijk* werd. In het volgende jaar (1558) bevond DANDELOT, gevlucht zijnde, zig in het leger van den Hertog VAN GUISE, voor de Stad *Kalais*. In den nacht, tusfchen den 1ften en 2den Januarij, trok onze Held, met twaalf honderd knechten, tusfchen de Duinen en de Stad door, begroef zig op den kant van de graft, en tapte het water uit dezelve, met zodanig een vaardigheid, dat, des morgens, de graft, omtrent de bres, genaakbaar was, en de ftorm aangevoerd kon worden. DANDELOT was mede één van de eerften, die de wallen beklommen, en hielp dus de Stad den Engelfchen ontweldigen. Daarna floegen de *Franfchen* het beleg voor *Guines*, 't welk, door den Hertog VAN GUISE, met gelijke woede als *Kalais*, aangetast werd. DANDELOT, nadat 'er een bres gefchoten was, viel, met een' hoop *Duitfchers*, aan, die langs een brug van tonnen, met horden bevloerd, over de graft vloogen, de belegerden van de breuke te rug dreeven, en den Bevelhebber noodzaakten, den Hertog om verdrag te fmeeken. De beruchte Kardinaal DE GRANVILLE, die zig nog veel moeite gaf om den vrede tusfchen *Frankrijk* en *Spanje* te bewerken, maakte zig zeer bevriend bij den Kardinaal VAN LOTHARINGEN, aan wien hij te verftaan gaf, dat hij en de Hertog VAN GUISE hiertoe al hunnen vlijt moesten aanwenden. Want dat niet alleenlijk de *Turk*, maar zelfs de Ketters, zo in *Frankrijk* als in de *Nederlanden*, te veel voordeels uit dien oorlog trokken; dat hij Kardinaal in den Raad, en zijn broeder de Hertog bij den Koning, 'er alles toe moesten aanwenden, en meer doen konden, dan zij zig, mogelijk, verbeeldden, vermits de Conestabel van *Frankrijk*, en de Admiraal COLIGNIJ, beide gevangen en van de hand waren; dat 'er geen hinderpaal in den weg was, dan DANDELOT, die, om zijne bekwaamheid, van den Koning zeer bemind, en alleen in ftaat was, het gantfche ontwerp te bederven; hebbende hij zo veel genegenheid voor den Hervormden Godsdienst, dat hij denzelven

ven aan zijne Hop- en Krijgslieden leerde, en dus een oneindig getal van menschen besmette; ja dat men brieven, van hem aan COLIGNIJ geschreeven, onderschept had, in welke op een schandelijke wijze van de Mis gesproken werd: dus moest men, om den Roomschen Godsdienst te behouden, vermits hij uit den mond des Konings sprak, den Overste DANDELOT van kant helpen. De Kardinaal VAN LOTHARINGEN nam dit aan, en volvoerde het ook ten deele: zuimende niet, hem, om het verachten van de Misse, in haat des Konings te brengen; 't welk hem ook gelukte. Inmiddels had zijn broeder de Hertog een nieuwen aanslag ontworpen, naamlijk, de overmeestering van *Diedenhoven*; bij welk beleg DANDELOT de smart had, te moeten zien, dat de Heer VAN MONTLUK in zijne plaats gesteld was. Zeer waarschijnelijk is het, dat hij zig, kort daarna, naar de *Nederlanden* begeeven, en, gelijk wij zeiden, gevoegd heeft onder de benden van Heer HENDRIK VAN BREDERODE. Wij vertrouwen dit te meer, om dat een man, zo bekend als hij, en bij de Roomschgezinden in haat, aldaar langer getoefd hebbende, waarschijnelijk, zijn leven niet zeker zou geweest zijn. Hoedanig zijn uiteinde geweest zij, is, zo als van meer andere Helden van dien tijd, ons onbekend.

Zie P. DANIEL, *Hist. de France*, Tom. V, p. 580, 584, 591, 595 en 600. HOOFT, *Nederlandsche Historie*, p. 12.

DANKERTS, (BARTHOLOMEUS) een man, die zig, als Burgemeester en Bailjuw van *Ter Goes*, in *Zeeland*, zeer berugt gemaakt heeft. In *Zeeland*, zo wel als in andere Provincien, waren, in het jaar 1655, merkelijke beroerten, over het aanstellen der Regeering, ontstaan. Sedert het jaar 1653, waren, te *Goes*, eenige lieden in de Regeering gekomen, die het huis van *Oranje* waren toegedaan, en daardoor, in het volgende jaar, eenige hersteld, die, na den dood van WILLEM DEN TWEEDEN geweerd waren. Nadat DANKERTS, die mede tot dezelven behoorde, in 1655, tot Burgemeester en Bailjuw was aangesteld, ontstonden 'er, op nieuw, merkelijke beweegingen, die, door de

de Gemagtigden der Staaten, gestild werden. Op het einde van het jaar 1656 rees 'er verschil, over het verkiezen van twee Rentmeesters, waarvan de benoeming tot de jaarlijksche Wethouderschap, die in den volgenden zomer geschieden moest, grootendeels afhing. De stemmen staken tusschen de Prinsgezinden en die van de Loevesteinsche factie. De eersten wilden het geschil aan de Staaten van de Provintie verbleeven hebben, doch de anderen aan de Steden, daar zij de sterksten waren. De Burgers koozen mede partij, en waakten met dubbelde wachten, om niet overvallen te worden door Staatsch Krijgsvolk, waarmede zij bedreigd werden. Bij gelegenheid dat beide partijen Ronden deeden, en elkander, bij nacht, ontmoetten, geraakten zij handgemeen. GILLIS VAN DER NISSE, Kapitein der Burgerije, werd doorschoten, en twee Burgers werden gewond; waarvan de eene, JACOB GORSSEN genaamd, het bestierf. Het huis van den Oud-Schepen BENJAMIN VAN DER STEENE, daar de Prinsgezinden vergaderd waren, werd geplonderd. De Bailjuw DANKERTS werd ontschutterd, en, door de Burgerij aangetast, genoodzaakt, zijn ampt neder te leggen. Zijn aanhang had veel moeite gedaan, om hem te doen herstellen. DANKERTS, uit *Goes* geweeken zijnde, nam, in de maand Mei des jaars 1658, op een vroegen morgen, zijnen slag waar; hij kwam, met eenigen van zijnen aanhang en een aantal Soldaaten, door de *Oostpoort*, binnen de Stad, maakte zig meester van het Stadhuis, en zette zig op zijne oude plaats, zeggende aldaar te willen leeven en sterven. Doch alzo hem niemand der Burgers toeviel, en de Schutterij ter bescherming van de toenmalige Regeering in de wapenen kwam, moest hij het Stadhuis en de Stad welhaast wederom verlaaten. Sedert werd hij in een boete van vijf honderd ponden Vlaams beslagen, en uit *Goes* en *Zuid-Beveland* gebannen, terwijl 'er een ander Bailjuw, in zijne plaats, werd aangesteld.

Zie *Vaderl. Historie*, XII. Deel, p. 399. enz.

DANKERTS, (JAN) was eerst Notaris in '*s Gravenhage*, en, in den jaare 1618, te *Amsteldam*, alwaar hij zig zeer berucht maakte, door het schrijven van Schotschriften, tegen 's Lands Ad-

Advocaat VAN OLDENBARNEVELT. DANKERTS werd, op den eisch van het Hof, te *Amsteldam* gevat, en in gijzeling gezet; doch men weigerde, volgens de Privilegien der Stad, hem over te leveren. Hij bleef dan in gijzeling, tot dat de Advocaat gevat was, waarna hij werd losgelaaten, en eindelijk, gelijk WAGENAAR, uit UITENBOGAARD, (zonder nader bewijs) zegt, nog beloond, voor het geene hij gedaan en geleeden had. Wij gelooven niet, het geen DANKERTS aan OLDENBARNEVELT ten laste leide, naamlijk, dat hij *honderd en twintig duizend dukaatjes ontvangen had*; doch gelooven even min, dat DANKERTS, voor dit zijn lasterlijk schrijven beloond geworden is; maar wel dat UITENBOGAARD sterk op hem gebeeten was, om dat hij van dezen gezegd had, dat hij *tagtig duizend guldens, in goudene Albertinen, te Brussel ontvangen had*; 't geen ons even ongelooflijk voorkomt. Doch, om die en andere redenen, kunnen wij ook het gezegde van UITENBOGAARD, zo vrijmoedig door WAGENAAR overgenomen, niet voor waarheid aanneemen: te minder nog, om dat WAGENAAR, uit UITENBOGAARD, verder zegt, *dat men den Advocaat nimmer iets, van 't geene hem, door dezen mensch, aangewreeven was, geregtelijk heeft te last gelegd.* Dus, bij de Rechters, als een logen aangemerkt zijnde, had hij 'er, onzes bedunkens, ook geene belooning, hoe genaamd, voor verdiend. Eindelijk, kon UITENBOGAARD weeten dat hij beloond was, hij had ook kunnen weeten, wáár mede, en door wien, die belooning geschied ware.

Zie *Vaderl. Historie*, X. Deel, p. 201—203.

DAMPHRAPE, een der zamenverbondene Edelen, wiens naam verscheidenlijk gespeld wordt, als DAPHRAPE of JANPHRAPE. Deze is, tot nog toe, niet nader bekend.

Zie TE WATER, p. 331.

DANSER, (SIMON DE) een *Dordrechtenaar*, en, in het jaar 1611, een vermaard Zeerover. Hij had, in het jaar 1609, vier schepen bemagtigd, en zig daarmede naar *Màrseille* begeeven. Hier wist hij de bescherming des Konings van *Frankrijk* te krijgen,

gen, en geneerde zig, eenigen tijd, met het geleiden van Fransche koopvaardijschepen, naar en van de *Levant*. Men meent dat hij, in 16'2, door de Turken, omtrent *Tunis*, gevat, en in de gevangenis omgekomen is.

Zie VAN MEETEREN, XXXI en XXXII. Boek.

DANTUMADEEL, één der Friesche Grietenijen, in het Kwartier van *Oostergoo*, paalende, ten Oosten, aan *Kolummerland* en *Agt Kerspelen*, ten Zuiden aan *Tietjerksteradeel*, ten Westen, aan de rivier *de Ee*, en ten Noorden, aan de Grietenij *Dongeradeel*. In rang is zij de zevende in 't Kwartier van *Oostergoo*, en heeft twaalf Dorpen onder zig, als: *Drizum*, *Wouterswolde*, *Dantumawolde*, *Mormerwolde*, *Ackerwolde*, *Rinsmageest*, *Sijbrandahuis*, *Janum*, *Birdavart*, *Roodkerk*, *Feenwolde* en *Swaag-Westeinde*. In deeze Grietenij zijn goede Veenlanden; ook vindt men aldaar veel wild, als Haazen, Patrijzen en andere.

DANTUMAWOLDE, één der Dorpen, onder de zo even gemelde Grietenij, die daarvan den naam ontleend heeft, kortheidshalve *Damwolde* genaamd, liggende een klein uur van *Dokkum*. Behalven die der Gereformeerden, is 'er een Gemeente der Doopsgezinden. Het Dorp is klein, maar legt zeer vermaaklijk.

Zie WINSEMIUS, *Geogr. Woordenboek van Friesland*.

DAPIFER, een oud adelijk Geslacht in *Holland*. In oude schriften vindt men gemeld eenen BARTHOUT DAPIFERT, die vermaard was ten tijde van Graave DIRK DEN ZESDEN van *Holland*.

Zie HALMA.

DAPPER, (*Doctor* OLFERT) een man, algemeen bekend door zijnen veelvuldigen letterarbeid, als: *Beschrijving van Sijrie en Palestina*, 1677; *Morea*, 1688; *Africa*, 1676; *China*, 1670; *de Archipel*, 1688; *Asia*, 1672; en *Arabiën*, 1680. Geen minder naam, dan met dezen arbeid, heeft hij zig gemaakt, door zijne *Historische Beschrijving der Stad Amsteldam*, die, in

in 1664, in folio, en dus als zijn eerste werk, met een menigte fraaije plaaten, in 't licht kwam; welke Beschrijving, buiten die van DOMPELAAR en COMMELIJN, als de beste en volledigste gehouden wordt. Zijn werk is verdeeld in vijf boeken; wordende, in 't eerste, beschreeven, *Oud Holland*, en *Oud Amsteldam*, met derzelver Ambachtsheerlijkheden; in het tweede, de Gelegenheid, Vergrootingen en Geschiedenissen der Stad, tot op den overdragt der Landen aan PHILIPS DEN TWEEDEN; het derde vervolgt de Geschiedenissen, tot den jaare 1652; in het vierde, vind men de oude en nieuwe Gebouwen; wordende, in het vijfde, melding gemaakt van de Regeering, Schutterije, Poorters, Bezetting en Geleerde Mannen; en, tot slot, eene beschrijving gegeeven van de Eilanden *Urk* en *Emmeloord*. DAPPER wordt, met recht, onder de vermaarde *Amsteldammers* geteld.

DARRINK, of *Darrij*, een zwavelachtige en ziltige soort van Aarde, van een donkerbruine of bijna zwarte kleur, welke in *Zeeland*, zo in de landen binnensdijks, als in de schorren en op de gewassene slijken buitendijks, op de eene plaats minder, en op de andere meer speeten diep, met laagen, onder den bovenkorst of klei, gevonden wordt. Vóór dat men het onöntbeeerlijk Zout, in zo een groote menigte, als tegenwoordig, uit *Spanje* en *Frankrijk* herwaards voerde, had men de gewoonte, door alle de *Nederlanden*, zig te bedienen van het Zout, dat van de assche van deze en dergelijke zilte en veenachtige aarde gemaakt werd; wordende die assche met water besprengd, en daar uit een zeer helder en blinkend Zout gekookt. Volgens de aantekeningen van TACITUS, was deze kunst bekend aan de oude Duitsche volken, die langs de rivieren woonden. Naderhand gaf men daaraan den naam van *Zelbarnen* of *Zoutbranden*. Nadat, door aanwas van den koophandel, meer Zout, uit de bovengemelde landen, herwaards gevoerd werd, en men, daarenboven, ondervond, dat de Zoutbranders, even als daarna de Turfveenders, de beste landerijen niet spaarden, maar ontdolven, en tot waterpoelen maakten, werd dit *Zelbarnen*, ter bewaaring van het land, bij openbaare Plakaaten, verboden. Laatst geschiedde

de zulks, in *Zeeland*, in het jaar 1515, hebbende reeds Vrouwe MARIA, in het jaar 1476, alle de voorheen daartoe verleende Octroijen vernietigd. De tijd, wanneer dit Darrinkdelven en Zoutzieden allereerst in *Zeeland*, en voornaamlijk te *Zierikzee*, is aangevangen, is met geene zekerheid te bepaalen. Men dreef aldaar, in het begin van de dertiende eeuwe, 'er reeds een aanzienlijken handel mede: zo dat, volgens LA RUE, de uitvinding aan WILLEM SIMON MARTENSE niet kan worden toegeschreeven, vermits die eerst, gelijk hij zelf zegt, (p. 317.) den 8sten Februarij 1498 geboren is, toen het zoutmaaken daar reeds verboden was. Het is niet onmogelijk, dat dezes mans overgrootvader, SIMON LEM, zig, in 1418, te *Zierikzee* heeft nedergezet, om de Zelneering aldaar te drijven. Dat dit Zelbarren of deze Zelneering, in *Zeeland*, en bijzonderlijk ter gemelde plaatse, zeer aanzienlijk was, en groot voordeel moet verschaft hebben, blijkt daaruit, dat aldaar, in 1526, zeven-en-zeventig, en, in 1575, zestig zoutkeeten werden afgebrand. De wijze, waarop men daarmede te werk ging, was deze. De *Darrij* werd, na het afsteeken van de Klei, (van welke laatste specie men aldaar ook steenen plagt te bakken) met een breede spade, of bot, in langwerpige vierkante stukken gestoken, en dus uit den grond gegraaven. Deze uitgegraavene stukken werden, in het verband, tot ronde of vierkante langwerpige hoopen, lugtig op elkander gestapeld, om 'er lucht en wind, tot droog en hard wording, te laaten doorspeelen, tot dat ze bekwaam was om te branden. De Zeeuwen bedienden zig van de *Darrij* tot brandstoffe, en noemden den handel daarmede, *Moerneering*; zijnde de *Darrij* niets anders dan een soort van *Moer*. Ook noemden zij het *Brand-lottenmaaken*. Waaruit men, zonder onze erinnering, zien kan, dat dit bedrijf zeer veel overeenkomst heeft met het Veenen en Turfmaaken in *Holland* en *Friesland*; alleenlijk daarin verschillende, dat de *Darrij* vaster stof dan het Veen is, met spaden uitgestoken, en niet met netten gebaggerd werd. Deze *Darrij* dus bereid en tot assche gebrand zijnde, werd dezelve in de Zoutkeeten, in ronde vlakke ijzeren pannen, ettelijke voeten breed over het kruis, en eenige duimen diep, rus-

tende met de kanten op een gemetzelden muur, ter hoogte van omtrent vier voeten. met flechts twee of drie openingen of monden, om de turf daardoor in te brengen, rijkelijk met zout en water gemengd, tot wit blinkend zout geftookt; gereed zijnde, gaf men het den naam van *Zel-* of *Zil-zout*, zijnde, gelijk gezegd is, het eenigfte, dat men voortijds in de *Nederlanden* gebruikte. Den handel, die daarmede gedreeven werd, noemde men *Zelneering*.

Zie REIGERSBERG, BOXHORN en SMALLEGANGE, *Chronijk van Zeeland*; LA RUE, *Geletterd Zeeland*.

DARTHUZEN, of *Darthuizen*, in een oud handfchrift van de Utrechtfche kerke *Darthifen* genaamd, was, volgens het zelfde handfchrift, voorheen een Kapel, ftaande onder de kerk van *Doorn*, en in die Kapel was een Kappellanij of altoosduurende Vikarij, waarvan de begeeving, in het jaar 1585, ftond aan den Heere JUDOCUS VAN AMSTEL VAN MIJNDEN. Naderhand is *Darthuizen* bekend geworden als een Ridderhofftad, behoorende onder het gerecht van *Doorn*; het was daarvoor, reeds in het jaar 1340, bekend. Tegenwoordig is het eene Heerlijkheid, gelegen ten westen van 't Dorp *Leerfum*, groot twee honderd vijftig morgen. Men vindt daar bij een Gehucht of Dorp, voorzien met drie-en-dertig huizen, doch geene kerk; die van *Darthuizen* gaan ter kerke in het gemelde Dorp *Leerfum*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, II. Deel. *Staat van Utrecht*, II. Deel.

DASSA, (JACOB) of zijn broeder JOHAN, die beiden behoord hebben tot de zamenverbondene Edelen, werd, door ALBA, in het jaar 1567, gevonnisd, als fchuldig zijnde aan gekwetste Majefteit. In 1596 en 1614 was hij Burgemeefter te *Antwerpen*, en werd, in 1597, door den Aartshertog ALBERT, Ridder gemaakt. Hij overleed, in 1615, in hoogen ouderdom, zonder kinderen, uit zijn huwelijk met ELISABETH VAN DEURSEN, nagelaaten.

DAS-

DASSA, (JAN) zoon van FERDINAND en BARBE VAN ROCKOX, broeder van den bovengemelde Ridder van de Orde *van Christus*, had in huwelijk JACOBA VAN CLOETINGE, stierf in 1603, en werd te *Antwerpen* begraven.

Zie TE WATER, II. Deel, p. 331 en 333.

DATHENUS, (PETRUS) wiens geheele levensloop beschreven is door den geleerden Heer J. W. TE WATER, achter de Historie der Hervormde kerke van *Gend*, van p. 189 tot 221, doch te breedvoerig zijnde voor ons om dien geheel te melden, zullen wij ons vergenoegen, met eenige trekken daaruit, om hem te doen kennen, hier bij te brengen. Zonder ons te moeijen met den lof, over hem uitgesproken, te bevestigen, of hem tegen den laster, hem aangewreeven, te verdedigen, zullen wij de zaaken op de onpartijdigste wijze trachten voorteftellen. DATHENUS, in zijne jeugd Monnik te *Popperingen*, in *Westvlaanderen*, vertrok vandaar, met meer andere mannen die der waarheid hulde deeden, naar *Engeland*, alwaar hij zig met de drukkunst geneerde, tot dat hij, ten tijde van Koning EDUARD DEN VI, tot den kerkdienst aldaar beroepen werd; 't welk oorzaak was, dat hij, moetende zig toen *met het onderzoek der H. Schrift bekommeren*, volgens zijn eigene woorden, zijn voorig bedrijf liet varen. Deze beroeping moet voorgevallen zijn omtrent het jaar 1551. In *Engeland* schijnt hij vertoefd te hebben tot aan het jaar 1554. In 1560 werd, door hem, zo ik meen, in *Oostfriesland*, uitgegeeven: *Entschuldigung der verjagten Christen*; een geschrift, waarvan LE LONG verscheidenmaalen gebruik gemaakt heeft, en TE WATER zegt, dat de Koning van *Pruissen*, in 1712, getuigde „ dat het wel waardig ware, dat het „ weder uit de asfche werd opgezocht, en wegens zijne zeld„ zaamheid, door den druk gemeen en bekend gemaak." Doch de Heer GRAVEZANDE, Predikant te *Middelburg*, is van gedachten, in zijne tweehonderdjaarige gedachtenis van het eerste Sijnode te *Wezel*, gedrukt 1769, dat de Koning hier niet bedoeld had het gemelde geschrift, maar wel een ander van hem, gedrukt 1563, en waarvan de tijtel was: *Kurtze und Warhafte Erzelung, welker Massen denen Frantzosischen und Nederlandschen der wah-*

wahren Religion halben Verjagten Christen, in der Stadt Frankfort in vierendfunffigzigsten und allelichen folgenden jaaren, die offentliche Predigt Gottliches worts, und Aufspendung der Heilige Sacramenten in ihren sprache verstattet und aus was ursachen ihnen nachmals solches verboten ist. Dathenus werd, in het jaar 1555, te *Frankfort* beroepen. Weinig tijds daarna werd hij beschuldigd van verkeerde gevoelens omtrent den Kinderloop; waartegen hij zig, in 1559, verdedigd heeft, getuigende C. VAN GREVINKHOVEN, dat hij, op de rechte wijze, de Wederdoopers bestreeden had. Zonder melding te maaken van alle de plaatsen, daar hij het Euangelium verkondigd heeft, zeggen wij hier alleenlijk, dat hij, volgens BOR, (die zegt hem aldaar verscheiden maalen gehoord te hebben) in 1577, te *Utrecht*, in de kerk der *Franciskaanen*, toen dezelve nog niet van de beelden gezuiverd was, gepredikt heeft. In dat zelfde jaar bevond hij zig te *Frankfort*, en ook op de Sijnode te *Dordrecht*; zo als hij ook, in 1568, te *Wezel*, daarop tegenwoordig geweest was. In het jaar 1578 predikte hij, nu eens te *Amsteldam* en dan te *Utrecht*; wordende, daarna, ten tweedemaale, te *Gend* beroepen, welke Stad hij, in 1584, moest verlaaten. In het zelfde jaar werd hij te *Utrecht* gevangen gezet, en eenigen tijd in hegtenisse gehouden. BOR zegt, „ dat hij „ meer door bijzonder, dan door openbaar gezag, eerst te „ *Vianen* vastgehouden, en naderhand te *Utrecht* in gemeene „ gevangenis gezet werd, alwaar hij, bijkans zonder reden, negen weeken werd gehouden, en toen naar *Amsteldam*, en „ vandaar naar *Holstein* vertrok." Na een kort verblijf, begaf hij zig naar *Dantzig*, om, zo het hem geoorloofd werd, aldaar de Geneeskunde te oefenen. Doch van de Wederdoopers, bij de Regeering, aangeklaagd zijnde, als hoofd van het rot, dat *Vlaanderen* bedorven had, werd hij gedwongen naar *Elbingen* te trekken. Dan deze beschuldiging was even valsch, als die, waarbij hij voor een' aanklaager van DAVID JORIS, en, na zijnen dood, voor een' *Ariaan* werd uitgekreeten; welke laatste beschuldiging, eerst na zijnen dood, door de Jesuit COSTERUS, verzonnen, en door GREVINKHOVEN, in 1597, wederlegd is. Deze betuigde, dat hij, tot zijnen dood toe, bij de leere der

der Gereformeerde Kerke gebleeven was. 't Geen, ten opzichte van zijne Psalmberijming, menigvuldigmaal gezegd is, verdient, daar die berijming, sedert 1773, in onbruik geraakt is, niet meer herhaald te worden. Wat aangaat zijne beschuldigingen in politieke zaaken, niets kan daaromtrent beter spreeken, dan zijne eigene Antwoorden, op de Vraagen, hem te *Utrecht* gedaan, geduurende zijne gevangenis aldaar. DATHEEN zeide, dat die Artikelen *hem waren toegesteld, zonder naam des aanklagers* Doch BRANDT, die hem gantsch niet gunstig behandelt, zeide *dat ze gekomen waren van den Raad van Staaten.* Vermits dezelve weinig bekend zijn, zullen wij ze overneemen, uit het reedsgemelde werk van GRAVEZANDE, alwaar ze, als de eerste Bijlage, voorkomen; te meer, vermits ze kunnen dienen om licht aan de geschiedenissen van dien tijd te geeven. De tijtel daarvan is:

PUNCTEN ENDE ARTICULEN,

DAAROP

PETRUS DATHENUS,

TEGENWOORDELICK GEVANGEN, IS GEVRAAGT GEWEEST.

EN

VERANTWOORDINGHE

PETRI DATHENI,

op die Articulen, hem zonder naame zijns aanklagers, toegesteld.

Vraag 1. *Eerst, hoe lange hij Dienaar van Gods woord is geweest, ende waar hij al gepredikt heeft?*

Antwoord 1. Eerstelick verklaardt hij, dat hij nu schier XXXIII jaren Dienaar des H. Woords geweest zij, ende in zeer veel plaatsen van *Overlandt*, *Nederlandt*, *Engelandt* en *Vranckrijk* gepredickt heeft.

Vr. 2. *Wat zijn Vocatie is geweest eer hij tot de Ministerie is beroepen geweest?*

Antw. 2. Dat hij omtrent XVIII of XIX jaaren oud zijnde, van wegen de waarheid vervolgd wesende, hem mitter Tijpographie geneert heeft, dewelcke hij (onder Conynck Eduard van Engeland, tot den dienst des Goddelicken woordts beroepen zijnde,) verlaten heeft, om dat hij met het ondersoucken der H. Schrift hem becommeren moest.

Vr. 3. *Of hij hem uit zijnen dienst noyt en heeft geabsenteert met maanden, en halve jaaren lang, ende waarom?*

Antw. 3. Verklaert, dat hij hem nooit uit zijnen dienst geabsenteert heeft, dan uit bevel ende in affairen der kercken, zijnder Heeren, of zijnder Excellentie, doch is sulks altijd geschied met voorweeten en consent der Gemeenten.

Vr. 4. *Wie hem beroepen hadde, om met Hertog* Casimirus *den eersten tocht in Vrankrijk te doen, ende wat hem moveerde mede in den krijch te trekken?*

Antw. 4. Den Doorlugtigsten Churfurst Paltzgraaf Frederyk, heeft hem bevolen met zijn zoon in Frankrijk te trekken, en verklaart dat hem daar toe niet anders gemoveert heeft, dan zijns Heers bevel en schuldigste gehoorzaamheit.

Vr. 5. *Bij wiens beroup hij in 't Jaar LXVI. hier in 't Land is gekomen, en of hij niet en weet, bij wiens ingeeven ende onordenynge van het breeken der beelden is toegekomen, en of hij die niet raet en daet daar toe heeft gegeeven?*

Antw. 5. Dat hij anno 1566 van de Gemeente van Antwerpen en Brussel, Gend ende Brugge ende meer andere beroepen was, ende dat hij van het Beeltbreeken, niets weten conde, overmids hij tot dien tijd zijns voorsz. Heeren des Cheurvorsten Gesant was, aan de Euangelische steden in Zwitzerland.

Vr. 6. *Waar hij ter dier tijd gepredikt heeft binnen den Landen, ende wanneer hij wederom daar uit is getrokken, waar heenen en waarom?*

Antw. 6 Hij verclaert gepredikt te hebben tot Maastricht, Andtwerpen, Gendt, Brugge, Yperen en in veele andere plaatsen; ook tot Vlissingen, Middelburg en Zierikzee. Ende gezon-

zonden zijnde tot de Heer van *Bederode*, tot Amsterdam, vertrok eindelijk vandaar naar huis, nadat de onzen te Oosterweel geslag waren, als zijn Excellentie zelve van Antwerpen vertrok.

Vr. 7. *Wat kennisse hij in dien tijd hadde aan zijn Excellentie hoogl. Memorie, ende wat opinie hij dies tijds van zijne Excellentie hadde?*

Antw. 7. Hij verclaert, dat hij zijn Excellentie eerst tot Andtwerpen, en daar naar tot Amsterdam anno 1566 gekent heeft, en hadde van zijne Excellentie zeer goede opinie.

Vr. 8. *Waarom hij zijn Excellentie gehaedt heeft, en wanneer die haet heeft begonnen?*

Antw. 8. Hij betuygt, dat hij zijne Excellentie nooit gehaedt, maar dezelven op zijn eigen beurse zonder eenige recompense, met duysent perijkle zijns levens, veel jaaren getrouwelijk heeft gedient, en dat hij God van herten voor zijne Excellentie welvaart altijds gebeden heeft.

Vr. 9. *Wanneer hij en anderen in 't Land is gecomen ende bij wiens beroep?*

Antw. 9. Hij antwoord, dat hij anno 1578 wederom is in 't Land gecommen, wesende van de Overlandsche Classis, op de Sijnode tot Dordrecht.

Vr. 10. *Of zijn Excellentie in het Jaar LXXVIII. van hem niet hadde begeert, dat hij zoude blijven te Andtwerpen, en waarom hij dit niettegenstaande naar Gendt is getrokken?*

Antw. 10. Hij bekend dat zijne Excellentie LXXVIII. van hem begeerd had, dat hij zou blijven te Andtwerpen, maar dat hij de Ordonnantie van de gantze Sijnode heeft moeten naarkomen, welke hem tot dienst van de gemeente van Gendt, verordeneert hadde.

Vr. 11. *Of hij het afwerpen der beelden tot Gendt en elders in Vlaanderen in 't Jaar LXXVIII. niet gestraft heeft, jae of hij het zelfs niet gevoordert en heeft?*

Vr. 12. *Van wat auctoriteit hij dat deede, in een sodanige Conjunctuure of tijd en gelegenheid, daer de Luyden met andere behoorlicke en bekwaame middelen, zo hij wel weet, als*

 met

met het prediken van Gods woord ende goede onderrichtinge behooren getrocken en beleyt te worden?

Antw. 11. en 12. Verklaert hij, dat hem die onordentelijke Beeldbreekeren, bij welke hij nooit geweest heeft, altijt zeer mishaagt heeft, daerom hij ook dezelve openlick en heimelick, menigmaal gestraft heeft.

Vr. 13. *Waerom hij treckende van Gendt naer Utrecht, comende deur Leyden, hij sich heeft laeten verluyden, dat hij raed wiste voor Casimirus, belangende Vlaenderen en ook van Holland?*

Antw. 13. Hij affirmeert, dat hij nooyt zulke propoosten, noch te Leyden, noch elders gehouden heeft, dus begeert hij zijne Accusatoren tegenwoordig te hebben, die hem zulks aanseyt, of anders houd hij 't voor erdichte onwaerheid.

Vr. 14. *Waer hij Jan van Embize eerst gekend heeft, en hoe hij tot sulcke familiarieteyt met hem gekomen is. en of hij hem noyt te voren gekend hadde, eer hij Voor-Schepen was?*

Antw. 14. Hij antwoord, dat hij Embize noyt voor het jaar LXXVIII. gekend heeft, en geene andere cause van familiariteit was, dan, dat hij zijne Predikatien gaerne scheen te hooren.

Vr. 15. *d'Eerste oorzaeke, waerom Embize hem tegen het Regiment van Asperen ende Syngen stelden?*

Antw. 15. Hij verklaert tot op den dach van heden, nooyt iet gehoord te hebben van het Regiment van Asperen ende Sijngen.

Vr. 16. *Wat haer luyder Complot ende aanslagen in den zelven tijd zijn geweest?*

Antw. 16. Hij betuygt van geene aanslagen iet geweeten te hebben, maer heeft gearbeit, dat kercken en schoolen wel mochten besteldt worden

Vr 17. *De redenen van 't beletten (der) Religions Vrede tot Gendt, als de Heeren van St. Aldegonde en anderen, om zulks hij zijne Excellentie waren?*

Antw. 17. Belangende den Religions Vreden, antwoord hij, dat hij met den Heere van St. Aldegonde nooyt andere redenen ge-

gehad heeft, dan, dat hij noit in der Schrift ofte kerklijke Historiën geleezen had, dat eenig Christen Potentaat die openbare uitgeroeyde afgoden oit wederom opgericht hadde, ofte dat het zelver met goeder conscientie geschieden konde.

Vr. 18. *Wat hem gemoveert heeft een disjunctie van de Generaliteit te maken, en door wiens ingeeven?*

Antw. 18. Hij verklaert noit geen disjunctie van de Generaliteit gezocht te hebben, overmids die Artykelen der Unie hem bovenmate wel behaecht hebben.

Vr. 19. *Off hij niet en heeft geraden Hertoch Casimirus uit den Leger met zijn volk te ontbieden, doen hij nochthans in dienst van de Heeren Generaele Staeten voor Namen was, en wat hij daarmede meende?*

Antw. 19. Hij antwoord, dat hij noit in des Hertogs Casimiri Leger, in dese Landen voor Namen of elders geweest zij, dat hij defelven ook nooit geschreven off gesproken heeft, nyet voor die dry maanden, die hij, desen Landen belooft hadde te dienen, geëxpireert waren, ende hij zijn dienst de Staaten had opgeseit, ten dien tijd heeft hij hem tot Brussel, krank en qualik getracteert gevonden; dus volgens zijn eedt ende schuldige plicht, hij hem geraden heeft, de lucht tot synder gezondheid te veranderen, en met zijn Hofgezin voor eenige tijd te Gendt te komen.

Vr. 20. *Wat hij en de voorsz. Embize den Hertog Casimirus wijs gemaakt hebben, en wat zij pretendeerden om hem te trekken tot den particulieren dienst van Gendt?*

Antw. 20. Hij verklaert hem nyet kennelijk te wesen, dat men zijnen Heeren yet wijs gemaackt hadde, maer dat Embize hulpe gezogt heeft om de Malcontenten wederstand te doen, die Meenen hadden ingenomen, en het Land van Vlaenderen gantselijk verdorven.

Vr. 21. *Wat beloften bij hem en de voorsz. Hertog Casimirus zijn geschied, en off die hem zijn gehouden geweest?*

Vr. 22. *Onder welke persoonen, die selve beloften zijn geraemt geweest?*

Vr. 23. *Bij wie Embize geauthoriseert was, om denselve Hertoge te beroepen?*

Antw. 21, 22 en 23. Hij verklaert van geene beloeftenisse yet gehoort te hebben, noch van geene persoonen, dier daer toe zouden geauthoriseert geweest hebben.

Vr. 24. *Wat Tijtel of Charge sy eindelijk den voorsz. Hertoge gegeeven hebben, na dien hij dat lange tot Gendt by syn Dienaaren hadde laaten ondervraegen, en wat Contement hij daer van hadde?*

Antw. 24. Hij betuygt nooit gehoord te hebben, dat zijnen Heeren eenigen tijtel gegeeven geweet is, maer dat hij wel weet dit zijn Heere anders nyet en zochte dan bekwaemheid om haer huis te trekken.

Vr. 25. *Off Hembize (Embize) om zijn particulier oorloge te voeren, nyet en heeft achtergehouden de ghemeyne Lands-penningen, die ten dienste van de Landen in Vlaanderen, waaren opgebracht, en off hij daer toe nyet heeft geraden?*

Antw. 25. Hij antwoord, dat hij Embize nopende de Lands-penningen, noch beschuldigen kon, overmids hij hem noit met de Geldzaken becommert heeft.

Vr. 26. *Of hij nyet dagelijks met Embize in syn achter raad is geweest, of sulxs zijn vocatie was?*

Vr. 27. *Wat zaeken aldaar getrackteert werden in den achterraed, en of daer nyet veel dingen geordoneert en geexpedieert en waren, en zonder voorweten van de gantse Magistraat?*

Antw. 26 en 27. Hij verclaert, dat hij tot Embize als zijnen Magistraat is gegaen, zo menichmael hij van hem beroepen wierdt, en dat hij van geen achterraedt, behalven de Camer van 18 mannen yet geweten heeft, maar dat hij hem ende den geheelen Magistraat, tot het bestellen van kercken ende scholen, gerijk tot versorginge der armen dagelixs vermaend heeft.

Vr. 28. *Wat reden hij gehad heeft om zijn Excellentie overal gehaet te maeken en voor een Atheist te schelden, en sulx aan eenen voornaamen Minister der Fransche kercken over te schrijven. en wie die was?*

Antw. 28. Hij betuijgt dat dezen Artijkel verdicht en onwaarachtig zij.

Vr. 29. *Off hij in dien tijd als in het Jaer LXXVIII en LXXIX niet en heeft gemaekt eenige boucxkens tegen de reputatie van zijn Excellentie, en eenige helpen maeken ende overſien?*

Antw. 29. Hij verclaert in den Jaere LXXVIII en LXXIX. gene boecxkens te hebben gemaekt, maer alleen getranslateert te hebben een Tractaatje, geintituleert Wachtgeſchrij, daarin zijn Excellentie lovelick bij *Traſibulo*, die de *Republiek van Atheenen* van dertig Tijrannen verlost heeft,. vergeleecken wierdt, en daer van heeft hij zijn Excellentie goed Contentement gegeven.

Vr. 30. *Off hij niet en heeft geſocht te beletten, de compſte van zijn Excellentie binnen Gendt, in het voorſz. Jaer in Decembri en andermaal in LXXIX tot het vermaeken van de Weth aldaer, zo wel publieklijk als in het particulier, en zo wel bij geſchriften als bij monde, laatende hem, ſiek zijnde, draagen in de Camere van Schepenen van de Cure, om hem zulxs te ontraden?*

Antw. 30. Hij antwoord, dat hij in 't Jaar LXXVIII. zijner Excellentie compſte binnen Gendt noit gehindert, maer dat hij ter contrarie, ſynen Furſten ende Heere, die tot dier tijdt tot Gendt was, vermaendt heeft, om ſynder Excellentie te gemoete te rijden ende te ontvangen; maer in 't Jaer LXXIX was hij, ſchoon tot Dordrecht gecomen, eer zijnder Excellentie van Andtwerpen vertrok en betuycht dat ſulxs in deſen Art. ſtaande, namelijk, dat hij cranck ſynde, hem ſoude hebben laaten dragen in de Camer van Schepenen van der Cure, gantsch onwaerachtig ende erdicht ſy.

Vr. 31. *Wat oorſaeke hij hadde, van zijn Excellentie zoo partijdig te vallen, in alle zijn voorneeme, ende hem alles op te ſtoten, het geene hij tot 's Lands dienst wel geadviſeert hadde?*

Antw. 31. Hij verclaert noyt partidich tegen zijne Excellentie geweest te hebben, zo boven Art. VIII. gezegd is, en dat hij geen cauſe weet, waer om ſyn Excellentie qualik met hem té vrede wierd, dan dat hij de handelynghe met den Franchoyſen had-

hadde geinprobeert, ende zijns Heeren Eere ende Vromigheit, so hij schuldig was, heeft voorgestaan.

Vr. 32. *Off hij en Embize al van dien tijdt af geen Correspondentie of intellegentie en hadde met den Vyand?*

Antw. 32. Hij antwoord voor hem selven, dat hij noch ter dier tijd, noch ook daer nae eenige Correspondentie met den Vyand heeft gehad, maer van herten een Vyandt is, en al zijn leven blijven sal van alle Tijrannen en Tijrannij.

Vr. 33. *Waerom hij al van dien tijdt af, dat den Hertog van Anjou in Henegouwen was, denselve Hertog tegen ware, daer hij van hem geen leedt noch achterdeel en hadde ontfangen?*

Antw. 33. Hij verclaert, dat hij den Hertog van Anjou in Vranckrijck alsoo grondelick hadde leren kennen, dat hij nyets goets van hem verwachten konde, zoo 't gebleecken heeft, daarom heeft hij goede lieden daer voren gewaerschout.

Vr. 34. *Ende doe bij de Generaele Staeten geresolveert was, den voorsz Hertog voor Defenseur te erkennen, waerom zij dezelven met allen heur vermogen tegenstonden?*

Antw. 34. Hij verclaert dat hij te geryng was, om den voorsz. Hertoch te wederstaen, hoewel hij syn aannemighe als directelijk (zijnes erachtens) strijdende tegen Gods woord, noit Goddelijk geachttet heeft.

Vr. 35. *Waerom die van Vlaenderen, ymmers Embize, en hij tot Gendt, altijts tegen die Generaele Resolutie waren van de andere Provintien en wilde altijts wat anders?*

Antw. 45. Hij affirmeert, dat hij voor syn persoon, syns wetens noyt eenig generale resolutie wederstaan heeft.

Vr. 36. *Off hij geen wetenschap heeft gehadt van 't gene Embize dede perpetereeren aan den persoon van den Bailjuw van Axelen, ende wederom aan den Heere van Boivet ende zijn gezelschap, ende off hij 't ontraden heeft, ende waerom hij 't Overheid nyet aen en gaf?*

Antw. 36. Aangaande den Bailjuw van Axelen, ende Boivet betuygt hij, dat noyt 't minste woord daer van gehoord heeft, noyt voor dat het alle menschen geweten hebben.

Vr. 37. *Off hij 't nyet en heeft geraden tot extraordinaires vermaeken van de Weth van Gendt, by Embyze gedaen, ſonder Commisſarisſen, bij nachte, ende violentelyk ook een harangie gedaen om zulks der gemeynte te doen goedvinden?*

Antw. 37. Hij verclaert, dat hij eens bij ontyden, met noch vijf of zes andere Predikanten, ten huizen van Embize geroepen werd, daer ſommige Schepenen en andere van de 18 mannen, ſulcke pointen beraemden; maer dat hij daer toe nyet geraden heeſt, overmids hij tot dien tijd nyet een menſche kende tot ſulke officien bequame, ende doe ſulxs geſchied was, ende ſommige t'onvrede waren, ſeggende dat de privilegie daer door gevioleert waren enz. ſo heeft hij ten besten geſproken om oproer en ſeditie te verhinderen.

Vr. 38. *Waerom hij daer naer Secretelyck ſich heeft van Gendt vertrocken, waer heenen hij is getrocken, en of hij aldaer beroepen was, ende van wien?*

Antw. 38. Hij betuycht dat hij bij claeren middage uit Gendt vertrocken is, zijn affcheidt te voren ſchrifielyck ende mondelick, die zo wel van den Magiſtraet, als van den Kerkenraed genomen hebbende, ende dat hij met zynen Furſten en Heeren wederom gekeerd is, die hun der kerken van Gendt maer voor eenen tijd geleend, en daerna wederom geroepen heeft, ſo als hij namaals op verſcheiden tijden gedaen heeft.

Vr. 39. *Wat beloften hij voor zijn vertreck zijn Excellentie gedaen heeft, en of hij die nagekomen heeft?*

Antw. 39. Hij verclaert, dat hij anders niet weet, dan dat hij alles wat hij ſyn Excellentie heeft toegezeld, getrouwlijk onderhouden heeft.

Vr. 40. *Off hij niet gecommen en is bij zijne Excellentie, naer dien die beroerte tot Gendt gedaen en geſtild was, en heeft hem te voet gevallen in ſyn camere, waerom hij zijn haet daer nae heeft gecontinueert?*

Antw. 40. Hij betuicht dat deze artykel gantsch erdicht ende onwaerachtig zy.

Vr. 41. *Wat hij, in Duitschland zijnde, voor Correspondentie heeft gehouden, met de Ministers van herwaards over en met welke, en waer toe hij die ſochte te induceeren?*

Antw.

Antw. 41. Hij verclaert, geen sonderlinge Correspondentie met ymand gehouden te hebben, heeft ook noit anders begeerd, dan, dat de Art. van de Unie, die reets wel op het papier gestelt waren, zo wel hadden mogen gepractiseert worden.

Vr. 42. *Off hij niet en heeft gepractiseerd binnen Utrecht te comen, ende 't selven aen te richten, dat hij te Gendt gedaen hadde, en waerdoor hetzelve is achtergebleven?*

Antw. 42. Hij antwoord dat hij in Gendt niet gedaen heeft, dat hij hem schamen derf, en dat hij ook in Utrecht noit yet onbehoorlijk aen te richten bedacht was, begeerende dat men hem daerstellen, die hem ter contrarie begeert te beschuldigen.

Vr. 43. *Off hij nyet weet, dat Cnopper tot Worms met Embize veel gecommuniceert heeft, uit den naem van den Prince van Parma?*

Vr. 44. *Wat hetzelve was, en waer toe het strekte?*

Antw. 43 en 44. Hij verclaert, dat hij tot deser tijd toe noit een woord in 't goede of quade van Cnopper heeft horen verhaalen, en dat hij dezelven niet kend, of oit zyns wetens gezien heeft.

Vr. 45. *Off hij selve met den voorsz. Cnopper noit en heeft in Communicatie geweest, off van Embize aengesocht geweest om raed op het geene zij te samen tracteerden?*

Antw. 45. Hij antwoord lestmael afgecomen te zijn ten versoeke van de Schepenen der beide Banken en beide der Dekenen, en des gantsche Kerkenraads van Gendt, met consent zyns Fursten en zynder Gemeynte, voor den tijd van vier of vijf maanden, en dat hij tegen zijn wil, na experatie des voorsz. tyds, tot Gendt van de Magistraat en Gemeynte is opgehouden geweest.

Vr. 46. *Waerom hij ter dier tyd, voor Dordrecht op anker leggende, zyn Excellentie niet heeft gesalueert, ende also is overgevaaren?*

Antw. 46 Hij verclaert noit voor Dordrecht op anker gelegen te hebben, maar des morgens van Vianen comende, is straks, hebbende goed getijde, doorgereist, overmids dat hij noch brieven noch mondelinge boodschap aan syn Excellentie hadde.

Vr. 47.

Vr. 47. *Wat hij andermaels tot Gendt te doen hadde, in zulke Conjunčture, en of hij aldaar van de Magistraat is ontboden geweest?*

Vr. 48. *Van wien hij eigenlijk ontboden is geweest?*

Antw. 47 en 48. Dese pointen zyn in 't 45ste Art. beantwoord.

Vr. 49. *Waerom hij wedergecomen is, sonder syn Excellentie aen te sien, ofte Consuleeren, maer continueerden in syn haet?*

Antw. 49. Hij achtet dat deze vrage in 't 8ste point beantwoord is, en seyd wyders dat hij dus lange verwacht heeft, datter onpartijdische mannen, om dat misverstand neder te leggen, zouden verordonneert worden, zoo de leste Sijnodis, tot Middelburg gehouden, het selve hem schriftelijk belooft hadde te doen.

Vr. 50. *Off hij hem daer nyt heeft gemoyt met die zaeken van Regierynge ende ondraden het traćtaet met den Hertog van Anjou, ende gesocht scheiding van de Generaliteit te maecken?*

Antw. 50. Hoewel dit point in Art. 13, 33, 34 en 35. beantwoord is, doch bekend hij wel, dat hij nijt tot het weder aenneemen heeft connen raden, om dat hij sulks achtet contrarie te wesen den woorden Gods, tot dat hem het contrarie van zyne meenynghe met de schrift beter sal bewesen worden.

Vr. 51. *Off hij van zijne Excellentie ten diversche stonden heeft geseydt, dat het Dićtorium, welck geseyt werd van Paus Bonifacius, quadreerde seer wel op syne Excellentie, immers of hij 't selve noit geseit heeft* INTRAVIT UT VULPES, REGNAVIT UT LEO, EJICIATUR UT CANIS?

Vr. 52. *Off hij t'andere tyden geseyt heeft van zyn Excellentie, dat hij was* Circes, *die een ieder in Verckens veranderden?*

Antw. 51 en 52. Hij verclaert dat hem nyet voorstaet dat hij sulcke Dićtorien, voornamelick tegen zijne Excellentie gebruikt te hebben, daarom houd hij sulxs voor verdicht.

Vr. 53. *Off hij niet heeft geraeden tot particulier accoort, met den Coninck van Spanje, zonder voorweten van de Gene-*

neraele Staeten, ende tot dien einde gemaeckt een Boexken, dewelke daarna met sekere Apostille, te Antwerpen is nagedrukt?

Vr. 54. *Wat hem moveerde zulxs te doen van de Algemeene Lands Vyand, daer hij niet en conde ignoreeren, dat de Religie met zulk accort moest ten gronde gaan?*

Antw. 53 en 54. Hij betuycht, dat den particulieren Vrede hem altyt een gruwel geweest zij, maer dat hij eenen generale Vrede, met bewaerynge der Privilegien ende der Religie, den armen Vaderlande wel gewenscht heeft zo hij noch wenschet, ende aangaande dat Boexken met Apostille, te Andtwerpen wederom gedruckt, verclaert hij dus lange het allerminste daar van nyt gehoort te hebben.

Vr. 55. *Off hij nyt en heeft helpen concipieeren de articulen van het voorsz. accort, ende wie daer meer als hij over geweest was?*

Vr. 56 *Wie de andere Ministers zyn, die ook tot sulk accoort geraeden hebben, ende wat hun daer toe gemoveert heeft, en off het nyt meest was uyt haet tegen syn Excellentie?*

Antw. 55 en 56. Hij verclaert, dat Doctor Jacobus Kimdonius, ende hij ter ordonnantie des ganschen Magistraat, en op het vlijtig versouken des Kerckenraats in de versamelynge der twaalf mannen geweest zyn, so lange men noch in hope gestanden is, van een generaale pacificatie, maar die hope gansselik cesseerende, heeft hij hem geabsenteert, ende heeft noit, noch in de eerste, noch in de leste handelinge eenige artyckelen gestelt, maar heeft tegen de particuliere Vrede in name des Kerkenraats menigmaal geprotesteert, en wat ooik die van Bruggen de artyckelen gesteld hadden, daarom heeft hij de particulieren Vreden met den Spanjaarden schriftelyk en mondelyk naar syn vermogen helpen wederraaden en hinderen.

Vr. 57. *Off hij Richardot en Verrycken nyt en is met den eersten te gemoete gereeden met twee pistoolen aan den zadel, ende dat in het beginzel ende aleer eenige treffing gemaekt waer geworden?*

Antw. 57. Hij verclaert, dat hij desen Richardot noch Verryc-

ryecken noit te gemoete gereden is, maar den Heere van Manny, Gouverneur van Audenaarde, daar toe van de Magistraat en die 12 mannen gedeputeert zijnde, om te verneemen wat hope en zekerheit hij gaf, nopende de exciratie van de Religie, en hiertoe heeft hem een Capitein een peerdt gedaen, aan welks zadelboom een verroest pistool gehangen heeft.

Vr. 58. *Bij wat middel hij uit Gendt geraakt is?*

Antw. 58. Hij antwoordt openbaar te wesen, dat hij uit Gendt, met een generaele Paspoort, daar in wel 28 Predicanten met namen ende toenamen gespecificeert waren met Vrouwen ende Kynderen, en met Soldaeten te voet en te peerden zijn uitgeraekt.

Vr. 59. *Wat spraecke hij sedert hier en daer gehouden heeft?*

Antw. 59. Hij betuycht, dat hem noit voorstaet, sedert eenige spraake gehouden te hebben, dan die tot Gods eere, en des Vaderlands welstand diende.

Vr. 60. *Off hij niet tegen diversche tot Andtwerpen selver tegen de Heer van Ryhoven tot Dendermonde gesimuleert heeft, dat met den Conink van Spangje niet en coste in sekerheit handelen, nopende het point van Religie?*

Antw. 60. Hij verclaert, met niemant gesimuleert te hebben, aangaande het accordeeren met den Conynck, nopende het stuck van de Religie, maar heeft altyt gesustineert, soo hij ook noch doet, dat het nyt raadsaem is, met den voorsz. eenichsins te accordeeren, ten sy dat de goede ingeborene van het Regiment behouden, en van alle de uythymsche Regimenteurs en Soldaten ontslagen worden, en meesters van de spelle blyven, gelyk die van Rochelle en andere in Vranckryck noch doen.

Vr. 61. *Waerom hij omtrendt zes weeken, naardien hij tot Gendt gearriveert was, goet gevonden heeft, eerst te maaken een Bouxken, op die naam van Jan van Embize, daar bij gesustineert was, dat de Gemeinte noch Spaansch noch Fransch behoorde te wesen?*

Antw. 61. Hij bekent dat bij hem een klein Concept gesteld werd, op dat het Embize tot een memoriaal zoude dienen, om syn propositie op den Collatie solder te doen, het welck bij Sche-

penen in de beide bancken overfien en gecorrigeert werd, ende betuycht dat hij, dat selve gestelt heeft om drie periculeuse devisien te stellen, en de Stadt van Gendt meer en meer aan de Generaliteit te verbinden.

Vr. 62. *Wat andere raad hij wist, waerom hij die niet nagecomen is?*

Vr. 63. *Off 't zelve is geweest om de Gemeente van zijn Excellentie te vervreemden, op eenen anderen gesimuleerden naame?*

Antw. 62 en 63. Hij verclaert geenen anderen raedt geweten te hebben, dan even dezelven, die op 't eind van 't zelve Concept, eensdeels verclaert is, welcke raedt niet gedient heeft om die Gemeynte van syn Excellentie, off van de Generaliteit te diverteeren, maar stracx ter contrarie hem op 't selve concept beroepende.

Vr. 64. *Waerom hij corts daarnaar, immers een maand omtrent min of meer, heeft laaten uitgeeven een Bouxken, bij het welke hij gesustineert heeft, dat men met den Conynck van Spangje moeste handelen, en datter anders geen middel was?*

Antw. 64. Hij betuycht, niet tegenstaande hij geduurende den tijd in het XXV. Art. gementioneert, diversche missiven ende schrifiten, uit bevel des Magistraats, ende mit der Gedeputeerden geconcipieert heeft, die alle tot bevorderynge eenes algemeene vreden getendeert hebben, dat hij nochthans noyt eenich Tractaat, des inhouts, alsso alhier gementioneert staat, naemelicke dat men met den Conynck most accordeeren, en datter geen ander middel was (syns onthoudens) aan den dach gegeven heeft, want hij gesustineert heeft, so hij noch doet, dat de Geunieerde Provintien op den huidighen dach, noch wel middel hebben om hun te Conserveeren, maar ook in seer haastelijk wederom te gewinne alles watter verlooren is, de saeken wel beleyt synde.

Vr. 65. *Off hij voor het maecken of laeten uitgaen van 't selven Bouxken, niet gesien hadde een Bouxken van gelijken inhouden, 't welk gemaeckt hadde Mr.* Gillis Borluyt, *groot omtrent drie a vier katernen, beginnende van gelykenisse van een schip, te welck bij Tempeest in nood is?*

Antw. 65.

Antw. 65. Hij verclaert, een zulk Tractaatken gedrukt zijnde, als hier gementioneert staet, gesien te hebben, maer heeft aanvanx den Autheur nyet geweten; en heeft het selven om veele oirsaeken nyt voor goed konnen houden.

Vr. 66. *Wat redenen hij hadde om te gheloven dat de Coninck van Spangje zoude de Religie hebben toegelaeten, of hy eenige beloften gezien hadde van den Conynck ofte van den Prince van Parma?*

Antw. 66. Hij betuycht geenen anderen grondt van zynder hoope gehad te hebben, dat de Conynck de Religie soude toelaaten, dan dat Embize hem dat selve, dagelijks, als wel wetende (zo hij immers zyde) voor gewis verseeckerde, ende dat de Heeren *van Manny* het selve ook affirmeerde, indien de Provincien hen eendrachtelick met den Conynck vergelyken wouden.

Vr. 67. *Waerom hij de saeken van Gendt so heeft helpen Præcipiteeren, en off hij selven uyt alleen gecomen is aen den haet tegen den Fransman ende syner Excellentie hooger gedachten?*

Vr. 68. *Gemerckt die ruine van de Religie so groot tegenwoordelick is, als den jammer van den Inwoonderen te vooren was, ende dat de oorloge niet en cessfeert, maer alleen verandert is: ende off hem zulcke ende meer andere redenen om hem te diverteeren, van syn voorneemen niet en zijn voorgehouden geweest?*

Antw. 67 en 68. Verclaert, dat hij in de saeke van Gendt nyt geprecipiteert heeft, als hem daer mede nyt gemoeyt hebbende, maer dat de Magistraat hem gantsch verlaaten vindende, en vreesende dat de Ghemeynte door Hongersnood soude mogen oproerig worden, en den Vyand met geweld de poorten opdoen, is gedwongen geweest desen raedt in te gaan, daar toe hij doch noit raet ofte daedt gegeeven heeft, daerom hij oock den 68 Art. inpertinent achtet.

Vr. 69. *Off hij niet mede getrokken is tot twee diversche reizen met Jan van Embize buiten de Antwerpen poorte te peerde, met een Rapier aan zyn syde, en een Pistolet aan de zadele, ende aldaer met Manny ende andere gehandelt heeft, en dezelve heeft helpen in de Stadt brengen?*

Antw. 69. Deze vrage is in de 57 Art. beantwoordt.

Vr. 70. *Off 't selve was bij voorweten ende Consent van de Geunieerde Provintien?*

Vr. 71. *Off hij niet wist dat die van Gendt waren in de Unie ende verbond van Utrecht?*

Antw. 70 en 71. Betuycht, om dat hij geweten heeft, dat Gendt mede was in de Unie van Utrecht, daarom heeft hij noit tot eenige particuliere vreden wille verstaan, so Art. 11 en 16 geseyt is, maer heeft met vlijt daarop gedreven, dat men aan zyne Excellentie, en aan de Generaliteit schrijven ende schikken soude, om alsoo een generael en goet eynde te maaken van den erbermlijke Inlandschen Crygh.

Vr. 72. *Off hij hen luiden verclaert heeft, dat sulx naer Godt verboden was, te weten, Unien, Accoorden ende Verbonden te violeeren?*

Antw. 72. Hij verclaert, dat hij het selve menichmael vertoocht heeft.

Vr. 73. *Wat Mannij beloofde buiten de Stadt Gendt, aengaende het point van de Religie?*

Antw. 73. Mannij beloofde, dat soo de Provintien wouden eendrachtiglyk accordeeren, dat hen in 't stuck van de Religie zo veel souden worden toegelaten, dat sy volkome oirsake van Contentement souden hebben, ende dat hij, ende die van Artois ende Henegouwen, ook anders niet begeerden, dan dat alle Vreemdelyngen eenmael, en dat metten eersten uit den Landen vertrekken mogten.

Vr. 74. *Off 't geene men de Gemeente wijs maackten, aengaande dat die Generalitet mede in handelijnghe comen soude, gelyck die van Gendt, met den Prince van Parma, niet simulatien en was, en van waer sy sulxs hadden, waerom sy sulx hoopten?*

Antw. 74. Hij betuycht, dat hij van herten gehoopt ende gemeynt heeft, dat de Generaale Staaten tot eenen goeden en versekerden Vreden zouden willen verstaan, om dat het eynd van alle Crygen, een goede versekerde Vreden is, ten minsten bij alle verstandigen.

Vr. 75. *Off hij niet en weet, dat geduurende het Bestandt,* of-

ofte Treves tot Gendt ſpeciaal Conſent was gegeeven, van de Prince van Parma, om eenige Gedeputeerden te zenden, nyt aan de Prince van Oranje ofte Generaale Staaten, maar aan particuliere perſoonen en Steden, en dat die zelven zonder audientie te hebben, in Zeeland ofte Antwerpen weder geſonden worden?

Antw. 75. Verclaert, dat de Prince van Parma zyns wetens nyt meer, als een generaale paspoort gegeven hadde, en dat ook de Heer Preſident van Vlaanderen, midsgaders Jonkheer Joost de Gruytere, Gedeputeert waren, om met ſyn Excellentie, en de Generaale Staaten, dit ſtuk te Conſulteeren, maar de handelyng van Andtwerpen heeft gemaackt, dat de voorſz. de Gruytere, ende andere Gedeputeerden voor uit gereist zyn.

Vr. 76. *Off hij dien niet tegenſtaande altyt heeft helpen raden voort te handelen, met den Prince van Parma?*

Antw. 76. Deſe point is in 't 11 en 16de Art. beantwoord.

Vr. 77. *Ende off hij ſeidt dat hij hoopte beter accoord voor die Religie, of hem niet diverſche is voorgehouden geweest, dat die ſaeken in ſulck een verloop komen ſouden, dat zij Religie, Stad en al verlieſen ſoude.*

Antw. 77. Hij betuycht, dat hij ſulk een verlies en verderf der Stede van Gendt hen laet verantwoorden, die cauſe zijn, dat die Stadt ende meer andere, ſonder eenige bijſtand of ontſet, alſo is verlaaten geweest, die hij nyt kent, maar Godt weet wie die ſyn.

Vr. 78. *Ende waerom hij ſulxs nyt gelooft en heeft, eer hij de partij van de paysmaakeren heeft aangenomen?*

Antw. 78. Verclaert, noit geen partij aangenomen te hebben, zoo in 't 11 en 16de Art. geſeit is, daarom hij dit oock bij de antwoorden, in het voorgainde point gegeeven, laet berusten.

Vr. 79. *Off hem nyt diverſelyk geſeyd en is geweest, dat Champigny, Bouckeler, Mr. Gillis, Deynards, zondere en andere geconſpireert hebben tot zulken pais te trachten?*

Antw. 79. Hij bekend, dat hij van den benoemden perſoon, diverſa et Contraria Judicia gehoort hadde, maar dat eerst hij op den 25ſten May, geſien heeft, dat ſy niets goeds in den zin hadden.

Vr. 80. *Off hij ook nyt geschreeven en heeft aan Ministers, ende andere goede luyden, dat men Embize voor Schepen kiezen zoude?*

Antw. 80. Verclaert noit een letter tot dien einde geschreven te hebben, aan eenig mensch dat leeft.

Vr. 81. *Off hij nyt wel geweten heeft dat de Prince van Parma niet en begeerde te tracteeren met de Generaale Staat of Staaten, maar met elke Stadt in het particulier?*

Antw. 81. Betuycht dat hij zulxs nyt geweten heeft, noch gelooft heeft, verklaarende dat de Prince van Parma niet anders begeerden dan een goede en generaale reconciliatie ende daarnaar wederom naar Spangje te reizen.

(was getekend)

PETRUS DATHENUS,

Manu Propria Scripsit.

DATHEEN werd, na het beantwoorden dezer vraagen, te *Utrecht* op den huize *Hazenberg* gezet, doch, na verloop van veertien dagen, op *Cautie Judicatoir en fidejussoir*, ontslagen, en ook daarna, vermits 'er niemant tegen hem opkwam, van zijne beloften ontlast, en de Borg van zijnen borgtogt ontvrijd. Ondertusschen is het zeker, dat hij zig, te verre, buiten zijn ampt, met IMBISE heeft ingelaaten; en gaarne gelooven wij, dat hij, door denzelven, door valschen schijn misleid is, doch niet zo verre als hem van zijne vijanden wel is ten laste gelegd. Ten minste de onpartijdige REYD geloofde niet, dat hij het uiterste geheim geweeten heeft. VAN MEETEREN, zijn tijdgenoot, zegt dat hij een notabel Predikant was, en dat hem veele van IMBISES handelingen werden toegeschreeven: schoon men ook, bij REYD, HOOFT en anderen gemeld vindt, dat hij sterk tegen ORANJE heeft uitgevaaren. Van *Dantzig* naar *Elburg* vertrokken zijnde, overleed hij aldaar, in het jaar 1590, in de maand Februarij, en werd aanzienlijk begraaven.

Zie HOOFT, *Nederl. Historie*, p. 580. E. VAN REYD, *Nederl. Oorlogen*, p. 31—35 en 87. BOR, *Ned. Oorlogen*,

gen, XIX. Boek. E. VAN MEETEREN, p. 153. TE WATER, *Historie der Reformatie van Gend; Tweede Eeuwgetij van de Geloofsbelijdenisse*, p. 13—25. *Reformatie van Zeeland*, p. 84—89. 's GRAVEZANDE, *Twee honderd jaarige Gedachtenis van het eerste Sijnode*, p. 43, 44, 151—171. *Tweede Eeuwgedachtenis der Middelburgsche Vrijheid*, p. 47 en 52. J. KOK, *Amsteldams Eer en Opkomst door de Hervorming*, IV. Boek, p. 38, V. Boek, p. 30.

DAU, (GERRIT) een beroemd *Leidsch* Schilder, en leerling van REMBRAND, aan wien hij het voornaamste van zijne kunst, schoon in manier van behandeling veel verschillende, verschuldigd was. DAU schilderde met olijverwen in 't klein. Zijne beelden, die zelden meer dan een voet hoog zijn, hebben alle zulke goede omtrekken, als of zij levensgroot waren. Doch 'er word gezegd, dat hij zeer langzaam werkte: waardoor dan ook zijne schilderstukken minder in getal zijn, dan van anderen. Ook wil men, dat hij, op alles, uitermaate net en naauwkeurig was.

Zie PHILIPS, *Leven der Schilders*.

DAULE, (ENGELBERT VAN) of VAN DAALE, een man, zeer vermaard zo van afkomst als van bekwaamheid, werd, in het jaar 1543, na het afsterven van ADOLPH VAN DER NOOT, Kancelier van *Braband*. Zijnen Rekenpenning vindt men bij MIERIS, III. Deel, p. 72.

DAVID VAN BOURGONDIËN, bastaart zoon van FILIPS, Hertog van *Bourgondiën*, Graave van *Holland* en *Zeeland*, de vijf-en-vijftigste in den rang der Utrechtsche Bisschoppen. Hoe deze, door zijnen vader, met geweld, ten zetel gevoerd is, tegen Heer GIJSBERT VAN BREDERODE, die, op eene wettige wijze, door de Kapittelheeren, verkozen was, is, met veele andere omstandigheden, reeds gemeld in ons VIII. Deel. Dan, behalven dit, ontstond 'er twist onder zijne regeering, over eenige Burgers van *Utrecht*, die te *Amersfoort* gevangen waren. De Utrechtenaars

kwamen voor *Amersfoort*, en schooten geweldig op die Stad; zo dat de nieuwe Stad geheel afbrandde. Bisschop DAVID, die zijn verblijf op het Slot *ter Horst* hield, kreeg 'er spoedig tijding van, en kwam, welhaast, binnen *Amersfoort*; waarop de Utrechtenaars weder terug trokken. De oorlog hield, echter, aan, en duurde nog eenigen tijd, tusschen de beide Steden. De eene vreesde voor de andere; en 'er werden veele oneenigheden gepleegd. Binnen *Amersfoort* verschoolen zig veele Utrechtsche Burgers, die de zijde van den Bisschop gekoozen hadden. Ten hunnen behoeve eischte hij, dat de banvonnissen, tegen hen uitgesproken, herroepen zouden worden; waartoe die van *Utrecht* niet genegen waren. In plaats van hem daarin ten wille te zijn, wierpen zij een sterk Blokhuis aan den *Eem* op, waarin zij een talrijke bezetting leidden, om die van *Amersfoort* te benaauwen. Dit geschiedde in het jaar 1458, en dus kort na den aanvang van zijn bestuur; hebbende hij geregeerd van 1457 tot 1496. De Utrechtenaars hadden niet alleen geweigerd hem te erkennen, om de onwettige wijze, waarop hij was aangesteld, maar ook om dat het streed tegen hunne Voorrechten en Privilegien, inhoudende *dat geene Bastaarten eenige Beneficien, of Prelaturen, veel min den Bisschoplijken Stoel in de Kerk van Utrecht mogten bezitten.* De Paus had DAVID, ten verzoeke van zijnen vader, wel voor echt verklaard; doch zij sloegen daar op geene agt. Zijn bastaartbroeder, ANTHONIJ VAN BOURGONDIËN, kwam hem te hulpe, met duizend paarden, en verklaarde zig, met opene brieven, tegen die van *Utrecht*; naderende, met zijne bende, tot aan de *Bilt*, alwaar hij eenige huizen verbrandde; maar de Utrechtenaars trokken hem te gemoete: zodat hij, om dat hij minder in magt was, naar *Amersfoort* moest terug keeren. Kort daarop volgde de vrede; de ballingen moesten evenwel buiten blijven. Nieuwe twisten ontstonden 'er, tusschen Bisschop DAVID en GIJSBERT VAN BREDERODE, die toen de waardigheid van Domproost bezat; doch zij werden, in 't jaar 1466, bijgelegd, op voorwaarde dat Mr. GERRARD VAN RHIJN, Mr. JOHAN BRAND, Heer WILLEM VAN BOEKHORST en EVERRARD VAN PROIJS uit de Stad zouden gebannen blijven, ten tijd toe, dat Heer GIJSBERT VAN BREDERODE, en zijne medestanders, het anders

ders zonden goedvinden. DAVID VAN BOURGONDIËN, om geld verlegen zijnde, zocht eene fchatting, van één ftuiver en vier penningen, op ieder morgen lands te leggen; doch de gemeente wilde 'er geenzins in bewilligen, en hield het tegen, tot zo lange, dat REINOUT VAN BREDERODE, broeder van Heere GIJSBERT, hem de behulpzaame hand bood, met vier honderd gewapende mannen ten bijftand kwam, en die binnen *Utrecht* bragt. Ontelbaar zijn de diensten, hem door de BREDERODEN beweezen; die hij, echter, met de uiterfte ondankbaarheid vergold: waarvan wij, op de Art. van REINOUT en GIJSBERT VAN BREDERODE, (VIII. Deel), de voorbeelden gezien hebben. De handelingen van DAVID waren ondraagelijk; wordende zijn gedrag veel verergerd, doordien hij ftout was op het gezach zijns vaders, en op dat van zijnen broeder Hertog FILIPS. Uit dien hoofde was het, dat hij, ftrijdig met de Voorrechten en Priviiegiën, den Raad van *Utrecht*, naar eigen willekeur, veranderde. Maar, na den dood van Hertog KAREL VAN BOURGONDIËN, begon hij voor zig zelven te duchten. Die van *Utrecht* zonden Gedeputeerden aan hem, op het kasteel van *Wijk te Duurftede*, alwaar hij zijn Hof hield; zij begeerden van hem, dat de Raad van *Utrecht*, naar ouder gewoonte, moest befteld worden, volgens hunne Privilegiën, die hij nu te lang verbroken had; als mede, dat hij uit zijnen Raad zou verbannen Mr. LUDOLF VAN KAMPEN, zijnen Vicaris, Mr. DIRK UITTERWEER, van zijn ampt ontzetten, gelijk ook meer anderen, die hen tegenftonden. De Bisfchop weigerde daaraan te voldoen. Dus namen zij Heer JAN VAN MONTFOORT voor hunnen hoofdman aan, zetteden alle des Bisfchops Officieren af, en ftelden anderen in hunne plaatfen aan; waaruit niet anders, dan nieuwe haat en nijd, tusfchen den Bisfchop en de Stad, moest voorkomen; die zo verre ging, dat DAVID 'er ook niet meer binnen kwam, maar zijn verblijf te *Wijk* hield, en die van *Utrecht* in den ban deed. Nogthans gingen deeze met de oefening van den Roomfchen Godsdienst voort. Ook werden zij, na gedaan onderzoek, door den Paus vrijgefproken, en de Bisfchop in het ongelijk gefteld. Dan hier mede was die twist niet geftild. Veelen van de Utrechtfche Burgers waren hem toegedaan. Met deeze maakte hij, in

het jaar 1481, een' aanslag, om binnen de Stad te komen, en zig te wreeken. De affpraak was, dat, op zekeren dag, een oproer zou verwekt worden; geduurende de beweeging zou hij in de Stad komen. De dag, daartoe bepaald, was de 6de Augustus. Veelen waren heimelijk gewapend, en maakten een oploop tegen Heer JAN VAN MONTFOORT, Hoofdman der Stad. Doch zo spoedig de Stads Banier ontwonden was, voegden de meeste ingezetenen zig bij hem, en overmeesterden de anderen. De Bisschop, verwoed over de mislukking van den aanslag, zond Heer FREDRIK VAN IJSSELSTEIN naar *Utrecht*, die zijn best deed met rooven en plonderen; neemende zelfs eenige Burgers gevangen. Dergelijke bedrijven konden niet nalaaten, een openbaaren oorlog, tusschen de Stad en den Bisschop, te veroorzaaken. DAVID, om het spel eens meester te worden, hitste MAXIMILIAAN, vader van FILIPS DEN EERSTEN, tegen die van *Utrecht* op. De Hollanders, meermaals door die van *Utrecht* benadeeld, beloofden hunnen bijstand aan MAXIMILIAAN, en verzekerden hem, de Sticktenaars te zullen dwingen. Doch zij maakten, gelijk men zegt, de rekening zonder den waard: want zij werden, bij het Blokhuis, deerlijk geslagen. De Heer VAN LA LAING, Stadhouder van *Holland*, in naame van MAXIMILIAAN, had, tot deeze onderneeming, den Hollanders zwaare schattingen opgelegd, en al het geld, uit de Steden en Dorpen, bijéén geschraapt, en daags vóór den slag in het leger doen brengen. Den slag verlooren zijnde, werd de schat een buit voor de overwinnaars. Dus moest 'er weder geld zijn, wilde men voortgaan. De Hollanders werden zo onmaatig geschat, dat veelen hun zilverwerk, anderen hunne bedden en huisraad moesten verkoopen, om de penningen, waarop zij geschat waren, bijeen te brengen. De verweerders lieten ook niet na, tot in het hart van *Holland* te stroopen. Met eenen onverwachten aanval veroverden zij *Naarden*, dat door hun geplonderd werd; koopende de Burgers het verbranden der Stad met geld af. De Hollanders, niet min wraakzuchtig, dan de Utrechtenaars verwoed waren, deeden mede hun best, met branden en blaaken, sloegen, bij *Westbroek*, een deel *Utrechtsche* Burgers, die daarentegen *Vianen* bij verrassing innamen en plonderden. Dus werd het

het gantsche Land een prooi van de heerschzucht des onwettigen Bisschops. De Blokhuizen, echter, werden daarna, door de Hollanders, ingenomen, ter aarde toe geslecht, de Sluis in stuk geslagen, en de vaart, op *St. Nicolaasdag*, in 1482, toegedamd; waarna zij weder terug trokken. Die van *Utrecht* overrompelden, inmiddels, *Rheenen*, en sloegen alles, wat zij in de wapenen vonden, dood, uitgenomen de vreemden, die in dienst van den Hertog waren; laatende dezelven gaan, waar het hun goeddacht. De Bisschop geraakte, echter, met zijne vrienden, door middel van eenen geheimen aanslag, binnen *Utrecht*, en kreeg aldaar, staande dat 'er over den vrede gehandeld werd, gevangen, Heer JAN VAN MONTFOORT, Heer DIRK VAN ZUYLEN, Heer GERARD VAN SOUDENBALG, Burgemeester ADRIAAN VAN RHYN, Burgemeester JOHAN VAN NYEVELD, JOHAN WOUDMAN, WILLEM WOUDMAN, HENDRIK LAGE, ADRIAAN SLOOIJER en BARENT VAN GROENEVELD; alle welke niet zeer zacht van hem gehandeld werden. Ook bragt hij meer dan vijf honderd Hollanders in de Stad; 't welk, bij die van *Utrecht*, een kwaad vermoeden baarde. Deze trokken daarop, met die van *Amersfoort*, éénen lijn, als zijnde dezelve insgelijks des Bisschops vijanden. Voor *Utrecht* komende, werden zij, bij nacht, heimelijk, binnen gelaaten, 't welk niet zonder bloedstorting toeging. De Bisschop, in vreeze zijnde, liet de gevangenen los, en maakte met hun een verdrag van dezen inhoud: „ indien zijn „ partij de overhand behield, zou hij hun voor derzelver woe„ de beschermen; maar in geval die van *Utrecht* meester blee„ ven, zouden zij 't hem insgelijks doen." De Utrechtenaars behielden de overhand, en zouden, in hunne woede, den Bisschop hebben omgebragt, zo niet Heer JAN VAN MONTFOORT hem, volgens het gemaakt verdrag, beschermd had. Evenwel moest hij zig, na zeventien dagen van de Stad meester geweest te zijn, gevangen geeven. Met hem geraakten in hechtenisse Heer JACOB VAN CATS, Ridder; deszelfs broeder, Heer AREND VAN CATS; HERBERT VAN FOREEST, Schout van Alkmaar; NICOLAAS CARRÉE, Kapitein van *Schoonhoven*; GIJSBERT PIETERSZ, Bailjuw en Burgemeester van *Alkmaar*; Mr. DIRK UITTERMEER, Vicaris van den Aartsbisschop, en meer andere Hollanders, tot honderd vijf-

vijf-en-twintig toe. De Bisſchop werd naar *Amersfoort* gevoerd. De Hollanders lieten niet af, MAXIMILIAAN te ſmeeken, dat hij hem verlosſen wilde, en de Stichtenaars beteugelen. MAXIMILIAAN zond eene bende krijgsvolk vooruit, die door de Hollanders verſterkt werd, en kwam, met zestien duizend man, te *Oudwijk*, een Klooster digt bij *Utrecht*; het welk ſtraks ſterk beſchoten werd, voornaamlijk de poorten en torens. De Hollanders, dol van woede tegen die van *Utrecht*, deeden, zonder kennisſe van den Aartshertog, een aanval op de Stad, doch werden, met groot verlies, afgeſlagen. Onder het gevecht riepen de verweerders: *Gij verraders, wilt gij de Stad winnen, dan moet gij nader komen.* Zij noemden de Hollanders *Verraders*, om dat zij de Gedeputeerden van wegen de Stad, aan MAXIMILIAAN gezonden, om met hem te handelen, tegen het verdrag, en boven het verleende vrijgelei, hadden vastgehouden, en Jonker EGBERT VAN CLEEF naar *Ter Goude*, en den Burgemeeſter SOUDENBALSCH naar *Schoonhoven* zonden. De belegeraars deeden een geweldigen aanval, eens en andermaal op de bemuurde *Weert*, maar werden even kloekmoedig afgeſlagen. In den derden aanval ſtaken de Utrechtſchen eenige huizen in brand, om hunne vijanden, door rook en ſtank, te benadeelen, en te doen terug wijken; dan de wind keerende, ſtrekte dit ten nadeele van de Burgers. De Hollanders werden, op den 29ſten Julij, 1483, meeſter van de *Weert*. Maar ook deze geraakte, door den aanhoudenden brand, die twee dagen duurde, in asſche. Vermids nu die van de Stad zig, bij aanhoudendheid, in de wapenen moesten houden, werden zij geheel en al afgemat, en genoodzaakt, met den Aartshertog in onderhandeling te treeden; die dan ook, den 16den September, als overwinnaar, zijne intrede binnen *Utrecht* deed. De Stad moest duizend Soldaaten inneemen, doch ten laste van de Hollanders; die, toen zij meenden, *Utrecht* in eeuwigen eigendom te zullen houden, de Catharijne-Poort deeden omgraaven en van binnen de Stad bebolwerken; waartoe zij honderdduizend guldens moesten opſchieten; welk geld zij voor wel beſteed rekenden, vermids zij nu van *Utrecht* meeſter waren, en hoopten te zullen blijven. Dan ook hierin maakten zij verkeerde rekening. Want, in het jaar 1489, her-

heroverden de Burgers van *Utrecht* de Catharijne-Poort, ſtormenderhand, en dreeven de Hollanders terug; welke toen hun geld beklaagden.

Nadat Bisſchop DAVID bijna veertig jaaren den Bisſchoplijken zetel, onder zo veel onrust, bezeeten had, is hij eindelijk, in het jaar 1496, op het kasteel, te *Wijk te Duurſtede*, overleeden. Hij had gevonden, dat zeer veele ongeleerde lieden met geestlijke ampten begiftigd waren. Om daarin te voorzien, ontbood hij alle Diaconen, Onderdiaconen en Prieſters, uit het geheele *Sticht*, voor zig, en vond, bij het toetzen van hunne bekwaamheid, bij dien gantſchen hoop, zulke grove onweetenheid, dat hij allen, behalven drie, van hunne ampten ontzette (§).
Zij,

(§) *In het* Batavia Sacra *wordt dit bedrijf met andere kleuren afgeſchetst. Daarin wordt gezegd, dat Bisſchop* David *geene Geestlijken afzette, die reeds in kerklijke bedieningen bevestigd waren, maar dat hij zo een groot getal van verwachtelingen, dat is, die na deze ampten ſtonden, als hier gemeld wordt, niet wilde aannemen; waarover* Erasmus *met lof van hem gewaagt. Deze lofreden is wel waardig na te ſchrijven: „ Het zal niet ondienſtig zijn, (zegt hij) te „ verhaalen, wat dat aan* David, *voorheen Bisſchop van „* Utrecht, *en zoon van* Philips den Goeden, *wedervaaren is; „ hij was een zeer geleerd man, en wel ervaaren in de God- „ geleerdheid, het welk in Edellieden, en voornamelijk in „ Bisſchoppen van dat Landſchap, die tot de ooren toe in de „ beſlommernisſen der tijdelijke goederen ſtaken, voor een „ zeldzaame zaak moet worden aangezien; hij had verſtaan „ dat 'er onder zo groot getal van gewijden zeer weinige in „ de wetenſchap geoeffend waren, hij heeft dan de waarheid „ der zaake nader willen onderzoeken. Hij deed in de Zaal, „ daar zij onderzocht werden, een ſtoel voor zig zelve „ zetten, en heeft hen altemaal, een voor een, vragen „ voorgedragen, naar maten van het ampt en de weyaing „ daar zij naar ſtonden. Zij, die Onderdiaconen zouden wor- „ den,*

Zij, die de afgezetten hadden ingedrongen, stelden hem voor, „ dat dit afzetten een groote schande voor het *Sticht van Utrecht* „ was,

---

„ *den, stelde hij ligter vraagen voor, dan hun die Diaconen zouden worden. Zij, die naar het Priesterampt stonden, moesten op Godgeleerde vraagen antwoorden. Wilt gij weeten hoe het afliep, hij wees hun alle af, op drie na. Die het opzigt over zulke zaaken hadden, meenden dat het een schande voor de Kerk zoude zijn, indien 'er maar drie gewijdt werden, in plaats van drie honderd. De Bisschop zijnde van een vuurigen aart, antwoordde: dat het nog grooter schanden zoude zijn, dat 'er Ezels, ja noch dommer dan Ezels, voor Menschen de Kerk werden ingedrongen. Zij, die gewoon waren, daaruit eenig voordeel te trekken, drongen echter aan, het vonnis te verzachten, en dat hij moest denken, dat deze eeuw geen Paulissen voordbracht, waarop hij hun het bovengemelde antwoord gaf. Dus waren zij dan gedwongen, het laatste stormtuig te werk te stellen, en zijn 'er toe gekomen. Wat is dit geweest? Indien gij zo meent voort te gaan, zeiden zij, moet gij onze wedde verhoogen, anders is het ons onmoogelijk, zonder zulke Ezels te bestaan. Dit stormtuig heeft den Bisschop, die tot hiertoe zo pal gestaan had, ter aarde geveld, doch ook dit had hij kunnen afweeren, had hij maar gezegd: de wedde worden niet gegeeven om uwe overdaad en grootsheid in te volgen, maar om 'er matiglijk van te leven, en daartoe zijn zij groot genoeg. Schoon zij den Bisschop misschien met gelijken munt hadden konnen betaalen, aan wien de kerklijke inkomsten ook maar gegeeven wierden om 'er eerlijk van te bestaan, en niet om een Vorstelijken staat te houden. De Bisschop had dus edelmoediger kunnen antwoorden, met te zeggen: als Ulieden iets nodigs ontbreekt, zal het van een anderen kant, al was het uit mijn inkomsten, vergoed worden, als men de Kerk door zulke Ezels maar niet laat onteeren.*"

„ was, vermids hij, van drie honderd Priesters, alleen drie in „ hun ampt liet blijven, en alle de andere als onbekwaam ver„ stiet; dat de hedendaagsche tijden geene *Paulusfen* noch *Hie„ ronimusfen* meer opleverden." Maar hij antwoordde hun: *ik eisfche geene* Paulusfen *noch* Hieronimusfen, *doch wil geen Ezels voor Menschen laaten gaan.*

Oud geworden zijnde, werd hem geraaden, eenen *Coadjutor* te neemen, om zig van den zwaaren last te ontdoen; maar hij wees den raadgever af, met deze woorden: *Het voorbeeld van St. Anthonius leert mij zulks niet te doen; want die H. Man werd niet meer geacht, nadat men hem den nieuwen St. Rochus had toegevoegd.* In zijnen hoogen ouderdom verloor DAVID zijne gewoone vlugheid van geest, en werd zo zwak van geheugen, dat hij, het geene van daag bevolen was, op morgen verbood. In het leven van dezen beruchten Bisfchop, beschreeven in het meergemelde *Batavia Sacra*, vindt men, onder anderen, aangetekend, hoe de Utrechtenaars, door hem in den ban gedaan, het oog floegen op ENGELBERTUS, broeder van den Hertog van *Kleef*; een Edel jongeling, bijna agttien jaaren oud, wiens geleerdheid en zeden geen het minste gerucht gemaakt hadden, en dat zij dezen de regeering wilden opdraagen, tot dat DAVID vrijwilligen afstand zou gedaan hebben, of afgezet zou zijn. Dit veroorzaakte geen geringe moeijelijkheid, en werd niet beslist, voor dat de Paus, de zaak van DAVID ter hand neemende, een scherpen vermaanbrief aan ENGELBERT schreef, als ook eenen aan de Burgemeesteren van *Utrecht*, met bedreiging van den hoogsten vloek en ban, indien zij langer weigerden, hunnen wettigen Bisfchop te gehoorzaamen. Deze vermaaning scheen, in het eerst, wel eenigen vat op de gemoederen te hebben; doch naderhand stoorden de hoofden der oproerigen zig noch aan den Pauslijken ban, noch aan den vloek, noch het *Interdict*; waarna bijkans alle kerklijke diensten in de Stad geschorst werden, en alles in verwarring geraakte. ENGELBERT, om de burgerij te beter tot zig te trekken, betoonde groote zachtmoedigheid, neemende zelfs veele overloopers, tot zijnen vijand toe, weder in genade aan. Inmiddels bemagtigden de zijnen, in 1483, de Stad van *Utrecht*; waarop hij vandaar

naar

naar *Amersfoort* trok, den Bisschop gevangen nam, en op eenen wagen (HEDA zegt, *een mestwagen*) deed zetten, en naar *Amersfoort* voeren; daar hij, tot op het hemd toe uitgeschud, in 't klooster van *St. Aagte* werd bewaard. Nogthans werd hij, kort daarna, geslaakt, en, door bewerking van MAXIMILIAAN VAN OOSTENRIJK en de Kabbeljaauwsgezinde Hollanders, in zijne voorige waarde hersteld. Volgens HEDA was zijn gezach zo hoog gestegen, dat hij alles naar zijn eigen welgevallen beschikte; zelfs tot zo verre, dat hij de Magistraat aldaar af en aanstelde; waarmede het recht der Utrechtenaaren zeer bekort werd. Van alle de natuurlijke kinderen van Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN, was deze DAVID de zesde; gelijk blijkt uit de Geslachtlijst daarvan, die in deze orde volgt;

FILIPS DE GOEDE, Hertog van *Bourgondiën*, teelde,

Bij *Catharina Scaers*,
Cornelis van Bourgondiën, Heer van *Beveren*, Stadhouder van *Luxemburg*, en Zeevoogd van *Vlaanderen*, gesneuveld in den slag bij *Rupelmonde*, den 16den Junij 1452.

Bij ....
Filips van Bourgondiën; in zijn kindsheid gestorven.

Bij *Jolle Prellea*,
Anthoni van Bourgondiën, den grooten Bastaart, Graaf van *La Roche*, Ridder van 't *Gulde Vlies*, geboren in den jaare 1421, getrouwd, 1459, met *Johanna*, erfdochter van *Pieter Veeville*, en gestorven 1504.

Bij ....
Cateline van Bourgondiën, Abtdis van *Galilee*, te *Gend*.

Bij *N N. van Steenbergen*
Anna van Bourgondiën, trouwde, I) *Adriaan van Borsselen*, Heer van *Bredam*; II.) *Adolph van Kleef*, Heer van *Ravestein*; en stierf den 16den Januarij 1504.

Bij *Coletta* (gezegd *Cassellana*) *van Bosquil*, die naderhand trouwde met *Stephanus van Bours*,

DAVID VAN BOURGONDIËN, Bisſchop, eerst van *Terrouane*, in 1451, en daarna van *Utrecht*. Hij overleed, gelijk gezegd is, in den jaare 1426.

Bij ....

Josina van Bourgondiën, die de vrouw werd van den Stadhouder van *Amiëns*.

Bij *Margaretha Post*,

Filips van Bourgondiën, Heer van *Sommelsdijk*, Zeevoogd, Ridder van 't *Gulde Vlies*, in 1517 Bisſchop van *Utrecht*, ſtierf den 7den April 1524.

Bij ....

Jan van Bourgondiën, Proost van *St. Donaas*, te *Brugge*, Raadsheer van *Karel den Stouten*.

Bij *Johanna Catelaire*,

Maria van Bourgondiën, getrouwd, met *Pieter van Beceusfremont*, Graaf van *Charnij*.

Bij *Catharina de Tiesferie*,

Boudewijn van Bourgondiën de Rijsſelaar, in 1445 geboren, trouwde *Maria Manuella de la Creda*.

Bij *N. N. Marcatel*,

Rafael van Bourgondiën, Abt van *St. Baaf*, te *Gend*, in 1478, ſedert Bisſchop van *Rosen*, ſtierf 1508.

Bij ....

Jolanta, trouwde *Jan d'Ailly*, Heer van *Pequignij*.

Bij ....

Cornelia van Bourgondiën, getrouwd met *Adriaan van Toulongeon*, Heer van *Mornij*.

Bij ....

Maria van Bourgondiën, of *Marion*, werd Geestlijke.

Bij ....
Catharina van Bourgondiën, trouwde, in 1460, met *Humbert van Luirieux*, Heer van *Queille*.

Bij ....
Magdalena van Bourgondiën, gehuwd met *Bompar*, Heer van *l'Aage* en van *Courna*.

Meest alle gehuwde bastaarten hebben kinderen nagelaaten.
Zie *de Oude Hollandsche Chronijk*. PONTANUS, CORTGENE en BOOTH. *Historie van 't Utrechtsch Bisdom*. MIERIS, *van de Nederlandsche Vorsten*, I. Deel, enz.

DAVID, (JAN) een Hollander, en vermaard Vrijbuiter in de zeventiende eeuwe. Naar *Jamaika* geweeken zijnde, behaalde hij grooten buit op de Spanjaarden, en verrichtte, met negentig man, die hij bij zig had, stoute daaden. Onder zijne andere bedrijven verdient gemeld te worden, zijne onderneeming op *Grenada*, op den oever van het Meir *Nicaragua* gelegen, daar ten minsten agt honderd gewapende mannen op lagen; 't welk hij, echter, bestondt te plonderen, en grooten buit van daar voerde.
Zie OEXMELIN, *Hist. des Indes Occid.*

DAVID, (JAN) van *Kortrijk*, was aldaar eerst Priester van *St. Marten*, en werd, vervolgens, aangenomen onder de Orde der Jesuiten. Men zegt van hem, dat hij zeer bekwaam was, om de zogenaamde Ketters te overtuigen. Hij overleed, den 29sten Augustus 1613, als Rector te *Kortrijk*, in den ouderdom van zeven-en-zestig jaaren; hebbende verscheidene schriften nagelaaten.
Zie VAL. AND.

DAVID JORIS, gerekend onder de befaamdste Ketters, die *Nederland* heeft voortgebracht, en, om het haatelijke zijner gevoelens, naar de plaats zijner geboorte, *de Duivel van Delft* genaamd. Door de kunst van glasschilderen, die hij tamelijk wel verstond, had hij, naar den tijd, waarin hij leefde, aanzienlijke middelen bijéén vergaderd, veele minvermogenden tot zig getrok-

trokken, en, door zijne milddaadigheid, die hij aanwendde om aanhang te krijgen, zijnen naam berucht gemaakt. Anderen, van meerder middelen, hem voor ervaarener beschouwende dan hij wezenlijk was, schonken hem van het hunne; waardoor hij in staat gesteld werd, eenigzins prachtig te leeven. Vóór dat hij zig berucht maakte, behoorde hij tot de Wederdoopers, en was van OBBO PHILIPS herdoopt, die hem naar *Delft* zond, om daar te prediken en te herdoopen. Hier mede niet vergenoegd zijnde, bedacht hij eene nieuwe ketterij, om bij het verblinde menschdom voor iets groots geacht te worden: hij noemde zig *den zevenden Engel des Heeren, den Geest van God, verkooren om de aarde te vernieuwen, te zuiveren en het oordeel te houden; een Propheet, wiens gelijken nooit geweest was, noch na hem niet komen zou; den geestelijken David voor de menschen, door den rechten en waaren Geest opgewekt, om een licht der Heiligen te zijn; wiens schriften men ontvangen moest, niet als van menschen handen, door geleerden van de waereld, maar gekomen uit de schoole van den Geest, van een jonger Discipel, geboortig van den Hemel, die het eeuwig leven, het morgenlicht des eeuwigen dags gezien had: daarom moest men het kostelijk achten, en boven alle waereldsche schatten houden; zijnde* Christus *zijn voorlooper geweest:* Mozes *was in den Voorhof,* Christus *in 't Heilige, hij in 't Allerheiligste*; en meer andere schandelijkheden. Hij ontkende alle werking der goede en kwaade Engelen, schoof het beginzel der zonde alleenlijk op den geheelen mensch, zeggende *dat de Duivels niets anders waren, dan der menschen booze opiniën en begeerten.* Hij was stout genoeg, den Duivel uittetarten, om, zo hij iets vermogt, tegen hem optekomen, en zijne magt aan hem te toonen. Naderhand werd het gedrochtlijke van dezen verdwaasden mensch, die zig boven CHRISTUS durfde stellen, weder voor den dag gehaald, en het gruwelijk monster met nieuwe sieraadjen omkleed. DAVID JORIS, die ten sterksten ontkende, dat 'er Duivels waren, welke iets verrichten konden, en die hij had uitgedaagd, werd, echter, ten tijde als, in een zwaar onweder, zijn huis te *Bazel*, op een wonderlijke wijze, omverre geworpen was, zodanig verschrikt, dat hij, op klaaren

 dag,

dag, niet alleen durfde zijn, geduurig bevreesd zijnde, dat de booze geest hem op de hielen zat. Even bang voor de Kettermeesters als voor den Duivel zijnde, had hij zig, in het jaar 1544, uit de *Nederlanden* naar *Bazel* begeeven, alwaar hij voorgaf, om het Euangelium zijn Vaderland te hebben moeten verlaaten. Hij kocht aldaar eenige huizen, en werd 'er voor een eerlijk man gehouden, vermits hij zig uitwendig zodanig vertoonde. Ook had hij aldaar zijn naam DAVID JORIS in dien van JOHAN BRUCK veranderd, zeggende dat hij een Edelman was. De penningen, hem door de misleide Nederlanders gezonden, gaven hem 't vermogen, om zijnen gewaanden rang te kunnen ophouden. Na twaalf jaaren te *Bazel* gewoond te hebben, stierf hij aldaar, den 23sten Augustus 1556. Toen, drie jaaren daarna, zijne gruwelen openbaar werden, deed de Magistraat der Stad zijne beenderen opgraaven, en te gader met zijne boeken verbranden; waarover zijne aanhangers niet weinig verschrikt waren; zij hadden hem voor onstervelijk gehouden, en hoopten als nog, volgens zijne beloften, op zijne wederopstanding, en de vervulling zijner valsche voorzeggingen. Scherpelijk had hij, geduurende zijn leven, aan alle de zijnen, verboden, ooit van zijnen waren naam DAVID JORIS, of van zijn voorigen staat, gewag te maaken; zelf had hij geene van zijne leerstellingen aan de *Zwitzers* geopenbaard, maar schreef aan de Nederlanders, dat deze te dom waren, om daarvan iets te verstaan. Zijn berucht *Wonderboek*, en andere schriften, zijn door DIRK VOLKERTS COORNHART, op zijne wijze, wederlegd. Dus luidt het berigt van HALMA, in zijn *Toneel der Nederlanden*. BLEISWIJK, in zijne *Beschrijving van Delft*, zegt van hem dit volgende: „ *Integendeel van veele Godvruchtige mannen uit* Delft *en* Delfland *gesproten, zo heeft de Stadt (gelijk onder de beste vruchten somtijds het snoodste onkruid word gevonden) ook ten voorschijn gebracht eenen, die niet meriteert genoemd te worden, ten zij dat het geschiedde tot een afschrik der nakomelingen. Deze is* David Joris, *dien vermaarden Hoofdketter, zijnde geweest een kunstig Glasschilder, van wiens handwerk nog eenige overblijfzelen te zien zijn, zijnde hij de zoon van een Speelman, ongeleerd, geene taalen kundig, behalven zijn moe-*

XI. D! pl. II.

DAVID JORIS.

J. Buys. delin. Reint Vinkeles, sculp.

moedertaal, doch feer eigenwijs, en niet min loos van aart; een groot veinser, en in kerkelijke zaaken bekwaam om zig na de gedachten van alle te schikken, en zig te voegen naar tijd en gelegenheid; niet driftig van aart, schoon van aanzien, wel gemaakt van lijf en leden, in gebaarden en zeden wel geschikt, in woorden en omgang zeer beleeft: onder de misleidende Wederdoopers, en geduurende den Munsterschen krijg, zig onder dezelve vermengd hebbende, werd door Obbe Philips *herdoopt, en tot Bisschop over de Herdoopers binnen* Delft *aangesteld: ja wat meer is, de zes-en-twintig Apostelen, die van den Koning der Wederdoopers waren uitgezonden om zijn rijk uittebreiden, en hunne leere met hun bloed aanboden te bevestigen, beweerden openlijk, dat sedert den tijd van* Christus, *vier Propheeten waren opgestaan, twee waren naamlijk* Jan van Leyden *en* David Joris van Delft, *en twee naamlijk* de Paus van Rome *en* Marten Luther. Hij had, gelijk eenigen willen, van den opgeworpen Koning eenige penningen ontvangen, om in *Friesland* en elders volk te werven, tot het ontzet van *Munster*, waarin de Koning belegerd was. Doch dat nieuwe Rijk spoedig ten einde raakende, sloeg DAVID JORIS andere wegen in, en scheidde zig af van de Herdoopers, verwekte, in stilte, eene nieuwe secte, daar hij alleen het hoofd en de vinder van was, en veel gelds van trok; beijverende zig, om zijne ongehoorde leere, zo mondeling als schriftelijk, voortteplanten. Hij noemde zijn gezegde *het Woord der Volkomenheid of Prophetie*, gelijk hij zulks, zonder schroom, in het *Boek der Volkomenheid*, gezegd heeft, dat den Volmaakten te leezen gegeeven werd; doch iets bedekter in het groote *Wonderboek*. Dewijl zijne leeringen de menschen op eenen ruimen en vermaaklijken weg leidden, zachtkens gerust stelden, en voorgesteld werden met eene zonderlinge wijze van spreeken, als of dezelven uit een hoogen Prophetischen geest voortkwamen, en met een zonderlingen schijn van vroomigheid waren opgesierd, kreeg hij ligtelijk eenen aanhang bij eenvoudige en ligtlijk te verleiden menschen. Zijne leere had ook, boven alle anderen, dit voordeel, *dat zijne aanhangers met uiterlijke woorden en werken zig voor de menschen anders mochten gedragen, dan*

zij in hun hart gevoelden; mogende zij met de Wederdoopers, Papisten, Lutheranen, en anderen, in alle stukken van den Kerkendienst gemeenschap houden, als de gelegenheid en tijdsomstandigheid zulks vereischten, waarin zij zig bevonden, mids in haare harten zijne woorden en het geloove bewaarende. Deze verleidende en bedrieglijke secte, die den naam kreeg van *David-Joristen*, door den grooten aanwas, langs hoe meer ontdekt wordende, kwam, den 2den januarij 1538, in *Holland*, een Plakaat uit, inhoudende, *dat*, *zo wie* David Joris *of* Meyndert van Embden, *Leeraars onder de Wederdoopers*, *in gantsch* Holland *logeerde*, *zonder die aantebrengen*, *levendig in zijn eigen deur zou worden opgehangen;* welk Plakaat, den 26sten Februarij daar aan volgende, wederom vernieuwd werd. Tusschen den 2den Januarij en den 26sten Februarii, was, te *Delft*, in hechtenis geraakt, de moeder van DAVID JORIS, die met den zwaarde gestraft werd, enkel om dat zij herdoopt was. En schoon men de gewoonte had, de herdoopte vrouwen, in zakken, aan de Schoolpoort, in 't water te smijten, werd aan haar, bij wijze van gratie, vergund, om het berouw, dat zij betoonde, in het Cellebroeders-klooster onthoofd en begraven te worden. Dit geschiedde, volgens inhoud van het Crimineel Sententieboek, waarin gemeld staat:

Op huiden den XXI. February XVc XXXVIII, is Marytje, Jan de Corters Dochter, Weduwe wylen Joris de Coman en de Moeder van David Joris, geëxecuteert metten swaarde, overmits sy herdoopt was, ende alsoo deselve van dien seer peniteerde, so werde deselve executie gedaen ten Cellebroeders ende aldaer begraven.

„ Twee jaaren daarna heeft DAVID JORIS een Apologie of Verantwoording in het ligt gegeeven, die nog voor handen is, onder den tijtel van: *Onschuld David Joris, gedaen unde gepresenteert an die Wel Geborene Vrouw, Vrouw Anna, geborene Gravinne van Oldenburg &c. Gravinne tot Embden &c. in het jaer* 1540, *tegen die verkeerde valsche Articulen, so hem overal nagesçhreeuen unde geegt syn.*

Bij

„ Bij dit geſchrijf zogt hij zig zelven op eene beleefde en demoedige wijze te verſchoonen, en zijne valſche leere met dubbelzinnige zegswijzen te ontkennen, en te vergelijken. Dan dit baatte hem weinig; wordende hij alomme even ijverig vervolgd. Schoon hij nu in gantsch *Nederland*, en naastgelegene Landen, van wegens zijne Godslasterlijke leere, grootlijks was bekend geworden, en nergens meer veilig was, zo is hij dan na de uitgave van zijn *Wonderboek*, in het jaar 1544, met zijne bijzonderſte vrienden en huisgezin heimelijk naar *Bazel* vertrokken, alwaar hij onder verandering van naam, als een Staatelijk Edelman, die uit vreeze voor de Pauslijke vervolging, uit zijn Vaderland geweken was, zig voor één' van de gezindheid der *Zwinglianen*, die aldaar bovendreef, uitgaf. Hij werd 'er dus als Burger der Stad aangenomen; deed 'er volgens de gewoonte zijn eed; rijzende aldus uit den geringen ſtaat van Glasſchilder, DAVID JORIS, van *Delft*, op, tot op den aangenomen rang van Jonkheer JOHAN VAN BRUGGE, uit *Vlaanderen*, met woorden en werken zig zo gedragende, als of hij de Religie van *Bazel* van harten toegedaan was, gaande neerſtig ter kerke, en het gebruik der Sacramenten, doorgaands met een ſoort van bijzondere vroomigheid bijwoonende: den Wethouderen was hij onderdaanig, den armen milddaadig, de kranken troostlijk, en de nooddruftigen behulpzaam. Voor zodanige veinzerij bewerkte hij, dat niemand iets kwaads van hem vermoedde, maar dat hij gehouden werd voor die geen, die hij in ſchijn vertoonde te zijn: zuimende echter niet om door zijne correspondentie, veele eenvoudige lieden van hoogen en laagen ſtaat, in *Nederland*, die met zijne verfoeilijke leeringe waren ingenomen, alle jaaren veel gelds afteperſſen, en van goed en eere te ontblooten, en tot den bedelſtaf te brengen; voerende hij inmiddels een heerlijken ſtaat, kocht huizen en gronden, waarnaar hij zig deed noemen, oefenende dus bij het karakter van verleider, dat van bedrieger; zijnde zijn huishouding weinig min dan Vorstlijk, en hij leefde, ſchoon buiten opſpraak, zeer wellustig. Drie zaaken, daar het geheim van zijn bedrog in beſtond, ſtelde hij zijn huisgezin daaglijks voor: voor eerst, dat niemant van hem den naam van DAVID JORIS (die in *Holland* en *Friesland* te zeer bekend was)

op straat bragt: ten anderen verbood hij hun te melden, van wat staat of conditie hij was, en wat zijn handteering in zijn Vaderland geweest was: en ten derden, dat hij zorgvuldig acht gaf, dat niemant te *Bazel*, noch in het eedgenoodschap van *Zwitzerland*, tot de aanneeming van zijn secte werd aangezocht, waarin hij een navolger was van de Weselkens, die men zegt: dat geen schade doen ter plaatse daar zij haar verblijf houden, om voor zig te zekerder te zijn. Dan, hoe bedekt zig DAVID JORIS in de plaats zijns verblijf hield, zo veel te meer arbeidde hij, om zijne leere door brieven, boeken en boden in *Nederland*, voorttezetten, en voedzel te geeven. Dus vermond elf jaaren gerustlijk te *Bazel* geleefd hebbende, is het gebeurd, dat zijn eigen behuwd zoon, en leerling, dien hij zijn dochter ten huwelijk gegeeven had, zijne leere in twijfel trok, en tegen hem opstond: ook schrijven eenigen dat ten dien tijde uit *Nederland* iemant was opgekomen, die hem en zijn gantsch gezin zo klaar beschreef, dat hij door het overweegen van het gevaar, waarin hij was, van ontdekt te worden, tot twijfelmoedigheid en wanhoop, en door die wanhoop, met zijn huisvrouw, in een zwaare krankte verviel, die haar eerst, en kort daarna hem, den dood veroorzaakte, naamlijk den 26sten Augustus (HALMA heeft, hier voor, uit E. VAN METEREN, gezegd, den 23sten Augustus) 1556. Dusdanig, zegt VAN BLEISWIJK verder, was het uiteinde van dien beroemden (liever zouden wij zeggen befaamden) Ketterschen Patriarch, of eersten Vader DAVID JORISZOON, dien UBBO EMMIUS noemt, den allergrootsten te wezen, welke ooit onder de Christenen te vinden is geweest; die weerhaan en roervink van *Nederland*, zo als hem anderen noemen, en die zig, volgens THUANUS, voor godlijker en grooter dan CHRISTUS had uitgegeeven. Onder alle de boeken, door hem geschreeven, zijn twee de voornaamste, niet alleenlijk van wegens hunne grootheid, maar ook, en vooral, wegens de bijzonderste leerschriften, daarin hij zijn gantsche leer, gelijk in gemeene plaatsen, vervat heeft: te weeten, het meergemelde *Wonderboek*, en het boek van de *Volkomenheid*; zijnde het eerste het grootste en wonderlijkste, onder alle zijne boeken, in grootte den Bijbel niet ongelijk, waaraan hij verscheidene jaaren heeft ge-

gearbeid, en zig benaarstigd, om dat het zelve alle zijne drog-gronden in zig zou bevatten, noodig voor de zijnen, om daarin te leezen. Deze boeken, waarin sommigen nog veele jaaren na zijnen dood hemelsche verborgenheden gezocht hebben, zijn in de oogen van anderen met zijn vergift niet besmet, zo verward en duister, dat het geschrevene meer als dromerijen, dan als denkbeelden, uit gezonde hersfenen voortgekomen, beschouwd worden. Want doordien hij daardoor dacht en hoopte de wereld te bedriegen, en geleerden zo wel als ongeleerden tot zig te trekken, zo heeft hij, noodshalven, sommige stukken, die zeer plomp en grof waren, en al te dom in de oogen scheenen, met voordacht bewimpeld, en gedekt met woorden, die niets ter zaake doen, aan de eene plaats zijn vergift uitgespoogen, en op de andere plaats wederom ingeslokt, ter verblindinge van den Lezer. Als nu eindelijk dit wonderlijke *Wonderboek* vaardig was, heeft hij het allereerst, in 1542, en daarna wederom op nieuw vermeerderd en verbeeterd, in 1550 in de Hollandsche taal, met fraaije letteren en figuuren in drnk uitgegeeven, onder den tijtel van 'T WONDERBOEK, *waarin, dat van der Werlt aen verfloten, geopenbaert is.* Op den rug des tijtelblads staat een kelk of drinkbeker, geformeerd van woorden, vol van geestlijk fenijn, waarmede hij voorhad, de geheele gedachtenisse der Propheeten, en der Apostolische schriften, uit het hart van den Lezer te verdrijven. Onder andere zijner in het geheim uitgegeevene schriften, was ook een allerschadelijkst, tegen de leer der Gereformeerden, en tegen derzelver kerkendienaaren, onder den tijtel van *de ongerechte ende rechte Predikanten*; ook nog eene *Verklaaring van de Scheppenisse, aan U mijn beminde Kinderen unde Broeders, Liefhebberen Christi alleen geschreven*; waarin ook gevonden wordt, een *Tweespraak tusschen Gods Geest, Stemme en de Liefde, ende den Verlooren Mensch*; nog een gesprek *tusschen een Godgeleerd, Bijbelsgeleerd en Sophistgeleerd.* In 1542 is mede van hem uitgegeeven een Tractaatje, beginnende, *Een zeer goede Vermaaning, of Onderwijzinge voor alle Godvreesende Herten des Geloofs, &c*; als mede een ander, *Dit is den Wegh die denzelven gaat &c.*; en ook een boekske, genaamd *Catechesis*, dat is, *Onderwijslijk*

gesprek tusschen Vader en Zoon. De voornaamste dwaalleeren, die hem werden toegeschreven, zijn boven reeds vermeld.

„ Drie jaaren dan na zijn overlijden, gelijk boven gezegd is, zijne zaaken te *Bazel* bekend geworden zijnde, werd hij opgegraaven, en met zijn boeken en afbeeldzel, uit last van de Magistraat, buiten de Steenpoort aldaar, op de gewoonte rechtplaats door Beuls handen tot assche verbrand, den 13den Mei 1559, na dat door de Magistraat zijn gevoelen uit gedrukte en ongedrukte boeken, en brieven, ten zijnen huize wel naauwkeurig onderzocht was, gelijk dit alles omstandig te leezen is, in een verhaal, door de Professoren van de Universiteit te *Bazel*, in dat zelfde jaar, uitgegeeven, en naderhand te *Delft*, in het jaar 1603, herdrukt. Daarin wordt, onderen anderen, zijne gedaante aldus uitgedrukt.

„ Dat hij was een man van een eerbaar en aansienlijk wezen, „ van fraaije gestalte, hebbende een geele baart, twee graauwe „ oogen, blinkende in het voorhoofdt, een ernsthaftige spraak, „ vermengt met groote zedigheid, syn gelaat en gebeerden van „ het gantsche lichaam, waren so gestelt (gelijk het sich liet aan- „ sien) als of niet dan vromigheid bij hem huisveste, in kleding „ hield hij sich deftig, doch geheel statig; in somma niemant „ hadde anders konnen seggen, als dat hij een uitmuntend eerlijk „ man was geweest, die zonder bedrog in oprechtheid omging, „ alsoo eigenlijk voegde zig alles te samen, de saaken die hij „ voorstelde, de Persoon die men zag, de reden die men hoor- „ de, doch dat in 't harte verborgen was, zag men niet." En dit was, had men 'er kunnen bijvoegen, de oorzaak dat zijn gelaat ons bedroog.

„ Met het overblijfzel van zijn lichaam en zijne schriften, schoon verbrand zijnde, was zijne ketterij niet uitgeroeid; wordende, nog verscheiden jaaren na zijnen dood, nog defensiën en voorspraaken voor hem uitgegeeven, als onder anderen een in het jaar 1582, gedrukt te *Staden*, onder den tijtel van *de Summa van die gantsche leeringe van David Joriszoon, in 't kort begrepen, tot nut van de Onpartijdigen*; waarin zijne zaak geheel schoon werd voorgesteld. In 1584 een *Tegenbericht op het voorgeallegeerde van de Professoren tot Bazel.* De Leden van

de

de Zuidhollandsche Sijnode hadden dan, niet zonder grond, op de Sijnode gehouden te *Dordrecht*, in het jaar 1608, reden om voorteftellen, dat mogte verhinderd worden het drukken van de werken van DAVID JORIS, waarmede men toen te *Gouda* nog bezig was; en in een later Sijnode, Ao. 1623 gehouden in *den Briel*, werd vastgesteld. dat zij, die tot de secte van hem behoorden, in de Gereformeerde Kerk, volgens de Formulieren, niet getrouwd zouden mogen worden." Tot dus verre VAN BLEISWIJK.

Nog moeten wij hier bijvoegen, het geen F. VAN MIERIS, in zijne *Historie der Nederlandsche Vorsten*, II. Deel, p. 474 en 475. van hem zegt, naamlijk, dat de zoon van MARIJTJE GORTER, weduwe van wijlen JORIS COMAN, bij den doop JAN was geheeten, maar met zijnen vader, een Kamerspeler, achter 't land reizende, in de zinspeelen (volgens de gewoonte der Rederijkers) gemeenlijk de persoon van DAVID verbeelde, en daarvan dien naam gekreegen had. In zijne geboorteftad was hij, eenigen tijd herwaards, geschavotteerd, en met eene priem door den tong gestooken, om dat hij de Priesters, die het genaamde Heilige Verbondsteken des Altaars langs de straat droegen, berispt en van afgoderij be chuldigd had. Des niet te min werd hij van eenigen, die eenen afkeer van het Pausdom hadden, om het dichten en uitgeeven van eenige Bijbelsche Liederen bemind. Dus zijne achting ziende toeneemen, verliet hij het glasschilderen, om, gelijk hij zelf zou gezegd hebben, even als veele Geestlijken, met luttel arbeids, rijkelijk te kunnen leven. Dus stondt het (zegt hij verder) met dezen Leeraar, wiens gedachtenis door twee penningen bewaard werd.

Op de voorzijde van den eersten staat hij in koninglijk gewaad, en met deze tijtelen:

DAVID REX PROPHETA ISRAELITARUM, MDXXXVIII.

dat is:

DAVID KONING EN PROFEET DER ISRAELITEN, MDXXXVIII.

Op de achterzijde ziet men de Leerlingen van CHRISTUS uitgebeeld,

beeld, naar de beschrijving van LUCAS, (in de *Handelingen*, Cap. II.) toen ze, op den Pinxterdag, allen met den H. Geest vervuld werden; op den voorgrond leest men:

SPIRITV SANCTORVM, 1535.

dat is:

DOOR DEN GEEST DER HEILIGEN, 1535.

Op het voorstuk van den tweeden, die, mooglijk, in het ontwerpen van 't *Munstersche Rijk*, tot eer van den Delvenaar gemaakt is, wordt DAVID, zittende op eenen throon, met de kroon op 't hoofd, het zwaard in de regter en de harp in de slinkerhand gevonden, hebbende het wapen van 't Keizerrijk, en, misschien, van de Stad Munster, op den voorgrond, en dit omschrift:

IK DAVIT EEN KONEGLYK HELT,
MIIN HARP KLINKT AL DOOR 'T GEHEELE VELT.

Het agterstuk vertoont CHRISTUS aan het kruis, met vleugelen aan de schouderen; ter slinkerzijde God den Vader in de wolken, met eene driedubbele kroon op het hoofd, en den rijksappel in de hand. Onder aan zijn eenige bloote schapen en naakte menschen, die, met een ladder, naar CHRISTUS opklimmen; op den voorgrond leest men deze woorden van den Zaligmaaker:

NUMENT KUMT TO VADER, DAN DOR MI,
JOHANNES 12.

Penningen zeker zijn deze, niet min schandelijk dan de leer. Zijn afbeeldzel is door VAN SICHEM, onder het getal der Hoofdketteren, in prent gebragt.

Zie VAN MEETEREN, HOOFT, enz.

DAVID SOMER; zie SOMER (DAVID)

DECKER, (JAN) geboortig van *Haasbroek*, in *Vlaanderen*. Te *Rome* begaf hij zig onder de Orde der Jesuiten, studeerde daarna

te

te *Napels*, kwam vandaar te rug in de *Nederlanden*, en oefende 'er, verscheidene jaaren, het Leeraarampt. Naderhand werd hij, van wegen zijne Orde, gezonden naar *Stiermark*, alwaar hij Kanceller van de Hooge Schoole te *Gratz* werd. Hij overleed 'er den 10den Januarij 1609, in den ouderdom van zes-en-negentig jaaren, laatende veele schriften na. Een ander

DECKER, (JAN) was Raadsheer van *Braband*, en schreef, in het jaar 1631, *Dissertationes* en *Decisiones Juris*.
Zie VAL. AND.

DECKER, (JEREMIAS DE) door den grooten VONDEL, een *Dichter van eene Cierlijke Netheid* genaamd, was geboren te *Dordrecht*, omtrent het jaar 1609 of 1610. Zijn vader ABRAHAM DE DECKER en zijne moeder MARIA VAN BRANDEN, waren, op den 3den April des jaars 1607, in den echt getreden. Dus zijne geboorte niet veel vroeger dan in het eerstgemelde jaar kan gesteld worden, en ook niet veel laater, vermits hij elders, in zijne *Rijmoefeningen*, te kennen geeft, dat zijn broeder, die in het jaar 1620 geboren werd, toen nog verre te zoeken was. De vader van onzen Dichter had, in zijne jeugd, den krijgsdienst waargenomen, en was als Vaandrig tegenwoordig geweest binnen *Oostende*, toen hetzelve door den Aartshertog belegerd was. Daarna had hij zig te *Dordrecht* nedergezet. Zig aldaar in den echt begeeven hebbende, en nadat deze zijn zoon hem aldaar geboren was, begaf hij zig, met zijn huisgezin, naar *Amsteldam*, alwaar hij zig op den koophandel schijnt te hebben toegelegd. Doch ongelukkiglijk daar in geslaagd zijnde, geneerde hij zig als Makelaar, waarmede hij, door nijverheid, het nodig onderhoud voor zijn huisgezin verschafte. Dat hij dezen post bekleed heeft, blijkt uit de volgende dichtregelen van J. DE DECKER, in zijne *Rijmoefeningen*, II. Deel, p. 322, daar hij zijnen vader deze woorden in den mond legt:

'k En hoeve, op afgeleefde beenen
Voortaan niet meer, door sneeuw en slijk,
Langs Water, Dam en Nieuwendijk,
Om kleenen Makelloon te loopen.

Ook

Ook schijnt het, dat onze Dichter zijnen vader daar in geholpen heeft. Nog maakt hij, in verscheidene zijner versen, gewag van den ijver en bekwaamheid, om hem, in zijne vroege jeugd, in de Taalen, in den Godsdienst, en in 's Lands Geschiedenissen te onderwijzen: dus zingt hij, II. Deel, p. 312.

Helaes! 't bedrijf der Helden,
Zult gij voortaen niet meer
Ophaelen nog ons melden,
Wat Meeteren weleer
Heeft op 't papier gezet,
Wat Bor ons heeft gegeeven,
Wat Froisard heeft geschreeven,
Commin en Monstrelet.

Dat JEREMIAS zig niet alleenlijk met zaaken, den koophandel betreffende, bezig hield, is gebleeken uit zijne kundigheden, zo in de Latijnsche, Fransche, Engelsche als Italiaansche Taalen. In het jaar 1661 gaf hij eene overzetting uit het Fransch in het licht, van MATTHEUS, *Historie van Ælius Sejanus*, en, eenige jaaren laater, zijns vaders vertaaling, mede uit het Fransch, van FLORUS en EUTROPIUS. Niet alleenlijk verstond DE DECKER de gemelde taalen, maar hij arbeidde ook naarstig aan de verbetering der Nederduitsche taale, waarvan hij, voor zig zelven, eene Spraakkunst vervaardigde. Nogthans was de edele Dichtkunst zijne aangenaamste oefening. Na BUCHANANUS, BAPTISTA, of *Dooper*, uit het Latijn overgebragt te hebben, gaf hij deze zijne vertaaling, in 1652, in 't licht. Zijn uitvoerig Hekeldicht, *de Lof der Geldzucht*, werd eerst na zijnen dood uitgegeeven. Voorts zijn 'er, in den laatsten druk zijner *Rijmoefeningen*, die, in 1726, door BROUERIUS VAN NIDEK zijn uitgegeeven, veele soorten van gedichten, die in de voorige Uitgave niet te vinden zijn, en onder dezelve eene verzameling van Puntdichten, in welke hij de beste Nederduitsche Dichters, zo niet overtrof, ten minsten evenaarde. JEREMIAS DE DECKER overleed in de maand December des jaars 1666. Zijn afbeeldzel gaat in prent uit, met dit volgend zesregelig vers, van den Heer B. VAN NIDEK, die ook 's mans leven voor zijne *Rijmoefeningen* geplaatst heeft.

DE

DE DECKER, *die, op 't spoor van* VONDEL, *taelgebreken*
Te keer gaet, en in 't Dicht het schoonste Duitsch leert spreeken,
Die slagpen aen de wiek der ed'le Poëzij
Herleeft in deze print, naer REMBRANTS *schilderij;*
Voor wien der Dichteren, voor wien hebt gij te zwichten?
Natuur, verstant en konst volmaeken zijn gedichten.

DECKERE, (ADRIAAN DE) geboren, in den jaare 1566, te *Oostersoubrug*, in de Provintie van *Zeeland*, moet, met zijne huisvrouw PETRONELLA PIETERS, den Hervormden Godsdienst toegedaan zijn geweest: want zij beiden, volgens inhoud der Crimineele Sententie, tegen hun uitgeweezen, beschuldigd zijn geworden van medepligtig te zijn geweest aan de Beeldstorming, aldaar geoefend, in de maand van Augustus van het gemelde jaar. De Sententie van den 2den Mei 1569, tegen hen, was als volgt:

„ Naerdyen zeeckere Crimineele Procesfen geinstitueert ende „ voldongen zyn geweest voor Burgemeesters en Schepenen der „ Stadt Middelburgch in Zeelandt, by ende tusschen Jonckheer „ Philebert van Serooskerke, Rentmeester Bewester Scheldt, „ van wegen de Co. Majest. aenleggere ter eenre, op ende ten „ laste van Adriaen de Deckere, eertyds Schout van Oostersou„ burgch, en Petronella, Pieters dochter, zyne Huisvrouwe „ gevanghenen, ter andere zijde, *vuyt dyen de voorsz. gevan„ genen hem ververdert hebben, en de voorleden trovbelen, „ Beeldstorminghe ende breecking'e derselver gebeurt in Au„ gustus* 1566, *in de Parochie Kercke van Ooste souburge, „ hen aldaer present zynde, en hulpers van de voorsz. breec„ kers, ende zelfs handadige geweest te zyn, breeckende alle „ die beelden, en violeerende en prophaneerende de voorsz. „ kerke,*" *enz.* In gevolge van dit Vonnis werden beiden verweezen, om op de markt te *Middelburg* gebragt en gestraft te worden met de baste (met de koorde) tot 'er de dood na volgde, en na twee uuren gehangen te hebben, gebragt te worden buiten de Noortdampoort, en aldaar aan eene galge gehangen te worden; met Confiscatie van alle hunne goederen. Dit vonnis werd ter uitvoer gebragt den 3den Mei des gemelden jaars.

Zie

Zie MARCUS *Sententien enz.*, bl. 360. enz.

DEDDINGE, een aanzienlijke Buurt, in de *Friesche* Grietenij *Stellingwerf Oosteinde*, onder het Kwartier van de *Zevenwolden*, behoorende onder het Dorp *Oldeberkoop*.

DEDEL, een aanzienlijk Geslacht, reeds sedert veele jaaren, zo in *'s Gravenhage* als te *Amsteldam*, bekend, en waarvan nog verscheidene voornaame mannen in wezen zijn, die zo in Staats, als Stadsbestuur, en in den Krijgsdienst, den Lande aanmerklijke diensten beweezen Een Lid van dit Geslagt, terwijl wij dit schrijven, in 1788, de Heer ABRAHAM DEDEL, bekleedt thans te Amsterdam de Burgemeesterlijke, een ander, de Heer WILLEM GERRIT DEDEL *Salomonsz*, de Oud-Burgemeesterlijke waardigheid. Van de Manhaftigheid van den Schout-bij-Nacht, broeder des laatstgenoemden, hebben wij de blijken verhaald op 't Art. BENTINK, onder het berigt wegens den slag op *Doggersbank*.

DEDEM, een oud adelijk Geslacht, oorspronglijk uit het Graafschap *Benthem*, reeds bekend sedert het jaar 1369, en naderhand, met het begin van de zeventiende eeuwe, in de Provintie van *Gelderland*, het kwartier van de *Veluwe*, en in de Provintie van *Overysfel*, op de Land- en Kwartier-dagen, onder de Ridderschap beschreven.

Zie *de Geslachtlijst daarvan bij* FERWERDA.

DEDGUM, een Dorp in de *Friesche* Grietenij *Wonseradeel*, onder het Kwartier van *Westergoo*, heeft Kerk en Predikant, in Combinatie met *Tierkwerd*, onder de Klassis van *Bolswert*.

DEEL, eene Heerlijkheid in de *Thielerwaard*.

DEELEN, een adelijk Huis, waarvan een oud en aanzienlijk *Geldersch* geslacht den naam draagt. Het legt een groote mijl van het Dorp *Otterlo*, op de *Veluwe*, en word thans tot een Herberg gebruikt, als ook tot een Pleisterplaats voor de Hessekarren en andere Voerlieden.

Zie *Geographie van Gelderland*.

DEE-

DEELEN; (*De Geslachtlijst van*) zie dezelve bij FERWERDA, in 't *Adelijk Wapenboek*.

DEELEN, (WOUTER) of anders GUALTHERUS DELENUS, en zijn zoon PIETER DEELEN, beide uitmuntende mannen, die zig, in of omtrent het jaar 1559, te *Middelburg* onthielden, zo men meent, om de Hervorming, door vermaanen en prediken, voortgang te doen krijgen. Volgens TE WATER meende men dat WOUTER en zijn zoon, die hem in geleerdheid evenaarde, geboortig van *Alkmaar* waren. De zoon word gezegd te hebben uitgemunt in allerlei wetenschappen, en bijzonder in de Griekfche Taale, waaruit hij het Nieuwe Testament, op nieuw, in het Nederduitsch hielp vertolken. Het gerucht van zijne bekwaamheid verbreidde zig niet alleen door gantsch *Nederland*, maar zelfs tot in *Engeland*; houdende de Geleerden van zijnen tijd, en inzonderheid ALDEGONDE en BUCERUS, een gestadige briefwisseling met hem, zo over de Reformatie als over het Kerkbestuur. Dus was de zoon niet min uitsteekende in verdiensten, dan de vader, voor den zuchtenden kerkstaat. Ook was hij één der eerste Predikanten van de Nederduitsche Gemeente der vreemdelingen te *Londen*, onder de regeering van Koning EDUARD DEN VI, ja zelfs, schoon heimelijk en met gevaar van zijn leven, onder de bloeddorstige regeering van MARIA. Eindelijk genoodzaakt zijnde *Londen* te verlaaten, begaf hij zig naar *Embden*, en predikte aldaar eenige maalen. Doch, in het jaar 1556, werd hem, op bevel van den Vorst van *Oostfriesland*, zulks mede verboden. Daarna vindt men dat hij naar *Frankfort*, en vervolgens te *Antwerpen* beroepen werd. Het blijkt niet dat hij aan de vriendelijke uitnodiging van die van *Haemstede* voldaan heeft, maar wel dat hij, door die van *Embden*, naar *Friesland* werd gezonden, vanwaar hij zig weder naar *Londen* begaf. Hier bleef hij, van het jaar 1562 tot 1570; in welken tusschentijd de Geloofsbelijdenis der Gereformeerden aan hem moet overgezonden zijn. Dit is ook het laatste bericht, dat men van hem heeft, behalven het getuigenis van den Hoogleeraar SCHOOK, die van hem zegt „ dat hij was „ een allergodvruchtigst hooggeleerd man, die in zijne dagen, „ wegens zijne zeldzaame geleerdheid en ijver, boven anderen

„ was te ſchatten, en die, zo hij geleefd had tot de tijden der „ grootſte Nederlandſche beroerten, zoude hij met zijne *Nestors*, of zeer wijzen en voorzigtigen raad, de goede zaak be„ hulpzaam hebben kunnen zijn." Van hem is overgebleeven zijne vertaaling uit het Latijn in 't Nederduitsch, van de zes-en-twintig boeken van SLEIDANUS.

Zie J. W. TE WATER, *Reformatie van Zeeland*; *Tweede Eeuwgetij der Geloofsbelijdenis.* 's GRAVEZANDE, *Middelburgſche Vrijheid.*

DEENEMARKEN, eene kleine landſtreek, tusſchen de *Borenvecht* en den *Amſtel*, voorheen van grooter uitgeſtrektheid, toen de *Noormannen*, voor de tweedemaal, daar invielen, wanneer zij, ter verovering van *Doesburg*, den *Rhijn* opvoeren.

Zie ALTING, en verder op 't Art. DEMMERIK.

DEENEN, welke, met andere Noordſche volken, tot in deze gewesten afgezakt zijn, en ſchrikbaare verwoestingen aangerecht hebben, in de negende eeuwe. Van hunne bedrijven, zo in *Holland* als *Zeeland*, zal op het Art. NOORMANNEN gewag gemaakt worden.

DEENENBERG, één der twaalf Dorpen, onder de Heerlijkheid *Ravenſtein*, in de *Meijerij van 's Hertogenbosch*; zijnde dit, met vijf anderen, aan het gebied van *den Bosch* onderworpen.

DEERSUM, een klein Dorp, in de *Frieſche* Grietenij *Rauwerderhem*, aan den *Hemdijk*, ten zuidwesten van *Rauwerd*, hebbende vijftien ſtemmen. Den rijweg, van *Sneek* naar *Leeuwaarden*, vindt men aldaar aan de rechtethand.

DEEST, een Buurtſchap, die zig, in de langte, uitſtrekt, langs den *Waaldijk*, tusſchen *Druten* en *Winſen*.

DEIL, een redelijk groot Dorp en Heerlijkheid, in de *Thielerwaard.* Op den grond dezer Heerlijdheid ſtaan twee oude adelijke Huizen, *Bulkenſtein* en *Palmenſtein* genaamd.

DEIL, (*Huis de*) of *ten Deil*, in *Rhijnland*, en wel in de Hooge Heerlijkheid *Wassenaar* en *Zuidwijk*.

DEINUM, een Dorp, in de *Friesche* Grietenij van *Menaldumadeel*, naauwlijks een uur gaans ten westen van *Leeuwaarden*, aan den Trekvaart; hebbende een zeer vermaaklijke ligging, en zes-en-dertig stemmen. De Kerktoren is van een zonderling maakfel.

DEIVELSBROEK, een Polder, met het recht van Ambachtsheerlijkheid, in het *Land van Putten*.

DEKAMA en HANIA, twee Edele Staaten, in de *Friesche* Grietenij van *Baarderadeel*, aan den *Slachtedijk*, nabij den *Sneekertrekvaart*, welke beiden in de binnenlandsche beroerten, door de Vetkoopers verwoest zijn geworden. Het geslacht van DEKAMA was voorheen in *Friesland* zeer vermaard en uitgebreid, en, door huwelijken, vermaagschapt aan de aanzienlijkste Stamhuizen van die Provinile, als aan ALBADA, AYLVA, BURMANIA, OUD-CAMINGA, CAMINGA, CAMSTRA, EYSINGA, GALAMA, GOSLINGA, GROUSTINS, HARINXMA, HEEREMA, LYCKLAMA, ROORDA, enz. WINSEMIUS maakt, op het jaar 1045, reeds gewag van eenen JULIUS DEKAMA, die, door Keizer HENDRIK, in veele gewigtige Gezantschappen gebruikt werd; hij zegt dat deze te *Orleans* overleden is. Van eenen anderen van dit geslacht zegt hij: „ de „ edele DEKAMA en BEIJEM (1313) voor *Florence* gesneuveld, „ werden, op bevel des Keizers, naar *Pisa* gevoerd, en aldaar „ begraaven." SCHOTANUS maakt, op het jaar 1210, gewag van FRANS DEQUAMA, (DEKAMA) en zegt, dat hij in dat jaar, om 's Lands zaaken, naar Keizer OTTO DEN VIERDEN gezonden, en door dien Vorst zeer minzaam ontvangen werd; blijvende zijn ZOON, JARICH DEKAMA, ten Hove bij den Keizer. De Staate van *Dekama* lag te *Jellum*, aan den *Borndijk*. Maar zij, onrustig zijnde, hebben te *Weydum* ook gebouwd, en de bestuuring van 't Dorp, bohoorende aan VIGLIUS HANIA, die weleer een geleerd, maar stil en vreedzaam man was, tot zig gebragt. Omtrent dien zelfden tijd was mede zeer berucht JUW DEKAMA, zoon van HET-

TO DEKAMA, te *Baard*; welke JUW ongemeen oorlogzuchtig van aart was. Om zijnen moed en geaartheid te voldoen, begaf hij zig, in *Friesland* niets te doen vindende, naar *Braband*, alwaar hij zig aan het Hof van JAN DEN TWEEDEN, eenigen tijd, ophield. Ook is het waarschijnelijk, dat hij gemelden Hertog verzeld heeft, bij zijnen inval in *Zuidholland* (1303). Zeker is het, dat hij met denzelven, kort daarop, naar *Engeland* is overgestoken, en dat DEKAMA Koning EDUARD DEN EERSTEN behulpzaam geweest is, in den oorlog tegen de *Schotten*. Ook schijnt hij in *Engeland* gebleven te zijn, tot na den dood van EDUARD, vermits 'er, in de Friesche Geschiedenissen, vóór het jaar 1308, geen gewag van hem gemaakt wordt. Geduurende den tijd, dat de twisten, tusschen de *Schieringers* en *Vetkoopers*, op het heevigst waren, en dat de Vrijheid der Friezen den doodsnik scheen te zullen geeven, waaraan veel toebragt het Verbond, dat de Vetkoopers met die van *Groningen* gesloten hadden, zond MAXIMILIAAN, als Keizer, zijnen Gezant OTTO VAN LANGEN naar *Friesland*, om de zaaken aldaar te onderzoeken, en, ware het mogelijk, tot een gewenscht einde te brengen. Hij kwam, in den aanvang des jaars 1492, in *Friesland*, en deed eene Vergadering beleggen van alle de hoofden der Regeeringe, tusschen het *Flie* en de *Lauwers*, op eenen Landdag te *Sneek*. De vergadering bijeen zijnde, bevestigde hij, uit naam van den Keizer, alle hunne voorrechten en vrijheden, schold de achterstallige schatting kwijt, en vermaande hen, met afstand van alle landverdervende partijschappen, die hen bijna ten gronde toe bedorven hadden, een *Potestaat* te kiezen; met bedreiginge, dat de Keizer, in gevalle van hardnekkigheid, hen onder het gebied van eenen Vorst zou stellen, die weinig werks van hunne voorrechten en vrijheden maaken zou. De Schieringers, toen de zwakste partij zijnde, lieten zig ras beweegen, en koozen den edelen JULIUS DEKAMA, als een man van den eersten Adel, en Heer van *Baard*, tot *Potestaat*. Doch de Vetkoopers, stout op het gemaakte verdrag met die van *Groningen*, weigerden hem te erkennen; hunne woede ging zo verre, dat 'er vreemd krijgsvolk komen moest, om hen tot onderwerping te noodzaaken: bij welke gelegenheid het geslacht van DEKAMA groote nadeelen leed.

Zie

Zie WINSEMIUS, SCHOTANUS en F. SJOERDS.

DEKENS. Deze naam werdt gegeeven aan hun, welke men, om het ampt, dat zij bekleedden, in het kerklijke, *Medehelpers van den Bisschop* noemde, als bestaande daarin eigenlijk hunne bezigheid. Want, doordien het den Bisschoppen niet mogelijk was, overal te zijn, of acht op alles te kunnen geeven, en ook, naar maate hun gezach, en dus ook hun hoogmoed aanwiesch, minder acht op de kerklijke bestuuringe gaven, zò was het noodzaakelijk, dat anderen zig daar mede bemoeiden. Van hier zag men, van tijd tot tijd, verscheidene Amptenaars te voorschijn komen, die voor hun de zaaken waarnamen, en alles op naam van den Bisschop verrichtten. Ieder Bisschoplijk Sticht was verdeeld in onderscheidene Dekenschappen. In eene Ordonnantie daartoe leest men: „ Wij hebben het als een regtmatige zaak bevoolen, dat ieder maand, op zekeren dag, te weeten de eerste van de maand, de Priesters van ieder Dekenschap bijeen zullen komen, en van de zaaken, die in hunne Parochien voorvallen, zullen spreeken." (Zou men ook, in navolging hier van, de Klassikaale kerkelijke vergaderingen hebben ingericht?) Deze Dekens dan, die ieder hun bepaald gebied hadden, waren, waarschijnelijk, dezelfden met de *Land-Dekens*, waarvan men overal het zelfde gemeld vindt; doch deze waren van de *Land-Vikarissen* onderscheiden. Want daar de laatstgenoemden meest het bewind voerden over het tijdelijke van de kerk, waren de andere, waarvan wij hier spreeken, voornaamlijk aangesteld, om het opzicht over de Priesters te hebben, en 't geen de kerklijke zaaken aanging. Ieder van hun had, binnen de paalen van zijn Dekenschap, zijn rechtsgebied, ook in de gemengde Procesfen: en dat niet alleen over de Geestlijkheid, maar ook over het gantsche volk; somtijds, hoewel dit een misbruik van hunne magt was, breidden zij ook hun gezach over wereldlijke zaaken uit. Want, onder voorwendzel dat veele zaaken, als eedzweeren, zijn gegeeven woord niet houden, de geheime huwelijksverbintenissen, bevestiging van den trouw en dergelijken, tot den geestlijken vierschaar behoorden, zo drongen zij zig overal in; en, uit dien hoofde, was 'er naauwe-

welijks eenig verschil of verbintenis, of deze geestelijke Rechters maatigden zig 'er de uitspraak over aan. De Notarissen, of kerklijke beamptschrijvers, de eenigste, die in burgerlijke onderhandelingen de pen voerden, (en bij gebrek van dezen, de Priesters en Pastoor,) schreven, doorgaans, in de Acten, dat de partijen zig door eeden verbonden hadden; ja, al werd 'er van geen eed gesproken, 't was genoeg, dat de Brieven of Acten door een kerklijk persoon ondertekend waren; en deze kwamen 'er bijna altoos in te pas De hoogachting, of liever het ontzach, dat de Gemeente voor hen had, was oorzaak dat zij overal geroepen werden. Bijaldien 'er dan een hapering voorviel, nopens de uitvoering dier verbintenissen, waren, gemeenlijk, de Kerklijken de eenigste Rechters der verschillen; en niet alleenlijk deeden zij de uitspraak daarvan, maar vorderden ook de tienden, jaargelden en kerklijke boeten in, die, nadat zij 'er het hunne hadden afgetrokken, naar *Utrecht* werden gezonden. Ligtlijk vermoedt men, dat de Ingezetenen, door die geestlijke Rechters, veel te lijden hadden. Want niets lieten zij onbeproefd, om alles voor hunnen rechtbank te sleepen, en voor hunnen vierschaar, of te *Utrecht*, te doen berechten. Groote voorstanders waren zij van het gewaande recht der kerken, en zelfs van de kerkhoven, de vrijplaatsen voor de misdaadigers. Veele schuldigen, die hun de handen vulden, bleeven ongestraft; waardoor, noodzakelijk, de wereldlijke rechtbank in kleinachting geraakte. Daar zij zig meest op toeleiden, was, het vorderen van zwaare geldboeten, zo op de geheime huwelijken, als op het overspel, en over het werken op heilige dagen; ook als 'er, bij ongeluk, een kind verdronk; en op eene meenigte van andere voorvallen. De nadeelige gevolgen, die hieruit, voor 's Lands Ingezetenen, veroorzaakt werden, waren, echter, in de eene Provintie meer dan in de andere kennelijk. Tot het Dekenschap van *Friesland* zullen wij ons eerst bepaalen, om den Lezer in staat te stellen, om zelf te kunnen oordeelen, en den wereldlijken Rechter, die zig veeltijds genoodzaakt vond, zig tegen hunne schraapzucht te verzetten, te moeten billijken.

In de Provintie *Friesland* waren den Geestlijken, in het kerklij-

lijke Recht, verscheidene wetten voorgeschreeven. De Deken, die door den Bisschop was aangesteld, of deszelfs Gemagtigde, die op de gewoone kerkvergadering bevestigd moest worden, mogt geen uitlander of vreemdeling zijn, maar moest zijn een ingeboren, vrye en welgeboren Fries. Ook moest hij de zoon van een Leek, en uit een wettig huwelijk geteeld zijn, en geen zoon van een' Priester, in overspel gewonnen. De Bisschop zijne vergadering houdende, moest, drie dagen na den aanvang van de Sijnode, zodanig een Deken verkiezen, die aan het voorgemelde voldeed; en deze moest des Bisschops ban behoorelijk uitvoeren, op verbeurte van drie schellingen. Den Deken verkoozen zijnde, uit het getal der omliggende Priesteren van ieder Dekenschap, moest, vervolgens, zijne gezette rechtdagen houden, dewelken drie weeken vooraf bekend gemaakt werden. Nevens den Deken werden nog, tot de waarneeming van het kerklijke recht, gekoozen een Priester en zekere wereldlijke persoonen, die uit het midden des volks, en door het volk zelf, werden aangesteld, en, even als de Deken, *vrye Friezen*, welgeboren en zo aanzienlijk van middelen en magt moesten zijn, dat zij in staat waren, de uitgesprokene vonnissen van den Bisschop ten uitvoer te brengen. Deze aangestelde Rechters werden, vóór het aangaan van den Rechtdag, door den Deken onder den eed genomen, en daarna in hunne bediening toegelaten. Voorts mogt niemant aan deze gezwoorenen eenig geweld of onrecht pleegen, of kwaad van hun spreeken, om de waarneeming van hun ampt; zijnde, wegens den gestaafden eed, een ieder van hun gehouden, hunne aanstellingen te erkennen, hunne persoonen in waarde te houden, en, op alle mogelijke wijzen, in de waarneeming van hun ampt te ondersteunen: ten ware zij, met woorden of daaden, zig te buiten mogten hebben gegaan; in welke gevallen het den Ingezetenen, gesterkt met vijf van hunne gebuuren, vrij stond, het wangedrag der gezwoorenen aan den dag te brengen, wanneer derzelver misdaaden, even als die van andere Leeken, gestraft werden. Door welke wetten, als ze wel onderhouden werden, der Rechteren magt, en het misbruik derzelve, tamelijk beteugeld werd. Ook waren 'er zekere bepaalingen gemaakt, omtrent het ampt van den

Deken en van de Rechters. Want, in tijden van hooggaande beroeringen en verwarringen, voegden verscheidene Gemeenten, zo Geestlijken als Leeken, zig te zamen, om de noodige middelen te beraamen, tot bescherminge der onschuldigen, en om de kwaaddoeners te vervolgen en te straffen; bij welke gelegenheid de Deken en verdere Geestlijke Rechters nieuwe of vernieuwde wetten voorschreeven, volgens dewelke zij zig in de bedieninge van het recht hadden te gedraagen. Zo hield, in den jaare veertien honderd en twaalf, de Kerk- en Landraad van *Leeuwaarden*, met de Leeken en Geestlijkheid van *Wirdum*, *Wartena* en *Grouw*, eene Vergaadering, waarin agt-en-twintig punten, nopens het Dekenrecht, en den aankleeve van dien, beraamd werden. Het opschrift daarvan was;

Willkerran des Dekkens *In Nomini Domini.*

Dit sint tha punten / ende tha enigha / dur dae Leken / ende thi Dekken fan *Leowardera Sindstalle*, fan *Wirdoem*, *Wartena* ende *Groustens*, ower een dregen sint.

Nog moet, ten opzichte van de aanstelling der Dekenen, hier gemeld worden, dat dezelve, in het algemeen, wel geschiedde door den Bisschop, doch niet overal en altijd. Hoe dit geschiedde, ten aanzien van *Oostergo*, is niet wel te bepaalen, doordien de grenzen der Dekenschappen, en derzelver instellingen, vermist zijn. Dat ook dit deel van *Friesland* zijne Dekens gehad heeft, is zeker. Want 'er, nu en dan, in de Geschiedenissen melding van gemaakt wordt: als van eenen WILLEM, Priester te *Huisum*, als Deken van *Leeuwaarden*; van eenen SJOERD, Priester op *de Geest*, als Deken van *Collum*. Buiten twijfel zijn 'er nog meer in *Oostergo* geweest. *Westergo* had zijnen vasten Deken: doch deze behoorde, voor het grootst gedeelte, niet eigenlijk onder de rechtspraak van den Utrechtschen Bisschop, maar onder den Proost van *St. Jans Kerke* aldaar. Deze Proost stelde zijne Dekens in ieder Dekenschap van *Westergo*, behalven

te

te *Staveren*, dat, met *Gaasterland*, onder den Proost van *St. Salvator* behoorde: zo als *Workum* behoorde onder den Proost van *Oud-Munster*, die daarom den Deken aanstelde. Het ampt van Deken was zo aanzienlijk en voordeelig, dat zij, die het bezaten, of andere aanzienlijke mannen, niets onbeproefd lieten, om hetzelve op hunne kinderen te doen overgaan; waarvan in *Groningen* veele voorbeelden voorhanden zijn. Eén van die allen zal genoeg zijn om dit te bevestigen. Gayko, Deken te *Farmsum*, was, volgens emo, in alle wetenschappen wel ervaaren, en daarbij van een godvruchtig leven. Hij overleed in 1223, en werd opgevolgd, eerst door een zoontje van robnerus, dat nog geen veertien jaaren oud was; welke opvolging aanleiding tot groote opschuddingen en beroerten heeft gegeeven. Robnerus had het, bij den dood van gayko, bij den Bisschop van *Munster* zodanig weeten te bekuipen, dat de Pastorij en het Dekenschap van *Farmsum* aan zijn zoontje voornoemd gegeeven werden. Dit was hem te gemaklijker geworden, vermits hij van gayko's maagschap was, en de Dekenschappen van den vader op den zoon, of op de naaste erfgenaamen, plagten overtegaan. Wilbertus eppinga, ook, zo wel als robnerus, een magtig Heer, en bij zijne landslieden wel gezien, en voorheen reeds een vijand van gemelden robnerus, kon dit met geene goede oogen aanzien. Eerst woelde hij onder de hand, spreekende 'er met dezen en geenen over, en kreeg daardoor, ongevoelig, een grooten aanhang. Het koopen en verkoopen, zeide hij, van Geestlijke ampten was niet langer te dulden. De heerschzucht en geldgierigheid van den Bisschop, en de ondeugendheid der Geestlijken, waren even onverdraagelijk. 't Was hem alleen te doen om het volk uittezuigen en te overheerschen. Men moest 'er, bij tijds, een schot voor schieten: want, zo men langer wachtte, zou het niet te verhelpen zijn. Hij kreeg het volk aan zijne zijde. De *Eemlanders* en *Oldamptsters* kwamen mede in het spel, en ook die van *Broekmeer*. Menco zelf beschuldigde de Dekens, dat zij 't volk, door het afpersen van boeten, op eene buitensporige wijze plaagden. Het volk zamengeschoold, deed de Dekens en hunne medestanders vermaanen, dat zij hun gedrag te verbeteren, en zig binnen de paalen van hunnen pligt

te houden hadden, zo zij niet wilden zien, wat 'er van kom[en] zou. De Dekens, ziende wat 'er gaande was, en buiten [sta]at om zo een groote menigte te wederstaan, kwamen tot een mond- gesprek, zetteden hunne kinderen te pand, en beloofden, het aan de uitspraak van goede mannen te zullen verblijven. Inmid- schen bragten zij de zaak voor den Bisschop, en keurden de ge- de mannen, die gekozen waren, af. De *Eemlanders*, die dit voor draaijerijen en uitvluchten hielden, vergaderden wederom, staken de huizen van de Dekens in brand, en noodzaakten hun zelfs, het land te ruimen. Op den eisch en bedreiging van den Bisschop van *Munster*, daar tegen gedaan, verdedigden zij zig, met deze woorden: *de Dekens, die verdreven zijn, waren uitzuigers van de Gemeente, hadden vrouwen en kinderen, maakten hunne ampten erflijk, dat tegen alle kerklijke re- streed; zij waren door geene behoorlijke verkiezing tot ampt gekomen, noch wettig daarin bevestigd.*

De naam van Deken hier door in haat geraakt zijnde, wer- den zij naderhand, zo aldaar als elders, *Proosten* genaamd. De eerste der Dekens, dien men van het Bisdom van *Deventer* gemeld vindt, was, in 't jaar 1140, GERBOLDUS, en de laatste LUDOLPHUS BRUNESIUS, in 't jaar 1665. Te *Utrecht* droegen zij ook den naam van *Provisoors*. Ook was hun gezach aldaar aan- zienlijker, dan dat der Proosten. Want in den eed van den Proost stond duidelijk uitgedrukt: *als ik door mijnen Deken, of door het Kapittel, ten Kapittel zal geroepen zijn, zal ik daar verschijnen, ten ware dat ik een wettig belet mogt heb- ben.* Somtijds bekleedden zij daar het ampt van Vikaris. Hun aanzien bleek in de openbaare omgangen; gaande de Domproost aan de rechter, en de Deken aan de slinkerhand van den Bis- schop. Wat hunnen oorsprong aanbelangt; men zegt dat ze eerst in de kloosters zijn bekend geworden, daar zij het opzicht had- den over tien Monniken, en daarom *Decani* genaamd werden. Van trap tot trap is dit in de Utrechtsche kerken opgeklommen tot de hoogste waardigheid, naast den Bisschop, zo als gebleken is, daar zij zelfs de magt hadden, om, uit naame van 't Kapittel, den Bisschop, nevens alle Ingezetenen en Ridders voor het Kapittel te ontbieden. Keizer KAREL DE VIJFDE ma[akte]

een

Demosthenes oefent zich in de Welspreekendheid. Bladz. 142.

XLII.

Alexander behoed het leven van zyn' Vader. Bladz. 167.

eene bepaaling, hierin bestaande, dat voortaan geene Dekens over de vijf Kapittelkerken te *Utrecht* zouden mogen verkoozen worden, dan die hem aangenaam waren. FILIPS, KARELS zoon, ging verder, en benoemde zelfs den Deken van de *Maria's Kerke* aldaar, zonder zig te stooren, of dit den Kanunniken aangenaam ware of niet.

In de Provintie van *Zeeland* werden zij aangesteld door den Domproost van *Utrecht*, in wiens naam zij daar het rechtsgebied oefenden, en 'er een groot gezach voerden. BOXHORN getuigt, dat de Deken van *Middelburg* kennis nam van de geschillen tusschen de Stedelingen en Landlieden, en dat hij de Procesfen uitwees. In *Zeeland* waren vier Dekenschappen, als dat van *Walcheren*, van *Schouwen*, van *Zuidbeveland*, en van *Borsselen*.

Wat *Holland* aanbetreft, SCRIVERIUS, in zijn *Chronijk van Holland*, zegt p. 113: *den Deken van* Holland, *wiens gezag over de* Groote Waard, *welk in* Zuidholland *zig uitstrektte, ende was onderscheiden van de Dekens van* Maesland, Westluge, Rhijnland, Kenemer, Amstelland *en* Betuwe, enz alwaar dezelve mede groot gezach oefenden. Doch die van *Noordholland* maakten het slimmer, zo als blijkt uit het geen wij hier tot slot zullen bijvoegen. Onder het Dekenschap van *Westfriesland* behoorden *Hoorn*, *Enkhuizen*, *Medenblik*, *Ouddorp*, *St. Pancras*, *Otterlick*, *Koedijk*, *Schagen*, *Oude Nijrop*, *Nieuw Nijrop*, *Wijnckel*, *Veenhuizen*, *Avenhorn*, *Schaerdam*, *Hauwert*, *Berchout*, *Opdam*, *Heynsbroek*, *Spanbroek*, *Leck*, *Waewijt*, *Sijbekerspel*, *Schaerwoude*, *Hoogwout*, *Opmeer*, *Woggenum*, *Nubixwoude*, *Benningbroek*, *Lammershage*, *Abbekerk*, *Twijst*, *Midwovde*, *Swaeg*, *Ooster* en *Wester Blokker*, *Schellinkwoud*, *Hem*, *Wydenes*, *Bovenkerspel*, *Westeynd*, *Binnewyzent*, *Oostwoud*, *Warfartshoeve* en *Opperdoes*.

De Deken van *Westfriesland* werd gekozen door het Kathedraale Kapittel van *Utrecht*. Zijn gezach was zo groot, dat de Proost zijn ampt, indien de Deken zulks begeerde, moest afstaan. Zij lieten 't hier bij niet berusten, maar gingen de paalen van hun gezach zodanig te buiten, dat Hertog ALBRECHT VAN BEIJEREN die van *Hoorn* en de omleggende streeken moest handha-

haven en beschermen, tegen de onmaatige afpersingen der Dekens. Ja zelfs Bisschop RUDOLPH VAN DIEPHOUT moest, in het jaar 1434, maatregelen daar tegen beraamen. Om te weten, waarin hun onmaatig gedrag meest bestond, dient men te weeten, dat, wanneer zij de Ingezetenen, bij wege van recht, niets konden afpersen, alsdan bezetteden zij de koeijen en beesten op 't veld, of zij besloegen hunne renten. De Magistraat van *Hoorn* viel daarover klagtig aan Graave WILLEM DEN ZESDEN, die den Deken, door den volgenden Brief, wel ernstig belastte, de Poorters van *Hoorn* met vrede te laaten.

WILLEM, *bij der genade Gods, Paltsgraven op den Rijn, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland, Heere van Friesland, laten u weten den Deken van West-Friesland, of uwen Stedehouder, hoe dat ons getoont hebben onsen getrouwen Stede van Hoorn, dat gij sommigen tijden haaren poorteren daget, en met recht toespreekt, en soo wanneer gy hen niet afwinnen meugt, so bezettet gy haer koeijen en beesten op het veld, en andere haare Landrenten, daer gy hun grooter kraft en hinder mede doet, boven recht, als wij verstaan: dat ons vreemt geeft, en ons ook niet staat te lijden, dat men onse onderfaten voortaan sulken kraft en moeijenissen boven recht doen sal, waarom wij u ombieden en bevelen, met ten eersten, dat ghy onse Poorteren van Hoorn, ende anderen onsen ondersaten, voortaan sulken onlust ende moeijenissen verdraecht, dit laet in gheener wijs, soo dats hun geen noot en zy, ens meer clage daer van te doen.*

Was gedagtekent 19 Augustus Anno 1419.

Uit een tweeden brief van Hertog JAN VAN BEIJEREN, ten gevalle van die van *Hoorn*, in het jaar 1424, blijkt, dat de Deken voortging met de Ingezetenen te benadeelen; dezelve was van den volgenden inhoud.

JOHAN, *bij der ghenaden Gods Palensgrave op ten Rhijn, Hertoege in Beijeren, Grave van Henegouwen, Holland en Zeeland enz. Doen cond allen luden, dat wi om liefste en ongun-*

gunste, die wi hebben tot onser goeden stede van Hoirne, die selve stede ghegheven ende gheghonne hebben, geven ende gonnen met desen briefve alsulcke punten ende vrijheden tot eeuwighen daghen durenden, als hur nae beschreven volgt. Indien eerstan, waert sake, dat ymant tot enygher tyt binnen der stede van Hoirne voirscreven enich kint verloer, in veur off in water of andersins met enighen ongevalle off versumenisse dat binnie sien seven jaer waer, daer sal die Deken of Provisor van Vrieslant mit syn Clerck, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off geven.

Item waert sake, dat ymant den andere hiimelijk trouwden, of trouwe gegheven hadde, daer en sel die Deken off Provisoir voirscreven met synen Clerc, niet meer off hebben dan die Poirters van Haerlem daer off gheven, dat is te weten negen Boddragers, die Deken off Provisoir en die Clerc één Boddrager. Zie van deze munt op 't Art. BODDRAGER.

Item, soe sel gheen Poirter van Hoerne den anderen toespreken off moeijenissen doen, voer den Gheestelijken Rechter, also verre, als hoere enich van dien twien, die saken keeren wilde aen den waerlicken rechte, dan soe sellen de Burgemeesters mitten meesten deelen van de gerechten, die saken an hem niemen ende sceiden, die by der meesten reden ende besten rechte als dat behoert, alsoe verre als die saken alsulck syn dat mense mit waerlijke rechten berechten mach. Ende want wij deese punten voerscreven ende elken bijzonder onsen guden luden van Hoern voerscreven die nu syn ende namaels wesen sullen, van ons ende van onse nacomelingen vast, stede ende onverbroken gehouden wille hebben, so hebben wij des oirconde onsen Zeghele hier aen doen hanghen.

Deze Brief doet ons klaar zien, dat de Dekens, in stukken, die wij hen voorheen, in *Friesland*, tot zig hebben zien trekken, en daarop zwaare boetens stellen, in *Westfriesland* moeten gezijn nagevolgd. Niet alleen waren de Ingezetenen daarover gestadig met hem in twist; maar ook somtijds ontstond 'er twist tusschen den Deken en de Steden, over den vrijdom der kerkhoven. Te *Hoorn* ging het misbruik van dezen vrijdom, omtrent

trent de jaaren 1458 en 1459, zeer in zwang. Eenige brood-dronkene of baldaadige gasten, die het op 't pleegen van allerleijen moedwil, ja op rooven en doodslaan toeleiden, gebruikten de kerkhoven voor een veilige schuilplaats, daar de Schouten of Stads Overheden, vervaard voor den geestlijken Vierschaar, hen niet durfden moeijen of aantasten. De boosdoenders, daardoor te meer aangemoedigd, liepen, bij nacht, met verboden en scherp geweer door de gantsche Stad, bestormden de huizen van hunne vrienden, of van vermogende lieden, en stelden dikwijls de gantsche Stad in roere. FILIPS VAN BOURGONDIËN, toen Graaf van *Holland*, toonde zig zeer te onvreden, over de slapheid van den Schout, en liet een brief afgaan aan den Schout en het Gerecht van *Hoorn*. Doch hoe sterk het Plakaat van dien Vorst, ten nadeele van den Deken, ook zijn mogt, durfde hij of zijne navolgers zig daar tegen niet verzetten.

In het jaar 1518 ontstondt, over deze zelfde zaak, een zwaare twist. De Heeren van den Gerechte hadden eenen ARENT ROOK, om zekere begaane misdaad, van 't kerkhof laaten haalen, en in de gevangenis doen zetten. Dit namen de Dekens van *Westfriesland* en het Kapittel van *Utrecht* zeer euvel, in verstand zijnde, dat hunne gerechtigheden daardoor ten hoogsten verkort en verminderd waren. Zij zonden dan een scherp bevel, om den gevangenen weder ter plaatse te brengen, daar hij van daan gehaald was, of in *St. Pieters Dal* bestellen. Den Raad naar dat bevel niet luisterende, werd de Stad straks in den ban gedaan; welke, nagthans; op hoope dat zij zig naar de begeerte van 't Kapittel zoude schikken, eerstdaags geligt werd. De Raad, die inmiddels iets ten Hove te verrichten had, gaf de zaak aan den Stadhouder en den Raad van *Holland* te kennen. Deze geboden, den misdaadiger niet los te laaten, maar, volgens Land wetten, te recht te stellen. Ook lieten zij het Kapittel weeten, dat ze die van *Hoorn*, over deze zaak, ongemoeid hadden te laaten, of dat zij, bij gebreke van dien, de goederen en renten, die het Kapittel in *Holland* had leggen, in beslag zouden neemen. Thans werd de Stad *Hoorn* met een nieuw Interdikt gedreigd: ja het Kapittel geliet zig, als of 't het Hof en gantsch *Holland* even eens wilde handelen. Dit geschil duurde

twee

twee of drie jaaren, en werd, door tusschenkomst van goede mannen, en het opschieten van eenige penningen, bemiddeld en afgedaan. Doch voor dat deze twist geëindigd was, werden de *Westfriezen*, door hunnen Deken JAN MICHIELSZ WALDRINO, oneindig gekweld, met het vieren van veelvuldige Feestdagen, die hij, in grooter getale dan andere, invoerde. Dit kon niet dan ten nadeele van de Ingezetenen strekken, vermits alle de handwerken, op de Feestdagen, moesten stilstaan; en indien 'er zaaken voorvielen, die onmogelijk geen uitstel konden lijden, moesten den Proost de handen gevuld worden, somtijds met meer penningen, dan de ambachtsman met zijnen arbeid verdiende. Die naar geen' Proost omzag, en zijnen arbeid verrichtte, werd gedagvaard en in zwaare boeten geslagen. Die van *Enkhuizen*, dit moede zijnde, wisten van den Bisschop HENDRIK VAN BEIJEREN, in het jaar 1524, eene Ordonnantie te verkrijgen, waarbij bepaald werd, dat men eenige Feestdagen, die min plegtiglijk gevierd werden, voortaan niet op de Markt, maar in de Kerk vieren zou; de onderzaaten van hun Proostdijschap zouden, op die dagen, hun handwerk mogen doen, en koophandel drijven, zonder iets aan den Proost of Deken te verbeuren. Hoe zeer de Deken vorderde, dat de H. dagen zouden gevierd worden, stelden de Stadhouder en Raaden van *Holland* zig daar tegen, gelijk te zien is bij VELIUS, *Chronijk van Hoorn*, BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuizen*.

DELF, (DE FIVEL) *Fivela*, een traage en kleine rivier, die weleer, aan dezen kant van *Werum*, zig ontlastte in de Ree of Haven van de *Eems*, die van de Romeinsche vlooten dikwijls bezocht, en welke de Monniken, in de landtaal, *de Eemderhaven* (*Emethensim portum*) genoemd hebben. Toen deze haven, door de menigte van modder, die 'er zig in opgestopt had, en in vette landerijen veranderden, bevonden werd niet meer bekwaam te zijn tot een vaart naar de dijken, waarmede de *Nieuwlanden* (zo als de Abt MENCO het nieuw aangespoelde land noemt) besloten waren, heeft men deze moeten verhelpen, met een grift of slating, die van het woord *Delven*, dat is *uitgraaven*, den naam van *Delf* gekreegen heeft, in kwaad Latijn, *Fossalum* genaamd.

naamd. In deze grift is, in het jaar 1272, in dit nieuw aangewonnen land, een Schutsluis geleid, die de *Sandersluis* genaamd werd, naar een voornaame hoeve of boerewoning, zijnde een van de zes, die weleer, toen het nog een haven was, aldaar aan het noordstrand lagen; doch die, van 't boerevolk, naar alle plaatsen of boerewooningen, zonder onderscheid, *Dorpsterzijl* genaamd werd Maar als de landen, naderhand, door de aanspoeling verder uitgebreid, en de dijken, tot aan den *Eemstroom*, uitgeleid waren, zo blijkt het daaruit, dat de kil van de *Fivel*, die tot dien tijd toe buiten de *Sandersluis* geweest was, ook de benaming van *Delf* gekreegen heeft, daar die van *Fivelingo*, naderhand, de drie Sluizen of Zijlen, die een groot stuk weegs van malkander stonden, bijeen getrokken hebben, doch die hedendaags *de drie Delf-Zijlen* genoemd worden, vermits intusschen een van de drie den naam van *Dorpsterzijl* behoudt. Ook voert een Dorp, op den kant van de *Eems*, met de sterkte die 'er om ligt, den naam van *Delfzijl*, waarvan wij straks melding zullen maaken.

Zie HALMA.

DELFLAND, één der aangenaamste en bekoorelijkste Landstreeken, in het hart van *Holland*, en wel in het Zuiderkwartier, schoon men wil dat het oudtijds onder *Noordholland* behoorde. Ten noorden grenst *Delfland* aan *Rhijnland*, ten zuiden aan de *Maas*, en ten westen aan de *Noordzee*. Gelijk het, door deze nabuurschappen, ongemeen veel nut ontvangt, deelt het ook rijkelijk de vruchten der bekoorelijkheden aan de omliggende landstreeken mede. Wat aangaat den naamsoorsprong; zeker is het, dat dit landschap dien van de Hoofdstad *Delft* ontleend en verkreegen heeft: zijnde de naam van *Delfland* zo oud niet als die van gemelde Stad: want deze wordt niet gevonden vóór het midden van de dertiende eeuwe, waarin gewag gemaakt word van het bestuur der Heemraaden van *Delfland*, en van eenige Ambachten en adelijke Huizen, toen ten tijde bekend. Dat dit landschap vroeger dezen naam zoud gehad hebben, steunt op gissingen zonder bewijs. Wat de grootte of uitgestrektheid aangaat, de oudste Schrijvers zijn daarin zeer verschillende. Sommi-

migen beweeren, dat een groot deel van *Delfland* voorheen behoorde onder *Rhijnland.* VAN LEEUWEN, in zijne *Costumen van Rhijnland*, zegt dat *Monster*, *Ter Heide*, *Wateringen*, *Lier* en *Rijswijk* onder *Rhijnland* behoorden. Anderen willen een gedeelte daarvan onder *Maasland* gesteld hebben. Dan deze stelling is, met zo veele bewijzen, wedersproken, dat het onnoodig is, daarop eenige aanmerking te maaken. Doch, wat de zo evengemelde plaatsen aangaat, 'er is reden te gelooven, dat VAN LEEUWEN daarin niet misgetast heeft. Ten aanzien van *Rijswijk*, evenwel, wordt de onderhoorigheid aan *Rhijnland*, met grond, in twijfel getrokken. Men zou met meer reden kunnen zeggen, dat *Rijswijk*, oudtijds, een Baljuwschap op zig zelve geweest is, zonder ooit tot *Rhijnland* behoord te hebben. De grootte van *Delfland*, zegt men, bestaat in zes-en-dertig duizend morgen lands, wel verstaande van *Delfland* in 't algemeen, en niet van het Heemraadschap.

Delfland is, langs den oever van de *Noordzee*, op sommige plaatsen, met zandduinen bezoomd geweest, doch die thans, langs den hoek van *Holland*, zo niet geheel verdweenen, ten minsten van weinig belang zijn; een onheil, ten uitersten nadeelig voor de Hollandsche stranden en dijken, zo als wij, op het Art. DUINEN, zullen aantoonen. Langs den kant der *Maaze* heeft *Delfland* stevige dijken. Binnenslands verlustigt het oog zig in zeer vruchtbaare wei- en zaailanden, waarvan de menigte van keurlijke *Delfsche Boter* alleen genoegzaam ten bewijze strekt. Ook is de grond 'er ruim zo goed als elders, ter voortbrenginge van boomvruchten, die 'er allersmaaklijkst zijn. Naar den kant van *Rhijnland* en *Schieland* zijn zeer goede Veengronden, en een menigte van reeds uitgeveende plassen.

Alle de Ambachten van *Delfland*, welke tevens geene Hooge- of Halsheerlijkheden zijn, of niet onder eenen bijzonderen Baljuw staan, die door 's lands Staaten wordt aangesteld, behooren onder het Hoog-Baljuwschap of den Hoogen Vierschaar, anders het *Hof van Delfland* genaamd. Deze Vierschaar wordt gespannen door den Hoog-Baljuw en dertien welgeboorene Mannen. Schoon 'er, reeds in het jaar 1200, van Heemraaden gewag gemaakt wordt, zijn, echter, de eerste bewijzen van dit Kollegie

van het jaar 1316. Een brief van Graave WILLEM VAN HENEGOUWEN, dien wij hier bedoelen, is ingericht, *an onsen Baliu van Delflant en Schielant, die nu is of hierna wesen sal.* Waaruit men zou mogen opmaaken, dat *Delf-* en *Schieland*, ten dien tijde, door één Baiijuw beheerd is geworden; doch men kan het ook afzonderlijk verstaan. Want, in een volgenden brief van dien zelfden Graave, van den jaare 1323, wordt gesprooken tegen den Bailjuw van *Delfland*, zonder hem te gelijk Bailjuw van *Schieland* te noemen. Wederom in een anderen, van 1339, wordt FREDRIK VAN BORCHORST, uitdrukkelijk, Bailjuw van *Delf-* en *Schieland* genaamd. De verdere beampten aldaar zijn een Secretaris, een Stedehouder van den Bailjuw, en een Bode. Over geheel *Delfland*, zo wel ten aanzien van 't Hoog-Heemraadschap, als van het Hoog-Bailjuwschap, en de bijzondere Bailjuwschappen, is een Landdrost, wiens ampt bestaat in het naspooren, en in hechtenis bezorgen, van zulken, waarop men eenig kwaad vermoeden heeft. Ook heeft deze Landdrost een Substitut. Het Collegie wordt gehouden, alle veertien dagen, des Maandags voordenmiddag, op de *Waterslootsche*, of *St. Joris Poort*, te *Delft*. Ook heeft de Heer Hoog-Bailjuw het recht, zulks begeerende, om op deze Poort te woonen.

Het Hoogheemraadschap van *Delfland* is, schoon de aanvang 'er van onbekend is, zeer oud, en al bekend geweest in het jaar twaalf honderd negentig, of daaromtrent. Want de brief, waarin 'er van gewag gemaakt word, is van Graave FLORIS, en gedagtekend op het door hem gestichte huis *de Vogelsank*. Dan, de woorden, daarin vermeld, doen ons zien dat de Heemraaden toen reeds in wezen waren: want de Graaf zegt daarin, *dat hij hun alinc ende al gegeven hebben alle de schouwingen en keeringen. ende te berechten, al dat den Heemraad raekt en te mogen koeren tot onser luiden van Delfland behoef, in allen Steden en Dorpen, beleghen in Delfland, alwaert oick door en in onsen huisen en den Hage ende 't Sande.* De Uitgestrektheid van het Hoogheemraadschap van *Delfland* was, in ouder tijden, even groot als tegenwoordig. Doch daarbij moet in aanmerking genomen worden, dat Hoogheemraaden geen rechtsgebied hebben over landen buiten den Maasdijk, als enkel de Kaden,

den, die de uitwatering van het Hoogheemraadschap bepaalen. In vervolg van tijd is het Hoogheemraadschap verdeeld in *Oost-* en *West-Ambachten*; welke Ambachten weder verdeeld werden in *dertien Sluizen*, die, echter, alle niet meer aanwezig zijn, liggende de nog overig zijnde in den Maasdijk, tot uit- en inlaating in den boezem van *Delfland*. De *Oost-Ambachten* staan op een verdeeling van vijf Sluizen, die, in het jaar 1587, tot éénen Sluis gemaakt zijn, welke men vindt tusschen *Schiedam* en *Vlaardingen*, en als nog den naam van *de vijf Sluizen* heeft. De vijf Ambachten, die door dezen Sluis uitwateren, en in derzelver lasten gelden, zijn 1.) *Vrijenban*; 2.) *'t Hof van Delft* met *Poortland*; 3.) *Berckel*, waaronder ook *Schieveen*; 4.) *Ketel* met *Noorddorp*; en 5.) *Pijnaker*, en daaronder *Akkersdijk*. De omslagen van de Sluisgelden worden, in de *Oost-Ambachten*, gemaakt bij Morgentalen van twee duizend morgens, voor ieder Hoofd-Ambacht; zodat *Oost-Delfland* hieruit gemeenlijk begroot wordt op tien duizend morgens.

De *West-Ambachten* van *Delfland*, gemeenlijk *Westland* genaamd, zijn, ten aanzien van het Hoogheemraadschap, verdeeld in *agt Sluizen*, ieder van welke men schat op zes-en-twintig honderd morgen lands; zodat voor 't geheele *Westland* twintig duizend en agt honderd morgen lands mogen gerekend worden. De naam van *de Agt Sluizen* is, ten aanzien dezer verdeeling, nog in gebruik, offchoon 'er thans niet meer dan zes Sluizen zijn. In het jaar 1652 werden drie tot één gebragt, zijnde bekend met den naam van *de Boonersluis*. De Hoofdambachten van het *Westland*, die, met opzicht tot het Waterschap, ook *Sluizen* genoemd worden, zijn 1.) *De Voorburgsche Sluis*, waaronder behooren *Tedingerbroek*, met *'s Gravezanden binnen* en *buiten*: 2.) *De Naaldwijksche Sluis*, en onder deze *Lier*, *West-* en *Oost-Kamp*, twee Polders onder 't Ambacht van *Elkenduinen*: 3.) *De Maaslandsche Sluis*; geldende deze drie Ambachten tot de *Boonersluis*, die ten westen van het Dorp *Maaslandsluis* geleegen is. De overige Sluizen zijn, naar de volgende Ambachten: 4.) *De Monstersche Sluis*, en onder deze *Honsholredijk* en 't *Kleine Hof van Delft*: 5.) *De Wateringsche Sluis*, mede op *Maaslandsluis*, aan de zuidzijde van

de *Monsterfluis*; de andere drie leggen nevens elkander, in den Dijk, als men *Vlaardingen* van de landzijde inrijdt, zijnde bekend bij de naamen van de *Rijswijksche*; 6.) *Vlaardingen binnen*: 7.) *Schipluiden*, de twee laatste ieder met haare Ledemaaten; doch *Rijkwijk* heeft 'er geene, en is dus gehouden, alleen ten dienste van *Delfland* een Sluis te onderhouden.

Behalven deze aloude dertien Sluizen, is 'er nog een aan de *Oranje-Polder*, de *Oranje-Sluis* genaamd, die, in het jaar 1673, op gemeene kosten van *Delfland*, gemaakt is, in den *Maasdijk*, aan het *Amersgat*, om, langs een vaart, naar *Honsholredijk*, die toen mede gegraven werd, versch water te bezorgen in de vijvers van de lustplaats van Koning WILLEM. Naderhand heeft deze Sluis mede begonnen te dienen tot de uitwatering van *Delfland*, nadat men het *Amersgat* vérdiept, en de vaarten, die derwaards heen liepen, gereinigd hadt. Dijkgraaf en Hoogheemraaden, benevens de Hoofdingelanden van *Delfland*, hebben, in 't jaar 1675, bij een Verzoekschrift aan den Heere Prinse VAN ORANJE, als Stadhouder, getracht, zig, voor een gedeelte der kosten, van het maaken en vervolgens van het onderhouden van de *Oranje-Sluis*, te ontslaan; gevende, ten dien einde, aan hoogstgemelde zijne Hoogheid te kennen, dat 't Hoogheemraadschap van *Schieland*, in de uitwatering van dezen Sluis, mede zoude bevoordeeld weezen, en verzoekende dus, dat zijne Hoogheid geliefde te verklaaren, dat de onkosten, zo wel bij het Hoogheemraadschap van *Schieland*, als van *Delfland*, zouden gedraagen worden. Doch deze zaak is onbeslist gebleeven. Ieder van deze Sluizen heeft zijnen bijzonderen Sluiswachter, die, volgens eede, verpligt zijn, hun ampt waarteneemen naar de algemeene Keuren van *Delfland*.

De dijkslasten, voor zo veel den *Maasdijk* aangaat, worden door de Ambachten gedraagen, en ook door bijzondere leden. Te weeten, de hoofdslagen en verhoogingen van den dijk geschieden door de Ambachten, die ieder hunnen paal op den dijk hebben, en ook door eenige aangelegene landen. Duister is het, waarom de Ambachten niet alles draagen, of de bijzondere alles, ten zij men dit wilde zoeken in het onderscheid der Sluizen. De *Zeedijk* wordt door het Kollegie onderhouden, en uit de

de Gemeeten, of uit den buitengewoonen omslag van *Delfland*, betaald. Onder de dijkslasten wordt ook gerekend het onderscheid van de landscheiding of hoeve *Zijdwinde*, tusschen *Rhijn-* en *Delfland*, waarvan ieder Ambacht zijn Banwerk heeft, volgens aanwijzing der paalen op de Zijdwinde, uitgenomen *Berckel*, dat alleen de lasten draagt van deszelfs landscheiding tegen *Schieland*, alwaar geene paalen zijn.

Het Kollegie van het Hoogheemraadschap bestaat uit den Opperdijkgraaf en vijf Hoogheemraaden. Het ampt van Dijkgraaf is, zo verre men 'er van gemeld vindt, altoos gehecht geweest aan dat van den Bailjuw van *Delfland;* doch ten aanzien der geenen, die hetzelve van ouds bekleed hebben, is men, tot aan den jaare 1323, geheel in het onzekere. De lijst der Hoogheemraaden gaat ook niet hooger; en men weet niet, of hun getal vóór het jaar 1391, meer of minder geweest is Doch in dat jaar heeft Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, bij Handvest van den 20sten November, eene schikking gemaakt, hierin bestaande, dat de vijf Heemraaden, die hij aanstelde, gelijk ook hunne opvolgers, in hun ampt zouden blijven, geduurende hun leven lang; met magt, om te keuren en te vonnisfen tot 's Lands oorbaar, zonder zijn of iemands tegenzeggen; en wanneer iemand der Heemraaden kwam te overlijden, zouden de overigen een' anderen kiezen, dien zij wilden, *mids dat deze tot vijftig morgen lands gegoed zij.* Ook zouden zij den nieuwverkozenen in eed neemen. Alle 't welk tegenwoordig nog plaats heeft, wel verstaande sedert den 8sten December 1655, op welken dag Heeren Hoogheemraaden van *Delfland*, zo wel als die van *Rhijnland*, door de Heeren Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, in hun voorig recht hersteld werden, waarop Keizer KAREL DE VIJFDE eenigen inbreuk gemaakt had. Nog dient hierbij in aanmerking genomen te worden, dat, onder het getal der Heemraaden, altoos een uit de veertig Raaden der Stad *Delft* zijn moest.

Tot dit Kollegie behoort een Secretaris, die door Dijkgraaven en Hoogheemraaden wordt aangesteld, en drie Penningmeesters; de een over de *Oost-* en de andere over de *West-Ambachten.* Ook heeft het Kollegie twee Advocaaten. De mindere bedien-

 den

den zijn een Landmeeter, een gezwoorene Klerk, drie Boden, twee Kasteleins op de Gemeene-Landshuizen van *Delfland*, het eene te *Delft*, en 't andere te *Maaslandsluis*. Deze bedienden worden aangesteld door den Dijkgraaf en Hoogheemraaden: welke Heeren hunne gewoone vergaderingen houden op den eersten Donderdag in ieder maand, in het gemeene Landshuis te *Delft*, uitgezonderd in de maand van Augustus. Met die zelfde uitzondering van maand, vergadert ook het Kollegie in den *Haag*, in de *St. Joris Doelen*, op ieder tweeden Maandag, die na den gemelden eersten Donderdag volgt. Ook heeft hetzelve 't recht om op 't Raadhuis in '*s Hage* te mogen vergaderen.

De geschillen en oneenigheden, die, weleer, in het Hoogheemraadschap van *Delfland* ontstaan zijn, hebben aanleiding gegeeven tot het oprechten van het Kollegie van Wel Edele Heeren verkoozen Hoofdingelanden van *Delfland*, die, gelijk in andere Hoogheemraadschappen, deze waardigheid niet bekleeden, uit hoofde hunner landgoederen, maar tot dezelven worden verkoozen en aangesteld, door de Staaten van *Holland* en *West-friesland* en andere Kollegiën en Steden, die hiertoe recht verkregen hebben. Men vindt van deze verschillen reeds gewag gemaakt vóór den jaare 1453; in welken tijd zig de Burgemeesters van *Delft*, die in het bestuur van *Delfland* zeer veel belang hadden, tot Hertog FILIPS VAN BOURGONDIËN, toen Graaf van *Holland*, keerden, met verzoek om herstel van de ingeslopene misbruiken. Hierop volgde, den 6den Mei des gemelden jaars, eene *Sententie* van den Hertog, waarbij verscheidene zaaken werden afgedaan, en andere gelaaten aan den Stadhouder en Raaden van *Holland*. Deze verhoorden partijen, namen kennis van zaaken, en slooten hunne verklaaring, op den 16den Mei 1454; en deze werden, door den Graaf, op den 21sten dier maand, goedgekeurd, en, tien dagen laater, uitgesproken. In 't jaar 1518 beklaagden de Ambachtbewaarders der *Agt Sluizen* zig aan Keizer KAREL, en verkreegen eenige uitbreiding op de bovengemelde Sententie en Verklaaring. Niet lang daarna, in het jaar 1522, keerden zig Burgemeesteren van *Delft*, in naame van hunne Poorters, Geërfden en Gebruikers van de landen in *Delfland*, gevoegd met eenen Gemagtigden van de Ambacht-

bo-

bewaarders der *Agt Westsluizen*, mede in naam van de Ingezetenen der Ambachten, wederom tot Keizer KAREL, met een Verzoekschrift, waarin alle de punten van verschil bijzonderlijk waren opgenoemd. Dit geschrift werd gesteld in handen van den President, één' Raadsheer van den Hove van *Holland*, en één' Meester van de rekeningen. Het verslag, welk deze Gemagtigden, na onderzoek van zaaken, aan den Keizer deeden, werd, door hem, te *Mechelen*, op den 9den Maart des 1522, gemaakt tot een Ordonnantie, waarin, op ieder der bijzondere punten van oneenigheid, schikking gemaakt werd. In vervolg van tijd reezen 'er nieuwe verschillen, en uit deze veele zwaare procesfen, tot merkelijken last van het gemeene land van *Delfland*; het welk, in de maand Junij des jaars 1589, door Ambachtsbewaarders en andere Ingelanden, aan de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* werd vertoond. Waarop de Heeren Staaten goedvonden, eenigen van de voornaamste Ingelanden voor zig te doen beschrijven, en bij dezelve eenige Gemagtigden te voegen, zo uit de Gecommitteerde Raaden, als uit de Rekenkamer. Deze zouden te zamen middelen trachten uittedenken, waardoor de zwarigheden zouden kunnen worden geweerd en weggenomen. Om hier aan te voldoen, leverden de Ingelanden en Gemagtigden eene Verklaaring in, van het geene zij meest dienstig oordeelden, tot wegneeming der geschillen, en tot welweezen van het Gemeene Land van *Delfland*. De Staaten van *Holland* namen daarop, den 11den Julij des jaars 1589, eene Resolutie, welke, den 19den October van dat zelfde jaar, bij herziening, nader bevestigd werd, en, in de meeste deelen, overeenkwam met de Verklaaring der Ingelanden en Gemagtigden. Daarbij werd vastgesteld, dat de Sententiën, Ordonnantiën en Verklaaringen, van de jaaren 1454 en 1522, zouden onderhouden worden. De verkiezing van negen persoonen, tot Hoofdingelanden, zou worden ingevoerd, gelijk dezelve, bij de beschreevene Ingelanden en Gevolmagtigden, begreepen was. Naar dit begrip zoude, bij voorraad, voor den tijd van vier jaaren, zig laaten gebruiken één Heer, die door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland* zou worden verkoozen: één uit de Rekenkamer, voor de belangen van de Domeinen van *Holland*,

één van wegen zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse VAN ORANJE; één wegens Burgemeesteren der Stad *Delft*; één wegens de Godshuizen dier Stad, en één wegens de Stad *Schiedam*. Daarbij zouden nog, ten dien tijde, gevoegd worden Jonker JACOB VAN EGMOND, Heer van *Kenenburg*, Jonker JACOB VAN WIJNGAARDEN, Raad in den Hoogen Raad, en Mr. DIRK VAN LEEUWEN, Raad in den Hove van *Holland*; dewelke gelast zouden worden, om op de onderhouding der gemelde Sententiën, Ordonnantiën en Verklaaringen te letten, de overtreeding te weeren, de procesfen, die tusfchen Hoogheemraaden en Ambachtbewaarders zouden mogen ontftaan, te bemiddelen; ja zelf zouden, zonder voorkennis van Hoofdingelanden, in vervolg van tijd, geene procesfen bij Hoogheemraaden of Ambachtbewaarders mogen worden aangenomen. Ook werd, op dien zelfden tijd, door gemelde Heeren Staaten, goedgevonden, dat zekere Keure van Hoogheemraaden van *Delfland*, wegens den *Maasdijk*, omtrent *Vlaardingen*, en de *Maaslander Sluizen*, die, ten dien tijde, door de Ambachtbewaarders, zeer bezwaarlijk werd geoordeeld, zou blijven opgefchort, of gematigd worden. De verkozene Hoofdingelanden zouden, in andere zaaken, gelijk gezach gebruiken, als aan Hoofdingelanden van *Rhijnland*, in het jaar 1549, was toegeftaan. De Convocatie of Befchrijving der Vergadering van Hoofdingelanden zou, vooreerst, gedaan worden bij Burgemeesteren van *Delft*. Hoofdingelanden zouden de Hoogheemraaden van *Delfland*, in het bedienen hunner ampten, volgens de gemelde Sententiën en Ordonnantiën, allen eerbied en gehoorzaamheid doen bewijzen, en hun van hunne daggelden doen betaalen, op den zelfden voet, als Hoogheemraaden van *Rhijnland* betaald werden. De Staaten ftelden deze vergadering in, tot eene proeve, voor den tijd van drie jaaren, om, volgens nader bericht, dezelven in ftand te houden, zo als, ten meesten nutte van het Gemeene Land van *Delfland*, zoude bevonden worden te ftrekken.

Uit kracht van dezen last dan, hebben de verkozene Hoofdingelanden de zwevende verfchillen beflist en vereffend. In het jaar 1621 werd deze beraamde orde, voor den tijd van tien jaaren, verlengd; en, in 1632, zijn de Hoofdingelanden, zonder be-

bepaaling en voor altijd, aangesteld. Ingevolge deezer oprechtinge, maakten Hoofdingelanden eene breede Resolutie, naar welke de zaaken van 't Hoogheemraadschap, door Hoogheemraaden, Ambachtbewaarders en Kroos- of Slijk-Heemraaden, zouden worden bestuurd; welke Resolutie de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op den 12den Januarij 1591, bevestigden. Zij dient als nog tot een richtsnoer voor het bestuur van *Delfland*. De inhoud daar van, zo als dezelve te vinden is in *'t Groot Plakaatboek*, II. Deel, fol. 2999, is aldus:

Resolutie der negen verkooren Hoofd-Ingelanden van Delfland, raeckende 't Hooge Heemraetschap van den selven Lande, met Approbatie vande Edele Groot Mogende Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslandt. In dato den 12 *Januarij* 1591.

„ De verkooren Ingelanden van Delflandt, gesien ende rijpelijck geëxamineert hebbende de Sententien ende Verklaringen vande jaren 1454. ende 1522. gementioneert inde Acte vande Heeren Staten van Hollant in dato den een en twintighsten Julij ende negenthienden October 's Jaers 1589., ende 't gene van wegen de Hooge Heemraden van Delflandt in gheschrifte daer tegens is overgelevert, de beantwoordinge vande Ambachtsbewaerders van Delflandt, midtsgaders het vorder gheduceerde soo vande voorsz. Hooge Heemraden, als vande Ambachtsbewaerders by monde ende geschrifte daer op gedaen, ende naar onderlinge conferentien ende communicatien daer op mette voorsz. Hooge Heemraden gehouden, ende visitatie van seeckere generale ende gheconcipieerde Keuren by de voorsz. Hooge Heemraden overgelevert, ende 't geene van wegen de voorsz. Ambachtsbewaerders is gheallegeert hebben tot beslichtinge van alle uytgaende verschillen ende differenten, ende omme met goede ordre 't Landt van Delflandt inde saecke het Waterschap ofte Heemraetschap, metten aenkleven van dien aengaende, ten meesten dienst ende minste koste te doen bedienen, volgende

de voorsz. Sententien ende Verklaringe goet ende noodich bevonden: Inden eersten, dat Dijckgrave ende Hooge Heemraden van Delflandt sullen ghedoogen, dat de Ambachten van Delflant sullen kiesen ende nemen hare Ambachts-bewaerders daer mede sy bewaert zijn, midts dat die sullen woonen in 't Dijckgraefschap van Delflandt, sonder dat Dijckgraeff ende Hooge Heemraden bij Keuren opte qualiteyt vande Ambachts-bewaerders yets sullen vermogen te ordonneeren, ofte den Ambachten te prescribeeren, ende indien gebreck in den Ambachts-bewaerders ofte den Penningh-meester, daer van hier naer ghesеyt sal werden, valt, van de betalinge van eenige besteden ende opgenomen Wercken, de Dijckgrave sal dat uytleggen, ende 'tselve verhalen op den Ambachts-bewaerders ofte heurluyder Ambachten t'synder keure, die haer verhael sullen hebben aen den Penninghmeester, so verre 't gebreck by hem is, ende indien den Dijckgrave des versocht zijnde als 't behoort, onwillich ofte in gebreecke ware uyt te leggen, so sullen Hooge Heemraden op gelijcke recht ende executie 'tselve mogen uytleggen ende inwinnen.

„ De Dijckgrave van Delflandt sal mede over het Keuren wesen mette Hooge Heemraden, ende in 't selve Keuren sal hij stemme ende opinie hebben als een vande Hooge Heemraden, ende en sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden niet Keuren, sonder daer op den Ambachts-bewaerders daer vooren te roepen als 't behoort, ende indien de selve ten beteyckenden dage niet en komen, ofte een Volger in haer plaetse senden, sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden als dan mette Keure voortgaen mogen: Desgelijcks sullen Hooge Heemraden mogen doen, indien den Dijckgrave niet en compareert, ende die Keurdagen sullen gheordonneert ende geleyt worden bij den Dijckgraeff ende Hooge Heemraden te samen; ende sullen Hooge Heemraden in ende over het Keuren wesen ten minsten over Zeedijck, ende dat buyten Wercken aengaet drie, ende in binnelandtsche gemeene ofte nieuwe Wercken twee.

„ Ende sal van nu voortaen in plaetse dat de voorschreve Keure bij een Bode plach ghemaeckt te werden, den Dijckgrave met een vande Hooge Heemraden, ofte in absentie van Dijckgra-

grave, twee vande Hooge Heemraden de selve voorkeure maecken, de welcke den Ambachts-bewaerders acht dagen voor den Keurdach in geschrifte sal worden over ghelevert, omme de selve te oversien, ende daer op sommierlick stellen by geschrifte het geene sy achten voor de Landen dienstich te wesen, 't welck sy luyden tydelyck opten Keurdach Dijckgraeff ende Hooge Heemraden sullen over leveren, op dat in 't keuren daer op gheleth mach werden naer behooren: Ende indien Dijckgraeff ende Hooge Heemraden opten keurdach bevinden noodich te wesen min ofte meer Wercken te keuren, als by de voorkeuren geraemt zijn, 't selve sullen sy den Ambachts-bewaerders opten Dijck opte plaetsen daer die Keuren vallen sullen, (alwaer mitsdien de Ambachts-bewaerders selfs, ofte hare Volgers ghehouden sullen wesen te compareren) aengeven, omme hun advis daer op te verstaen, ende daer naer keuren met meesten nutte ende dienste vanden Lande: Alle welcke Keuren den Ambachts-bewaerders binnen acht dagen daer naer in geschrifte authentijcquelick sullen werden overgelevert, ende indien de Ambachts-bewaerders daer uyt bevinden, datter eenige nieuwe Keuren van groote Wercken, als Sluysen, groote Hoofden, ofte Elsse Dammen, groote verswaringe ofte verhooginge vanden Dijck, ende andere diergelycke Werken van importantien te seer beswaerlijck zijn gemaeckt, sullen het selve binnen thien dagen daer naer mogen remonstreren aenden verkooren Hooft-Ingelanden, omme by de selve daer op gheleth, ende by den Dijckgrave ende Hooge Heemraden t'samentlijck by ghemeen ofte de meeste stemmen vande Comparanten soo van Hooft-Ingelanden als Heemraden daer op gedaen ende geordonneert te worden naer behooren.

„ Ende sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden voornoemt keuren ende schouwen alle Wercken opten Maesdijck, Santdijck, Zeeduynen, alle buytendijcksche Wercken, de Houve Zijdtwint, Landtscheydinge op alle gemeene lantsche Vaerten, Vlieten ende Wercken, die tot laste van 't ghemeene Landt van Delflandt, 't zy vande West- ofte van Oost-Ambachten gemaeckt ende onderhouden werden, ende berechten alle questieu ende geschillen die ter saecke vande selve Wercken sullen mogen vallen ende op-

opkomen, van gelijcken alle queftien vallende tusfchen twee ofte meer Ambachten ofte Polders. Item, fullen boven dien alle Wercken die van nieuws tot het voorfz. Waterfchap dienen, ende tot laste van eenige particuliere Polders ofte anderen fullen gemaeckt werden, als nieuwe Molens, Bruggen, Heulen, Wegen, Zylen, ofte diergelijcke, voor d'eerfte reyfe ftaen ter Ordonnantie vanden Dijckgrave ende Hooge Heemraden voornoemt, ende in alle andere binnelantfche Wercken, 't Waterfchap ofte Heemrecht van Delflandt, ende den aenkleven van dien aengaende, fullen indę refpectlve Ambachten ofte Polders achtervolcht, onderhouden ende gheëxecuteert werden by den Schout ofte Molenmeefters, mette Schepenen, Gefwoorens, Croos- ofte Slijck-Heemraden de Keuren ende Ordonnantien daer op hen luyden te leveren, fonder dat Dijckgraeff ende Hooge Heemraden hen dies fullen bemoeyen, ten ware dat de felve Schout, Molemeefters, Schepenen, Gefwoorens, Croos-Heemraden, Slijck-Heemraden, ofte andere die het aengaet in ghebreecken waren, in welcken ghevalle Dijckgrave ende Hooge Heemraden. de felve Schout ende Gefwoorens bevelen fullen daer inne te verfien binnen eenen feeckeren bequamen tijt, die fy de felve daer toe fullen ftellen; ende indien Schout, Molenmeefters, Schepenen, Gefwoorens, Croos- ende Slijck-Heemraden, ofte anderen die 't felve aengaet, als dan daer af noch In gebreken blijven, foo fullen Dijckgrave eude Hooge Heemraden 't felve als dan felver doen befteeden ende maecken, tot kosten vanden genen die 't behoort naer Dijcks-rechten.

„ De befteedinge van gekeurde Wercken fal by den Ambachtsbewaerders ende Penninghmeefters vande Ooft ende Weftfluyfen refpective gedaen, openbaerlijck naer voorgaende Kerckgeboden ende affixie van billietten, op fekeren korten dach by henluyden daer toe te beramen, ende fal de befteedinge ghefchieden ten overftaen vanden Secretaris vanden Hooge Heemraden, om daer van Contrerolle te houden, fonder dat Dijckgrave ende Hooge Heemraden eenige befteedinge fullen doen, ten ware de Ambachts-bewaerders des vermaent wefende, 't felve verfuymende waren te doen, in welcke ghevalle de Dijckgrave ende Hooge Heemraden de befteedinge fullen doen

tot

tot laste van de selve Ambachts-bewaerders, ende als naer de tweede eerste schouwe de Wercken ongemaeckt blyven, sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden de selve besteeden tot laste vande Aennemers ende haere Borgen, ende in subsidium tot laste van de Ambachts-bewaerders.

„ Ende indien Dijckgrave ende Heemraden bevinden eenige Vuyrwercken noodich, sullen de selve keuren, ende sullen by den Ambachts-bewaerders bestelt, ende tottet maecken der selver geprocedeert worden, sulcks als vande principale gekeurde Wercken is geseyt.

„ Dijckgraeff ende Hooge Heemraden voornoemt sullen de Ambachts-bewaerders laten begaen in 't innen der penningen die de Wercken kosten sullen, elck inden synen omme te slaen ende te gaderen, sonder ter contrarie van dien eenige keuren te maecken, sullen oock ghedoogen, dat d'Ambachts-bewaerders, ende een yegelijck van hen hare penningen, soo wel de Wercken van Dijckagie als de Binnewercken aengaende, mitsgaders haer Margengelt inne winnen, 't zy voor Dijckgraeff ende Hooge Heemraden, ofte binnen den Ambachten, ofte elders daer sy het selve best sullen weten te krijgen, sonder 't selve meer te verbieden op de boeten ende correctien.

„ De Ambachts-bewaerders sullen mogen bevoorwaerden in 't besteeden van haere Wercken, dat men het Hout, Yser, Steen, ofte andere stoffe ende materie tot de Wercken noodich, van wegen 't Lant niet en sal betalen, maer dat sy van 's Lants-wegen, midts betalende den Aennemer, vorder quijt ende ongehouden sullen wesen tegens den Crediteuren vanden Aennemers, aengaende de stoffen ende materie die de Aennemers t'borge sullen halen, ende aen 's Landts Wercken verbesigen, ten ware dat de selve Ambachts-bewaerders ofte Penninghmeesters die of ghesproocken, ofte daer vooren geseyt ofte geloofc hadden, op dattet met eerder betalen quijt mach wesen, 't welck alsoo openbaerlijck ten dage als men 't besteet sal verkondicht worden.

„ De Ambachts-bewaerders sullen volstaen, doende jaerlijcks reec-

reeckeninge elcx in heuren Ambacht by den Schout, Schepenen, Ingelanden ende Rijckdom maer onder ghewoonte voor den eersten Februarij: ende sal den dach ende tijdt dat sy reeckeningh sullen doen, verkondicht worden openbaerlick tot alle plaetsen daer 't van outs gebruyct is gheweest, ende in plaetse van Smaldeelders sal voortaen een Penninghmeester over de West-Ambachten, ende een Penninghmeester over de Oost-Ambachten gehouden, ende bij veranderinge uyt drie gequalificeerde ghenomineerde vande Ambachts-bewaerders van de West ende Oost-Ambachten respective, by de verkooren Hooft-Ingelanden gecommitteert ende ge-eedt werden, wiens werck wesen sal te doen, 't gunt voortijdts de Smaldeelders plagen te doen. Item, sullen de Penninghmeesters penningen ontfangen ende uytgeven, ende sullen de penningen mogen inwinnen 't zy voor Dijckgrave ende Hooge Heemraden, ofte anders soo sy de selve best sullen weten te gekrijgen. Item, sullen opte besteedinge vande Wercken de Ambachts-bewaerders assisteren, ende harer administratie jaerlijcx voor de verkooren Hooft-Ingelanden behoorlijcke reeckeninge ende bewijs doen binnen Delft of inden Hage, ende dat alle jaers voor den vijfden Januarij, ten overstaen vande Ambachts-bewaerders ende andere Ingelanden die daer by begeeren te compareren, daer toe den dage vande reeckeninge acht dagen te vooren inde Kercken vande Ambachten sal werden verkondicht, ende voor haere administratie sullen de voorsz. Penninghmeesters stellen borge, te weten den Penninghmeester vande West-Ambachten voor vier duysent ponden, ende vande Oost-Ambachten voor twee duysent ponden, ende sullen de selve Penninghmeesters den Aennemers der Wercken, op de Cedulle van de opneminge der selver Wercken, vanden Dijckgraeff ende Hooge Heemraden gehouden wesen te betalen, ende d'ordinaris gagie vanden Dijckgraeff, Hooge Heemraden, heuren Advocaet, Secretaris, Procureur, Boden, Landmeeter, ende andere ordinaris lasten sullen sy mede betalen ter ordonnantie vande Hooge Heemraden, ende de extraordinaris lasten bij kennisse ende ter ordonnantie vande verkooren Hooft-Ingelanden.

„ De

„ De ach West-Sluysen van Delflandt sullen voortaen verscheyden ende ghesmaldeelt blyven elck op ses en twintich hondert margen, gelijck van oudts te wesen plach.

„ Ende sullen de Oost-Ambachten mede gesmaldeelt blyven naer ouder gewoonte.

„ De Privilegien van Hooge Heemraden voornoemt, en sullen geen stadt grypen in alsulcke poincten daer inne by de Sententie vanden jaere 1454. eensamentlijck de Verklaringe van den Stadthouder ende Raedt van Hollandt daer op gevolcht, ende de Sententie vanden jaere 1522. (in de poincten hier vooren gheroert niet gemodereert), ende in desen andere geordonneert.

„ Sullen Dijckgrave ende Hooge Heemraden jaerlijcks houden drie Rechtdagen naer de oude ghewoonte, daer van den eersten sal wesen den eersten dach naer den Kersdach, den tweeden den eersten dach naer Odolphi schouwe, ende den derden den eersten dach naer Jocobi schouwe, ende quame eenige van dese dagen op een Sondach, soo sal het wesen daechs daer aen, ende sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden t'elcken dage de saecken voor henluyden vallende termineren, ten minsten ten laesten dage vande voorsz. drie Rechtdagen, dat dan alle parthyen ghescheyden zijn, ende sullen Dijckgraeff ende Hooge Heemraden omme d'absentie van een ofte twee van hen, de selve Rechtdagen niet mogen versetten, maer sullen d'andere gehouden zijn voorts te procedeeren, ende de Rechtdagen te houden; Ende sullen parthyen die te rechte op eenige vande voorsz. Rechtdagen gheroepen werpen, daer af de wete aen henluyden Persoon, ofte woonstede gedaen sal wesen, gehouden wesen te compareeren ofte gemachticht te senden of verwonnen ende vervallen te wesen, te namptiseren de somme daer sy geroepen sullen wesen ten minsten op cautie.

„ Ende sullen in Delflant gehouden worden drie ofte vier Boden, daer van den Dijckgrave d'eene helft, ende de Hooge Heemraden d'andere helft, of anders by beurte de verkiesinge hebben sullen: Ende sullen soo wel d'eene als d'andere aen den Dijckgrave ende Hooge Heemraden den behoorlijcken eedt doen.

doen. Item, ſullen ſoo wel Dijckgrave ende Hooge Heemraden, als Ambachts-bewaerders van Delflandt, mitsgaders den Stadhouder ende Preſidenten vanden Hoogen ende Provincialen Raden, hen gehouden weſen naer de voorſz. Poincten, midtsgaders de Sententie ende Verklaringen vanden jaare 1454. ende de Sententie van den jaare 1522. inde poincten hier vooren niet ghemodereert te reguleeren, ende tegens den geenen die daer tegens ſullen doen, decerneren alſulcke proviſie van Juſtitie, als naer Rechten ſal bevonden werden te behooren, ende als men in gelijcke ſaecken gewoon is te doen."

„ Den Dijckgrave ende Hooge Heemraden van Delflandt, haren Secretaris, Boden, ende den Lantmeter, ſullen by proviſie voor den tijdt van drie jaren eerſtkomende, voor haren dachgelden vacerende in 's Lants ſaecken, getracteert ende betaelt werden tot laste van 't Lant van Delflandt, volgende d'Acte daer van apart ghemaeckt, ofte noch te maecken."

„ Aldus gedaen ende eendrachtelick gereſolveert bij den voornoemden verkooren Hooft-Ingelanden, in den Hage den twaelfden Januarij vijſthienhondert een ende tnegentich. Onder ſtondt, Ter Ordonnantie vande Hooft-Ingelanden voorn. Ende was geteeckent,

N. Doublet.

DE Staten van Hollandt, Geſien hebbende de Requeſte by Hooge Heemraden van Delflant op huyden gepreſenteert, ende daer op ghehoort 't rapport vande gekooren Hooft-Ingelanden van Delflandt, van 't gunt bij henluyden was ghebeſoigneert opte voorgaende last ende Commiſſie vande Staten, tot goet beleydt ende welſtant vande ſaecken vanden Heemraetſchap van Delflandt voornoemt, ende daer op geſien de Poincten ende Articulen die tot dien eynde by den ſelven Hooft-Ingelanden eendrachtelijck goet ende noodich bevonden waren, den Staten voornoemt overgelevert, hebben naer rijpe deliberatie met goede kenniſſe van ſaken verklaert ende geordonneert, verklaren ende ordonneren by deſen, dat niet jegenſtaende de remonſtrantie van de Hooge Heemraden voornoemt, ghekooren Hooft-Ingelanden voorſz. volgende haerluyder voornoemde laſt en-

ende Commiffie, in haerluyder befoigne fullen continueren geduyrende den tijt daer inne gefteft ende gheordonneert. Ende alfoo de Staten de Poincten ende Articulen voornoemt mede hebben goet ghevonden ende gheapprobeert, Laften ende ordonneren de Staten, dat dien felven bij provifie geduyrende den felven tijdt achtervolcht ende onderhouden fullen werden. Authorifeerende den voorfz. Hooft-Ingelanden van Delflandt van wegen de Staten voornoemt, de Proceffen ende andere Actien inden voorleden jare 1590. in prejuditie van haaren laft ende Commiffie begonft ende gepleecht, tegens allen den genen die 't felve aengaen mach, bij alfulcke beveelen ende interdictie Poenael, als fy luyden fullen noodich bevinden, af te doen, ende voorts by ghelijcken beveelen den innehouden van haerluyder voorfz. Commiffie, ende de voorfz. overgeleverde ende geapprobeerde Poincten ende Articulen by allen ende eenen yegelijken des noot zijnde, den voorfz. tijdt geduyrende te doen achtervolgen, ende jegens den onwilligen ende Contraventeurs van wegen den Staten tot executie der voorfz. beveelen ende penen te doen procederen, niet jegenftaende eenige oppofitie ofte appellatie ter contrarie. Gedaen in den Hage onder 't Zegel vanden Staten voornoemt, hier op gedruckt den twaelfden Januarij Anno 1591. Onder ftont, Ter Ordonnantie van de Staten. Ende was geteyckent,

C. de Rechteren.

De gewoone vergadering van Hoofd-Ingelanden wordt, jaarlijks, gehouden in een der vertrekken van Gecommitteerde Raaden, in *'s Gravenhage*, op den laatften Dingsdag in de maand Mei, zo tot het opneemen en fluiten der rekeningen, als tot het bepaalen der omflagen van de Sluis- of Morgengelden. Verder vergaderen dezelve, zo dikmaals als zij, door Dijkgraaf en Heemraaden, verzocht worden, of dat zij dezelve verzoeken; ter aanhooringe van de verfchillen of klagten der gezamentlijke Ambachtsbewaarderen, of ook wel van eenig Ambacht in 't bijzonder.

In den Ring van *Delfland*, als men 't, zonder opzicht tot het Dijkgraaf- en Hoogheemraadfchap moet aanmerken, liggen, be-

behalven *Delft*, als de Hoofdstad, thans twee onbemuurde Steden, meer dan dertig zo Hooge als Ambachtsheerlijkheden, die, of onder het hooge Baljuwschap, of andere bijzondere Baljuwen behooren, met derzelver Dorpen, Buurten en Gehuchten.

De twee onbemuurde Steden zijn *Vlaardingen* en *'s Gravezanden*. Onder *Vlaardingen* behoort *Vlaardinger-Ambacht*; onder *'s Gravezande*, *Zand-Ambacht*; onder *Delft*, de landstreek *Poortland*. De Dorpen en Ambachten zijn: *Maasland*, *Maassluis*, *Schipluiden*, *Overschie* ten opzichte van *Schiereen*, *Woud*, *Pijnaker*, *Nootdorp*, *Berkel*, *Ketel*, *Dorp-Ambacht*, *Hodenpijl*, *St. Maartensrecht*, *Woud-Harnasch*; *Het Hof van Delft*, *Vrijenban*, *Ruiven*, *Biesland*, *Hoogeveen*, *Barbarspolder*, *Spaland* en *Groeneveld*, *Nieuwland*, *Kortland* en *'s Graveland*, en, behalven deze, nog drie Baljuwschappen: *Wateringen* en daaronder *Zouteveen*, *Lier* en *Abtsrecht*. De Hooge Heerlijkheden zijn *Rijswijk*, *Monster* met *Poeldijk*, *Ter Heiden*, *Half Loosduinen*, *Naaldwijk*, *'s Heenderland*, *de Tempel* en *Nieuwveen*. In *Delfland* ligt ook nog 't Ambacht *Abtsrecht* of *Vrouwenrecht*.

De kerken, die in *Delfland* gevonden worden, behooren niet onder eene en dezelve Klassis; doch moeten echter de meesten onder *Delft-* en *Delfland* geteld worden. De Predikanten van *'s Gravezanden*, *Monster*, *Ter Heiden*, *Loosduinen* en *Wateringen* zijn Leden van de Klassis van *'s Gravenhage*. Uitgenomen *Vlaardingen*, *Delfshaven* en *Maaslandsluis*, worden alle de Gemeenten ieder door één' Predikant bediend. De Roomschgezinde Statiën zijn te *Vlaardingen*, *Maasland* met *Maaslandsluis*, *Wateringen*, *Poeldijk*, *Schipluiden*, *Pijnaker*, *Nootdorp*, *Berkel*, *Ketel*, *Nieuwveen* en *Rijswijk*; welke laatste alleen door een' Priester der Jansenisten bediend wordt.

Men vindt verscheidene Kaarten van *Delfland*, die niet goed zijn; doch de beste van allen zijn die, welke, in het jaar 1712, op order van de Wel Edele Heeren Dijkgraave en Hoogheemraaden van *Delfland*, gemeeten en in 't koper gebragt zijn, op vijf-en-twintig bladen, en voorzien met de Wapens van Hun Wel Edelen, door de Geadmitteerde Landmeeters NICOLAAS en JACOBUS KRUIKIUS. Vooraf gaan twee bladen, behelzende den tijd, en

en een derde het Hoog Heemraadschap van *Delfland* in 't geheel.

Het Iste Stuk gaat van den hoek van *Holland* en de *Maas*, tot het *Noordland* en de *Nieuwe Maasdijk*, en van de *Noordzee* tot aan *Straalduinen*; begrijpende een deel van het *Noordland*, van de *Capittelduinen* en van de *Nieuwlandsche Polder*; met deszelfs Buitenlanden en Gorzen, enz.; zijnde dit het eerste blad van *Zand-Ambacht*.

II Stuk; van het *Noorland* en de *Nieuwe Maasdijk*, tot de *Noord-Polaansche Steeg* en de *Poeldijk*, en van de *Noordzee*, tot aan *Het Opstal* en den *Poeldijk*; begrijpende de Stede '*s Gravezande*, de Dorpen *Monster*, *Ter Heide* en de *Poeldijk*, een deel van *Capittel* en *Westduinen*, van '*t Noordland*, '*s Gravezande binnen*, de Polder de *Poelgeest*; zijnde dus het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van *Monster-Ambacht*, van *Naaldwijk*, en van het Kwartier van *Achterdijk*.

III Stuk; de *Noord-Polaansche Steeg* en *Poeldijk*, tot aan *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech*, en van de *Noordzee* tot aan *Poeldijk* en *Hoogwerff*, begrijpende het Dorp *Loosduinen*, de *Poeldijk*, *West-* en *Oost-Mepolder*, een deel van de *Westduinen*, van *Dijk Teutshoft* en *Westkampsche Polder*; zijnde het tweede blad van *Monster-Ambacht*, en het eerste van *Segbroek* en *West-Escamp*.

IV Stuk; *Kloosters Wagenslach* en de *Leijwech* tot aan de *Oostduinen* en *Waelsdorp*, en van de *Noordzee* tot *Hoogwerf* en '*s Gravenhagen*, begrijpende de Dorpen *Scheveningen*, *Eykenduinen*, het *Meentje* en het *Kleine Veentje*, met een deel van de *Oostduinen* en '*t Benoordenhout*; zijnde het tweede blad van *Segbroek*; en het eerste van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*.

V Stuk; van de scheiding tusschen *Oost-* en *Westduinen*, tot de scheiding van het *Oost gemeene Duin*, en van de *Noordzee* tot aan *Klingendaal* en de *Noorder Klingen*, begrijpende de *Oostduinen* en *Waelsdorp*, en de Waterkeringen tusschen *Rhijnen Delfland*, door *Duin*; zijnde het tweede blad van *Haag-Ambacht*, en het eerste van *Zuidwijk*.

VI Stuk; van de *Maas* tot de *Nieuwe Maasdijk*, en van de

 Hul-

huizingen op *Straelduinen* tot aan de *Korte-Kruisweg* in de *Oranje Polder*, begrijpende *Staelduinen*, het *Zuider Gors*, de *Lange* en *Korte Bonnen*, een deel van de *Oranje* en *Nieuwlandsche Polder*; zijnde het tweede blad van *Zand-Ambacht*, en het eerste van de *Oranje-Polder*.

VII Stuk; van de *Nieuwe Maasdijk* tot aan de *Poeldijk* en de *Broekkade*, en van *'t Opstal* en de *Poeldijk* tot aan het voetpat in het *Zuidhoenderland* en de *Zweth*, begrijpende het Dorp *Naaldwijk*, *Honthol redijk*, *de Vliet* en *Nieuw Broeker Polder*, met een deel van de *Hooft-* de *Oude Lier-* en *Groeneveldsé-Polder*; zijnde het vierde blad van *Zuid-Ambacht*, het tweede van *Naaldwijk* en 't Kwartier achter den Dijk, het eerste van het *Hoenderland*, *Lier*, *Wateringen* en *Wout Harnas*.

VIII Stuk; van de *Poeldijk* en *Broekkade* tot de *Leyweg* en *Schaape Wysmoolensloot*, en van de *Poeldijk* en *Hoogwerf* tot aan de *Zweth* en *Vlietwegh*, begrijpende het Dorp *Wateringe*, de *Wip* en *Oude Broekpolder*, een deel van *Dijk* en *'t Uithof*, *West-Escamp*, *Oost-Escamp*, *Oud* en *Nieuw Wateringen* en *Nieuw Wateringervelt*, *Schapewij* en *Hoekpolder*; zijnde het derde blad van *Monster* en het *Kwartier Achterdijk*, en het tweede van *Wateringen*, van *West-* en *Oost-Escamp*, en het eerste van *Rijswijk*.

IX Stuk; van de *Leiwegh* en *Schape Wijsmolensloot* tot aan *Wervelaan* en *Voorburg*, en van *Hoogewerf* en *'s Gravenhage* tot *Vlietweg* en de *Vliet*, begrijpende *'s Gravenhage* met de Dorpen *Voorburg*, de *Zuster* en *Noordpolder*, een deel van *Oost Escamp*, *Schapewij* en *Noordenhout*, *Veen* en *Binkhorsterpolder*; zijnde het derde blad van *Haag-Ambacht* en *Oost-Escamp*, het tweede van *Rijswijk*, en het eerste van *Voorburg*.

X Stuk; van *Werflaan* en *Voorburg* tot over de Hoeve *Zijtwind* of *Landscheiding*, en van *Klingendaal* en *Noorderklingen* tot *Voorburg* en deszelfs *Oostbuurt*, begrijpende het Dorp *Voorburg*, een deel van *Benoorder Houtveen* en *Binkhorsterpolder*; zijnde het vierde blad van *Haag-Ambacht*, het tweede van *Voorburg* en *Zuidwijk*, en het eerste van *Wassenaar* en *Veur*.

XI Stuk; van de *Maas* tot aan de hoekwoning bij *Notweg*, en aan *Maasland*, en van den *Afrol* aan de *Korte Kruisweg* in de

de *Oranje Polder* tot aan *Maassluis* en *Maasland*, begrijpende het *Noord Nieuwland*, een deel van 't *Hoenderland*, de *Oranje-de Oude-Camps-* en *Dijk-polder*; zijnde het tweede blad van de *Oranje Polder* en 't *Hoenderland*, en het eerste van 't Ambacht van *Maasland*.

XII Stuk; van de hoekwoning bij *Notweg*, en van *Maasland* tot aan *Hoogeheiden* en Schipluider Koornmolen, en van het voetpat van 't *Hoenderland* en den *Zweth* tot aan *Maasland* en de Vogelkoij in *Duifpolder*, begrijpende het Dorp *Lier*, *Kralingen* en *Dorppolder*, met een deel van de *Hoef*, *Oude Lier*, *Groeneveld*, *Hodenpijl*, *Oude Campsdijk*, *Commandeur Duyf* en *Zouteveensche Polder*; zijnde het derde blad van *'t Hoenderland*, het tweede van *Maasland*, *Lier* en *Woutharnach*, en het eerste van *Schipluiden*, *Dorp* en *Hodenpijl*.

XIII Stuk; van de *Hooge Heul* en Schipluider Koorenmoolen tot aan *Schapen Wijsmolensloot* en de Stad *Delft*, en van de *Zweth* en *Vlietweg* tot *Kenenburg* en *Delft*, begrijpende een deel der Stad *Delft*, de Dorpen *Schiplui* en *'t Wout*, de *Woutharnasch* en *Hodenpijlse Polder*, een deel van de *Oude Broek*, *Oud* en *Nieuw Watering*, *Velthoek* en *Plaspoel*, *Zouteveen*; *Voordyx*, *Hoorn*, *Krackeel*, *Papsou* en *Kerkpolder*; zijnde het derde blad van *Wateringen*, *Rijswijk* en *Woutharnasch*, het tweede van *Schipluiden* en *Hodenpijl*, en het eerste van het *Hof van Delft*, *Vrijenban*, *Delft*, *Poortland* en *St. Maartenrecht*.

XIV Stuk; van de *Schapen Wijsmolensloot* en de Stad *Delft* tot *Voorburg* en het *Huis te Nieuwveen*, en van de *Vlietweg* en *Vliet* tot de Stad *Delft* en de achterbuurt van *Nootdorp*, begrijpende de Stad *Delft*, de Dorpen *Voorburg* en *Nootdorp*, de *Oude*.

XV Stuk; van *Voorburg* en 't Huis te *Nieuwveen* over de Hoeven *Zijtwint* of *Landscheidinge*, en van *Voorburg* en deszelfs Oostbuurt tot aan *'s Gravenweg*, begrijpende de Dorpen *Voorburg*, de *Leidschendam*; 't kleine *Plaspoelsche Poldertje*, een deel van de *Tedingerbroek*, als ook van *Nooddorp*, *Heege* en *Nieuwveen*; zijnde het vierde blad van *Voorburg*, het tweede van *Tedingerbroek* enz., en het eerste van *Stompwijk* en *Soetermeer*.

XVI Stuk; van de *Maas* en *'t Scheur* tot aan *Maasland* en de *Groeneweg*, en van *Maassluis* en *Maasland* tot aan de *Groote Lucht*, aan de *Maasdijk* en *Groeneweg*, begrijpende de Dorpen *Maaslandsluis* en *Maasland*, de *Sluis* en *Tuinen Scheurpolder* met een deel van *Dijk Commandeur* en *Foppenpolder*, *Aalkeet binnen* en *buiten*, 't Eiland *Rozenburg*, *Blankenburg* en *Ruigplaat*; zijnde het derde blad van 't Ambacht van *Maasland*, en het eerste van *Vlaardinger Ambacht*.

XVII Stuk; van *Maasland* en de *Groeneweg* tot aan *Bijsterveld* en *Vrijlust*, en van *Maasland* en de Vogelkooij in *Duifpolder* tot de *Groeneweg* en *Driehuizen*, begrijpende *Maasland* en *Zouteveen*, een deel van *Commandeur Duif*, *Zouteveen*, *Hollerhoek*, *Broek*, *Aalkeet buiten* en *Foppenpolder*, met de Vlietlanden; zijnde het vierde blad van *Maasland*, het tweede van *Vlaardingen* en het Dorp Ambacht, en het eerste van *Zouteveen* en *Spaeland*.

XVIII Stuk; van *Bijstervelt* en *Vrijlust* tot de Stad *Delft* en *Koekkoeksheul*, aan het zuideinde van *Delfgau* en *Kennenburg*, en *Delft* tot over de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul*, begrijpende de *Zuidbuurt* buiten *Delft*, de *Schie*, een deel van de *Kerkpolder*, *Papsou*, *Zouteveen*, *Holheerhoek*, *Noortketel*, *Delfgaufe Wip* en *Zuit*, met de *Ackerdijkso Polder*; zijnde het derde blad van *Vlaardingen*, *Schipluiden*, *Dorp*, *Hodenpijl*, *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het tweede van *Zouteveen*, *Spaeland*, *Hof van Delft* en *St. Maartenregt*, en het eerste van *Abtsregt*, *Ketel*, *Ruyven*, *Vrouwenregt* en *Pijnaker*.

XIX Stuk; van *Delf* en *Koekkoeksheul* tot aan *Brassershof* en 't *Windaas* op *Strikkade*, en van *Delft* en *Nooddorpsachterbuurt* tot *Koekkoeksheul* en de *Hoog*, begrijpende de Dorpen *Pijnaker* tot *Delfgau*, met deszelfs *Noortpolder*, een deel van de *Bieslandsche Wip*, *Zuid-*, *Nooddorpsche-*, *Pijnakersche-* en *Berkelsche-polder*; zijnde het vierde blad van *Vrijenban* en *Delfspoortland*, het derde van 't *Hof van Delft*, het tweede van *Biesland*, *Nooddorp*, *Hoogeveen*, *Abtsrecht*, *Ruyven* en *Pijnaker*, en het eerste van *Berkel*.

XX Stuk; van *Brassershof* en het *Windaas* op de *Strikkade* tot over de *Landscheidinge*, en van 's *Gravenweg* tot over de

Strik-

Strikkade en *Pisfenkade*, begrijpende *Keulen* en *Katwijk*, met een deel van de Polder van *Nootdorp*, *Hoogeveen*, *Nieuwveen*, *Pijnaker* en *Berkelse Polder*; zijnde het derde blad van *Hoogeveen en Pijnaker*, het tweede van *Berkel* en *Soetermeer*, en het eerste van *Segwaart*.

XXI Stuk; van *Het Scheur* en de *Maas* aan de *Groeneweg* en de *Zuidbuurtse Afrol*, en van de *Groote Lucht* en de *Groeneweg* tot aan de *Maas*, begrijpende de *Kleine Vetten Oord*, een deel van de *Jonge* en *Grooten Vetten Oord*, *Aalkeet binnen en buiten*, de Eilanden *Roosenburg* en *Blankenburg*, en de *Ruigplaat*; zijnde het vijfde blad van *Maasland* en het vierde van *Vlaardingen*.

XXII Stuk; van de *Groeneweg* en de *Maas* tot de *Heereweg* en *Torendijk*, en van de *Groeneweg* en *Driehuizen* tot de *Maas*, *Schiedam* en *Schieland*, begrijpende de Steden *Schiedam* en *Vlaardingen*, het Dorp *Ketel*, de *Barbiers-* en *Harg-polder*, een deel van de *Grooten Vetten Oord*, van *West-Abtshollerhoek*, *Noordketel* en *Nieuwlandsche Polder*; zijnde het vijfde blad van *Vlaardingen*, het derde van *Zouteveen* en *Spaland*, het tweede van *Ketel*, en het eerste van *Barberspolder* en het *Nieuwland*.

XXIII Stuk; van *Harreweg* en *Torendijk* tot aan de *Koekkoeksheul* en den *Tempel*, van de *Vlaardinger Woutweg* en *Koekkoeksheul* tot aan *Schieland*, *Overschie* en *Doenkade*, begrijpende de Dorpen *Overschie*, de *Oost-Abts-* en *Schieveenschepolder*, een deel van *Westhollershoek*, *Noordketel*, *Akkerdijksche* en *Berkelsche-polder*; zijnde het zesde blad van *Vlaardingen*, het vierde van *Spaland* en het *Hof van Delft*, het derde van *Ketel*, het tweede van *Vrouwenrecht*, en het eerste van *Rodenrijs* en *Overschie*.

XXIV Stuk; van de *Koekkoeksheul* en den *Tempel* tot de *Strikkade* en *Swemkoop*, van de *Koekkoeksheul* en de *Hoog* ten over de *Landscheiding*, begrijpende en Dorp *Berkel*, een deel van de *Berkelsche-*, *Pijnakersche-*, *Ackerdijksche-* en *Delfgauwsche-Zuidpolder*; zijnde het vijfde blad van het *Hof van Delft*, het vierde van *Pijnaker*, het derde van *Berkel* en *Rotgaag*, het tweede van *Rodenrys*.

XXV Stuk; van de *Strikkade* en *Swemkoop* tot aan de *Brien-akker*, van de *Strikkade* en *Pisſenkade* tot over de *Landſcheiding*, begrijpende een deel van de *Berkelſche Polder*; zijnde het vierde blad van 't Ambacht van *Berkel*, en het tweede van *Zegwaart*.

Deze Kaart van *Delfland*, die zeer zeldzaam is, (waarom wij 'er ook uitvoerig verſlag van gedaan hebben; welk verſlag, behalven dat, dienſtig is, om een volmaakt denkbeeld van deze aangenaame en uitgeſtrekte landſtreek te formeeren) is zeer keurig in koper gebragt door de beroemde meeſters T. DOESBURG, L. VAN ANSEN, JOHAN en JACOB DEUR en P. SLUYTER, en met kunstrijke ornamenten verſierd door A. HOUBRAKEN.

DELFGAU, een klein Gehugt, een groot kwartier uur van *Delft*, behoorende onder het *Hof van Delft*.

DELFSHAVEN, of *Haven van Delft*, gelegen twee uuren gaans bezuiden *Delft*, tusſchen *Rotterdam* en *Schiedam*. In het jaar 1394, den 8ſten van de maand September, ſchonk Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, aan die van *Delft*, de vrijheid, op dat ze hunne bieren en andere koopwaren, gemaklijker, uit *Overſchie* en de *Maas* zouden kunnen brengen, aldaar een graft, tot een haven, te mogen ſchieten. De voorrechtsbrief was van dezen inhoud:

„ ALBRECHT, *by Gods genade Paltsgrave op ten Rhyn, Hertoge in Beiieren, Grave van Henegouwen, van Holland en Zeeland, ende Heere van Vrieslandt*. doen condt allen luyden, dat wij geoirloſt ende gegeeven hebben, oirloven en geven onſe lieve en getrouwen Stede van Delft, om eenige trouwe dienst, die zij ons en onſen voorvaderen gedaan heeft, ende ons en onſen nakomelingen noch doen zal, een vrije vaart, gaende uter Stede van Delfft, tot inde Maze uten in te vaeren, met haren goeden, welcke vaert ſal gaen uit onſer Stede voorſchreven, die Schie langes, voor bij de Dorpen van Ouderſchye ende oostwaerts van eenen Hofſladt, die men hiet Sterrenburgh, ſoo ſullen onſe goede Luyden van Delfft graven doir den Dijk

van

van der Schijevaart, en van den Dijk zullen zij graven tot aen den ouden Maesdijk, op ten Oosthouck van Mathenesser Dijck, daer oirbaerlijkst gegraeven is, en dan zullen zij graeven buiten dijk tusschen nijeuwen Landen en Schoenerloo tot in de Maze toe.

„ Voorts sullen sy maken buiten den Dijk een Spuije, ende in de ouden Maesdijk een goede Sluyse, die also sterk ende also vast is, dat ons en onsen Raede dunckt, dat het land 'er wel mede verseekert is.

„ Voorts sullen sy leggen een stercke brugge, met een goede schotdeur in den Scheydijck, daer sy eerst beginnen te graven, ende dese vaert zullen sy maeken zes roeden wijt drijvens, ende van de aerden die uitter vaert valt, zullen zij maeken op elcken zijde een Dijck, beneden twee roeden wijt, zes voeten hoogh, en boven zes voeten breet, tweedeel loops buiten, en het derdendeel binnen, tot den ouden Maesdijck toe, ende vander Maesdijck totter Spuije toe zullen zij maeken eenen Dijck op elken zijde vander vaert, beneden drie roeden wijt, en agt voeten hoogh tweedeel loops buiten, en zes voeten breet, voort sullen sy eenen wegh houden op elken zijde vander vaert uitter Schie ten ouden Maesdijck toe twee roeden breet.

„ Voort zullen sy graeven een Colk van der Spuije tot in der Maze, daer sy die schepen in bergen mogen, en die aarde die 'er uit valt, zullen zij leggen als hun het nutst dunkt, ook mogen sy boeifden ende palen maken off (zo veel) zij willen, en al 't land sy hier toe behoiren, dat zullen zij gelden, den geenen die 't toebehoort bij goede knapen, dattet waert is, en of daer in eenig scheel viel, dan souden zij 't gelden tot ons, en onses Raedts zeggen, of die geenen, die wij 't beveelen.

„ Voort mogen zij de voorsz. vaert en de Schie diepen tot Delfft toe, alsoe dik 't hem oirbair dunkt.

„ Voort en zal niemant woonen op die vaert binnen hondert roeden nae, dan die nu ter tijd wonen, en die geenen die de Sluizen, Speijen en Bruggen bewaaren zullen, en niemant zal anders geene neering doen, binnen die hondert roeden voorsz. dan Lanmeeringe, uitgezeit die geenen, die woonen op het Dorp Ouderschie, dat is te verstaen tusschen die hoele, die

men vaert tot Rotterdam, en dat westeynde van de kercke te Ouderschie, en dese Vaert, Dijcken en Wegen, Sluizen ende Spuijen met haer toebehooren, en sal niemant schouwen, dan onse Schout en Schepenen van Delft, en die mogen schouwen alfo dicke hen nutte ende oirbaer duncken sal, ende waert, dat wij of onse Raden vernamen, dat in dese sluisen, ofte toebehooren, eenige vreese van ons lant aenlage, dat souden wij onse goede Landen van Delft alfo doen beteren, dat ons en onsen Rade dochte, dat ons Land daer mede versekert waer.

„ Voort en men tusschen Delft en der Maze op dese voorsz. vaert, en binnen haren weg sloten, op veertien roeden breet, op alle Sluizen, Bruggen, Spoijen niet mogen bezeuen, dan die Schout van Delff, ende die Boden die hij daer toe zetten sal, behoudende den Ambachtsheer haer recht en so wie bezet word, die sal mee rechtevoort een onvertogen recht doen, van den geenen, die hem daer beset heeft, na rechten van onse Stede van Delft.

„ Voort alle breuken, die in de beteykende Landen of in der vaart vallen sullen, staen totter Schepenen proevinge, en die sal men berechten, naer onse Steden recht van Delff, mar wie vecht of misdoet, binne de Dorpen van Overschie dat sal berechten, die Schout van Ouderschie, als gewoonlijk is.

„ Voort zullen wij eenen nagel doen slaen in der Spoije, de Spoije niet op te doen, eer die nagel boven water is, en waert sulke, dat iemant hierin boven die Spoije opendede, dat soude hij ons beteren, bij ons, en bij onse Raede tot onse wille.

„ Voort waert dat wij iemant namaels gunnen wouden, deur dese vaert te varen, en daer inne te komen, die souden staen tot onse wette, en dat souden zij gelden redelijken kost met onsen Stede van Delff, tot taxeeren van ons en onsen Raeden, en om dat wij onse lieve getrouwe Stede van Delff dese voorsz. Punten belooft hadden, en beloven voor ons, ende onse nakomelingen tot eeuwigen dagen wel vast en stade te houde, ende hem daertoe helpen, dat sy voortgank hebben sullen als voorsz. is, so hebben wij in ooirkonden, hier of desen brieven bezegelt met ons Zegel, gegeeven in den Hage, op onser Vrou-

wen-

wendag Nativitas, in het jaar ons Heeren, duizent drie honderd en negen ende tachtig."

Deze gunstbrief wordt gehouden, den oorsprong en opkomst gegeeven te hebben aan *Delfshaven*. Sommigen willen dat de *Delftenaars* deze gunste verkreegen hebben, als eene belooning voor den dienst, dien zij aan den Hertog beweezen hadden, in een' veldslag tegen de *Friezen*, waarbij zij oorzaak geweest waren van de overwinning, die de Hertog behaalde. Dan zij, die zulks stellen, hebben grovelijk misgetast. Want deze hulp, door de *Delftenaars*, aan den Hertog bewezen, is eerst geschied in het jaar 1396, en dus zeven jaaren later, dan de giftbrief gegeeven was. Zo wel als BOXHORN, in zijn *Tooneel van Holland*, hierin mistast, zo rekent hij ook verkeerd, als hij zegt, dat de voorgemelde brief eerst verleend is in 't jaar 1404. Die van *Rotterdam*, jaloersch op dit voorrecht, zochten de *Delftenaaren*, op zekeren tijd, heimelijk, te benadeelen, door het leggen van een fteenen heul, of een anderen laagen brug over de Vaart, om den doorvaart van groote schepen te verhinderen. Doch de Heeren van de Wet der Stad *Delft*, het voor hun nadeelig oogmerk van die van *Rotterdam*, in tijds, ontwaar wordende, hebben niet gezuimd, om dit bezwaar voor te komen en te verhinderen. Om voor dergelijke aanslagen, in 't vervolg, zeker te zijn, kochten zij, voor eeuwig en erveliik, van den Heer van *Spangen*, een gepretendeerd recht, om eenen brug over de Vaart te mogen leggen; door welken koop zij zig meester van de Vaart maakten.

Deze vrijheid dan de oorsprong van 't thans aanzienlijk *Delfshaven* zijnde, is zij ook tevens geweest de oorzaak van den aanbouw van huizen, waarmede dit Vlek, van tijd tot tijd, vergroot is. Niet alleenlijk vond men daar, in 1631, een aantal van vijf honderd en negentien fraaije gebouwen, die, na dien tijd, nog veel vermeerderd zijn, maar ook een aanzienlijk Raadhuis, en eene Kerk, waarvan de Pastorij, door de Graaven van *Holland*, plagt begeeven te worden. Het aanstellen van den Pastoor stond aan de Aartsdiakens van *Utrecht*. De kerk zelve was gewijd aan ST. ANTHONIJ, die daar als Beschermheilig geëerd werd. Aldaar was mede eene Vikarij, die, zo wel als het

Kos-

Kosterschap, door die van *Delft* begeeven werd. Kort na de Reformatie was het getal der Roomschgezinden, te *Delfshaven*, zo gering, dat zij, geenen Priester kunnende onderhouden, door die van *Rotterdam* bediend werden. Dan, in vervolg van tijd, is hun getal wederom zodanig toegenomen, dat zij eenen ERASMUS VAN BROEK, als den eersten na dien tijd, wederom aannamen. Tegenwoordig zijn 'er twee Priesters.

Veele noodlottigheden heeft dit Vlek, dat sommige, om deszelfs uitgebreidheid, onder de opene Steden tellen, ondergaan. In het jaar 1488, nadat de *Hoekschen*, onder Jonkheer FRANS VAN BREDERODE, *Rotterdam* ingenomen hadden, en vandaar naar *Delfshaven* getrokken waren, werd hetzelve in koolen gelegd; doch, door den bijstand van die van *Delft*, spoedig herbouwd. Geen minder nadeel leed het, in het jaar 1572. Want de Watergeuzen zig aldaar neergezet hebbende, kwam BOSSU, met zijne Spanjaarden, uit *Rotterdam* dezelven overvallen, en richtte 'er onmenschelijke wreedheden aan. Doch het Hof van *Holland* gaf, op den 29sten Julij van 't volgende jaar, bevel om de plaats *met allen vlijt vast en sterk te maken*. Of 'er toen wel zo veel spoed mede gemaakt zij, als te vooren, heeft men reden om te twijffelen. Naderhand evenwel heeft de goede gelegenheid der plaatse dezelve merkelijk in welstand doen toeneemen. Geen van alle deze onheilen was te vergelijken bij den angst, waarin de bewooners van *Delfshaven* gebracht werden, door den verschrikkelijken storm en watervloed van den 14den November, en daar aan volgenden nacht, van het jaar 1775, waarvan wij een naauwkeurig verhaal vinden in het II. Deel van des Heeren J. H. HERING's *Bespiegelingen over Neêrlands Waternood*, zijnde van den volgenden inhoud:

„ Op den 14den November begon de wind des 's morgens om vijf uuren, zig uit den zuidwesten zo sterk te verheffen, dat men tegen agt uuren reeds een zwaaren storm had. De wind in den vroegen morgenstond niet recht in het watergat zijnde, had niemant alhier vrees, dat het water zig ongemeen zoude opzetten. Maar van tijd tot tijd met groot geweld breder uitschietende, veroorzaakten dat de straaten om negen uuren reeds ondergevloeid waren. Het grootste gedeelte der huizen, die zig bij

hoo-

hooge vloeden vrij rekenden, waren op dat uur onder water gezet, zommige laage gebouwen ſtonden tot aan de eerſte verdieping onder.

„ Akelige vertooningen van vernielde thuinhuizen, heiningen, ſchuttingen, en drijvende geneverſtukken in de haven, waren de aankondigers, van de vernieling die de eerſte vloed reeds veroorzaakt had. De wind ſchoot op den middag breed in 't westen, blijvende met groot geweld aan het woeden.

„ Alle de Burgers buitensdijks woonende, waren den gantſchen dag, door het water, zo van den ander geſcheiden, dat den eenen buur den ander niet kon bijſpringen, doch ieder hoopte door de ebbe ontlasting te krijgen. Maar deze was zo gering, dat 'er zelfs bij het laagſte water nog een ongemeene vloed aan de wal bleef. Dewijl 'er nu bij de ebbe zo weinig zakking gekomen was, en de wind met even groot geweld woedde, en van tijd tot tijd nog breder uitſchoot, vreesde men niet zonder reden, voor een watervloed, wiens gelijke niemand beleefd had. En ook bij de uitkomſte bleek, dat deze vreeze niet ongegrond was: want het water begon des avonds om agt uuren, zo hevig op te zetten, dat het meest al de branderlijën, op de haven ſtaande, indrong, en ter hoogte van vier a vijf duimen overvloeidde, zijnde die in den ogtendvloed nog bevrijd gebleeven; dit veroorzaakte eene aanmerklijke ſchaade, om dat het voorhande zijnde gedisteleerde, in extra groote kuipen in de grond ſtaande, met overvloed van brak water beſmet werd.

„ Het was op dit uur, dat het werk onder de kransmuur zig begaf, waardoor het water zig een weg baanden, de ſtraat ondermijnde, en met een ijsſelijke ſtorting de kolk ras vol zette. Om dit wel te begrijpen, behoord men een levendig denkbeeld der geſteltenisſe zo der kolk als der ſluizen te hebben.

„ De *Hooge Zeedijk* loopt door *Delfshaven*. Tot gerief der vaart is aldaar een ſpuije, die de Schie van de haven ſcheid. Over dezen doorvaart is een ophaalbrug, bij of onder dezen brug zijn twee ſluisdeuren noordwaards, en twee even gelijke deuren zuidwaards, bij of omtrent de herberg het *Melkmeisje*. Tusſchen deze deuren is een ruimte van twee-en-zeventig voeten

leng-

lengte, en een breete van vier-en-twintig voeten. Deze ruimte bekwaam om een groote brabantsche pleit te kunnen schutten, is eigenlijk den de voorschreven spuije. Dan heeft men de kolk, die ovaalswijze gemaakt is, lang circa drie honderd en zestig voeten, breed in het midden honderd en twintig voeten. Deze kolk dan ruim genoeg, om een aantal vaartuigen te kunnen bergen, is wederom van de haven, door twee sterke sluisdeuren gescheiden, die deze kolk voor de vloed beschutten; tot gemak der bewoonders, is over deze sluisdeuren een overgang, zijnde een draaibrug. Wanneer het water aan het vloeijen is, worden deze deuren toegezet, en daardoor de kolk voor de vloed beschut. Dewijl nu voor deze sluisdeuren der kolk, die extra hoog en zwaar zijn, het water 's avonds, zo als gezegd is, buitengewoon hoog stond, en deze kolk nog wel zes voeten water meerder konde dulden, zo moest 'er noodwendig door de persing aldaar, iets droevigs voorvallen. Dit gebeurde ook, want het water ondermijnde de kransmuur, en boorde door de straat, die ze ten deele meenam, tot bij of omtrent de stoepen van de huizen aldaar gelegen, makende zig een geweldige doortogt tot aan de kolk. Aldaar veroorzaakte het een ijsselijke storting, waardoor de kolk ras zo vol werd gezet, dat de sluisdeuren bij omtrent de gememelde Herberg, meer dan twaalf duimen overliepen.

„ Ieder kan zig gemakkelijk verbeelden, hoe sterk de persing in zo een hevigen vloed, op deze deuren en het werk daaromtrent gelegen, geweest is; te meer, wijl de schutplaats, hier voor beschreeven, van twee-en-zeventig voet lengte, andermaal onvoorzien was, van het nodige water, om dus het werk binnen waards, voor het geweld van buiten te onderschragen: de geenen, die, daaromtrent, den vrijen toegang hadden, beving een kille vrees, dewijl zij zagen, dat het water wel twaalf duimen hoog over de sluisdeuren, bij meergemelde Herberg heen liep. Daar uit sproot een voorzigtige waarschouwing aan de Burgers, binnendijks, of aan de Schiekant woonende, om zig bij tijds vandaar te begeeven, ter berging van hun leven, dewijl men openlijk betuigde, dat het werk bij of omtrent de voorzeide deuren in gevaar stond van zig te begeeven en een onherstelbaare door-

doorbraak te veroorzaaken. De omfteltenis was groot: het geloei van het vee, dat in de duifterheid den dijk opgejaagd werd, het geringe licht, het bruisfchen van 't invallend water, en het gefchreeuw van allen, die 'er tegenwoordig waren, vermeerderden in alle opzigten, de naarheid van deze akelige toeftand.

„ De Sluiswachter, door dit onverwacht toeval verflagen en radeloos zijnde, vervoegden zig bij CORNELIS CORBURG, Wijnkoper bij de brug woonagtig, om in deze omftandigheden hem bij te fpringen, en waarlijk niet zonder reden: want het voorgevallene aan de kransmuur gaf gegronde oorzaak om te vreezen, dat het geene alsaar was voorgevallen, hier insgelijks zou gebeuren. CORNELIS CORBURG, na alvoorens HENDRIK HOOS aangeroepen had, was aanftonds bereid alle nodige hulp toe te brengen, vervoegden zig ter plaatfe daar het gevaar hulpe nodig had. HENDRIK HOOS, Kastelein in de gemelde Herberg het *Melkmeisje*, een ladder toegeworpen zijnde, fchoot over dezelve insgelijks ijlings toe, om door onderling beraad en hulp, dit gevaar te voorkomen. Zonder lang te draalen begreepen deze brave Burgers de fchoten op te halen, en dus doende, de fchutplaats van het benodigde water, tot onderfchraging van het gantfche werk, te voorzien.

„ Dit werd aanftonds van hun verricht, en was door de Goddelijke voorzienigheid van dat gewenscht gevolg, dat alles aan en bij den brug in ftaat gehouden werd. Geen minder nut deed de valling van vier duim water, welke onverwachte valling waarfchijnlijk veroorzaakt werd door de inbraaken van de dijken op de Eilanden *Roozenburg* en *Blankenburg*, in *Overmaze* en elders, dat merklijk toebracht aan het behoud van de fluizen alhier. Want zo men eens begrijpt, dat het reeds in 't felfte der vloed was, toen ter hoogte van twaalf duimen, de voornoemde deuren overftroomt wierden; indien 'er nu nog vier duimen waters meerder bij gekomen waren, welke een magtige perfing zou zulks veroorzaakt hebben; dus kwam deze onverwagte valling van vier duimen hier zeer gelukkig, vermids anders de fluisdeuren ter hoogte van twintig duimen hadden kunnen overftroomen.

„ Uit dit egt verhaal volgd dan van zelf, dat het ophaalen der

der schoten alleen niet in staat zoude geweest zijn, dat geweld te keeren, maar dat de noodlottige ongelukken onzer nabuuren, deze plaats buiten alle verwachting zijn te stade gekomen.

„ Daags na dezen vloed, zijnde den 15den November, zag men de verwoesting, die door dezelven veroorzaakt was. Bijna geen gebouw in het westen staande, was bevrijd gebleeven, van den slag van het water, heiningen, schuttingen, vengsters, deuren, waren meest aan dien kant al vernielt; steenen en houten thuinhuizen om ver gespoeld, het westerhoofd ten eenemaal verwoest, en de lange houten brug, over de oude haven leggende, door de persing uit zijn staande paalen gelicht, en ten deele weggespoeld.

„ Op de schans, alwaar de meeste lustthuinen leggen, zag het 'er deerlijk uit; een ieder zag met aandoening hoe ellendig deszelfs vruchtboomén enz. geteistert waren: ja twee vischschuiten van *Schiedam*, waren van haare touwen losgespoeld, en gedreeven over Maaskade, in het Westland, waarvan de eene verwart raakte in een klein boschje, maar de andere wel vijftig treeden verder gedreeven zijnde, boorde door de heggen van de thuin, alwaar dezelve in het voorname gangpad, tot ieders verwondering nog een wijl tijds zijn blijven leggen, welke alles bij een genomen, zo men ligt vermoed, groote schaden veroorzaakten."

Dan ook van dit onheil heeft men zig aldaar hersteld, en, door vlijt en naarstigheid, alles wederom in deszelfs voorigen staat hersteld.

Behalven de twee voornaame gebouwen, het Raadhuis en de Kerk, vindt men aldaar een deftig Magazijn der *Oostindische* Maatschapij, gebouwd aan den Scheeps-Timmerwerf van de Kamer *Delft*. Voortijds stond hier ook een Huis nevens eenige Pakhuizen van de Groenlandsche Maatschapij.

De Gereformeerde Gemeente is 'er zo talrijk, dat dezelve door twee Predikanten bediend word. Voorheen behoorden dezelve onder de Klassis van *Schieland*; doch staan nu onder die van *Delfland*. Ook is 'er een Stadsschool, en meer andere nodige inrichtingen tot onderhoud der noodlijdenden.

De

De handel der Ingezetenen van *Delfshaven* bestaat, genoegzaam eenig en alleen, in de zeevaart en vischvangst, en in het maaken en bereiden van het geene daar toe behoort; wordende aldaar verscheiden Haringbuizen en Zoutenvischschepen uitgerust, als ook ter versche vischvangst. Verder vindt men 'er, sedert eenige jaaren herwaards, verscheidene Jeneverstokerijen, Branderijen, twee aanzienlijke Zoutkeeten, en verder allerlei neeringen en handteeringen. 't Geen *Delfshaven* grootelijks onderscheid van andere Dorpen, en waardoor het, zo als wij gezegd hebben, door sommigen, onder de opene Steden geteld wordt, is, dat aldaar eene Kompagnie Schutters is, die haaren Kapitein, Lieutenant, Vaandrig, vier Sergeanten en agt Corporaals heeft. Ook is 'er een Wachtmeester, die door de Regeering van *Delft* wordt aangesteld; welke Wachtmeester, te gelijk Stads Kastelein is. Behalven dezen zijn 'er, tot de Regeering, vier Commisfarisfen van de Wet, bij welke, als vijfde, de gemelde Wachtmeester gesteld is, om de burgerlijke zaaken te helpen waarneemen; doch hij is, als Schrijver, de minste van hun. Verder is aldaar een Substitut-Schout, een Gerechtsbode, en verscheidene Lands-, Admiraliteits- en andere bedienden. Jaarlijks, ten tijde van de begeeving der kleine ampten, stellen de Heeren van Wet de gemelde vier Kommisfarisfen, uit de gegoedste en weedzaamste Ingezeeten en Schutters, aan. De Kommisfarisfen kunnen alle jaaren hun ampt nederleggen; doch zij dienen, doorgaans, twee jaaren, terwijl 'er jaarlijks twee aanblijven, en twee afgaan, wanneer de geenen, die twee jaaren gediend hebben, twee jaaren stil zitten. In gevalle van sterfgeval van eenen dezer, geduurende den tijd van hun bestuur, wordt de plaats, door bovengemelde Heeren, vervuld, en het gebroken jaar voor vol gerekend Vier gewoonlijke Rechtdagen worden, jaarlijks, door Kommisfarisfen gehouden, 's morgens ten tien uuren, op de eerste Maandagen in Februarij, Mei en November, en op den laatsten Maandag in de maand van Julij. In die vergaderingen zit een Heer uit de Wet van *Delft* voor. Op den eerstgemelden Rechtsdag bedankt hij de Kommisfarisfen, en bevestigt bij handtasting de aankomende in den dienst. Op deze rechtdagen geven Kommisfarisfen verlof van inwooning, neemen nieuwe Schutters

ters aan en beëedigen dezelven. Ook begeeven zij alle de ampten of Officiersplaatsen in de Schutterij, en neemen toezicht op de geenen, die tot de Brandspuit vereischt worden. De voorrechten, welke deze genieten, zijn, dat zij, als Kommissarissen van de Wet, geduurende hun bestuur, boven de andere Inwooners, zitting in de regeeringsbank in de Kerk hebben, en vrij van Wacht en Stads Excijnzen zijn.

Zie BLEISWIJK, *Beschrijving van Delft. Oudheden van Zuidholland, enz.*

DELFT, eene zeer aangenaame en zindelijke Stad, de derde in den rang der stemhebbende Steden van *Holland*, de Hoofdplaats van *Delfland*, waarin zij genoegzaam in 't midden gelegen is; een groot uur gaans ten zuidoosten van *'s Graavenhage*, twee uuren ten noordwesten van *Rotterdam*, drie ten zuiden van *Leiden*, en vier uuren ten westen van *Gouda*. Wat de zindelijke netheid dezer Stad betreft, dezelve is veel toe te schrijven aan de ligging der grachten en straaten, doordien zij allen eenigermaate daalende zijn; zo dat de vallende regens dezelve afwasschen, en de vuiligheid in de grachten en riolen doen afspoelen; wordende de overige vuiligheid dagelijks, door den *Asboer*, zo als men dien daar noemt, met schuiten weggehaald. Een Fransch Reiziger zegt hieromtrent, in het verhaal zijner reizen, het volgende: *Wij kwamen ten zes uuren te* Delft, *welke omringt en doorsneden is met watergraften, wij trokken 'er haastig door: zulks dat ik weinig konde agt geeven op de nettigheid van de straaten, de fraaiheid van de hutzen. Veel aangenaamer is zij als te* Rotterdam; *bovendien dat men aldaar schoone graften heeft, met rijen van meestal Lindeboomen op de kant beplant.* Eenige dagen daarna verhaalende, dat hij van den *Haag* weder te *Delft* kwam, zegt hij: *den 7den Augustus voer ik, met de Schuit, in gezelschap van N N. voor twee stuivers de man. Wij verwonderden ons over de fraaiheid van de straaten, haare breette, menigte van watergraften en geboomte, die haar verçiert, zijnde de wegen alle zo regt en regelmaatig, dat men dezelve terstond kent.* De naamsoorsprong van *Delft*, en niet *Delff*, zo als sommigen, verkeerdelijk, geschree-

schreeven hebben, word afgeleid van het woord *Delven*, anders gezegd *Graven*, zo als dit woord in *Zeeland* nog gebruikelijk is, alwaar men een graft of floot een *Delft* noemt. Waaruit dan volgt, dat, volgens meest alle oude Schrijvers, deze Stad haaren naam gekregen heeft van de Gracht, die door de Stad loopt; en nog tegenwoordig, om haare oudheid, het *Oude Delft* genoemd wordt; zijnde de zelfde gracht, die, in het agt-en-veertigste jaar na CHRISTUS's geboorte, op bevel van DOMITIUS CORBULO, den *Romeinschen* Veldheer, aldaar gegraaven is. PH. CLUVERIUS heeft dit zo bondig beweezen, in zijn boekske *over de drie Monden van den Rhijn*, dat 'er geen de minste twijfeling daaromtrent over blijft.

De meesten onzer Nederlandsche Schrijvers stemmen genoegzaam overeen, dat deze Stad, door Hertog GOVERD, bijgenaamd *met de Bult*, gesticht zoude zijn. Alleen MELIS STOKE en BEKA maken 'er geen gewag van; maar zij spreeken ook van de stichting der Stad in 't geheel niet: des hun zwijgen geen voldoend bewijs tegen alle andere is. Moeilijker is het geschil, of de gantsche aanleg van *Delft* aan hem moet worden toegeschreven, dan of op dien zelven grond, reeds te vooren, een Gehucht of Dorp, bij den naam van *Delft* bekend; geweest zij. Men leest, in een oud Chronijk, geschreven bijna in het midden van de zestiende eeuwe, dat Hertog GOVERD niet alleen de Stad *Delft* gesticht heeft, maar ook dat hij een Volkplanting van *Brabanders* zoude ontboden hebben, om zijne nieuwe Stad te bevolken; en hierom zouden, volgens dien Schrijver, de *Delftenaars* beschaafder en beleefder geweest zijn, dan de Ingezetenen van andere Hollandsche Steden. Dan alzo niemand van de ouden van zijnen tijd ons meld, of dit zijn gezegde waar of valsch is, laaten wij dit zo het is; schoon het niet onmogelijk zoude zijn geweest, dat de Hertog, die, ter zijner verzekering, *Delft*, Stadsgewijs, met muuren en poorten versterkte, eenige Brabanders derwaards kon gelokt hebben. Intusschen is 't verre van daar, dat *Delft*, eerst onder GOVERD MET DE BULT, zou ten voorschijn gekomen zijn; dat is, dat 'er te vooren noch Gehucht, noch Dorp, noch bevolkte plaats geweest is. Want het is zeker, dat 'er al een *Delft* geweest is, vóór de aankomst van Hertog GO-

vert in deze landen; dat is, vóór het jaar 1072. Want Graaf FLORIS DE EERSTE, die regeerde van 1048 tot 1062, deed daaraan, zo als wij straks zullen zien, reeds eenige geschenken. Dit niet alleen, maar zelfs ten tijde van Grave ARNOUT, den derden der Hollandsche Graaven, die, van 't jaar 988 tot 993, regeerde, en van zijne vrouw LUITGARD, was den naam van *Delft* al bekend, gelijk kenbaar is uit hunne giften aan de Abdij van *Egmond*, wordende daarin meldinge gemaakt van zekere Tienden, tusschen *Delft* en *Schieland*. Waaruit ten klaarsten blijkt, dat de naam van *Delft*, veel vroeger, dan die van meergemelden Hertog GOVERT, bekend is geweest. Of het toen ter tijd een Dorp, gelijk sommigen willen, dan of het maar een Gehucht of Sterkte, of iets anders ware, is met geene de minste zekerheid te bepaalen. De kundige BLEISWIJK beweert sterk, dat het, vóór het jaar 1070, dat is, vóór GOVERTS tijd, een Dorp was. De redenen, die hij daar voor bijbrengt, zijn deze, om dat hij geene melding gemaakt vindt, dat *Delft* ooit vergroot of uitgelegt is, en het niet te denken staat, dat men, van den beginne af aan, zo een groote Stad zoude aanleggen, indien 'er niet reeds een goed getal van huizen gestaan hadde, die binnen de nieuwe vesten en muuren konden betrokken worden; welk gezegde van BLEISWIJK, echter, door anderen, wordt tegengesproken, zo als men zien kan in de *Nieuwe Beschrijving van Delft*, in folio, bl. 7.

Zonder tegen te spreeken, of te bevestigen, dat *Delft*, vóór dat het, door Hertog GOVERT, tot een Stad gemaakt werd, een Dorp, of geen Dorp ware, zo moeten wij, ten aanzien van het gezegde van ALTING, het volgende hier bijvoegen. Deze wil, dat het, ten tijde van AARNOUT, en zelfs nog vroeger, niet meer dan een Rent, of Pachthoeve, of *Mansus* was. Dan eens gesteld, dat *Delft*, in het jaar 888, niet meer dan een Hoeve was, kon het daarom, tusschen 888 en 988, dat is, in honderd jaaren tijds, tot geen Dorp zijn aangegroeid? Ook bewijst de brief, daar de geleerde ALTING zig op beroept, niets ten zijnen voordeele. Want in denzelven staat niet dat *Theolf* (*Delft*) *eene Hoeve was*, maar *daar lag eene Hoeve in Theolf*, *of Delft*; Schoon wij gaarne toestemmen, dat, het geene BLEISWIJK bijbrengt,

brengt, om te bewijzen, dat het voorheen een Dorp was, ook niet meer dan gissingen zijn. Ook zijn wij verpligt te erkennen, dat het gezegde van dien anders naauwkeurigen nafpoorder van het geene zijne geboortestad betreft, ten aanzien dat *Delft* nooit vergroot zou zijn, indien 't juist is, dat de laatere Schrijveren geen volkomen regt zouden gehad hebben, hem daarin tegentespreeken. Neen; deze had daartoe het volkomenste recht. Want in de *Groote Hollandsche Chronijk* leest men, dat de *Stad Delft door Koning* WILLEM *vermeerderd en vergroot is*, wijzende de woorden, *augere & ampliare*, meer en beter aan het uitzetten van muuren en vesten, dan het vermeerderen van huizen; welk laatste ook eigenlijk meer het werk der Ingezetenen, dan dat van den Vorst was. Dit dan daar laatende, zij het genoeg, dat het vast staat, dat *Delft*, in het jaar 1070, reeds bekend was, en dat Hertog GOVERT, of GODEVAARD, de magt, die hij in *Holland*, door het zwaard, verkreegen had, willende behouden, *Delft* als de plaats zijns verblijfs koos, en, om daar meerder veilig te zijn, hetzelve, aan het zuidelijk gedeelte van het *Oude Delft*, met Wallen deed omringen; en ter plaatse, daar nu de *Rotterdamsche poort* staat, eene vesting bouwen, en 'er dus een Stad van maakten; door welken aanleg *Delft*, zo als men ziet, als één der oudste Hollandsche Steden moet worden aangemerkt. Geheel onzeker is 't, of gemelde Hertog, zo als men wil, ten zelven tijd aldaar een Kasteel heeft doen bouwen; en even onzeker is 't, zo ja, waar het gestaan hebbe? De meeste *Oude Chrónijken* stemmen in het eerste overeen; zo dat wij weinig reden hebben daaraan te twijfelen. Dan, al wat men vindt van de plaats, daar het zoude gestaan hebben, is enkel gissen: des wij ons daarmede niet zullen bezig houden.

Dit van de Oudheid dezer Stadt gezegd hebbende, moeten wij haare Grootte aanwijzen. Men rekent dezelve te beslaan omtrent vier duizend schreden. In het jaar 1631 werd het getal der huizen, met die der Voorsteden, begroot op vier duizend drie honderd en drie-en-twintig. Honderd jaaren daarna, *Delfshaven* daar onder gerekend, telde men vijf duizend agt-en-dertig. Indien de telling thans geschiedde, zou men het veel verminderd vinden, wijl, sedert eenige jaaren, door het verval der fabrie-

ken, zo van Plateelbakkerijen als Brouwerijën, de smalle Gemeente aldaar zeer is toegenomen. De huizen, zo in huur als in waarde, zo zeer verminderd zijnde, heeft men eene groote meenigte, in straaten en steegen, weleer volkrijk bewoond, tot afbreuken verkocht, en in tuinen veranderd; waar tegen, echter, de Heeren van de Wet, op aanzienlijke graften, en in de beste straaten, de noodige voorziening gedaan hebben. De voorige bloei van *Delft* kan worden opgemaakt, uit het geen, van Stads wegen, aan belastingen werd opgebragt. Van het jaar 1506 tot 1524, vindt men dat aan den Graaflijken Rentmeester, in den *Haag*, waren opgebracht 371413 ponden en 11 schellingen Hollandsch. Van 1696 tot 1623, was 'er, van het Gemaal en de Bieren, uit *Delft* en *Delfland*, opgebragt 187000 guldens, van 't Zout 289000 guldens, en van de Turf 234000 guldens; hebbende, volgens het oordeel van BLEISWIJK, alle de andere imposten, met malkanderen wel agtmaal zo veel als dezen, opgebragt; zo dat 'er, binnen *Delft* en *Delfland*, in zeventien jaaren tijds, agttien millioenen, negen honderd en vier duizend guldens waren opgebragt. Bij de laatste telling werd het getal der Inwooners gerekend op ruim twee-en twintig duizend. De verdeeling van de Stad is geschied in zes kwartieren, die ieder verscheiden Wijken hebben, van elf tot zeventien toe. Volgens het Quohier der verpondinge, dat bij de laatste opgave bedroeg 28819 guldens en 13 stuivers, werd de Stad verdeeld in agt kwartieren.

Oudtijds werd *Delft* mede onder de sterke Steden van *Holland* geteld. Uit de nog overige torens op de wallen, die, door een stevigen muur, plagten aaneen gehegt te zijn, blijkt het, dat de Stad ter verdediging was aangelegd. Van haare muuren is zij tegenwoordig genoegzaam geheel ontbloot; zijnde enkel, als een gedenkteken der oudheid, nog eenige rondeelen of zogenaamde Kruidtorens overig. Het getal der Poorten, behalven eenige uitwateringen, tot doortocht van vaartuigen dienende, is zeven; zij zijn deze: de *Haag*- of *Haagsche-poort*; de *School-poort*; de *Waterslootsche*-, de *Schiedamsche*- en *Rotterdamsche-poort*, de *Oost*- en de *Koe-poort*. De *Haagsche-poort*, die, oudtijds, verscheidene benamingen had, als de *Noord-poort*,

of *Noorddorper-poorthuis*, of de *Poort van 't Noorden*, heeft twee uitgangen, zijnde de tweede en minstgebruikte de *Wateringsche-poort*, welke, in vroeger tijden, van elkander gescheiden, doch naderhand vereenigd zijn, en wel in den Spaanschen oorlog. Toen Prins WILLEM zijne Hofhouding binnen deze Stad hield, werd 'er eerst een Ravelijn gelegd, tot defensie van de *Haagsche*- en *Wateringsche-poorten*, en daarna de beide Poorten, met een sterk gewelfden brug, die als nog, des nagts, met een ijzeren hek geslooten word, aaneen gehegt, om door eenen weg, te weten, door de Trangé van de *Haag-poort*, achter het voorzeide Ravelijn heen te gaan. Op dezen brug, die, naar uitwijzing van het jaartal, van binnen boven de boog staande, in het jaar 1571 schijnt gemaakt te zijn, is een bekwaame Wachtkamer, die, weleer, voor een Corps de Guarde voor de Soldaaten diende. Het bovenste gedeelte daarvan is, in laater tijden, veel veranderd, en dient nu tot de wooning van den Poortier en tot andere gebruiken. De *Schoolpoort*, eene van de kleine Stadspoorten, heeft, waarschijnelijk, haaren naam gekreegen van het *Groot* of *Latijnsche School*; blijkende niet alleen uit den naam van de *Schoolstraat*, maar ook uit de afbeelding, die men boven den ingang ziet, een *Scholier* verbeeldende. Boven dezelve is mede een wooning voor den Poortier, met een ronden steenen tooren daaraan. Onder deze is een Gevangenhuis of kerker, waarin, ten tijde van de Inquisitie, veele ongelukkigen zijn omgekomen, of die van den toren in het water geworpen werden. Oudtijds was deze alleen een Waterpoort; doch is thans voorzien met een bekwaamen Valbrug. Onder andere munt vooral uit, de *Waterslootsche*-, of weleer genoemde *St. Joris-poort*, zijnde deftig in het vierkant opgehaald, en met drie fraaije schoorsteenen, en eenen fierlijken voor- en achtergevel voorzien. Op het Art. DELFLAND is gezegd, dat aldaar de hooge vierschaar van *Delfland* wordt gespannen, en de Stadhouder van den Baljuw en Dijkgraaf aldaar mag woonen. Ook zijn op en in dezelve verscheidene bewaarplaatsen, voor misdaadigers. Alle kenners beschouwen deze als een der sterkste poorten van gantsch *Nederland*. De *Zuid*- of *Schiedamsche*-, doch meest de *Ketel-poort* genaamd, naar de Ambachtsheerlijkheid de *Ketel*, is aan die zijde

van de Stad gelegen. Buiten deze is het Veer zo wel van de *Rotterdamsche* als *Schiedamsche* havenschuiten, en word daarom ook wel, doch verkeerdelijk, de *Rotterdamsche-poort* genaamd. Zij is wel een oud, doch sterk gebouw, voorzien met een klok en twee uurwijzers. Daarop volgt de eigenlijk gezegde *Rotterdamsche-poort*, alleenlijk door het water van de *Schie* van de voorige gescheiden, en genaamd naar de Stad *Rotterdam*. Voorheen had ze den naam van de *St. Jacobs poort*; ook werd ze wel de *Witte Vrouwen-Poort* genaamd, naar den uitgang, dien men daardoor had, naar de vermaarde Abdij van *Coningsveld*. De gedaante dezer Poort is regelmatig vierkant; hebbende een voorpoort, die, met muurwerk en gallerijën van correspondentie, ter wederzijde van den doortocht heenloopende, aan de principaale Poort vast gehegt is; welke doortocht, sedert de laatste inkwartieringen der Soldaaten, van binnen was toegemaakt, en tot een wachtplaats diende. Dit poorthuis, dat mede zeer hegt en sterk is, pronkt, aan deszelfs bovensten binnengevel, met eene zeer welgelijkende afbeelding van den Hertog VAN ALBA, in zijn krijgsmans gewaad In voorige tijden hielden op hetzelve de Redenrijkers hunne bijeenkomsten, welker vertrek thans tot een Schippers Gildekamer dient. De *Oost-* of *Catharijnepoort* wordt voor de oudste van allen gehouden, wijl dezelve, in den noodlottigen brand der Stad, niet alleen geheel en onbeschadigd is gebleeven, maar nog die zelve gedaante heeft, die ze te vooren had; maakende haare twee spitse torens, langs het oosteinde te zien, geen onaangenaam gezicht uit. Het onderste gedeelte van deze poort plagt mede tot een Gevangenplaats voor de Soldaaten te dienen. Ook plagten, in de voorpoort, weleer, Schotbalken te hangen. Recht voor de principaale poort lag, weleer, een hooge batterij of stormkat, die mede veel van haare voorige gedaante verlooren heeft, en genoegzaam niet meer kenbaar is. De voorige sterkte van deze poort ziet men echter nog, in den doorgang of binnenruimte, tusschen de beide ruimten, als zig niet rechtuit strekkende, maar met een half gedraaiden bocht rond loopende; zo dat men in den eenen staande, door den tweeden niet zien kan; op de zelve wijze als de *Haarlemmer-poort* te *Amsteldam*. De *Koe-poort*, zo wel de kleinste

als

als laatste, loopt, even als de *School-poort*, onder den wal door, en is, boven, van een kleine wooning voor den Poortier voorzien. Zo wel als de laatstgenoemde, heeft zij een goeden Ophaalbrug, en is, sedert weinige jaaren, merklijk verbeterd. Het getal der toorens, aan de Stads wallen, die wij zeiden meest vernietigd te zijn, was voorheen vier-en-twintig.

Onder de *Kerklijke Gebouwen* behooren allereerst genoemd te worden de drie Gereformeerde kerken, zijnde de *Oude*, de *Nieuwe* en de *Gasthuis Kerk*. De eerste, of *Oude St. Hippolitus Kerk*, meent men dat in het jaar 1240, door eenen BARTHOLOMEUS VAN DER MADE, gesticht is. Het is een aanzienlijk gebouw, hebbende, in 't midden, een Kruiswerk van witten arduinsteen, en eenen zeer hoogen toren, die van boven vijf spitsen heeft, welker middelste hoog boven de vier anderen uitsteekt; zijnde, tot aan de spitsen toe, recht vierkant, waardoor dezelve minder hoog schijnt, dan hij wezenlijk is. Van onderen heeft dezelve een vooruitsteekend portaal, van witten arduinsteen. Binnen de Kerk, aan de westzijde van het Groote Orgel, is een ruime gallerij voor de Weeskinderen. Op het groote Choor, aan de zuidzijde, heeft men een Kapel, die, met een ijzeren deur, van buiten is afgeslooten, en tot een comptoir der Kerkmeesteren dient. In deze Chooren zijn verscheidene prachtige grafsteden: als dat van den Zeeheld PIETER PIETERSZOON HEIN. Ten einde van het Noorder Choor, ziet men de grafstede van Jonkvrouwe ELISABETH VAN MARNIX, dochter van FILIPS VAN MARNIX, Heer van *St. Aldegonde*, Huisvrouw van den Kolonel KAREL MORGAN; van welke ELISABETH VAN MARNIX, wij, op het Geslachte van ALDEGONDE, in ons II. Deel, hadden verzuimd melding te maaken. Op het Voetstuk, staat een Grafschrift, in 't latijn, 't welk, in het nededuitsch, dit te kennen heeft:

Gedenkteken van de Wel Ed. Vrouwe

ELISABETH VAN MARNIX.

Hier onder rust ik ELISABETH, *huisvrouwe*

van MORGAN,

Gesproten uit een deftig aloud Geslacht;
een Dochter van MARNIX: *een naam, die niet*
onbekend in de waereld is.
En, ondanks de tijden, zal onsterflijk blijven.
't Zij genoeg mijner deugden, dat ik eenen Echtgenoot
lief en waardig was,
Welke eene zo dierbaare liefde voor mij
betuigde.

En verder:

Den Allergoedsten en Allerhoogsten God
ter Eere,
En ter gedachtenisse van
ELISABETH VAN MARNIX.
des Edelen Heere
PHILIPS VAN MARNIX'S,
van ST. ALDEGONDE, *Dochter.*
Eene Hoog Edele Vrouwe, Gewenschte en Eerbaare
Gemalinne, Godvruchtige en allertederste
Moeder, heeft
CAREL MORGAN, *Ridder,*
tot haaren opentlijken lof dezen steen
gelegd.
Ik heb geleefd, gelijk gij leeft, en gij zult sterven,
als ik gestorven ben.
In het Jaar 1608, *den* 10*den van Sprokkelmaand,*
nalatende den Vader een Dochtertje,
ANNA MORGAN.
'Er is een algemeene wet, die beveelt geboren te worden
en te sterven.

Dit voetstuk, waarop deze regels, met gouden letteren, staan uitgedrukt, draagt vier Kolommen, met toetssteenen schaften, welke een wit marmeren verhemelte onderschraagen, waaronder het lichaam van deze Edele Jonkvrouwe, in een wassen kleed, met

met ontbloot aangezicht, handen en voeten, kunstig, van wit marmer, is uitgehouwen.

De overige, min of meer aanzienlijke, grafplaatsen, in deze Kerk, zijn die van *Willem Jansz. du Brasser*, en zijne huisvrouwe *Aechte Wouters*; *Cornelis van der Hooge*; *Matthews Olgersz. v. d. Howe*, en zijne huisvrouwe *Maertgen*, *Jacobs* dochter; *Cornelis Huigensz. van Rijck*; *Lijsbeth Jansz*, eerste huisvrouw van *Sasbout Cornelisz. van der Dussen*; *Dirck Jan Bokels*; *Vincent Willemsz*; *Jan Willemsz*; *Adriaan Vranken van der Meer*, en zijne huisvrouw *Kathrijn Dirksz*; *Cornelis Adriaansz van der Meer*; *Agnissen Vranke*; Dr. *van der A*; *Cornelis Engelbrechtsz van Maasland* met *Sophia Matheus*; Dr. *Engelbrecht Cornelis*; Dr. *Johan Bassus* met *Sophia van Maasland*; *Baertgen Engelbrechts van Maasland* met *Gerard Jansz Graswinkel*; het graf van *Sasbout van der Dussen*; *Anthoni Boni Jacobsz* en *Soetje Arendsz* dochter, zijne huisvrouw; *Hijnrijck Adamsz v. d. Burch*; *Junius Overschie*; *Jacob Schot*; *Ida Dirxdr van Heemskerk*; *Wouter Adriaansz de Beuzen*; *Arnout van Duivenvoorden*; *Albert Heyndricx van Leuningen* en *Agnes Bruinen*; *Jacob van der Dussen*; Juffr. *Clara van Sparwoude*; *Gerrit Meerman*; *Adrianus van Overschie van Adrichem*; *Cornelis van der Overgaeu*; *Franck Reijersz van der Burch* en *Agatha van de Hoeff*; *Maria de Bije* en *Frans Meerman*; *Cornelisz Lambrechts van der Wel* en *Christina*, dochter van *Pieter van Dijck*; *Jan Jacob Graswinkel Boot*; *Johan van Lodestijn*; *Petrus Heinsius*; Mr. *Johannes Stolpard*; *Hendrik Vockestaert*; *Albel Arnoldi van der Graaff*; *Adriaan van Coolwijk*; *Cornelis van Beresteín* en *Corvina Hofdijk*, zijne huisvrouwe; *Jan van Lodestijn* en zijne moeder *Maria van Bleiswijk*; *Jacobus Vallensis* en zijne vrouwe *Maria van Clootwijk*; *Jacob Paauw*; *Johan de Sallengre*; *Reijer Frankensz van der Burch*; *Margaretha de Jonge del Baartwijk*; *Ewoud van der Dussen* en zijne huisvrouwe *Catharina van der Hoeff*; *Marten Harpertsz Tromp*; *Ewoud Evertsz van Bleiswijk*; *Dirk van der Dussen*; *Pieter van Santen*; *Jacob van Delff* en *Anna van Hogenhouck*; *Gerard Welhouck*; *Claas van der Mast* en zijne huisvrouwe

Catharina de Graaff; *Jacob Junius*; *Dirck van der Lee*; *Pieter Hogenhouck* en *Catharina van Ruyven*; *Adriaan Anthonisse Heinsius* en *Maria Bruyns dr. Dedel*; *Erkenraad Heinsius* en *Maria Heinsius*; *Aartholomeus van der Mast* en *Sabina Liefting* en *Susanna Françoise Bogert*; Mr. *Bartholomeus Bogert*; *Dirck Gulianus van Blei-wijk* en *Gulianus van Bleiswijk* enz.; *de Acquet*; Mr. *Anthonij Teerens*; *Jacobus Schagen*; *Ardus van Hell*; *S. F. H.*; *Anthonij van Leeuwenhoek* en zijne dochter; *Dirk Schol*; *Petrus Gribbius*; Mr. *Gaspar Rodolf van Kinschot* en vrouwe *Maria Dedel*; Mr. *Nicolaas Dierkens*; Mr. *Willem van Assendelft*; *Leonardus de Voogt* en echtgenoote *Maria van Zanten*; Jonkheer *Anthonio Maurique*; *Arnout Berestein*; *Dirk van Sinnewaart*; vrouwe *Clara van Sparwoude*; Mr. *Willem van Bleiswijk*, en meer anderen.

De *Nieuwe Kerk*, die op de Groote Markt staat, is een groot en aanzienlijk gebouw, eertijds aan ST. URSELA gewijd. Haar eerste aanleg was van hout; doch, in het jaar 1383, werd dezelve van steen gebouwd. In den fellen brand, van 1536, werd dit gebouw geweldig beschadigd. De fraaije vierkante toren is geheel van witten arduin, of hardsteen opgehaald, tot omtrent de hoogte van drie honderd voeten, zijnde van boven met vier kleine torentjes omringd. Deze, zo wel als de *Oude Kerk*, rust, van binnen, op twee reijen pilaaren, geschikt naar de Gothische wijze, zijnde met een fraai orgel voorzien. 't Geen deze Kerk, in de *Nederlanden*, meest beroemd maakt, is, de overheerlijke graftombe der Prinsen van *Oranje*, ten koste der Staaten, in het jaar 1609, ter gedachtenisse van den Edelen voorstander der Vrijheid, WILLEM DEN EERSTEN, opgericht; welke Tombe, door Keizer JOSEPH DEN TWEEDEN, in den jaare 1781, bezocht is geworden. Buiten deze, vindt men in dezelve de grafplaatsen van *Lambrecht Arentsz* en *Maertgen Lambrets* zijne huisvrouwe; van Mr. *Claas Barthouts*, *Cornelis Rose* en *Jacob Rose*, *Tomas Tillius*, *Govert Willemse Brasser*, *Catharina van Berestein*, *Christiaan Anthonisz. van Tiggelsteyn*, *Jan Barentsz. van Voorburg*, *Adriaan Hodenpijl*, *Adriaan Teding Berchout*, *Dirk Utenhage* en zijne huisvrouwe *Elisabeth Utenhage*, *Fredrik*

drik Utenhage van Ruyven en *Cornelia de Vries*, *Paulus Bereftein* en *Volkera Nicolai*, *Vrank van Diemen*, *Jacob d'Assignij* enz., *Michiel Baalde*, *Frans Gerritsz*. *Ouwejan* en *Aeltgen Arens van Gijplant*, *Jan van Ophoven*, *Michiel Willemfe van der Hoef*, *Georgius Reinhardus Widerholt*, *Johannes Gordonius*, *Adrianus Raveftein*, *Wilhelmina Luitz Kittefein*, *Johan van der Cijs*, *Johan van Binkvliet*, Mr. *Willem de Groot* en zijne huisvrouwe *Alida Graswinkel*, *Maria van Leeuwen* en Mr. *Jan de Groot* haaren man, *Maria de Groot* huisvrouw van *Fredrik Wolphert van Overschie*, *Alida de Groot*, *Maria de Groot*, *Françoife de Groot*, *Lambert Willem van Portman*, *Catharina Lodefteyn*, *Gerrart van Assendelft* en *Agnieta van Hoppeftein van Leeuwen*, *Dirk van Bleiswijk*, en meer andere van dit geflachte; *Claes Commertfe van der Mark* en *Elifabeth Thomas van der Molen*, *Gerard ven der Wel*, *Jacob Graswinkel*, *Guielmus van der Burch* en zijne huisvrouwe *Antonia van de Casteelen*, *Adriaan van Bleiswijk* en zijne echtgenoote *Quirina van Wel*, *Maria Arents Tou*, *Maria Jacobs van der Burg*, *Willem Albregtfe Droog*, *Wilhelmina Jacobs van Noorden*, *Theodore Verburgh*, *Huig Aertsz Buisrogge*, *Gerrit Dircsz. van Rhoon*, en *Anna van Schagen*. Alle deze zijn, zo wel als in de *Oude Kerk*, kennelijk aan hunne opfchriften en wapenkasfen, waarmede de muuren en pilaaren geheel en al bedekt zijn. Tot hiertoe plagt de grafplaats van den vermaarden HUGO DE GROOT, voor hun, die dezelve, met eerbied voor 's mans gadelooze geleerdheid, willen nadeeren, alleen aan eene opgehangene Wapenkas kenbaar te zijn, pronkende met 's mans Wapen in 't midden, en aan wederzijde de agt kwartieren, zo van 's vaders als moeders zijde; bestaande in de wapenfchilden van DE GROOT, HEEMSKERK, CORNETZ, VAN ALPHEN, VAN OVERSCHIE, VAN ADRICHEM, VAN DER DUSSEN, VAN WOORD. Reeds kort na 's mans overlijden, had men in overweeging genoomen, om hem, te *Delft*, als de plaats zijner geboorte, een Standbeeld, even als die van *Rotterdam* voor ERASMUS gedaan hebben, op te rigten. Dan dit achterwegen gebleeven zijnde, befloot men, hem een prachtige Tombe te vervaardigen, in het Choor der *Nieuwe Kerk*; waartoe de

Stads

Stads Regeering volkomene vrijheid verleende. Maar ook dit bleef bij het ontwerp. schoon hetzelve 'er toe vervaardigd en in prent gebragt was, zo als men zien kan in 's mans Leven, in folio, en een kleinder, bij *Alkemade*, *Ceremonieel der Begraafenisfen*. Doch de eer daarvan, om wat reden, is ons onbekend, scheen voor onze tijdgenooten bewaard te zijn. In het jaar van 1781 werd het Choor dezer Kerke versierd met een zo schoon als konstrijk gedenkteken voor dezen beroemden *Delvenaar*, op last en kosten van hun, die zig kunnen beroemen, van zijne nog overige maagschap te zijn. De plaats, daar dezelve gesteld is, is ter zijde van de Vorstelijke grafiombe. De gedaante bestaat uit een antique Architectuur, van fraai gepolijst arduinsteen, in zig bevattende eene half ronde nisse of holte, waarin eene piramide of naald van zwart marmer, met een fluijer van wit marmer omgeeven. Voor dezen naald staat, op een verheven voetstuk, in het midden, eene Urne of Lijkbusfche, met een krans van cijpresfebladen omvlochten; ter rechterzijde een Genie of Kinderbeeldje, hebbende eenen omgekeerden uitgebluschten fakkel in de slinker, en het wapen van HUGO DE GROOT in de regterhand. Ter slinkerzijde 's mans beeltenis, in een medaillon, met een lauwerkrans gekroont, rustende op zijn aloud beroemd Werk *de Jure Belli ac Pacis*, (*Regt des Oorlogs en des Vredes* terwijl zijne overige schriften, waaronder bijzonder uitmunt zijn *Bewijs voor den Christelijken Godsdienst*, in het oog vallende; daarnevens liggen. Het geheele werk boven aan 't frontispice, en doorgaande met eenige verdere sieraaden, weinig in getal, om het eenvoudig schoon door overmaat van bijwerk niet te onluisteren, voorzien; staande hetzelve geheel op een bordes, drie treeden hoog, door een ijzeren hek afgesloten. Voor het voetstuk zelve is een tablet van wit marmer geplaatst, met het volgende opschrift:

HUGONI GROTIO

SACRUM.

Prodigium Europæ, docti stupor unicus orbis,
Naturæ augustum se superantis opus:

In-

Ingenii cœlestis apex, virtutis imago,
Celsius humana conditione decus:
Cui peperit Libani lectas de vertice cedros
Defensus veræ Religionis honor:
Quem lauru Mavors, Pallas decoravit oliva,
Quum bello & paci publica jura daret:
Quem Thamesis Batavæ miraclum & Sequana terræ
Viderat, adseruit Sueonis aula sibi:
GROTIUS *hic situs est: tumulo discedite, quos non*
Musarum & patriæ fervidus urit amor.
PETRUS BURMANUS SECUNDUS.

't Welk, in 't Nederduitsch, hierop uitkomt:

TER GEDACHTENISSE

VAN

HUIG DE GROOT,

Europa's wonder, dat geleerden doet verstommen;
Het pronkstuk, waar Natuur zig zelve overtreft;
Het beeld der Deugd, 't verstand, tot 's Hemels top geklommen,
't Cieraad, dat boven 't lot des menschdoms zig verheft,
Dien waare Godsdienst, voor wiens eer hij streedt, beloonde
Met de edelste cederen, van Libans kruin gehaald,
Dien Pallas met olijf, en Mars met lauwren kroonde,
Toen hij de wet voor Vrede en Oorlog heeft bepaald;
Dien Theems en Seine, om strijd een wonderwerk beleden
Van Neêrland, dien de Zweed zig eigende als Gezant,
DE GROOT *ligt hier. Wijkt van dit graf met snelle schreden,*
Gij, die door Vaderlands- noch wijsheids-liefde brant.

Dit roemwaardig en konstig gedenkstuk is vervaardigd, door HERMANUS VAN ZWOL, Mr. Beeld- en Steen- houwer te *Delft*; die ook beloofd heeft, hetzelve in 't koper te zullen laaten brengen.

Wat

Wat verder het gebouw dezer Kerke aangaat, zo als de andere Stads gebouwen aldaar, het wordt ook in een zeer goede order onderhonden; blijkende dit uit de verbetering, geschied aan den voorgevel en ingang op de Markt, sedert het jaar 1781.

De derde Kerk der Nederduitsche Gereformeerde Gemeente, is die van het Gasthuis, waaraan dezelve is vastgehecht. Het is een ruim en zindelijk gebouw, pronkende, weleer, met een sierlijk torentje van duifsteen, doch 't welk, met de geheele verbeetering dezer kerk, om deszelfs bouwvalligheid, 'er afgenomen is. Deze kerk wordt door een vast Predikant bediend, welke niet onder de Klassis behoort, maar door de zes Regenten van het Gasthuis verkooren, en, na bekomene goedkeuring van Burgemeesteren, beroepen wordt.

In de tijden vóór de Reformatie, waren de gemelde *Oude* en *Nieuwe Kerken* de Parochiekerken der Stad. Buiten dien waren 'er nog veertien, die aan de Kloosters behoorden; onder welke in groot aanzien waren, die der *Minderbroeders*, *Alexianen* of *Cellebroeders*, *Hieronimianen*, het Klooster van ST. URSULA; VAN KLARISSE, van ST. ANNA, ST. AGNÉS, ST. AGATHA'S, ST. BARBERA'S, 't Bagijnhof, *St. Anthonies Kapel*, *Oude Gasthuis Kapel*, en; buiten de Stad, het *Pesthuis*, dat mede door een Priester bediend werdt. De Leezer verwachte van ons geene beschrijving van alle de menigvuldige mirakelen, die aan de *Oude* en *Nieuwe Kerken*, of liever aan die geenen, waaraan deze Kerken gewijd zijn, worden toegeschreeven. Om van deze gebouwen aftestappen, zeggen wij nog, dat beide de Kerktorens voorzien zijn van zeer goede uurwerken en uitmuntende klokkenspellen.

Ten dienste van de Gereformeerden, werden te *Delft*, van het begin der Reformatie af, bekwaame Predikanten beroepen. Hun getal was, in den jaare 1588, vier; in 1601, vijf; en sedert 1640, zes. In 1767 werden zij vermeerderd tot zeven, buiten dien van het *Gasthuis*, welke 'er nog tegenwoordig in dienst is. Verder is aldaar een *Walsche* Gemeente, en daartoe twee Predikanten, welke den Godsdienst verrichten in de van ouds genoemde *St. Aagte Kapel*, staande op den grond van het *Prinsenhof*. De *Lutherschen* hebben 'er ook, zo wel als de Remonstranten, ie-

der een aanzienlijk kerkhuis, en elk één' Predikant. De Doopsgezinde Gemeente, welke men 'er plagt te hebben, is, al voor lang, uitgestorven. De *Roomschgezinden*, en bijzonder de *Jansenisten*, zijn 'er vrij sterk in getal; hebbende de Jansenisten 'er twee Priesters, en de andere één' Priester, van de Orde der Minderbroeders, die een Kapelaan onder zig heeft. Wat verder de Godshuizen aangaat, deze zijn het *Gasthuis*; *Pesthuis*; *Oude Mannen* en *Vrouwenhuis*; *Weeshuis*; *Meisjeshuis*; het Huis van de Vrouw VAN RENSWOUDE; de Kamer van *Charitate* of *Charitaathuis*; en, buiten deze, verscheidene Hofjes of Armhuisjes: als het *Hofje van Overschie*; het *Hofje van Gratie*; de *Huisjes van Arend Sasbout van der Dussen*; het *Klaus-Hofje*; de *Huisjes in de Romkamspoort*; het *Hofje van van der Dussen*; 't *Roomsche Weeshuis* en drie *Armschoolen*. Ook is aldaar een *Tugt-* en *Dolhuis*, en een zeer aanzienlijk *Latijnsche School*.

De WERELDLIJKE GEBOUWEN zijn het *Stadhuis*; *Prinsenhof*; *Gemeene Landshuis van Delfland*; *Oorlogs Magazijn van Holland*; *Oostindisch Huis*; *Waag-* en *Boter-huis*; *Vleeschhal*; *Lakenhal*; *Saai-*, *Greine-* en *Stoffe-hal*; *Stads Doele*; *Anatomie* of *Ontleedkamer* en *Bank van Leening*: alle gebouwen, die bezienswaardig zijn, zo om hunne oudheid als gedaante en sterkte.

De REGEERING dezer Stad bestaat uit vier Burgemeesteren, één' Schout of Hoofdofficier, zeven Schepenen, en veertig Raaden, één' Raadpensionaris en twee Secretarisfen, als zijnde de voornaamste amptenaars; verder, één' Thesaurier, drie Wees- en twee Haven-Meesters.

De Heeren Veertigen of Raaden der Stad *Delft* zijn het, die de benoeming doen der gemelde Heeren van de Wet. Dit Kollegie van Raaden of Vroedschappen is aangesteld, den 7den September van het jaar 1445, door Hertog FILIPS, bijgenaamd DEN GOEDEN; de voornaamste inhoud daarvan is deze:

Dat die Vroetschap en Rijckdom der Stad zouden kiesen, bij haaren eeden, die sy dair toe oirbairlijck doen sullen, veertigh persoonen, die rijxste, eerbairste, notabelste ende vrederijkste der Stad, om tien achter een volgende jaaren te

dienen, en geduurende dien tijd bekend en geroepen te wesen in aller saeken zijner en de Stad aengaende.

Verder moest deze Vroedschap, jaarlijks, benoemen twintig persoonen, waaruit de Graaf, of deszelfs Gemagtigden, zouden kiezen vier Burgemeesteren en zeven Schepenen. Blijken zijn 'er menigvuldig voorhanden, dat deze verkiezing door de Landvoogdesse, door de Stadhouders in der tijd, en door het Hof van *Holland* gedaan is. Dan, deze Handvest van FILIPS, moet, onzes bedunkens, eerder worden aangemerkt, als dienende ter bevestiging van de verkiezing der Heeren Veertigen, dan wel als waarbij de aanstelling van dat Kollegie eerst in wezen zou gekomen zijn. Want bij DE RIEMER, in zijne *Beschrijving van 's Gravenhage*, II. Deel, p. 91. vindt men een brief van het jaar 1355, waarvan het hoofd is: *Wi Schout, Schepenen en Raetsmannen der Stede van Delf, doen cond allen luden enz.* Ook maakte WILLEM DE ZESDE, in het jaar 1408, al gewag van *Raaden*; door welke geene anderen, dan de Veertigen of Vroedschappen konden verstaan worden: of men moet stellen, dat de Vroedschappen in plaats van de Raaden gekoozen zijn.

Dit aanzienlijk Kollegie houd jaarlijks vijf gewoone vergaderingen: de I. op den 16den December, of indien deze dag op Sondag, of op Donderdag, zijnde de Marktdag, invalt, op den 17den; in welke vergadering de openstaande Vroedschapsplaatsen, bij meerderheid van stemmen, vervuld worden; de II. op den 23 of 24sten December, in welke een aanblijvend Weesmeester, en om de zes jaaren een Thesaurier, word aangesteld; ook geschied alsdan de keure, voor den tijd van drie jaaren, tot een afgevaardigde in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, en in het Collegie ter Admiraliteit op de *Maaze*; de III. op den 30sten December, wordende alsdan, bij meerderheid van stemmen, eene benoeming der Heeren van de Wet, voor het volgende jaar, gemaakt; bestaande de Nominatie uit agt persoonen tot Burgemeesteren, en veertien tot Schepenen; den 31sten December de IV., in welke, onder eene Stadhouderlooze regeering, de Electie uit de gemaakte Nominatie gedaan wordt; in het begin van Januarij, zijnde de V. of laatste Vergadering, doch waarvan de bepaalde dag van de keuze van Burgemeeste-

ren

ten afhangt, word besloten tot de aanstelling van de aankomende Weesmeesteren, Havenmeesters en Afgevaardigden ter Dagvaard van *Holland.*

De Schout word, om de drie jaaren, op den eersten Maandag in November, benoemd.

De Burgemeesters schijnen aldaar eerst te zijn aangesteld door Vrouwe JACOBA VAN BEIJEREN, bij een Privilegie van den 20sten December 1417. Het Kollegie van Schepenen is aldaar veel vroeger, even als in andere Steden, bekend geweest; doch het getal schijnt niet altijd op zeven bepaald geweest te zijn, maar nu eens meer, en dan eens minder. In een brief van den jaare 1260 wordt van dezelve al gewag gemaakt.

De Thesaurier, waarvan mede al melding gemaakt wordt op het jaar 1448, wordt, zo als gezegd is, verkoozen door de Veertigen.

Onder de STADS VOORRECHTEN verdienen de volgende opmerking: die van het jaar 1246, waarbij de Stad, door Koning WILLEM, begiftigd werd met Voorrechten, het Burgerbestier betreffende, als mede vrijheid van huur, en cijnswinninge; 1265, vrijheid van Tollen, haar verleend door Graaf FLORIS; 1280, den Muddenpenning; 1295, het recht voor een Broodhuis en Vleeschhalle, en het rechtsgebied over de *Geer*; in 1301, het verlof om een Haven te mogen schieten, door Hertog ALBERT en WILLEM VAN BEIJEREN; vrijheidsbrief ten voordeele van de Brouwers, ten opzichte van 't betaalen van het Gruitgeld; 1342, een vrijheidsbrief voor die van *Delfland*, schenkende aan de Stad het Schrijf-Ambacht, het recht tot het opbouwen en houden van een Lombardhuis, de Lakenmaat, de Botermaat, Schoole, Vismarkt, Week- en Jaar-markten, Kaas- en Paardemarkten, het Boderecht, enz.; 1394 het recht om Poorthuizen te mogen maken, Deuren daar in te hangen, Vesten te diepen enz., uitbreiding van des Stads rechtsgebied tot op dertig roeden, de Visscherij in de Stads graften; 't Poorterrecht betreffende, dat niemand, 't zij man of vrouw, zijn lijf en goed niet meer dan zestig ponden, en in geval van doodslag, niet meer dan tagtig ponden en zijn lijf verbeuren mag; dat alle zaaken aldaar zullen berecht worden door Schout en Ge-

rechte der Stad *Delft*; verder bevestiging van alle de voorige Privilegiën, en meer andere, die men alle vermeld vindt in de *Nieuwe Beschrijving van Delft*, in fol II. Hoofdstuk.

Gilden zijn aldaar dertig in getal, als: het *Schippers*, het *Vleesch- en Spek-verkoopers*, *Brouwersknecht Busse*, *Timmerlieden*, *Turfdragers*, *Mandemakers*, *Schoenmakers*, *Kuipers*, 't *Komans*, *Kleeremaakers*, *Metzelaars* en *Leydekkers*, *Smits*, *Warmoesiers*, *Lindweevers*, *Bierkruijers*, *Collegium Med.*; *Chirurgicum*, *Bakkers*, *St. Michiels*, *Schoenlappers*, *Viskoopers*, *Lakenbereiders*, *St. Lucas*, *Tappers*, *Knoopmakers*, *Olijslagers*, *Hoedemakers*, *Gorters*, *Lakenwerkers*, en *Wijn-* en *Brandewijn-verkoopers* Gilde.

Van de schutterij is de Broederschap van de *Handbus*, het eenigste genootschap, dat van de oude *Delfsche* Schutterij nog is overgebleeven. Zij houdt haare vergadering in eene Zaal, in de *Stads Doelen*, op den eersten Maandag van ieder maand. Op deze bijeenkomsten zijn de Leden verpligt, met de handbus te schieten; zijnde, ten dien einde, naast de Zaal, een kunstig schietstuk gemaakt, alwaar ook, jaarlijks, op den eersten Saturdag in de maand van October, naar de Gans geschoten wordt. Hij, die dezelve afschiet, wordt voor *Schutter Koning* verklaard, en door de Dienstmaagd uit de *Doele* een blaauw Lint over de schouders gehangen, aan het welk een gouden penning is, die hem door de Broederschap vereerd wordt; geevende hij daarentegen eene vereering aan de Dienstmaagd. Ook is hij, het gantsche jaar, vrij van Stads pachten. De tegenwoordige Schutterij is verdeeld in agt Kompagniën, twee in ieder der vier kwartieren, waarin de Stad verdeeld is, hebbende ieder Kompagnie haaren Kapitein, Luitenant, Vaandrig, Hoofdmannen en Rondasfiers, en zijnde verdeeld in drie rotten. De kwartieren zijn onderscheiden door het Vaandel, als het *Groene* twee, *Oranje* twee, *Witte* twee, *Blaauwe* twee. Niemand wordt aldaar als Schutter aangenomen, dan die van zijn eigen goederen, beroep of ambacht bestaan kan. Ook heeft de Schutterij het voorrecht, dat niemand tot één der Veertigen of Vroedschappen mag verkoozen worden, ten zij hij onder een der agt Vaandelen is ingeschreven; waarvan het spreekwoord, *dat een Schutter*

van

van Delft zo goet is, als een Vroedschap van andere een weinig geringer Steden, zijn oorsprong genomen heeft. De Schutterij van *Delft* heeft, bij plechtige gebeurtenissen, als inzonderheid bij de begraving van een der Prinsen van *Oranje*, zig altoos roemwaardig gedraagen.

Het tegenwoordige Wapen van deze Stad is *een zwarte paal op een wit veld*; welke zwarte paal men wil, dat een loopend water verbeeld, ter aanduidinge van *de oude Delft of eenige andere gegraaven vaart.* Echter vindt men nog een ander Wapen, *met twee overeindstaande of klimmende Leeuwen* in het schild, in plaats van torens of burgten, op zeker Stads Zegel, hangende aan een open' brief van het jaar 1351, als ook op eenige Duiten, geslagen in het jaar 1545, voor den armen, waarop, in den rand, te leezen staat, DEN ARMEN GELT IN DELFT, en aan de keerzijde, in het midden, deze Latijnsche woorden, DANS ELEMOSINAM LARGITER FIDELIBUS, dat is: *aan de Geloovigen mildelijk Aalmoessen uitreikende.* Men zegt, dat 'er ook Stuivers van die zelfde munt aldaar geslagen zijn. Nog een ander Wapen is 'er, waarop men ziet een onderste gedeelte van *een ouwerwetschen Toren of Burgt*, welke veel grover en zwaarder van gebouw schijnt dan anderen. Uit de poort van dezen Burgt vertoont zig een brullende Leeuw, uitspringende, houdende, met den voorsten poot, *een Schildje, van een wit of zilver veld, hebbende in 't midden een regtopgaanden zwarten Paal, ongebroken.* Dit Wapen, veele jaaren in gebruik geweest, wordt nog hedendaags gebruikt tot publieke zaaken, en als het zegel der Stad.

Wijd en bijna door de gantsche waereld, mag men zeggen, dat *Delft*, oudtijds, vermaard was door haare Brouwerijën en Wolleweeverijen; zijnde de fijne lakens, *Delfts puik* genaamd, in de dertiende en veertiende eeuwe, zeer vermaard. Dan deze tak van bestaan is aldaar geheel en al te niet gegaan en verloopen. De Brouwerijen hebben haar eerste verval te wijten aan de drukkende en bezwaarende lasten, door Keizer KAREL DEN VIJFDEN en zijnen Zoon, daarop gesteld. In het jaar 1600 telde men 'er twee-en-tagtig, waarvan 'er tegenwoordig naauwlijks tien overig zijn. Wat het gevolg zijn zal van de Branderijen, waarop men

zig thans meer dan te vooren schijnt toe te leggen, zal de tijd moeten leeren. Van geen minder tak van bestaan voor de Delvenaaren, namelijk de Plateelbakkerijën, hebben wij reeds gesprooken op het Art. AARDEWERK, in ons I. Deel; waarbij wij hier alleenlijk voegen, dat deszelfs tegenwoordige staat eerder schijnt toe dan af te neemen, en nog meer bloeien zou, indien de Meesters dier fabrieken konden goedvinden, hunne arbeidslieden edelmoediger te behandelen, en, ten opzigte van de Commercie, een ruimer credit aan hunne Correspondenten te verleenen; waardoor deze nog eenige hoofdtak van bestaan, ongetwijfeld, verder in welstand zou toeneemen. Verder is te *Delft* een zeer aanzienlijke handel in *Delfsche* Boter en *Leidsche* Kaas. Vee word 'er, weeklijks, op Donderdag, den gewoonen Marktdag, in overvloed ter Markt gebragt. Zeer aanzienlijk is 'er mede de groote en kleine Kaasmarkt, waarvan de eerste gehouden wordt op den eersten Donderdag in de maand September, en de tweede op het einde van de maand October. Niet min verdient in aanmerking genomen te worden, de jaarlijksche Paardemarkt, op den 7den Junij en twee volgende dagen. De Koophandel is 'er thans mede niet zo aanmerkelijk als weleer. Nogthans is 'er een nette en zindelijke Markplaats voor de Graanhandelaars, die, des Donderdags, van *Rotterdam* en *Schiedam*, derwaarts komen. Doch, naar mate dat de brouwneering aldaar vermindert, verslapt ook deze handel. Verder geneeren 'er zig de Burgers met de gewoone handwerken, die tot het dagglijksch bestaan benodigd zijn. Vraagt men hun, *waaraan het meeste verval van hunne handwerken is toeteschrijven*, aangezien het hun noch aan ijver, noch aan bekwaamheid, noch aan vriendelijkheid ontbreekt? zij antwoorden: *wij zijn te digt bij den Haag. Onze groote en aanzienlijke lui moeten alles uit den Haag hebben, of het deugd niet; schoon wij zeker zijn, hier zo goed en tot minder prijs te werken, dan aldaar.*

Dat het deze aloude Stad nog niet ontbreekt aan bekwaame Mannen, en 't ook nooit ontbroken heeft, aan het voortbrengen van de zulken, die in geleerdheid, kunsten en wetenschappen hebben uitgemunt, en hun Vaderland in 't algemeen, en hun-

hunne Geboortestad in 't bijzonder, tot eer en roem verstrekt hebben, blijkt uit de naamen van hun, die wij hier doen volgen, en op de bijzondere Artikels nader zullen leeren kennen. Onder die groote menigte munten uit, de mannen van aanzien: Prins FREDRIK HENDRIK VAN ORANJE; de vermaarde Zeeheld PIETER PIETERSZOON HEIN, schoon te *Delfshaven* geboren, niet zonder reden, onder de Delvenaars geteld.

Onder de Geleerden en Staatsmannen, CLAES VAN BLEISWIJK, DIRK VAN DELFT, EGIDIUS DELPHIUS, JOHANNES DELPHIUS, FRANÇOIS SONK, MARTINUS DORPIUS, JODOCUS SASBOLDUS, ADAM SASBOUT, ADRIAAN VAN DER MEER, FRANS VAN DEN BERG, WALRICUS LITHODOMUS, AART VAN DER GOES, J. G. ISERMAN, ADRIAAN VAN DER GOES, HUGO BLOTIUS, Mr. JAN VAN BLEISWIJK, HARMANUS SCHINKEL, JACOB VAN DEN EYNDE, HERMANUS VAN OVERSCHIE, CORNELIS MUSIUS, BARTEL VAN BODEGEM, CHRISTIAAN WAPENVELT, ARENT SASBOUT, CHRISTIAAN VAN ADRICHEM, PONTUS HEUTERUS, LUCAS AB OPMEER, ROLANDUS DELPHIUS, ARNOLDUS CORNELII, CORNELIS MATELIEF DE JONGEN, CORNELIS GROTIUS, LEONARD VOOGHT, SASBOUT VOSMEER, JACOBUS EYNDIUS, PIETER VAN DER MEER, ABRAM VAN DER MEER, MICHIEL VOSMEER, JOHANNES HAGIUS, TIELEMAN VOSMEER, CORNELIS PIJNACKER, JAN JANSZOON GRASWINKEL, FREDRIK VAN DE MEY, JACOB VAN DEN EYNDE, PETRUS A NAALDWIJK, JACOBUS ROLANDUS, FRANS BURGERSDIJK, MARTINUS HORTENTIUS, JOHANNES MEURSIUS, HUGO GROTIUS, SIMON GROENEWEGEN VAN DER MADE, NICOLAAS KINSCHOT, WILLEM DE GROOT, DIRK GRASWINKEL, CHRISTOPHORUS DELPHIUS, ANTHONI VAN LEEUWENHOEK, DIRK VAN BLEISWIJK, en meer anderen.

Onder de Kunstenaars, als Schilders, enz DAVID JORIS, AUGUSTIJN JORIS VERBURG, WILLEM DANIËLS VAN TETTRODE, PIETER de Smits zoon, LANGE JAN, CHRISTIAAN JANSZ. VAN BIEZELINGEN, ARPER FRANSZ., JACOB WILLEMSZ VAN DELFF, HUBERTUS GRIMANI, PIETER CORNELISZ. VAN RIJCK, PALAMEDES, STEVERS, JACOB WOUTER VOSMEER, MICHIEL JANSZ. MIEREVELD, PIETER GERRITSZ. MONTFOORT, PIETER DIRKSE CLUYT, WILLEM VAN DER VLIET, JOHAN VAN NES, CORNELIS WILLEMSZ. VAN KITTENSTEYN, CAREL FABRICIUS, DAVID BECK, EVERT en WILLEM VAN AALST, JA-

JACOB DELFF enz., PIETER VAN BRONKHORST, ADRIAAN VAN DER VENNE, CHRISTIAAN VAN KOUWENBERG, enz.

Onder de Onheilen, dezer Stad, in vroegere jaaren, overgekomen, verdient hier melding gemaakt te worden van dezulke, welke door zwaare branden veroorzaakt zijn; en wel eerst van die van het jaar 1536, waardoor veel van de Stad in een puinhoop veranderde, blijvende 'er niet meer dan drie honderd huizen overig. De bloeiende ſtaat der Brouwerijen, in dien tijd, werd aangemerkt als de oorzaak, dat dezelve, veel ſchooner als te vooren, uit haare asſche verrees. Andermaal werd zij, in het jaar 1618, met gelijk noodlot, door den brand in het Stadhuis, gedreigd, wordende dat gebouw genoegzaam geheel in koolen gelegd. Grooter dan dit, was het nadeel, dat de geheele Stad leed, op den 12den October van het jaar 1654, door het ſpringen van den Kruidtoren, die, des voordemiddags om half elf uuren, met meer dan tagtig duizend ponden Buskruid, in de lucht vloog; zodat 'er niets van overig bleef, dan een ſlijkpoel met vijftien of zestien voeten waters. De naastbelendende huizen werden verplet, of geweldig beſchadigd. De gantſche Stad en de omliggende Dorpen daverden en dreunden; wordende de ſlag tot op *Texel*, en nog verder, gehoord. Veele menſchen kwamen daarbij om 't leven; andere waren, op de deerlijkſte wijze, beſchadigd. Eene menigte van bijzonderheden, die niet dan ſchrik en medelijden konnen veroorzaaken, worden daarvan verhaald. Het getal der omgekomenen werd tusſchen de vier en vijf honderd begroot. Van vijf honderd huizen, waren 'er twee honderd geheel verwoest, en de overigen merklijk beſchadigd. Op den 4den December van het jaar 1665, ſloeg de blixem in den ouden Kerktoren; doch de brand werd gelukkig gebluscht. In het jaar 1723 leed de Stad, wederom, groot nadeel, door het ſpringen eens Kachels van de Kruidmakerij, een vierde uur ten westen van de Stad gelegen. Maar op den 8ſten Februarij des jaars 1742, was het gevaar en de ſchade merkelijk grooter, toen die zelfde Kruidmakerij, des nademiddags om twee uuren, met twee geweldige ſlagen, als eerst die van het Korrelhuis, en daarna de Kachel, in de lucht vloog; waardoor agt molens vernield, vier arbeiders vermorzeld, en verſcheiden paarden gedood wer-

werden. De brand was reeds in den hooizolder geslagen, doch werd gelukkig gebluscht; waardoor ook de twee naast bijgelegene Kruidmagazijnen bewaard bleeven. De slag, intusschen, vernielde alle de omliggende Warmoesfiers tuinen, en rukte de boomen, daaromstreeks, met wortel en al, uit den grond. De schade, aan huizen, zo binnen als buiten de Stad, was niet gering. Een onheil, van een gantsch anderen oorsprong, dreigde de Stad, in het jaar 1672. De anderzins vreedzaame en regeeringminnende Burgerije werd, ter gelegenheid van de verkiezing van zijne Hoogheid, Prinse WILLEM DEN DERDEN, in 't harnas gejaagd, en haar ergwaan tegen de Regenten, het gevaarlijkste, dat ooit voor den welstand van alle Ingezetenen kan bedacht worden, ingeboezemd, door de zulken, die hunne grootheid bejaagden. Zie hier het middel, waarvan men zig bediende, en de haatelijkste gevolgen, welke het na zig sleepte. Een hoop Visschers en Boeren, vergezeld van eenige Burgers, uit de naaste Steden, trok, op den 30sten Junij van dat jaar, regt toe regt aan op *Delft*. Na de Poort, in een oogenblik, wijl men 'er op niets bedacht was, bemagtigd te hebben, begaven zij zig naar 't Stadhuis, en dwongen de Wethouderschap eene schriftelijke belofte af, dat zij den Prins tot Stadhouder zoude verklaaren. Goede raad duur zijnde, gaf de Wethouderschap aan deze muitzuchtigen genoegen; waarmede zij vertrokken. Het gezach van hun, wien 't Stads bestuur was toebetrouwd, hiermede een aanmerklijken krak gekreegen hebbende, kostte het minder moeite, de Ingezetenen in het harnas te brengen. Dit afschuwelijk vuur van tweedracht, tusschen Regenten en Burgers, smeulde, egter, tot in de maand van Augustus, eer het uitbrak. De reden, waarvan men zig bediende, om openlijk te doen zien, waarop het gemunt was, was deze: men zeide dat in twee Herbergen, nabij de Rotterdamsche Poort, eenig oorlogstuig gebragt was. De Burgers, voor een der Herbergen bijeen vergaderd zijnde, vraagden, wat men daarmede voorhad? Een ten onpasse spijtig antwoord maakte de gemoederen gaande; men viel op den Herberg aan, die geplonderd werd. Dit spoorloos bedrijf verricht zijnde, verzocht de Burgerij, den Prins, nu reeds Stadhouder zijnde, schriftelijk, de

Wethouderschap te willen ontslaan. Deze, vrijwillig, afstand gedaan hebbende, geschiedde de buitengewoone verandering der Regeering, aldaar, op den 10den van de maand September. Wijslijker gedroegen zig Stads Ingezetenen in de jaaren 1747 en 1748, zijnde 'er alles toen zonder groote beweeging toegegaan, en wel zodanig, dat als men de beroerten van dien tijd, in de Hollandsche Steden, bijeen neemt, *Delft* ongenoemd blijft.

Bij gelegenheid dat de Vlaamingen, om nu iets van de *Geschiedenissen* te melden, onder JAN DEN TWEEDEN, in den jaare 1304, uit *Holland* verdreven werden, viel 'er, in deze Stad, eene bloedige slagting onder hun voor. De plaats, daar dezelve geschiedde, heeft als nog den naam van *de Vlaamestraat*, en de brug, waarop zij stand hielden, dien van *Bloedbrug*. Onder de regeeringe van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, eerst Ruwaart, en daarna Graaf van *Holland*, leed de Stad *Delft*, in het jaar 1359, zeer veel. De Delvenaars hadden zig driftig tegen zijne aanstelling, als Ruwaard, verzet, en zonden zelfs volk tegen de Hoeksgezinden; welke uitgezondenen groote verwoestingen aanregtten, de sloten van *Polanen* en *Binkhorst* plonderden; ja, wat meer is, zij haalden, in *'s Gravenhage*, de gevangenen uit 's Graaven gevangenis, en voerden ze met zig naar *Delft*. De Hertog, daarover zeer verbitterd, belegerde de Stad zeer gestreng, geduurende den tijd van tien weeken; waarna de belegerden moesten buigen, en zig, door tusschenspraak van Ridder WALRAVEN VAN BORNE, aan den Hertog overgeeven, mids behoudende lijf en goed. Dan, tevens kwam 'er bij, dat zij, tot afkooping van de plonderinge, aan den Hertog zouden betaalen veertig duizend oude schilden, of, volgens VOSSIUS, zestig duizend. Doch wij stellen vast, dat de tien duizend ponden, bij BOXHORN gemeld, een drukfeil is, en zal moeten zijn zestig duizend, ieder van zes-en-vijftig stuivers. Daarenboven moesten zij om vergiffenis smeeken, en hunne muuren en wallen afbreeken. Eenige jaaren daarna (1396), de *Engelschen*, in dienst van den Hertog, door de *Friezen* bezet zijnde, en in gevaar van verslagen te worden, verzocht hij, eerst die van *Dordrecht*, daarna aan die van *Haarlem*, om bijstand. Doch deze weigerende, zig voor de *Engelschen* in de bres te stellen, deed

deed hij hetzelfde verzoek van die van *Delft*; waarop een van de Delvenaaren hem antwoordde: *Alhoewel wij, terwijl de andere Steden of onwillig of bevreest zijn, en met recht ook wij deſen bijſtant mogen weigeren, te meer, daar wij zo eene harde belegering van U hebben moeten doorſtaan, en onze Stadswallen onverre geworpen zijn, zullen wij echter toonen, dat de welvaart van het algemeen ons meer ter harte gaat, dan het gevoel van geleeden ſmaat, en den hoon ons aangedaan, zal bij ons zo veel niet gelden, dat gij U in uw verzoek zult bedrogen vinden. Wij zullen gaan, om de Engelſchen uit hunnen nood, en Uw uit uwe bekommernisſen te verlosſen. Ook zal het ons, aan onze magt ontbreeken, of gij zult Overwinnaar zijn, indien maar de Engelſchen zo veel moed wille betoonen, dat, wanneer wij tot het ontzet naderen, een uitval willen doen. Maar ook verzoeken wij, deze weldaad niet te vergeeten, maar dat ze ter zijner tijd mag vergolden worden.* Zo dra deze *Delfſche Redenaar* zijne rede geëindigd had, maakten zijne ſtadgenooten zig gereed, en vloogen, ſchoon weinig in getal, naar de *Friezen* toe, die zij, na een hardnekkig gevecht, ſloegen, en dus de Engelſchen, in de ſterkte, waarin zij belegerd waren, ontzette. Voor dezen dienst verleende hun de Hertog, bij opene brieven, vrijheid, tot het wederopbouwen van poorten, muuren en vesten, de graften te verbreeden en te diepen, en meer andere voorrechten. Het verſchil, dat 'er ontſtaan is, over de jaar- en dagtekening van dezen vrijheidsbrief, is, tot op heden, onbeſlist gebleeven. Zonder ons in een verſchil, waaraan geen einde te maaken is, in te laaten, merken wij hierbij alleenlijk aan, dat deze Giftbrief, in eenige deelen, gebrekkig was, wijl hun daarbij geen vrijheid verleend was, hunne muuren met torens te verſterken; waartoe hun eerst verlof gegeeven werd in 't jaar 1448, door FILIPS, Hertog van *Bourgondiën*.

In den aanvang van de Nederlandſche beroerten, en daarop volgenden Spaanſchen oorlog, hielden die van *Delft* zig als onverſchillig weigerachtig, hoewel zij, zo wel als die van andere Steden, naar vrijheid haakten, om handen aan het werk te ſlaan, en de verdrukkers der vrijheid te verjaagen. Maar toen zij za-

gen,

gen, dat 'er meerder lucht kwam, begaven zij zig mede in de Unie; zij zeiden, dat het te vooren hun ongeraaden voorkwam, andere verbindtenisſen aantegaan, en dat zij, in tegendeel, dachten, dat het raadzaamst was, zig aan de vrede van *Gend* te houden. Dan, in dit vermaarde Vereenigingsverbond getreden zijnde, hebben zij hunne daarbij gedaane beloften altoos ongeſchonden bewaard en nagekomen. Ook vindt men, na deze gebeurtenisſen, weinig ſtoffe, om van *Delft* te gewagen. Alleenlijk heeft het ook, in de bekende geſchillen van den jaare 1787, rijklijk zijn deel gehad. Als bijzonderheden voegen wij, tot ſlot van dit Art. hierbij, dat binnen derzelver muuren, op den 10den Julij 1584, de beruchte moord, door BALTHAZAR GERARDS, aan Prinſe WILLEM DEN EERSTEN begaan, en de Vorst aldaar begraaven werd; zo als naderhand aldaar mede met groote plechtigheden begraaven zijn, de Prinſen MAURITS, FREDRIK HENDRIK, WILLEM DE TWEEDE, WILLEM DE VIERDE en zijne Gemalinne ANNA, en, in ſtilte, eenige kinderen uit het Vorſtelijk huis van *Oranje*.

Zie BLEISWIJK, *en de Nieuwe Beſchrijving van Delft*, enz.

DELFT, (*Mr* DIRK VAN) was een voedſterling van Hertog AALBRECHT VAN BEIJEREN, die hem, ten zijnen kosten, deed onderwijzen, tot zo verre, dat hij tot Doctor in de Theologie bevorderd werd; 't welk, in dien tijd, iets zeldzaam was: om welke reden hem de Hertog, als zijn begunſtiger, een jaarlijksch penſioen, tot een premie, toeleidde, en, om zijne zonderlinge gaven en geleerdheid, daarenboven, tot zijnen Hofprediker aannam. Men ziet het bewijs van dit alles in dezen volgenden brief.

„ *Albrecht*. enz., doen condt allen luyden, want wij Mr. „ *Dirk van Delft*, van der Predicaren orde ter Jacobijnen te „ Utrecht, jaarlijkt tot ſcoolen geholpen hebben, alſo lange dat „ hij Doctor in Theologia geworden is, dat men heet meeſter „ in de Godtheid, daar ons ſonderlinge lieve toe is, want geen „ ander in onſe landen is, als wij vernomen hebben, ende om „ dat wij hem nu niet wille verlaaten, na den voorſz. gratie, „ die

„ die hij als ons wail aangebracht is, met grooten arbeide ende
„ koste verkregen heeft. Soo hebben wij Mr. Dirck voorsz.
„ om ontfanlycken dienst, die hij ons gedaan heeft, ende noch
„ of Godt wil alle dagen doen mach gegeeven ende geven mit
„ desen brieven XX ouden schilden jaarlijks, LX grooten tot
„ eenen schild gerekend, die wij hem bewijs hebben, ende
„ bewijzen jaarlijks te ontvangen, uit onsen Thesorij binnen de
„ vier hyligen Kersdagen naastkomenden, ende ontbieden en
„ bevelen onsen Thesorier, die nu is, of naemaels wesen sal,
„ dat hij Mr. Dirck voorsz. de voorsz. wedden alle jaaren op
„ den tijd voorsz. uitryken en betaalen, ende daer af neemen
„ syne brieven van kwijtinge, om voor ons daar mede te re-
„ kenen, sonder meer gebods of beveelinge van ons daer te
„ hebben, vooirt ontfaen wij Mr. Dirck voorsz. met dese brie-
„ ven voir onsen dienair ende familiair in onse Capelle voir ons
„ te leeren ende te Prediken, alst wel Goddelykende leerlyc is,
„ en beveelen alle onse Huisgezinnen, dat sy denselven Mr.
„ Dirck daar voir houden ende sterken, dit sal gedeuren tot on-
„ sen wedersеggen, in oirconde, gegeeven in den Hage op den
„ 17den dag van December, Anno 1399."

Zie BLEISWIJK, bl. 755.

DELFT, (GILLIS VAN) of, gelijk men hem noemde, ÆGIDIUS DELPHIUS, was een uitmuntend Hoogleeraar in de Godgeleerdheid, begaafd met veele zonderlinge bekwaamheden, onder anderen met die van de edele Dichtkunst. ERASMUS getuigt niet alleenlijk van zijne bekwaamheid, maar zegt, dat hij, ten naasten bij, de geheele H. Schrift in versen gebragt heeft. Hij bloeide in 't laatst van de veertiende eeuwe. Bij SWEERTIUS vindt men zijne schriften gemeld.

Zie BOXHORN, *Toneel*, en BLEISWIJK.

DELFT, (JOHANNES VAN) of JOHANNES DELPHIUS, mede dus genaamd naar zijne vaderlijke geboortestad, is veele jaaren, Wij-Bisschop te *Straatsburg* geweest. Hij heeft geschreven, in de Latijnsche taal, over de magt der Pausen; over de kentekenen der

der waare kerk enz.; welke schriften na zijnen dood gedrukt zijn.

Ibidem.

DELFT, (F. ROLANDUS à) of DELFIUS, ook wel Broeder ROELAND, was Minderbroeder te *Utrecht*. BOXHORN roemt dezen Delvenaar, als een man van zonderlinge zedigheid en geduld, onder de Monniken van zijne Orde, die zelfs, ter zijner eere, in hunne Kerk, een loflijk grafschrift gesteld hebben, van dezen inhoud:

MEMORIÆ SACR.
ROLANDO DELPHIO ORD. FRATRUM
MINORUM MODESTIA ET PATIENTIA
AD MIRACULUM PRÆDITO.
MONASTICARUM OBSERVANTORUM
LAUDI NATO
ÆTERNO DAMNO DENATO
HUNC TITULUM ET TUMULUM
MOESTI POSS.

Hospes prece me vivus juva, mortuus juvabere.
cIↄ. Iↄ. CII. Septb.

DELFT, (*Lange* JAN VAN) was een zeer goed Schilder, leerling van den vermaarden Mr. CORNELIS VAN HAARLEM, doch die, om de kunst ten toppunt te brengen, te vroeg gestorven is.

DELFT, of DELFF, (JACOB WILLEMSZ) mede een goed Schilders, van wiens kunststukken, op de Stads-Doelen, nog te zien zijn, schoon, door den vernielenden brand, bij het springen van 's lands Kruidmagazijn, deerlijk gehavend, doch, door toezicht van dezelfs kleinzoon, den Heere JACOB VAN DELFT, weder bijgevoegd en hersteld. JACOB overleed, den 5den Mei 1601. Hij heeft gehad drie zoonen, allen in de kunst zeer wel ervaaren. Een van die, CORNELIS, was een leerling van hem, en daar van cor-

CORNELIS VAN HAARLEM. De tweede, ROCHUS VAN DELFF, was een goed Portraitſchilder, gelijk nog te zien is aan de afbeelding van de Officieren van het Oranje Vaandel, in de Blaauwe Zaal, op de Doele, ſchoon dit ſtuk, mede, op verre na, die grootte niet heeft, die het had vóór het ſpringen van het Kruidmagazijn, waardoor het deerlijk beſchadigd is geworden. De derde was WILLEM, die, als Vaandrig van 't Oranje Vaandel, in het voorſz. ſchilderij mede afgebeeld ſtaat. Deze, een zeer uitmuntend plaatſnijder, te veel bekend om iets ten zijnen lof te melden, was gehuwd aan de dochter van MICHIEL MIEREVELT, wiens afbeeldzels van voornaame perſonaadjen hij meest alle in 't koper gebragt heeft, en die, met geen geringen luister, onze Atlasſen en Vaderlandſche prentverzamelingen verſieren. WILLEM DELFF overleed den 11den April 1638, oud zijnde agt-en-vijftig jaaren.

DELFF, (JACOB) zoon van den zo evengenoemde WILLEM DELFF, en van N. MIEREVELD, werd uit dat huwelijk geboren den 24ſten Maart 1619. Hij oefende zig mede in de kunst van ſchilderen, onder het opzicht van zijnen grootvader. Daardoor, en door ijver en lust, bragt hij het zo verre, dat zijne ſtukken die van MIEREVELD genoegzaam evenaarden; gelijk 'er, onder anderen, één van hem te zien is op de Doelen, in zijne geboorteſtad, waarop alle de Officiers van het Witte Vaandel, ten voeten uit, geſchilderd zijn; het hangt aldaar tusſchen twee ſtukken van zijne beide Grootvaders, zo van vaders als moeders zijde. JACOB was Raad en Havenmeeſter der Stad *Delft*, en overleed den 12den Junij 1661, hebbende ter vrouwe gehad ANNA VAN HOGENHOUCK, welke, na zijn overlijden, ter zijner eere, door den kunſtigen Beeld- en Steen-houwer, een ſierlijk uitgehouwen ſteenwerk, boven zijn graf, in het Choor der *Oude Kerk*, heeft doen oprichten, met dit latijnsch opſchrift:

DEO OPT. MAX

ET

Piæ Memoriæ Amplissimo viro

JACOBO DELFF,

Qui Senatoria Ædilidque, in urbe Delfensi, dignitate cum laude functus, prid. Id. Jun. An° CIↃ. ICC. LXI°. *Ætatis vero suæ* XLII°. *vita cum Morte commutata, desideratam beatorum resurrectionem hic expectat.*

MARITO CHARO.

ANNA HOOGENHOUCK,

ABRAHAMI FILIA,

Hoc Monumentum Mærens posuit.

SEQUAR TE DILECTISSIME CONIUX.

dat is:

Den Allergoedsten en Allerhoogsten Godt, en ter Eerlijke gedachtenisse van den Heere JACOB DELFF, *die de waardigheid van Raad en Havenmeester in de Stad* DELFT, *met veel lof heeft bediend; en op den* 12den *van Somermaand des jaars* 1661, *in den ouderdom van* 42 *jaaren, het leven met den dood heeft verwisseld, verwachtende alhier een zalige opstandinge. Voor haaren geliefden Echtgenoot heeft* ANNA VAN HOOGENHOUCK, *Abrahams Dochter, dusdanig een gedenkstuk met bedruktheid gesteld. O Allerwaardste Echtgenoot! ik zal u volgen.*

Op den grafzerk leest men:

SEPULTURE VAN DEN HEER
JACOB DELFF, IN ZIJN LEVEN RAAD ENDE HAVENMEESTER
DER STADT DELFF,
STARFF DEN 12 JUNIJ, ANNO 1661 OUDT 42 JAAREN.

De

De afbeelding van dit Gedenkteken vindt men op de zevende plaat, pag. 40, in de *Verzameling van Gedenkstukken van Nederland*, door P. TIMARETEN.

DELFZIJL, eene sterke groote Schans, of welbemuurd Steedje, in het Oosterdeel van *Groningerland*, aan den mond van de *Eems*, vermaard door de Haven, daar de *Tyvel* in de *Eems* loopt. Deze plaats werd den *Gelderschen*, door SCHENK, ontnomen, om dat zij aan Hertog KAREL *van Gelder*, als hunnen Erfheer, deed eed gedaan hadden, zo als nader, op 't Art. GRONINGEN, aangewezen zal worden. ALBA, in de *Nederlanden* gekomen zijnde, was ten uiterste verbitterd op die van *Emden*, om reden dat hunne Stad de schuil- en bergplaats voor de Geloofsgenooten was, en zij dezelven noodwendigheden toezonden en in alles behulpzaam waren. Hierom nam hij voor, om van *Delfzijl* eene Stad te maaken; waartoe hem de gelegenheid der plaatze, zo ten aanzien van den Koophandel als anderzints, zeer dienstig en geschikt scheen, om die van *Emden* geheel te onder te brengen. Terstond deed hij eene afperking maaken, van wallen, graften en bolwerken, en trok het Dorp *Farnsum* daar binnen. Ook had hij beslooten, deze zijne nieuwe Stad *Marsburg* te noemen. Ook had hij reeds, door den nieuw aangestelden Bisschop van *Groningen*, JOHAN KNIJF, een gedeelte van den grond, tot het bouwen van een Parochiekerk, laaten wijen, daar hij zelve beval een Misse op te doen. Doch die van *Groningen* vertoonden hem, dat het maaken van het Dorp *Delfzijl* tot eene Stad, hem veel meer dan die van *Emden*, ten nadeel zoude strekken; ook dat het strijdig was met hunne oude Voorrechten. Dus bleef dan dit ontwerp achterwegen, voltrekkkende ALBA alleenlijk den Schans, dien Graaf LODEWIJK VAN NASSAU daar had begonnen te maaken, voor dat hij, door de Spanjaarden, bij *Jemmingen*, geslagen was. De *Groningers* naderhand aan de Staaten gekomen zijnde, begeerden deze, dat de Schans, als tegen het verdrag strijdende, zou geslegt worden; 't welk hun, door de Landvoogdesse MARIA, werd toegestaan. Maar vermids der Provintie van *Holland* zeer veel aan het behoud daarvan gelegen was, werd zij, op nieuw, in plaats van geslecht, versterkt.

In het jaar 1580, werd *Delfzijl*, door den verraderlijken RENNENBERG, belegerd en ingenomen; in 1589 door Graaf WILLEM, te vergeefsch aangetast, doch, den 2den Julij van het jaar 1591, door Prins MAURITS overmeesterd. Daarna deden die van *Friesland* den Schans grooter maaken en versterken; zelfs poogden zij daarvan eene Stad te maaken; doch dit, zo wel als het oogmerk van ALBA, bleef onuitgevoerd. In den nacht van den 12den Februarij des jaars 1594 meenden die van *Groningen* een aanslag op *Delfzijl* ten uitvoer te brengen; doch die van binnen dit tijdig genoeg ontwaar wordende, werd 'er, aan weerskanten, wel een uur lang, hevig gevochten. Tot geluk van hun, die 'er binnen lagen, lag 'er zeer nabij een wel gewapend schip, dat, nader komende, de Groningers, met zestien stukken, hevig beschoot; zodat zij met schade moesten aftrekken. Zij sleepten wel vijf-en-dertig sleeden met dooden met zig, en lieten 'er nog zeven achter. Die van binnen verlooren daarbij één Kapitein, één Vaandrig, één Sergeant en negen Gemeenen.

Grooter was het nadeel, dat zo wel *Delfzijl*, als andere Schanzen leeden, door een zwaaren Watervloed, op den 18den Augustus aan het jaar 1598. Van geen minder belang was het nadeel, dat, door dergelijk ongeval, op den 28sten Februarij van het jaar 1662, als ook den 30sten October van het zelve jaar, aldaar geleeden werdt. Nadat de Bisschop van *Munster*, in het jaar 1672, *Groningen* te vergeefsch streng belegerd had, wilde hij ook, terwijl hij daarmede bezig was, *Delfzijl* opslokken. Maar wat gebeurt 'er? De *Nederlandsche Oost-Indische Compagnie Schepen*, op eene zonderlinge wijze, de roofzuchtige klaauwen der *Engelschen* ontsnapt, en bij *Doggerszant* voorbijgezeilt, en aldaar geland zijnde, voorzagen de Vesting van genoegzaam geschut en andere oorlogsbehoefien; waardoor dan, zo wel als door de mislukking van het inneemen van *Groningen*, *Delfzijl* verschoond bleef. Ook moet, ter eere van die van *Groningen*, niet verzweegen worden, dat zij, zo spoedig zij den aanslag van den Bisschop ontwaar werden, alle behoorlijke zorge aanwendden, om deze Sterkte van het noodige te voorzien. Wijl de Commandant, bij sommigen, in vermoeden was, dat hij verstand met den vijand hield,

hield, zo bewerkten zij, dat 'er een ander in zijne plaats gesteld werdt.

Het nut van deze plaats is oorzaak geweest, dat men dezelve, doorgaans, wel versterkt heeft gehouden. Menno, Baron van Coehoorn, heeft 'er, in 't begin van deze eeuwe, de laatste hand aan gelegd. De oude Schans is nog in wezen gebleven, en verstrekt genoegzaam tot een Citadel; dezelve is, aan de noordzijde, met een dubbelen boven- en benedenwal omgeven, die vijf Bolwerken heeft, benevens eene goede gracht; en, aan de overzijde van het water, een Hoornwerk, dienende om den Brug te dekken, over welken men van *Delfzijl* naar *Farmsum* gaat.

Deze plaats heeft drie Poorten. De haven is redelijk ruim, en gerieflijk om uit en inteloopen. Des noods kan dezelve gedekt worden door het geschut der twee Bolwerken, die, oostwaards, hun uitzicht op den mond van de *Eems* hebben.

Tweemaal is deze haven, of liever Ree, die maar even buiten de haven is, van zonderling nut geweest, ter beveiliging der Nederlandsche Schepen; de eerste reize in 't jaar 1665, toen de Admiraal de ruiter, met de geheele *Westindische* Vloot, en dertig genomene *Engelsche* schepen, uit *Guiné* terug gekeerd, de vijandlijke Vloot, die, een geruimen tijd, voor de zeegaten op hem gewagt had, gelukkig ontzeilde, en, door het Gat van de *Wester-Eems*, den 6den December, voor *Delfzijl* ten anker kwam; vanwaar de rijke buit terstond ontscheept, en, door *Groningen*, naar *Holland* gevoerd werdt. Het tweede geval gebeurde in den jaare 1671, toen deze *Staat*, tegen de *Engelschen*, *Franschen* en den *Bisschop van Munster*, tegelijk in oorlog was; in welk ongelukkig tijdstip, de zo evengemelde Oostindische schepen, tot veertien in getal, zig zelven in *Delfzijl* beveiligden, en daarna door den zo evengenoemden Admiraal de ruiter vandaar gehaald, en behouden binnen *Texel* gebragt werden.

Offchoon noch in, noch bij *Delfzijl*, eenige zodanige Erfgronden gevonden worden, die het recht geeven, om, onder de *Ommelanden*, ter Landschapsvergadering, te verschijnen, was, echter, dat recht aan deze plaats toegestaan, als zij, in het jaar 1659, mede onder de Kerspelen van *Fivelingo* geplaatst werdt;

 waar-

waartoe Prins WILLEM FREDRIK *van Nassau Diest*, als Erfstadhouder, beneven de Heeren van de Monstering, in 1661 de dispensatie verleenden. Dan, terwijl dit recht, in laater tijd, den Ingezetenen, meermaalen, is betwist geweest, zo werd, in 't twaalfde Artikel van het nieuwe Reglement, ontworpen door Prins WILLEM DEN VIERDEN, verstaan, *dat de Ingezetenen van* Delfzijl, *die een eigen huis bewoonen, en hoofd- en haarstegeld betaalen, voortaan gerechtigd zijn, om één of twee Gevolmagtigden, ten landschap te zenden, doch niet meer gelijk in andere Kerspelen, met hun beiden, maar ééne stem hebbende.* De famenroeping der Ingezetenen, tot die verkiezing, werd door den Hopman der Schutterij gedaan.

De Kerk is, op kosten der Provintie, in het jaar 1614, gebouwd, en aangelegd naar het getal der Inwoonderen van dien tijd, en dus niet groot, doch echter van een goed Orgel voorzien. De Gereformeerde Gemeente, daarna merklijk vermeerderd zijnde, is thans de grootste van de Klasfis van *Appingadam*, en word bediend door éénen Predikant, die, zo wel als de andere kerkbedienden, word aangesteld door de Edele Mogende Heeren Gedeputeerde Staaten van die Provintie. Ook is 'er eene Vergadering van Doopsgezinden. Naast bij de kerk, ten noorden van den Schans of Citadel, staan de meeste huizen. De Straaten loopen 'er zeer regelmatig, kruiswijze elkander doorsnijdende. Het overige gedeelte, hoewel minder bebouwd, is mede regelmatig in straaten verdeeld.

In vredenstijd bestaat 'er de krijgsbezetting, gemeenlijk, uit één Detachement van twee of drie Kompagniën, behoorende tot het Guarnizoen van *Groningen*; welke Bezetting, jaar om jaar, word afgelost. De Militairen hebben vrije wooning in de Kasernen en Barakken, die bij den Wal staan. De Vesting staat onder bevel van een Kommandeur en een Major.

Zie PONTANUS, VAN MEETEREN, MIERIS, BOR, WINSEMIUS, VALKENIER, BACHIENE, *Oudheden van Groningen.*

DELPHICUS, (CHRISTOPHORUS) Burggraaf en Graaf van *Dhona*, Koninglijke Rijksraad van *Zweeden*, Marschalk Generaal van deszelfs Krijgsmacht, en, in het jaar 1667, Extraordinaris Ambas-

basſadeur van wegen dat Hof, bij den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, werd geboren te *Delft*, en naar die Stad genaamd, bij het ontvangen van den H. Doop, waarover de Heeren Burgemeeſteren als getuigen geſtaan hebben. In gevolge daarvan, werd deze Graave, aldaar, den 15den Maart des gemelden jaars 1667, als een doorluchtig Burger en Inboorling, plechtig door de Magiſtraat onthaald, en ter Stad ingeleid, onder het gelui van klokken, en 't losbranden van 't kanon; op welke inhuldiging een latijnsch vers gemaakt werd, door NICOLAUS LILIUS à WESTERHOVEN.

DELSTRAHUIZEN, één der agttien Dorpen van de Frieſche Grietenij *Schoterland*, in 't kwartier van *Zevenwolden*, ten zuidoosten van de *Tjeukemeer*.

DELWIJNEN, een Dorp en Heerlijkheid in de *Bommelerwaard*, niet verre van *Kerkwijk*, één en een halve mijl van *Bommel* gelegen. Aldaar is een Gereformeerde kerk.

DEMER, *de Demer*, of *Demere*, een riviertje in *Nederland*, in 't Hertogdom *Braband*, dat zijnen oorſprong neemt in het Bisdom *Luik*, niet verre van *Maaſtricht*, en het Stedeke *Bilſen*; loopende voorbij *Sichem*, *Hasſelt* en *Aarſchot*; waarna het zig vereenigt met de *Deile*, en vandaar voortvloeit naar en door *Mechelen*, alwaar het ſtoot aan het riviertje *Nethen*. Volgens GUICIARDIJN heeft de *Demer* zijnen oorſprong bij *Tongeren*, in het land van *Luik*, en westwaards vlietende, loopt het door *Bilſen*, *Hasſelt*, *Diest*, tot in de *Deile*. In dezelve valt ook de rivier de *Gete*.

Zie RAIJ en GUICIARDIJN.

DEMMERIK, van ouds eigenlijk *Denemarken* genaamd, een Dorp in het Nederkwartier van 't Sticht. REGIUS PRUMENSIS heeft al op het jaar 880 van dit Dorp geſproken. Toen de *Noormannen* of *Deenen* in deze Landen gevallen waren, hebben zij deze plaats naar hun vaderland genoemd, welke vervolgends in *Demmerick* verbasterd is. Hedendaags is het een zeer kleine ſtreeks

 lands,

lands, tusschen de *Oppervecht* en den *Amstel*, die zonder twijfel te vooren veel grooter was. De *Noormannen* vielen daarin ten tweedemaale, na de bemagtiging van *Duisberg*; waarna zij den *Rhijn* kwamen opvaaren. Naderhand wil men dat het een erfgoed geweest is van een doorluchtig geslacht, het welk van DENEMARKEN genaamd werdt; van welk geslacht men ook wil dat de vier-en-veertigste Bisschop van *Utrecht* afkomstig was.

DENAIN, welëer eene vermaarde Abdij in de *Nederlanden*, tusschen *Valenchien* en *Douay*, door ST. ADELBERT, Graaf van *Oostervant*, en deszelfs Gemalin, die een nicht van den Koning PIPIJN was, gesticht, en die alle hunne goederen, aan den Dochters en de eerste Abdisse, schonken. Bij deze plaats werden de Bondgenooten, onder den Graave VAN ALBEMARLE, op den 24sten Julij 1712, door den Marschalk DE VILLARS, geslagen.

DENDERMONDE, een Stad in de *Nederlanden*, behoorende onder *Oostenrijksch Vlaanderen*, door natuur en kunst zeer sterk, liggende aan de *Dender*. In het jaar 1488 kregen de Brabanders de Stad met list in. In 1572 werd ze, door ORANJE, geplonderd; in 1581 door de *Franschen* ingenomen, en daarna door de *Spanjaarden*, onder den Hertog van PARMA, heroverd. In den jaare 1706 ging *Dendermonde*, na een beleg van twee dagen, aan de Bondgenooten over.

Zie GUICCIARDIJN, LINDANUS, MIRÆUS en BOURGUNDIUS.

DENEIN, (PIETER PIETERSE) of VAN NEIN, geboren te *Leiden*, den 16den December 1597, leerde, in zijne jonge jaaren, de Steenhouwerij. Dan zijn geest dreef hem tot de Mathematische Wetenschappen, en verder tot de Bouw- en Doorzichtkunde; waarin, echter, zijne geringe middelen hem beletten voort te gaan. Door onvermoeide arbeidzaamheid bracht hij het zo verre, dat hij in staat werd, aan eerstbeginnenden, eenig onderwijs te geeven. Hierdoor geraakte hij onder de liefhebbers van die wetenschap bekend, en bijzonder onder de Schilders. In hunne kunst vorderde hij zo verre, dat hij 'er zijn bestaan mede

kreeg;

kreeg, oefenende daarbij de Steenhouwerij; waarin hem, in het jaar 1632, het geluk zo verre gunstig was, dat hij Stads Steenhouwer werd. Dit bedrijf, en ook de Schilderkunst, oefende hij tot zijnen dood, welke voorviel in den jaare 1639.

Zie HOUBRAKEN, I. Deel.

DENENBURG, een Lustplaats in *'t Sticht van Utrecht*, onder de Heerlijkheid van *Driebergen*.

DENICHEM, een *Overijsselsch* Dorp, onder het Landdrostampt van *Twent*. De begeeving van de Pastorij geschiedde, weleer, bij beurten, nu door de Oppermacht, en dan door den Bisschop van *Deventer*. In dezelve waren twee Vicarijën gesticht, de eene van ST. ANTHONIJ, en de andere van ST. CATHARINA AGNES. Thans heeft het den naam van *Denekamp*.

Zie *Oudheden van Deventer*, II. Deel, p. 355.

DENNETIER, waarschijnlijk afkomstig van het geslacht van DENNETIERES, voortgesproten uit dat van ABBEVILLE, dat ten hoogsten toppunt van aanzien is opgeklommen. LODEWIJK DENNETIER was in dienst van den Prinse VAN CHIMAIJ. In handen van PARMA vallende, verliet hij de partij der Staatschen. Doch NICOLAAS DENNETIER, die tot de zamenverbondene Edelen behoorde, schijnt daarbij standvastig gebleeven te zijn.

Zie STRADA; *Jaarboeken van Brugge*; TE WATER, bl. 332.

DENSE, (LA) mooglijk uit het Vlaamsche geslacht van DEINSE, dat, eeuwen lang, te *Gent* in de Regeeringe geweest is. LA DENSE was mede een der ondertekenaars van het zo evengemelde verbond.

Zie TE WATER, ibid.

DENIJS, (JAN) één der Gendsche Hopliedén, welke zig, in den jaare 1492, geduurende de onlusten in *Vlaanderen*, zeer berucht maakten. DENIJS en BOLLAART, zamen vereenigd zijnde, verrasten, met een hoop Gentenaars, in een strenge koude en

duisteren nacht, in de maand Januarij, de Stad *Dixmuiden* Zij bedienden zig van dat tijdstip, wijl zij wisten dat de Edelen van het *Vrije van Sluis* 'er vergaderd waren, die hun grooten buit moesten verschaffen. Dan, de Graaf VAN NASSAU had 'er zo haast geen bericht van, of hij zamelde alle de krijgsmacht, die hij wist te bekomen, bijeen, rukte derwaards, en plantte straks zijn geschut voor de Stad. Den Gentenaars, bevreesd voor storm, deed dit den moed ontzinken, en terstond tot een verdrag overgaan. Zij keerden wel veilig terug, doch den bekomenen buit moesten zij achterlaaten, en de Stad in handen van NASSAU stellen. Zo dra DENIJS binnen *Gend* terug kwam, werd hij, om het verlaaten van *Dixmuiden*, van plichtverzuim beschuldigd. Hij zig dus niet veilig achtende, vluchtte, met honderd van de zijnen, naar het Slot te *Hosdom*, alwaar hij zig met roven en plonderen zo lang geneerde, tot dat de Hoog-Bailjuw van *Gend*, JORIS JAN VAN SCHOONHOVEN, en GILLIS VAN DEN BOSSCHEN, Hopman der Witte Kaproenen, hem, met macht van volk, belegerden, en met eenen storm het Slot ontweldigden; waar na zy het in koolen leiden, en niemand van de bezettelingen spaarden, dan den Bevelhebber MONTMORENCIJ, en den Hopman JAN DENIJS De eerstgenoemde werd aan FILIPS VAN KLEEF gezonden, en DENIJS op de markt te *Gend* onthalst.

Zie *de Excellente Chronijk van Vlaanderen*, fol. 272.

DERGMEER, eene bedijking, in of onder *Oud-Kerspel*; zie OUD-KERSPEL.

DERHOUT, een naam van edlijke mannen, die onder de Edelen, in het *Sticht van Utrecht*, en onder de Geestelijken vermaard geweest zijn. CORNELIUS DERHOUT, de oudste broeder van FRANÇISCUS, was eerst Kapelaan op het Bagijnhof te *Delft*, daarna Pastoor te *Emmenes* en te *Naarden*. FRANÇISCUS was Pastoor te *Tekkop* en *Kokenge*.

Zie *Oudheden van Utrecht*, III. Deel.

DE RIJK, (PIETER) of VAN RIJK, een vermaard Schilder, geboortig van *Delft*. Zie RIJK. (PIETER VAN)

Des-

DESMARETS, (JACOBUS) een Jesuit te *Antwerpen*, zeer doorleerd in de Griekſche en Latijnſche taalen, waarvan zijne ſchriften getuigen zijn.

Zie VAL. ANDREAS.

DESMARES; (SAMUËL) zie MARESIUS.

DESSENIUS, (BERNARDUS) bijgenaamd VAN KRONENBURG, geboren te *Amſteldam*, in het jaar 1510, ſtudeerde te *Bononiën* in de Geneeskunst; in welke Wetenſchap hij, daarna, te *Groningen* en *Keulen*, Hoogleeraar was, en in welke laatgenoemde Stad hij, in 1574, overleed. Van zijnen arbeidzaamen aart zijn zijne ſchriften de ſpreekendſte bewijzen.

Zie VAL. ANDREAS; VAN DER LINDEN, *Deſcript. Med.*

DEURHOFF, (WILLEM) werd, in de maand Maart des jaars 1650, te *Amſteldam* geboren. Zijn vader was ABRAHAM DEURHOFF, en zijne moeder JOHANNA SENGUARD, eene zuster van den Hoogleeraar ARNOLDUS SENGUARDIUS, beide eerlijke en onbeſprooke lieden. Het burgerlijk beſtaan van dezen hunnen zoon, was het maaken en verkoopen van koffers, waarmede hij zig, in de *Warmoesſtraat*, rijkelijk met zijn huisgezin geneerde. Ware DEURHOFF in zijne denkbeelden, omtrent Godgeleerde zaaken, zo ſtil en bezadigd geweest, als in zijn beroep, zijn naam zou, na zijnen dood, min berucht geweest zijn. Dan, daar DEURHOFF zig *eene bijzondere Godgeleerdheid, enkel op loutere denkbeelden, even als in de Philoſophie op die van Spinoza*, gebouwd, zamenſtelde, en dat zamenſtel niet alleen ſmeedde, naar de begrippen van SPINOZA en DE-CARTES, maar 'er openlijk mede voor den dag kwam, veroorzaakte dit hem groote moeite met den Amſteldamſchen Kerkenraad, welke oordeelde, tegen de verkeerde begrippen van DEURHOFF, die een Ledemaat van de Kerk begeerde te zijn, te moeten waaken.

DEURHOFF had noch kennis van taalen, noch van eenige Schoolſche geleerdheid, en was alle zijne kunde, grootendeels, verſchuldigd aan het leezen van eenige vertaalde werken van DESCARTES. Het zamenſtel zijner Godgeleerdheid was door hem

 uit

uit den grond opgehaald, met betoogiug van zaaken, die, zo als hij meende, buiten de openbaaring kennelijk, doch in de H. Schrift als waarheden veronderfteld waren. Zijne fchriften werden eerst door hem zelf, in zes ftukken in 8°, van 1684 tot 1702, bij gedeelten uitgegeeven, en in het jaar 1715 bijeen gefmolten, in twee dikke deelen in 4to, onder den tijtel van *Deurhoff's Godgeleerdheid.* Terwijl dit werk in zijne geboorte was, had hij, intusfchen, onder de hand, aan zijne vrienden gegeeven een gefchrift, aangaande *'s Menfchen Verlosfing.* Dit Werk, door veel nafchrijvens, gebrekkig geworden zijnde, werd 't zelve, in den jaare 1694, door hem met den druk gemeen gemaakt. Dus in handen van den Amfteldamfchen Kerkenraad gekomen zijnde, geraakte hij daardoor met denzelven in onderhandeling en proces, waarvan hij zelf een omftandig verhaal gegeeven heeft, in een boekske, onder den tijtel: *de goede zaak van Deurhoff, of Geloofsonderzoek van de Eerwaarde Kerkenraad*, in 1695.

Niet alleen de Kerkenraad, maar ook anderen verzetteden zig tegen hem. De Proponent JOHANNES LUKER kwam tegen hem op, in een gefchrift, onder den tijtel van *Geopende Deure tot de H. Godgeleerdheid;* 't welk door DEURHOFF beantwoord werd, onder het opfchrift van *de Overtuigende Kracht der Waarheid.* Daarna kantten zig tegen hem Doctor BUCHUS, Profesfor VAN TIL en HALMA, die hij wederleidde met een boekske, getijteld: *de Volflagene Afhanglijkheid aller Schepzelen van de eeuwige oorzaaken*, in 1702. Ook hebben tegen hem, doch met minder voordeel, gefchreeven, JACOB KOELMAN, JACOB SCHUTS, en meer anderen, die hij niet naliet te beantwoorden. Dan, zijn voornaamfte tegenftander was de Hoogleeraar T. H. VAN DER HONERT, en wel bepaaldelijk in deszelfs Werk, *de Waarachtige Wegen enz.*, II. Deel, van pag. 51—173. DEURHOFF meende hem volflagen beantwoord te hebben, in een bijvoegzel van eenige Brieven, in 1707; waartegen VAN DER HONERT wederom uitgaf, *Deurhoff's Hardnekkigheid en Verlegenheid;* waartegen hij wederom in 1708, achter zijn boek van *de Godvrucht der Ouden*, deed ten voorfchijn komen, een aanhangzel, onder den tijtel van *Aanmerkingen.*

Van

Van alle de schriften van dezen man, wordt als het beste gehouden, zijne *Verklaaring over den Tweeden Brief van Petrus*; en voor het verstandigste, schoon meest onrechtzinnigste, zijn *Boek Job*, waarvan de uitgave gerechtelijk belet is gewordet. Zij, die het zachtste oordeel over hem vellen, zeggen, dat hij, door het bestrijden van SPINOZA, ongelukkig een volslagen Spinosist geworden is. Andere, en wel de meeste van zijne Leezers, beschuldigen hem, dat hij zijne gevoelens, altoos, achter zijne woorden verschoolen heeft, en dat daardoor zijne zonderlinge denkbeelden *over de Geesten, en hunne beweegingen*, onverstaanbaar zijn gebleeven. Eenigen, die hem meenden te verstaan, en dus zijn gevoelen omhelsden, kreegen, naar hem, den naam van *Deurhovianen*, die, zo als het doorgaans gaat, nog vreemder stellingen gestaaft en verbreid hebben, dan hij zelve. Dit evenwel erkennen zijne grootste tegenstanders eenpaarig, dat in alle zijne schriften een groote godsvrucht doorstraalde. Met dit getuigenis is hij ook gestorven, in het jaar 1717; in welk jaar het eerste deel van zijne *Overnatuurkunde* in het licht kwam. Als zijne verdere tegenschrijvers kan men hier nog bijvoegen WITTICHIUS, ANDALA, VAN HEUSDEN, enz. Na zijn overlijden kwam ten voorschijn zijne *Leer en Eer verdedigd, tegen alle soort van Dominees, Predikanten, Vermaners Krankbezoekers, enz.*, in een wel geestige, doch min godvruchtige *Zamenspraak*, tusschen ALETOPHILUS VERIDICUS en eene *Deurhoviaansche Dame*, waarvan als Schrijver werd gehouden P. BURMAN. Zijn afbeeldzel staat voor zijne Godgeleerdheid.

Zie GOEREE, HUBNER, BAYLE, enz.

DEURNE en LIESEL, twee afzonderlijke Heerlijkheden, in *Staatsch-Braband*, onder *Peelland* behoorende, die beiden onden één Heer staan, gelijk ook de beide Gereformeerde Kerken aldaar te zaamen vereenigd zijn; ook worden ze te zamen als ééne Heerlijkheid aangemerkt. In het jaar 1397 hadden deze Heerlijkheden (toen maar één zijnde) niet meer dan een laag en slechts middelbaar rechtsgebied, waarna, in 1559, het hoog of halsgerecht gevolgd is. In den jaare 1660 werd de verpanding,

ding, waaronder de Heerlijkheid *Deurne* ſtond, wel afgelost, doch maar alleen voor een korten tijd, terwijl de Heerlijkheid nog in dat jaar erflijk verkocht werd aan den Heer ROGIER, Baron van *Leefdaal*. Niet lang daarna, in 1678, hebben Hunne Hoog Mogenden *Deurne* en *Liefel* van elkander gefcheiden, en elk derzelven voor eene bijzondere Heerlijkheid verklaard hebbende, aan de eigenaars daarvan vergund, in ieder van dezelve een' bijzonderen rechtbank aanteſtellen; waarvan, echter, eerst lang daarna gebruik gemaakt werd. De laatstvoorgaande bezitter daarvan was de Heer THEODOOR DE SMETH, die te gelijk Heer van *Alphen*, in *Holland*, en Oud-Schepen der Stad *Amſteldam* was. Hij had aldaar het recht van aanſtelling van Drosſaart, Schepen, Secretaris, Vorſter, Schutter, Koster en Schoolmeesters; en in de beide Dorpen, tot de Heerlijkheden behoorende, het recht van de Jagt, Visſcherij, Houtſchat en andere Domeinen. Ook is de eigenaar van dezen grond, Heer van een gedeelte der *Heide*, aan de Heerlijkheid onderhoorig. Uit kracht van deze grondheerlijkheid is het, dat de Heer van *Deurne* en *Liefel*, van ieder morgen der ingegraaven, en tot bouw- en weiland bekwaam gemaakte *Heide*, jaarlijks zes ſtuivers cijns trekt.

Het Dorp *Deurne* ligt anderhalf uur gaans ten zuidoosten van *Helmond*, hebbende een tamelijke groote Kerk, met een gemetzelden Toren, die met een Loogen ſpits voorzien is; welke ſpits, in 't jaar 1734, benevens een gedeelte van den Toren, door den blixem, in den brand geraakte, waardoor de klokken, gelijk wasch, ſmolten; doch kort daarna is alles in de voorige gedaante herſteld. Aldaar was, een tijd lang, een volledige Kerkenraad; doch, door gebrek van bekwaame mannen, is dezelve, in het jaar 1760, tot op een halven geſmolten. De mans Ledemaaten na dien tijd wederom toegenomen zijnde, werd, volgens Reſolutie van Hunne H. Mog. dezelve, den 29ſten Julij 1767, wederom herſteld, en heeft als nu het recht van vrije beroeping.

Buiten het Dorp ſtaan twee Kastéelen, welker ééne zeer oud en vervallen is. Het andere is ook oud, doch, door den tijd, zo zeer veranderd en verbeterd, dat het tot een fraai en gemak-

lijk

lijk woonhuis verstrekken kan. Het staat een vierde uur gaans oostwaard van de kerk, is allerwegen omringd met breede watergrachten, en heeft sierlijke tuinen en plantagiën. Beide Kasteelen werden, in het jaar 1512, toen *Deurne*, door de Gelderschen, verbrand werd, mede in een asch- en puinhoop veranderd.

DEURNE, een ander Dorp van dien naam, mede in *Staatsch Braband*, doch onder de Heerlijkheid *Ravestein* behoorende. Deze beide gemelde Dorpen worden ook wel *Doorne* genaamd.

DEUSINGIUS, (ANTHONIUS) werd, den 15den October 1612, te *Meurs* geboren, alwaar zijn vader, als Vaandrig in dienst van den Staat der *Vereenigde Nederlanden*, zig toen bevond. ANTONIUS tot de Weetenschappen opgeleid zijnde, oefende zig aan de Hoogescholen, te *Harderwijk* en te *Leiden*. In het jaar 1637 werd hij tot Doctor in de Medicijnen bekwaam verklaard, en, in het volgende jaar, Hoogleeraar op de Illustre School te *Meurs*; kort daarna, in de Filosophie, te *Harderwijk*, en in 1639 ook in de Geneeskunst. In den jaare 1647 bekleedde hij die waardigheid te *Groningen*. In 1652 werd hij Lijf-Artz van Prinse WILLEM FREDRIK VAN NASSAU. Hij heeft eene menigte van schriften nagelaaten, waarvan 'er veele gedrukt zijn.

Zie M. ADAMI *Vitæ Prof. Groningæ*, en VAL. ANDREAS.

DEUTEKOM, *Deutechem*, *Deutichem*, *Doetinchem*, *Dotinchem*, *Dotechem*, en oudtijds *Duiktingen*, of, gelijk 'er staat in de Brieven, die het Klooster *Betlehem* betreffen, *Dittinkheim* genaamd, was een Gerechtsdorp, in de landstreek *Leemerike* of *Limersche*, die, eertijds, tot hiertoe, en nog verder, zig uitstrekte, zo als blijkt uit eenen Giftbrief van het jaar 838, bij HEDA, in het leven van den Bisschop ALFRICUS, bijgebracht. Over den naamsoorsprong worden veele gedachten, bij deze en geene Schrijvers, opgegeeven; doch dezelve bestaan in gissingen, en kunnen daarom worden voorbijgegaan.

Het

in het Graafschap *Zutphen* en elders in de Provintie van *Gelderland*, in den grond een zeker Yzer-Erts of Oer wordt gevonden. Deze Ertz doet zig hier omstreeks ook op. Gezuiverd en bereid zijnde, worden daarvan, in een Yzermolen, omtrent deze Stad gelegen, Handgranaten, Bomben, Kogels en veelerlei Yzerwerk, tot huislijk gebruik, gegooten De Heer KRAIJENHOF, in zijne *Korte Historische en Geographische Beschrijving des Aardkloots*, vergist zig, wanneer hij, bl. 397, schrijft, dat deze Yzermolen in de Stad gelegen is; doch dezen misslag had HUBNER, dien hij schijnt gevolgd te hebben, vóór hem ook begaan; het geen mij verwondert, dat de Heeren BACHIENE noch CRAMERUS niet hebben opgemerkt. Te *Deutichem* worden, jaarlijks, vier Marktdagen gehouden, op welke veel volks zig laat vinden, als zijnde voorzien met dingen, die ten platte Lande het meest van dienst zijn. De Inwoonders geneeren zig het meeste met de veefokkerij en de bouwerij. De Regeering van de Stad *Deutichem* bestaat uit zes persoonen, waarvan twee Burgemeesteren, en de overige Schepenen en Raaden zijn. Hun is een Secretaris toegevoegd. Het Richterampt word 'er door een Richter, die door den Landdrost van het Graafschap *Zutphen* wordt aangesteld, over het omleggende land waargenomen. Twintig Gemeensluiden waren 'er eertijds, tien uit de Burgers, en tien uit de Gilden, en veertig Gecommitteerden, twintig uit de Burgers, en twintig uit de Gilden; die, voormaalen, de Burgemeesteren, volgens een Resolutie van de Heeren Staaten van *Gelderland*, van den 4den Mei des jaars 1719, verkooren, doch dat thans ophoud. De Admiraliteit te *Amsteldam* houd aldaar een Commies ter recherche.

Zie *Geographische Beschrijving van Gelderland.*

DEVEL, (*De*) een der binnewateren van de *Zwijndrechtsche Waard*. Uit den loop, wijdte, diepte en oevers, houd men dit voor een kil of buitenkreek, alleen door indijking (1331) een binnewater geworden. Ten einde van *Meerdervont*, aan *den Devel*, staat het slot *Devel*.

DEVELSTEIN, behoort, met zijne Tienden en andere gerechtig-

tigheden, onder *Zwijndrecht*. Oudtijds was dit Slot zeer ſterk en zwaar van muuren, zo als nog, aan de grondſlagen, te zien is; liggende op een hooge werf, met hooge graften omvangen. De ſtichter daarvan was Heer WILLEM VAN DUVEN- of DUIVENVOORDE, Ridder, die dit *Develſtein* als eene adelijke Hofſtad bezat, en als een Leen van de Graaven, tot in het jaar 1315. Naderhand is het, door andere geſlachten, als een Onleen bezeten. In het jaar 1594 is hetzelve ten deele wederom opgebouwd, en uit de overblijfzelen van den brand, in 1572, ten voorſchijn gebracht, met verbetering van plantaadje.

DEVELKERKE. Zie LINDEKERKE.

DEVENTER, eene ſterke en welbewoonde Stad, in het Zuiderdeel ten westen van de Provintie *Overijsſel*. Van deze vrije Keizerlijke Rijks- en door den koophandel vermaarde Stad, is van meest alle Schrijvers met roem geſproken. G. SIJLVANUS zegt, in zijne *Korte Beſchrijving* daarvan: Deventer *is eene der Keyſerlyken vryen Hanſen Steden, ghelegen op die riviere de Iſel, de derden en noordſten van den Ryn, in eene opene ghesonde lucht ende van goede landouwe, zijnde aan die eene zijde langs die riviere meest uitweerden ende wylanden, de rest landwaarts in goede koornakkers. Sy is de eerſte en voornaamſte Stadt in 't Land van Overysſel, eene der drie Hoofdſteden des ſelven Lands, een wel gepolicyde en wel gebouwde Stad, die door haare koopmanſchappen wyt ende verre vermaart is.* Zie daar, in weinige woorden, alles wat tot lof van eene Stad kan gezegd worden. GUICIARDIJN maakt het echter nog korter, als hij zegt: *de Stad is groot en wydt, vol van allerhande ſchoone huizen, ſoo wel gemeine als byſondere, en de Hoofdſtadt des gantſchen Lands.* Wil men nog nadrukkelijker woorden, zo wel tot lof van de Stad, als haarer Ingezetenen ſtrekkende, men leeze bij REIJD, in zijne *Nederlandſche Oorlogen*, in het VI. Boek, deze woorden: *op deſe wijſe is de beroemde Sted* Deventer, *weſende bij velen naast* Antwerpen *ende* Amſterdam, *voor de derde Coopſtad van alle de Nederlanden geacht, verlooren, na dat ſy tien jaar langh door haa-*

haare eigene Borghers was bewaard geworden, ſonder eenigh garniſoen, met ſoo goede wacht en orde, als in geenen anderen Steden onder de Borgeren ghevonden wordt. E. VAN METEREN noemt haar mede *een rijcke Koopſtad, zynde in het verbondt der Hansſen.* Ook HOOFT telde haar, *naast* Antwerpen *en* Amſterdam, *voor de derde Koopſtad in de Nederlanden.* Uit SIJLVANUS, hier boven gemeld, hebben wij gedeeltelijk de plaats dezer Stad, als liggende aan de rivier den *Yſel*, gezien. A. MOONEN toont ons dezelve nader aan, als hij zegt; *De eerſte dezer Steden is* Deventer, *aan de rechte zijde des Yſels, drie uuren beneden* Zutphen *en zes boven* Zwolle.

Zeer verſchillende werdt, van ouds, de naam dezer Stad geſchreven, en wel zo verſchillende, dat 'er van andere Steden geen voorbeeld is bij te brengen. Men ſchreef: *Dabentria, Daventria, Davantre, Daventer, Daventria, Daventre, Devemetria, Davontur, Danontria, Dauantria, Deventria, Deventen, Deventeri, Deventre, Deventurium, Dewenter, Dauentricum, Taventri, Taventrienſis.* Zo verſchillende als deze ſpeldingen, zo verſchillende zijn ook de gedachten over den oorſprong daarvan. CLUVERIUS is de geene, die het ſterkst gepleit heeft, om den naam en oorſprong van deze Stad afteleiden van de oude *Nabalia*, of *Navalia*; grondende zijn bewijs op de kaarten van PTOLOMEUS. A. SCHOONHOVIUS wil, dat *Deventer* haaren naam en oorſprong zou verſchuldigd zijn aan de oude *Tencters*, zeggende: *Van die ſtroom af tot aan de Vecht toe, lagen de* Tencters, *nabuuren van het Graafſchap Benthem: deze zijn eerst* Teventers *genoemd, waerom hun Hoofdſtad, mede aan den Yſel gelegen, ook den naam van* Teventer, *of* Deventer *heeft.* Waarmede HERMANUS COMES NUENARIUS en GREGORIUS BRAUN overeenſtemmen. Van die zelfde gedachte is genoegzaam PONTUS HEUTERUS. H. JUNIUS wil dezelve hebben afgeleid van de *Anſuariers*; wederom andere van de *Oude Catten*, die zig aldaar bij *Avontuur* zouden hebben neergeſlagen, en daarvan den naam *Davontuur* zou gekreegen hebben, naderhand veranderd in *Deventer*; zo als men, volgens de vertaaling van A. MOONEN, een Latijnsch vers leest, in den gevel van de middenſte *Brinkpoort*, onder het afbeeldzel van het Fortuin, luidende aldus:

De

De Kat door oproer uit zijn Vaderlant gevaaren
Besloeg op mijn geleij dit onbewoont gewest,
En stichte een kleine Stad voor meer dan duisent jaaren,
En noemde DAVENTEUR *naer mijnen naem dees' vest.*

Een ander ongenoemd Schrijver eigent den oorsprongt of stichting der Stad toe aan DRUSUS, zeggende, *dat die Stat* Deventer, *eine seer olde Stat sie, is gheinen twijvel aen, wesende eine der Casteelen durch* Drusus *an den Rhijn gebouwt.* Dan, deze heeft de woorden van FLORUS, lib. 4. cap. 12. niet wel verstaan. Want kenlijk is 't, dat de kasteelen van DRUSUS, niet aan deze, maar aan geene zijde van den *Rhijn* zijn aangelegd. Wederom anderen zoeken dezen naam afteleiden van een vermogend man, onder de Saxers, DAVO genaamd, dien zij dan, schoon ten onrechte, voor den stichter houden. De geleerde ALTING had mede hieromtrent zonderlinge gedachten, meenende dat *Deventer* zo veel betekende als *De-enter* Stad; hij zegt: „ den naam „ meine ik ontleend te zijn van het eerste deel of *Ente* des Op„ perstichts, waarvan ze de Hoofdstad is, zijnde door tusschen„ werping van de letter *V*, uit *De-enter*, welluidendheidshalve, „ gemaakt *Deventer*, of van de *evenetreden*, of *Davonstrede.*" Ook worden 'er gevonden, die dit nog anders plooijen, en zeggen dat de naam van deze Stad niet moest gespeld worden *Deventer*, maar *Devente*, als zaamgesteld uit het lidwoordeke *de*, en het oude bekende woord *vente*, betrekkelijk tot den koophandel, die daar voorheen gedreeven werdt, zeggende zo veel als de Markplaats, Warkplaats, waaruit men gemaakt heeft *Davo's Vente*, of *Markt van Davo.* Dan, de gevoelens van deze allen zijn minder zwak, dan dat van hun, die willen, dat deze Stad haaren naam zoude verschuldigd zijn aan het geslacht van VAN DEVENTER. Want niet alleen dat dit geslacht op verre na zo oud niet is, als de Stad, maar ook om dat men niet kan aantoonen, dat de afstammelingen daarvan zig aldaar ter neder gezet hebben, veel min vandaar afkomstig zijn. Breder over dezen naamsoorsprong, hebben wij ons hier, dan wel elders, uitgelaaten, wijl dit konde dienen, om zo wel als de onzekerheid daarvan, 't welk deze Stad met veele anderen gemeen heeft, als ook

derzelver onbepaalden ouderdom aantetoonen. Dit dan is het eenige, dat wij hieruit geleerd hebben, dat ze een zeer hoogen en grijzen ouderdom bereikt, en dat haare Latijnsche benaaming *Daventria* is, zo als men ook nog in 't jaar 1653 op de koperen munt, aldaar geslagen, gesteld vindt.

De Gedaante der Stad, waar de Sterkte veel van afhangt, is, volgens de beschrijving van SIJLVANUS, ovaalswijze aangelegd, hebbende veel overeenkomst met de gedaante van een Eij, dat aan de eene zijde ingedrukt is, en wel meest aan de landzijde, daar de *Brinkpoort* is. Rondsom is dezelve voorzien met veele goede Torens, die met hooge en dikke muuren zijn aaneen gehegt. Achter die muuren zijn goede aarden wallen, en twee bolwerken, weleer zeer aanzienlijk: 't een is bezijden de *Brinkpoort*, rond, en met een muur uit den grond opgetoogen en omsingeld; welke muur, beneden, dient voor het afzakken, en van boven tot defensie van de gracht; het ander bolwerk, veel grooter, en hoekig, met rechte flanquen, legt aan het laagste en uiterste gedeelte van en om de Stad, daar, weleer, de *Ysselbrug* aan hegtte; van den grond af opgehaald met graauwe steenen, daarna met tichelen, en eindelijk met aarde opgezet. Vandaar af terug gaande, naar het hoogste einde van de Stad, 't welk de *Bergpoort* is, zijn ruime en diepe grachten, ter wederzijde opgezet met hooge muuren. In 't midden van deze grachten is een aarden wal gelegd, in de gedaante van een eiland, waarop, van ouds, en nog tegenwoordig, eenig vee zijn voedzel vindt. Vandaar af nederwaards naar den *Yssel* gaande, is een groote en breede haven, tusschen de Stad en de zo evengenoemde Weide, die voor een gracht dient, en de schepen, daarin leggende, des winters, bewaart voor ijsgang en andere ongemakken. Langs deze Haven voorbij een Poort gegaan zijnde, eindigt de tweede in den *Yssel*, die, vandaar af, de rest van de Stad omsingelt; zodat de schepen, waar men wil, langs de halve Stad, kunnen laaden en lossen. Tusschen de Stad en de Haven, en voorts tusschen de Stad en den *Yssel*, is een breede Wen, of Welle, hebbende voor zig een dikken muur, uit den grond van de Haven en den *Yssel* opgetoogen, van blaauwe steenen en gebakken klinkers, staande op een rooster van elsen paalen, die tegen

gen het welzant, zeer vast in de aarde, geheid zijn. Zo ook is, tegen den aandrang des waters, van de Haven af, nederwaards, nog een beschot van ingeheide eiken balken, en met gelijke balken, van boven, aan een gehegt, om de schepen, zo wel voor de aanwrijving tegen de steenen, als voor den ijsgang, te beschermen. Dergelijke Werf word noch aan den *Rhijn*, noch aan de *Waal* gevonden. Deze balken staan bijna anderhalven voet hooger dan de muur, die met de straat van de werf gelijk is, ter verhoeding van ongeluk van menschen of beesten. Dit is (zegt onze Schrijver) de oude Fortificatie. Maar nu zijn 'er, buiten dit, nog zeven nieuwe aarden Bolwerken, te zamen gevoegd met aarden Cortijnen, van ongemeene dikte, hebbende buiten zig, op de barm, een faulsebrai, en daar buiten nog een breede diepe gracht, en contrescharpen. Dit werk begint van den IJsseloever boven de Stad, zodat het de Haven mede omgeeft, en eindigt aan de *Noordbergerpoort*, daar het gemeenschap heeft met het voorgemelde oude bolwerk, dat het achterste is. De grachten zijn zo diep, dat ze het water uit den grond krijgen. Buiten alle deze, zijn te *Deventer*, in het jaar 1702, door den vermaarden Baron VAN COEHOORN, nog verscheidene andere Buitenwerken afgeperkt, en daarna met het nieuwe contrescharp, of tegenschoeizel, voltrokken.

Zonder ons langer met de beschrijving van Stads- en Landsweeringe bezig te houden, zullen wij overgaan tot de Stads Poorten. Deze, thans zeven in getal, waren, in vroeger dagen, agttien binnen en drie buiten, die ieder haare bijzondere Poortwachters hadden; volgende malkander in deze orde: 1. DUINPOORT; 2. *Dijkpoort*; 3. *Verwerspoort*; 4. MELKSTERPOORT; 5. SANTPOORT; 6. *Raampoort*; 7. *Heefstpoort*; 8. BERGPOORT; 9. BRINKPOORT; 10. NOORDERPOORT; 11. *Veerpoort*; 12. *Schoenmakerspoort*; 13. *Vullerspoort*; 14 *Muschelpoort*; 15. *Kraanpoort*; 16. *Groote Visschpoort*; 17. KLEINE VISCHPOORT en 18. *Pijperspoort*. Die met kapitaale letteren staan uitgedrukt, zijn nog in wezen, en waarvan wij iets meerder zullen zeggen. De drie buitenpoorten waren de buitenste *Berg-*, *Brink-* en *Noorderbergpoorten*.

1. De DUIN-, DUIM- of DUEMPOORT, schoon verkeerdelijk dus genaamd, werdt, in het jaar 1626, geheel vernieuwd. Zij had den naam van de DUINPOORT, naar de daar tegen overgelegene Konijne-Duinen, in de vijftiende eeuwe geslecht. 2. De MELKSTERPOORT, opgericht aan het einde van de *Melksterfteeg*, hebbende haaren naam ontleend, om dat de meeste Boeremeiden, door deze Steeg, naar de Weide gingen om te melken, en niet van het Veer *te Melk leden*; welk Veer, in het jaar 1465, door koop aan de Stad gebracht werdt, doch 't welk beneden *Deventer* gelegen was. 3. De SANTPOORT, in onderscheidene schriften *Xantpoort* genaamd, en aangevangen in het jaar 1394, was nog in 1578, geduurende het beleg, een der schoonste Stadspoorten, doch werd toen van haare hooge spitze op de vier hoeken staande torentjes berooft. Voor dat het *Pothooft* in wezen was, plagt daar een vaartuig te leggen, waarmede men de haven overvoer. 4. De BERGPOORT, of, zo als anderen die noemen, de BURGPOORT, gebouwd aan den voet van den Berg, waarop, in vroeger tijden, de *Oude Stads Burgt*, waarvan niets meer overig is, gebouwd was. 5. De BRINKPOORT, tot welke benaaming *de Brink*, waaraan dezelve grensde, gelegenheid gegeeven heeft. 6. De NOORDERBERGPOORT, hebbende haaren naam ontleend van den *Noorderberg*, al voor lang geslegt. 7. De KLEINE VISCHPOORT, in tegenoverstelling van *de Groote Vischpoort*, welke mede, zo wel als deze, aan de Vischmarkt was. Deze *Kleine Vischpoort* is, in het jaar 1616, geheel van nieuws af uit den grond opgemetzeld. Wat de drie Buitenpoorten aangaat; de *Noordbergpoort* is gebouwd in het jaar 1606, de *Brinkpoort* in 1617, en de *Bergbuitenpoort* in 1619.

In het Kerklijke behoorde *Deventer*, allereerst, geheel onder de *Lieve Vrouwe Kerk*; doch naderhand is het, met toestemming van den Bisschop van *Utrecht*, verdeeld in twee Kerspelen, door den *Brink* van elkander gescheiden; zijnde, door de Priesters van de *Lieve Vrouwe Kerk*, aan die van *St. Nicolaas Kerk* overgelaaten, het kerklijk bestuur niet alleen over de geheele *Bergzijt* dezer Stad, maar ook over de Buurtschappen *Hooge* en

en *Laage Weteringen*, *Ortele*, *Esſen* en *Overloo*, in de Provintie van *Overijsſel* gelegen, benevens de Buurtſchap *Epſe*, onder het Graafſchap *Zutphen* behoorende, voor hem en zijne nazaaten; behoudende voor zig het geestelijke beſtuur over het ander gedeelte der Stad, als ook over de Buurtſchappen *Riele*, *Lettele*, *Linde*, *Ockenbroek*, *Overloo*, *Rande*, *Tieuce* en *Borgel*, daar om heen geleegen: over welke Buurtſchappen, nevens de voorige, *Epſe* alleen uitgezonderd, naderhand het toezicht, in het kerklijke, alleen toevertrouwd is aan den Predikant van *Diepenveen*. Tegenwoordig is *Deventer*, in 't Kerklijke, verdeeld in vijf deelen, naar het getal der Predikanten. Ten aanzien van het Waereldlijke, werdt *Deventer* eerst verdeeld in de Land- en Water-zijde, vervolgens in Berg- en Hof-zijde, en eindelijk in agt Wijken of Vaandels, en genaamd naar de Straaten, *de Polſtraat*, *Engeſtraat*, *Asſenſtraat*, *Bisſchopsſtraat*, *Kleine* en *Groote Overſtraat*, *Smederſtraat* en den *Berg*, of anders *Polſtraat*, *Waterſtraat*, *Norenbergſtraat*, *Engeſtraat*, *Bisſchopsſtraat*, *Overſtraat*, *Bergſtraat* en *Asſenſtraat*.

Onder de KERKLIJKE GEBOUWEN EN GODSDIENSTIGE GESTICHTEN verdienen aleerst genoemd te worden, de *St. Lebuinus*, *St. Nicolaas* en *O. L. Vrouwe Kerken*. Wat den ſtichtingstijd van de eerſte aangaat, deze word niet gemeld. Zo dit door LEBUINUS geſchied zij, kan men zeker gaan, dat het reeds voor het jaar 785 moet geweest zijn, zijnde het jaar, waarin LEBUINUS geſtorven is. Zelfs word 'er verzekerd, dat de eerſte Kerk, die hij zoude geſticht hebben, reeds bij zijn leven was afgebrand, en dat de tweede door hem zelf zou zijn opgebouwd; 't welk geſchied zoude zijn met de verwoesting van *Deventer*, door de *Saxen*, in het jaar 760; het welke, ten tweedemaale, wederom door hun geſchied is in het jaar 780; waarna de Kerk weder opgebouwd is door LUDGERUS, toen Pastoor dier Kerk, en naderhand Bisſchop van *Munſter*. Gedurende de Bisſchoppelijke regeering van BERNULF, van 1010 tot 1027, en weinig te vooren, ſcheen het de heerſchende ſmaak te zijn, dat men de oude Kerken, ſchoon hegt en ſterk, afbrak, en nieuwe in de plaats bouwde; 't welk een

buitenlandsch, toen in leven zijnde Schrijver deed zeggen: *omtrent het jaar 8003, is het gebeurt, dat de kerken, door de gantsche waereld, maar vooral in Italië en Frankrijk, schier altemaal vernieuwd werden, hoewel ze meest altemaal in een behoorlijken staat waren, en zulks geenzints van noden hadden. De Christenen, zo het scheen, streeden tegen elkander om prijs, met de fraaiste kerken te hebben: 't was even eens als of de waereld haar zelve uitschudde, en den ouderdom de zak gaf, om de kerken in 't wit te kleeden. Eindelijk hebben toen de geloovigen bijna alle de kerken der Bisschoppelijke Steden, midsgaders de kloosters van verscheide Heiligen, en kleiner Dorp kerken, in beter kerken veranderd.* Bernulp dan scheen ook deze heilige jaloersheid te bezitten, en kon niet dulden, dat *Deventer* niet zo wel een nieuwe Kerk zou hebben, als andere Steden. Zijn voorzaat zelf had te *Utrecht* wel een nieuwe *Domkerk* doen bouwen; waarom hij dan ook dezelve deed afbreeken, en van nieuws opbouwen. Zij bleef in dien staat tot in het jaar 1200; in welk jaar dezelve genoegzaam geheel en al verbrandde. Weder opgebouwd zijnde, trof haar dat zelve lot, in het jaar 1334, wanneer, op den 21sten Julij, door een vervaarlijken brand, nevens twee derde deelen van de Stad, deze en ook *O. L. V.* Kerke, in de assche gelegd werd. In het jaar 1416, in alle rondsom leggende Steden en Dorpen, penningen, tot den wederopbouw, ingezameld zijnde, en de Stad ook het haare toegebracht hebbende, werd zij sierlijker opgebouwd dan te vooren. Bij die wederopbouwing, was het voorneemen, om, ten noorden en ten zuiden, 'er een uitstek aan te maaken, waardoor zij de gedaante van een Kruiskerk zou gekregen hebben; doch dit is alleen volbragt aan de noordzijde. Deze Kerk, zo als zij thans is, is een zwaar gebouw, hebbende omtrent de lengte van drie honderd, en de breedte van honderd en tien voeten. De Toren, die, ten aanzien van het gebouw, niet zeer groot is, werd eerst daarna, op kosten van de Magistraat, gebouwd. In het jaar 1613 is op dezelve een nieuwe agtkantige Kap geplaatst, die een zonderlinge fraaije gedaante heeft, meest van Benthemer steen, rustende op agt pilaaren, hebbende van bin-

binnen een kunftig klokkenfpel. Op de vier zijden, beneden den Kap, ftaat, met vergulde letteren, op een zwarten grond, in fteen uitgehouwen:

FIDE DEO, VIGILA, CONSULE, FORTIUS AGE.

Het plein, rondsom deze Kerk, droeg, van ouds, den naam van *'t Vrijthof*, ten blijke dat het eene vrijplaats was, voor die geenen, die aan manflag, of andere dergelijke misdaaden, fchuldig, en aldaar, voor eenigen tijd, vrij waren.

Eene der Parochiekerken van *Deventer*, gewijd aan ST. NICOLAAS, ftaat aan het zuidoostelijk deel van de oude Stad. Deze is, gelijk men wil, geflicht in de twaalfde eeuwe. In later tijd (doch onzeker wanneer) te klein bevonden wordende, werd zij afgebroken, en een grooter in derzelver plaats gefteld. Zij vertoont zig, als nog, als een fraaije Kruiskerk, pronkende met twee nevens elkander ftaande Torens. Op eene hoogte, nabij de *Bergpoort*, ftaande, word zij daarom de *Bergkerk* genaamd. De tweede Parochiekerk, is de *Lieve Vrouwe Kerk*, waarvan de ftichting mede aan LEBUINUS wordt toegefchreeven. In 't eerst was zij niet meer dan een houten loots. Na de verwoesting, in 1334, werd 'er eene andere gebouwd; doch deze was ook zeer gering: zij werd in de vijftiende eeuwe afgebrooken, om plaats te maaken voor eene, van grooter en fraaijer gedaante. De *Nieuwe Lieve Vrouwe Kerk* befloeg, in de lengte, honderd en twintig, en in de breedte zestig voeten; zijnde dit het zelfde gebouw, waarvan het muurwerk nog in wezen is. Zedert de Reformatie niet meer noodig geacht wordende, om tot den openbaaren Godsdienst gebruikt te worden, wegens de nabijheid van de *Groote Kerk*, is dezelve tot een Arfenaal, ter bewaaring van Kanon, enz. aangelegd. Behalven de Collegiaale en deze twee Parochiekerken, was *Deventer*, in voorige tijden, rijkelijk van Kloosters, en daarbij ftaande Kerken, voorzien. Men vond 'er, namelijk, drie Mannen- en drie Vrouwenkloosters, zijnde, onder de laatfte, mede gerekend het Bagijnen-klooster, of Oude Convent, dat, in 1580, in een Arm-Kinderhuis veranderd is. De

overige zijn, ten deele, afgebroken, of tot andere gebruiken bekwaam gemaakt. Zo werd de *Broeren*, weleer de *Kloosterkerk* der *Franciscanen*, eerst door de Gereformeerden, bij de invoering van de Hervorming aldaar, in 1579, gebruikt, en thans nog door de *Waalsche* Gemeente, die aldaar één Predikant heeft.

Ook hebben de *Lutherschen*, *Doopsgezinden* en *Roomschen*, aldaar zeer welgeregelde vergaderplaatzen, ter oefening van hunnen Godsdienst.

Als een der Stads Voorrechten, beschouwt men aldaar het *Illustre School*, opgericht in den jaare 1631, zijnde mede van een der voorgenoemde Kloosters daartoe bekwaam gemaakt; waarnaast men de Stads *Openbaare Bibliotheek* vindt. Ook is 'er een *Latijnsche School*.

De verdere Godsdienstige gestichten, waren, voorheen, menigvuldig, en wel deze: het *Bisschops-Hof*; het *Kapittel van Lebuïn*; de *Proostdij*; het *Prioraat*; de *Kapelle van het Heilige Sacrament*; het *Rijke* en *Arme Fraterhuis*; *Heilige Geest-*, *St. Elisabeths-*, *St. Junius-*, *St. Geertruids-* en *Boevinks-Gasthuizen*; het *Oude Manhuis*; *Haverhuis*; *Sacramentshuis*; *Burgerweeshuis*; *Spinhuis*, en verder een menigte van Hofjes.

Onder de WAERELDLIJKE GEBOUWEN, die 'er, weleer, en als nog, gevonden worden, muntte aldaar uit het *Raadhuis*, zijnde van buiten met een schoonen hartsteenen gevel, in 1691, merklijk verbeterd, en van binnen met zeer ruime vertrekken voorzien. Hieraan grenst het gebouw, *den Bruinenberg* genaamd, in het jaar 1364, door de Stad gekocht, voor vier honderd Brabandsche Schilden. Dit gebouw diende voorheen om 'er openbaare verpachtingen en verkoopingen, als ook zamenspraken en onderhandelingen met uitheemsche Gezanten in te houden; doch tegenwoordig dient het tot eene vergaderplaats voor de Gedeputeerde Staaten der Provintie van *Overijssel*. Verder komen daar in aanmerkinge *'t Stads Wijnhuis*; *'t Vleeshuis*; *de Proviant-Schuuren*; *'t Gruithuis*; *de Boterwaag*; *de Groote Waag*; *de Krijtwaag*; *de Vederwaag*; *de Rosmolens*; *de Polijstmolen*; *de Slijpmolen*; *de Timmerplaats*; *het*

het Oude en Nieuwe Turfhuis; 't Stads Leijenhuis; 't Oude Gildehuis; de *Oude Bank van Leening*, reeds opgericht in 1546. Ook zou men hier nog kunnen bijvoegen, *de IJskelder* en *Bakstoeven.* In het jaar 1774 werd de vermaarde *Noorderbergertoren*, weleer een der voornaamsten sterkten van de Stad, die reeds lang tot een Kruidmagazijn gediend had, geheel en al weggebroken.

De openbaare MARKTPLAATSEN zijn deze. I. *De Brink*, zijnde voorheen een open plek voor de Burgt. In het jaar 1392 werd die plek met kleisteenen bestraat, en het opzicht daarvan gegeeven aan eenen, dien men *Brinkgraaf* noemde, houdende zijne wooning tusschen de beide *Brinkpoorten.* Thans dient dezelve, om van de vrije Jaarmarkten, Osfen- en Leder-markten, die aldaar gehouden worden, geene melding te maaken, tot een verzamelplaats van allerhande Waaren, die aldaar, op de gewoone weeklijksche Marktdagen, des Woensdags en Zaturdags, van buiten, met wagens en karren, worden ingebracht. De tweede, de thans genaamde *Nieuwe Markt*, was, vóór het einde van de zeventiende eeuwe, veel kleiner van bestek, dan tegenwoordig; doch is, door een gedeelte van het *Bisschops-Hof*, merklijk vergroot en, in den jaare 1608, opgehoogd en met kleisteenen bestraat; in dier voegen, dat het vallend water daar gemaklijk van afloopt. Sedert dien tijd worden daarop de Kermiskraamen geplaatst; en op de gewoone weeklijksche Marktdagen, markt men aldaar met Koorn, Boter, Groente, enz. Verder heeft men 'er de Vischmarkt, Stroo-, Turf- en Hout-markt, welke, in voorige tijden, zo vermaard was. dat men tot een spreekwoord had: *Het is 'er zo druk als te Deventer op de Houtmarkt.*

Wat de REGEERING betreft; deze bestond, eertijds, uit vier-en-twintig Leden, als twaalf Schepenen en twaalf Raaden: welk getal nog plaats had in het jaar 1591. Op den 4den Junij (oude stijl) van dat jaar, Prins MAURITS, met voorkennisse van Ridderschap en Steden der Provintie van *Overijssel*, de Magistraat aldaar veranderd hebbende, werd goedgevonden, het getal der Raaden te verminderen tot op vier. Dus werd het getal der Regeeringspersoonen gebracht tot op zestien. Wan-

neer

neer de naam van Burgemeesters, of, zo als men daar zegt, *Borgemeesters*, thans aldaar gemeen aan Schepenen en Raad is ingevoerd, vindt men, mijns wetens, nergens gemeld. weet men, dat ze, in het jaar 1365, aan de Heeren in der tijd, dat is, die toen regeerden, (vindende men in het Stads recht, op dat jaar gemeld, I. Deel, tit. I. § 2.) *bij de twaalf Schepenen het geheele jaer lottinge in ses deelen gedeelt, alse, dat twee Schepenen, een oudt ende jonck Schepen, als Burgemeesteren in der tijdt, twee maenden in regeeringe zijn.*

In oude Stads papieren vindt men ook gewag gemaakt van *Burgemeesters bij de Nacht*, waardoor men verstond, de zulken, die, in tijden van onlusten, en inzonderheid als de vijand zich omtrent de Stad liet zien, het *Woord* of de *Leuze*, zo wel voor de Burgerij, als Bezetting, gaven, en die ook des avonds en des nachts, hetzelfde gezag voerden, als de Heeren in der tijd. Zij droegen ook wel den naam van *Raad bij Nacht.*

Het Schoutsampt, schoon dit aldaar door een bijzonder persoon, zo als elders in gebruik is, bekleed werdt, is niet meer in wezen; wordende thans waargenomen door den oudsten Heer Burgemeester.

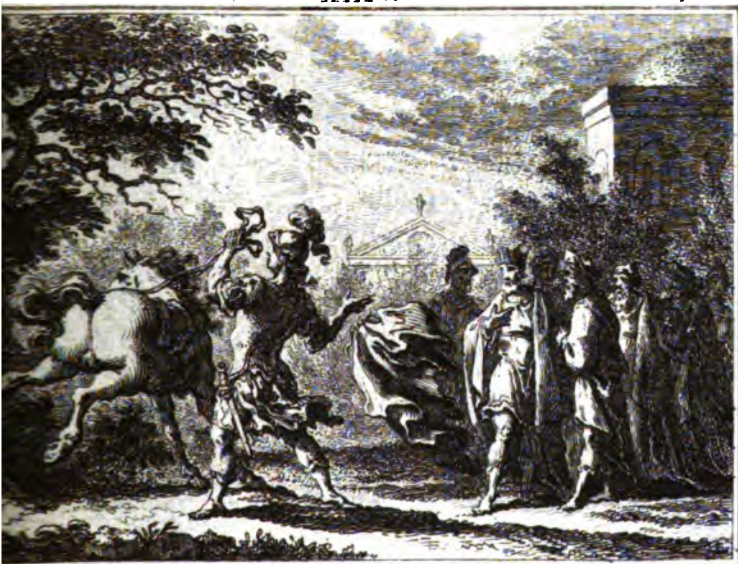
Sedert den tijd dat Keizer HENDRIK DE DERDE, (die regeerden van de jaaren 1039 tot 1056) zijn recht, dat hij binnen deze Stad had, aan de Kerke van *Utrecht* afstond, werden de Schouten van *Deventer*, door de Bisschoppen in der tijd, aangesteld, doch waren, echter, gehouden, hunnen eed te doen in handen van de Magistraat der Stad. En indien de Magistraat daarin eenigzins vertraagde, werd zij, door de Gezwoorene Gemeente, daartoe aangezet, blijkens de onderhandelingen, in 1538 en 1574, daarover gehouden. Op dit recht zocht ook niemand, vóór Bisschop DAVID VAN BOURGONDIËN, eenigen inbreuk te maaken. Dan, nadat door dezen, in den jaare 1475, zekere ARENT VAN BEVERVEURDE, tot Schout was aangesteld, en die, volgens Stads recht, eed aan de Magistraat gedaan had, schreef gemelde Bisschop, aan de Stads Regeeringe, *dat hij verstaan had, en dat hem met bevreemding was te vooren gekoomen, dat de Magistraat van* Arent van Beverveurde, *elschten eenen zonderlingen eed, voor het aanvaarden*

dén

Edelmoedigheid van Demosthenes. Bladz. 181.

XLIV.

Alexander temt het paard Bucephalus. Bladz. 205.

den van het Schoutampt binnen Deventer, *waarin niet konde noch wilde bewilligen, ja, dat volstrektelijk niet verstond, dat* Arent van Beverveurde *gemelden eed afleggen zoude; en in geval onvermoedelijk de eedleisting door hem bereids mochte geschied zijn, de Magistraat alsdan dezelve daarvan weder ontslaan zouden, en zo niet, zij zouden vallen in zijn hoogste ongenaden.* Nadat de Magistraat daarop, aan den Bisschop, geantwoord had, dat ARENT VAN BEVERVEURDEN aldaar in naame zijner Hoogwaardigheid het Schoutsampt bediende, en dat de eed, dien hij gestaafd had, geene andere was, dan dien de voorige Schouten, vóór meer dan honderd jaaren, gedaan hadden, en dat zij hoopten, dat zijne Hoogwaardigheid, ingevolge zijner zo mondelinge als schriftelijke beloften, gedaan bij zijne blijde inkomste (huldiging), hun zou willen laaten in het gerust bezit van Voorrechten en Privilegiën, vondt de Bisschoo zig verplicht, daarvan aftezien.

Wat de magt of rechtsoefening dezer Schouten betreft, dezelve liep, voortijds, en in den aanvang hunner bediening, alleen over schuldzaken, zo als zelfs het woord *Schout*, afgeleid van *Schuld*, te kennen geeft. Eerst in laatere tijden, werd hun het opzicht over lijfstraffelijke misdaaden, 't zij van Vreemden of Inwooners, zonder onderscheid, zo wel van misdaaden buiten als binnen *Deventer*, aanbevoolen en toebetrouwd. Het is, echter, zeer waarschijnlijk, dat hun gezag, nadat *Deventer* tot een Stad verklaard, en onder de Rijkssteden erkend was, veel verminderd is; ten minsten nadat de lijfstraffelijke rechtsdwang verdeeld is geworden tusschen de Magistraat en den Schout, dewijl, van dien tijd af, de Magistraat het vonnis streek over de misdaaden, binnen de Stad begaan, en de Schout, met zijne Keurgenooten, twee Schepenen uit de Stad zijnde, alleen over misdaaden daar buiten gepleegd. Die verdeeling had reeds sedert het jaar 1362 plaats gehad. De laatste, die aldaar tot Schout werd aangesteld, door FILIPS DEN TWEEDEN, in 1571, was WILLEM DOIJS.

Dat Schepenen aldaar van ouds bekend zijn geweest, is buiten tegenspraak. Zelfs vindt men, te *Deventer*, al van Schepenen gewag gemaakt op het jaar 777; doch men is buiten

staat

ſtaat te bepaalen, hoe groot hun getal geweest zij. Zo vroeg men 'er melding van vindt, was het getal twaalf. Ook vindt men, van dien tijd af, bewijzen, dat ze door den Graaf en het Volk gekooren werden, uit de Stads Burgers, naderhand door het Volk alleen, en eindelijk door de Gezwoorene Gemeente, en wel, zo verre men kan nagaan, altoos voor één jaar: met die uitdrukkelijke bepaaling, dat die tot Schepen gekoren werdt, zulks niet mogt weigeren: want in het *Hedendaagsch Stads Recht*, I. Deel tit. 1. art. 30. ſtaat: *die tot Schepen of Raedt of ter geſwore gemeente op Petridag gekoren zijnde, zulks weigerende, deſelve ſal men vervolgen ſoo lange hij binnen* Deventer *goet is hebbende: ende ſo hij dan vlugtig werde, zal hij de plaatſe des Raets nochte der Meente, nimmermeer beſitten, noch binnen de Stadt of derſelver Vrijheid woonen.* Ten opzichte van het Schepensampt, moet hier ook nog gemeld worden, dat, oudtijds, den Schepenſtoel onwaardig geacht werden die geenen, *die 's Heeren kledoren droegen*, (dat is, de zulke, die in dienst van den Biſchop, als Heere van den Lande van *Overijſſel*, waren,) en 's Heeren gezwoorene Raaden waren; die geene vaste goederen binnen *Deventer* bezaten, of niet redelijk gegoed waren; wijl men niet oorbaar dacht, tot Overſten van 't Volk te zetten, die geen brood noch kleed in huis hadden; die onecht, of manſlachtig waren: die lijfeigenen waren; welker vaders of broeders in den Raad zaten; waarbij, naderhand, nog gevoegd is, dat zij zes jaaren gezeten Burgers moesten geweest zijn.

Buiten deze waren aldaar, van oudsher, Raaden, in het Latijn *Conſules* genaamd. Hun oorſprong is mede onzeker. Dan, in brieven van de dertiende eeuwe worden ze al mede gemeld, doch niet in dat gezag en waardigheid, als wel jaaren daarna. Men vindt dat aan hun was toevertrouwd, te ſpreeken over het oude Stads Recht, 't opzicht over de Bruiloften, Kinderbedden, Begraafeniſſen en dergelijken; doch niet over Stads Vesten of Gebouwen, waarover Schepenen het opzicht aan zig hadden gehouden. Doch zedert 1566, wijl hun gezag reeds zo verre was toegenomen, dat het genoegzaam met dat van Schepenen gelijk ſtondt, werdt, tuſſchen die beiden,

den, op den 18den Maart, eene overeenkomst gesloten, waarin hun reeds vermeerderd gezag bevestigd werd. Nooit, echter, hebben de Graaven eenigen invloed gehad op het verkiezen der Raaden aldaar, als 't welk altoos berustte bij het volk, in wiens plaats naderhand de Gezwoorene Gemeente gekomen is. Reeds hebben wij gezegd, dat hun getal oudtijds twaalf was, en, in 1591, tot vier verminderd is. Van deze GEZWOORENE GEMEENTE, veeltijds onder den naam van *Gemeentsmannen*, of *Meente*, voorkomende, is de oorsprong, zo hier als elders, mede onnaspoorbaar. Van haare oudheid kan alleen gezegd worden, dat men haar reeds genoemd vindt in het jaar 1336. In den beginne werden ze gekooren door de leden van de Burgerij in ieder Wijk, die, veele jaaren herwaards, de open zijnde plaatsen vervulde. Dan, in vervolg van tijd, is dit gelaaten aan de aanwezende leden van de Meente, welke daarvan, tot op dezen dag, in het volle bezit gebleeven zijn, zonder dat ooit de Magistraat daarin kon of mogt te zeggen hebben, als in een enkel geval, wanneer de vier Straaten tegen vier waren, en dus de stemmen staken; wanneer de Magistraat het overwicht gaf aan die Straaten, waar ze zig bijvoegde. Wie nu daartoe verkiesbaar zijn, blijkt, ten klaarsten, uit het *Stads Recht van Deventer*, I. Deel, tit. 2, §. 2 en 3, alwaar gezegd wordt: *Ter Gezwoore Gemeente sal niemant gekoren worden*, (ten) *sy hy drie jaaren binnen* Deventer *Burger geweest is*, (en om hiervan zeker te zijn, hebben zij, ten tijde van de Keur, bij zig een boek, waarin de naamen der nieuwe Burgeren van ieder jaar geschreeven zijn,) *geen eygenhorige, manslachtige, onechte, ofte soo met eenige eer-roerige misdaad besmet syn, sullen ter Gezwooren Gemeente gekooren worden:* waarom dan volgt, wie in een en dezelve Straat niet kan gekooren worden, als *Vader ende Zoon, of Schoonzoon, Stiefvader en Stiefzoon, Broeders of twee Swagers, sullen niet te gelijk in eene straate gekooren worden: en by so verre naderhand, door nieuw houwelyk of anders sodane verwantschap mochte voorvallen, sal tusschen sodane verwanten alleene de boone getrokken worden.*

Wat

Wat aangaat hun getal; in oude tijden was hetzelve zes-en-negentig, doch is naderhand verminderd tot agt-en-veertig, dat is, dat uit ieder der agt Straaten, (voorheen genoemd bij de verdeeling der Stad,) thans zes, in plaats van twaalf, gekoren worden. Hun recht was oudtijds zo uitgebreid, dat de Magistraat, buiten hunne toestemming, geene van de Stads goederen mogt verkoopen of bezwaaren, noch geld uitleenen, of opneemen, ten ware Schepenen en Raaden, op hunnen Eed, konden verklaaren, dat het zonderling ten voordeele van de Stad zou dienen. Ook vermochten dezelve, buiten hun voorweten, geene nieuwe wetten of punten te stellen in het Stadsrecht. Zelfs vindt men, dat eenige van hun verzocht zijn geworden, om de Magistraat, voor eenigen tijd, met raad en daad bij te staan.

Vermids te *Deventer*, ten opzichte van de verkiezing, zo van Schepenen, Raaden, als van Gemeensluiden, meer bijzondere gewoonten, dan wel elders, plaats hebben, zal 't niet ondienstig zijn, de wijze, waarop zulks geschied, alhier ter neder te stellen.

De jaarlijksche keurdag van Schepenen, Raaden en Gemeenslieden, is de dag van *Petri Cathedra* of *Pieters Stoel*, of de 22ste van de maand Februarij.

Eenige dagen te vooren, doet de Magistraat, in haare vergadering, een verzoek of voorstel, waarbij gezegd wordt, dat de Magistraat verzoekt, aan de vrienden van de Gezwoorene Gemeente, op den 20sten Februarij, 's morgens tegen tien uuren, te zenden op het Raadhuis in de Raadkamer, haare Zendeboden, (zijnde doorgaans twee Gemeensluiden uit ieder Straat) om aantehooren het voorleezen der uittrekzelen uit den *Gulden Adelaar*, (*behelzende de Voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer*). De Gezwoorene Gemeente geeft, doorgaans, daarop tot antwoord, haare Zendeboden te zullen zenden, op tijd en plaats voornoemd. Den 20sten Februarij daar zijnde, en de klok des morgens tien uuren geslagen hebbende, voegen de Heeren zig op hunne plaatsen, en laaten, met opene deuren, terstond, door den jongsten Secretaris, luidkeels voorleezen, de gemelde uittrekzels uit den *Gulden Adelaar*; waarna de Zende-

Geboden der Gezwoorene Gemeente, door den Kamenaar en beide Heeren in der tijd (Burgemeesteren) in de groote Zaal van 't Raadhuis worden onthaald, op Spaanschen Wijn, Rhijnschen Brandewijn, enz.

Op *St. Petri Avond*, (of, zo deze op Zondag invalt, dan daags te vooren) 's morgens voor tien uuren, vergaderen de Straatheeren en Straatbroeders van de Overstraate, met Mantels omhangen; op de Raadkamer in het Raadhuis, (de reden, waarom de Overstraat dit voorrecht boven de andere geniet, is mij onbekend) en die der zeven andere Straaten, mede met Mantels omhangen, in de *St. Lebuinus-Kerk*, op zekere bijzondere Zerken, door ieder Straat daartoe te vooren uitgekoozen. De klok tien uuren geslagen zijnde, gaat ieder Straat, bij paaren, (voor en achter zig hebbende eenen Stads Bode, met den Degen op zijde, en zijnen paarschen Mantel om,) naar haare Wijk, om onderzoek na de Putten en Pompen, daar in staande, met de daarbij behoorende Brandemmers, te doen; welk verricht hebbende, zij naar de verzamelplaats terug keeren, en, na een kort verblijf, afscheid van elkander neemen. Des nademiddags weder bijeen gekomen zijnde, begeeeft zij zig iedere Straat naar haare bijzondere Herbergen, om den dag met eeten en drinken doortebrengen; uitgezonderd die Straat, welker Straatheer Kamenaar in der tijd is, als die, op het Raadhuis, op Stads kosten, onthaald word.

De tijd van den plechtigen keurdag daar zijnde, gaan, des morgens, de leden der Gezwoorene Gemeente, in het zwart gekleed, en met zwarte Mantels omhangen, van het Raadhuis naar de Groote Kerk; ter aanhooring van de Predikatie. Na 't eindigen van dezelve, die altoos op deze plechtigheid toepasselijk is, verlaaten de Gemeenslieden hunne plaatsen, en schaaren zig, naar den rang der Straaten, in eene rij, langs het Choor; wordende, kort daarop, gevolgd van de Magistraat, bij paaren ieder naar zijnen rang, voor zig hebbende vier Stads roedragende Boden, met hunne Roeden, rijkelijk met zilver beslagen, in de handen, en omhangen met hunne paarsche Mantels; gaande dus voorbij de geschaarde Gezwoorene Gemeente, en door de deur bij het *Stads Wijnhuis*, onder het geschal van Cornetten en Ba-

ſtuinen, uit de Kerk naar het Raadhuis in de Raadkamer, daar de tafel gedekt ſtaat. Hierop volgt de Gezwoorene Gemeente, paar aan paar, naar order der Straaten, langs dien zelven weg naar 't Raadhuis. Al groetende voorbij de Raadkamer treedende, begeeft zij zig naar boven op het *Groote Wanthuis.* Daar gekomen zijnde, worden, door de agt Stads Dienaars, voor ieder Straat, gezet, drie tinnen ſchotels: een met een kouden Ham, een met gebakken Vooren, of, bij gebrek van die, een ſchotel Stokviſch, en de derde gevuld met Soupe van Vleeschnat; voorheen was dit Haringſoup. Voorts twee tinnen borden, één met Boter, en één met zoetemelks Kaaſen. Verder is 'er de ruimte van wit en roggen Brood, Wijn, Mol, Bier, enz.

In de Raadkamer wordt, voor de Magiſtraat, opgediſcht, een groot ſtuk gekookt Rundvleesch, twee ſchotels met Hammen, twee met gebraade Lamsvleesch, twee met gebakken Voorens, twee met Stokviſch, èn twee met wit en grof Tarwenbroods Soupe. Voor de tweede opdiſſing wordt opgebragt, Boter, Kaas en gerookte Oſſetongen; zijnde de drank even als boven gemeld is.

Tusſchen twaalf en één uure, treeden, doorgaans, de twee *Weide-Greven*, (dat is, die opzicht over de Stads Weide hebben; zijnde vier in getal, twee uit de Magiſtraat, en twee uit de Gezwoorene Gemeente, hebbende vier Schutters onder zig) tot elkander, en wandelen, eens of tweemaalen, heen en weêr, over het *Wanthuis;* waarna het overige eeten wordt genomen. De deuren van het genoemde huis worden thans geſloten, en de andere Gemeensluiden, tot dus verre bevoegt om met elkander te ſpreeken, begeeven zig afzonderlijk bij hunne Straaten. Eerst vervoegen zij zig bij de Leden van de *Polſtraate*, en daarna bij die der zeven andere ſtraaten. Alle in order gezeten zijnde, beginnen zij hunne aanſpraak, met deze woorden: *De Vrienden believen verdacht te zijn op de keur van eenen nieuwen Weiden-Greve.* Dan gaan dezelve voor de tweedemaal alle de agt Straaten langs, zeggende: *Tot Weide-Greve wordt voorgeſteld de Perſoon van N. N.* Weinig tijds daarna vervoegen zij zig, ten derdemaale, bij alle agt Straaten. Op het gedaane voorſtel, met deze woorden: *Tot Weide-Greve is voorgeſteld de*

Per-

Perfoon N. N. Hoe behaagt de Vrienden de Keur? niets te zeggen vallende, is het antwoord: *de Man is goed.* Doch, indien de Verkiezing niet behaage, 't geen, echter, zelden gebeurt, wordt 'er gezegd: *Een beter Keur.* Hierop gaan de *Weide-Greven* naar beneden, en laaten zig bij de Heeren van de Magistraat aandienen; die dan laaten afneemen het geene nog of tafel staat, op hunne plaatsen gaan zitten, en, door den jongsten Secretaris, de *Weide-Greven* verzoeken binnen te komen. Binnen gekomen, en, op verzoek van den oudsten Heer in der tijd, zig gedekt hebbende, zegt de oudste van hun: *de Gezwoorene Gemeente heeft, in plaats van den afgaanden Weide-Greve N. N., wederom tot Weide-Greve verkooren den Perfoon van N. N.* Zo haast de naam van den gekoorene, door den oudsten Secretaris, in het Keurboek is aangetekend, keeren zij weder naar het *Wanthuis*, en voegen zig bij hunne Straaten. Nadat de Magistraat, hoofd voor hoofd, over den gekoorene gestemd, en dien heeft goedgekeurd, wordt de jongste Secretaris naar boven gezonden, daar hij, de deur open gedaan zijnde, met luider stemme roept: *de Heeren Schepenen zullen aanstonds boven komen.* Thans zo lang vertoefd hebbende, tot dat Schepenen, met den oudsten en tweeden Secretaris, in rang van ouderdom, in het *Wanthuis* getreden zijn, volgt hij de Schepenen. Dus met de drie Secretarissen binnen zijnde, voegen zij zig bij de Polstraate, als de eerste in rang; zeggende voorts de oudste Heer in der tijd: *Schepenen en Raaden laaten zig de keur der Weide-Greven welgevallen.* Daarna ziet men, (volgens Ordonnantie van het oude *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 1.) of die Straat voltallig is of niet. Indien 'er één of meer Leden van de Straaten afwezig zijn, of ontbreeken, treed men voort tot de Eedlijsting. Doch alle de Leden van de Straaten voltallig en tegenwoordig zijnde, smijt de jongste Secretaris zes boonen, te weeten vijf zilveren en éénen zilver vergulden, in den hoed, drukt dien van boven te zamen, en laat, den hoed om hoog houdende, daaruit, van ter zijde, door ieder Lid van de Straat, een boon trekken, beginnende met het oudste Lid; hij, die den verguld boon trekt, gaat voort naar beneden, in de Bonistenkamer. Deze boontrekking geschied volgens zo even-

gemelde Art. van het oude *Stads Recht*, waarin gezegd wordt: *ende sal in iegelyke straate om die gelykheid in 't stemmen te vermyden, die feste persoon worden afgeboont.*

Dit geschied zijnde, leest de oudste Secretaris, aan de ter Keure verblevene Leden, den naam van *Keurnooten* draagende, langzaam en met eenige tusschenpoozingen, den Keurëed voor, dien zij allen met deze woorden, moeten nazeggen: *Die wy tot Schepenen en Raaden en ter Gemeente kiezen sullen, dat wij die kiesen sullen, voor de wijste, nutste ende bequaemste tot onser Stads behoef, wesende voorstanders van de waare Christelijke Gereformeerde Religie, namentlijk die tot nog toe in dese Verëenigde Provintiën openbaarlijk is geëxerceert ende in het Sijnode Nationaal tot Dordrecht, Anno* 1619, *geapprobeert ende bevestigt.* Hierna zegt de oudste Heer in der tijd: *de vrienden zullen geen zwarigheid maaken, dit met handtastinge te bekrachtigen, en met eede nader te sterken.* Door buiginge met het lichaam hebbende te kennen gegeeven, daartoe bereidwillig te zijn, neemt die zelve Heer, hun, hoofd voor hoofd, van den oudsten tot den jongsten, de handtasting af, en doet ze, vervolgens, met opgestooken vingeren, deze woorden nazeggen: *dat ik daar beloofd hebbe, dat ik dat achtervolgen zal als een vroom man, en een eerlijk man;* ZO WAARLIJK HELPE MIJ GODT ALMACHTIG! Daarna voegen zig de Schepenen bij de Waterstraat, en zo vervolgens bij de zes andere, alwaar het voorschrevene insgelijks verricht wordt. De derde Secretaris geeft, bij het vertrek der Schepenen, aan den oudsten van de Polstraat, eenen brief, waarin de naamen der twaalf Schepenen en vier Raaden van het voorleden jaar geschreeven staan, om te kunnen weeten, in welke vier Straaten of Wijken, voor het aanstaande jaar, Raaden moeten zijn. Dit, op dezelve wijze, bij alle de agt Straaten, afzonderlijk, verricht zijnde, gaan de Schepenen, met de Secretarissen, wederom naar beneden, in de Raadkamer, en word de deur van het *Wanthuis* gesloten. Alle deze omstandigheden moeten in acht genomen worden, eer men tot de Keur gaat.

Het *Stads Recht* spreekt 'er dus van, I. Deel, tit. 4, §. 4. *De straaten, in dewelke eenige Gemeensluiden ontbreeken, zal-*

len eerst uit de gemeene Burgerij, andere bekwaame Persoonen ter keure kiesen, tot den getale van vijf toe, en den zesden daarna; en §. 5. *Wanneer het getal der Gemeensluiden sal vervult zijn, sullen uit de oude Schepenen ende Raaden, en uit de Gezwoorene Gemeente tot de Regeeringe der Stadt verkoren worden twaalf Schepenen en vier Raaden.* Eer men, derhalven, treden mag tot de Keur van Schepenen en Raaden, moeten vooraf de openstaande Gemeensmansplaatsen vervuld zijn. Omtrent deze vervulling, ingevalle, in deze of geene Straat of Straaten, meer dan één Gemeensman ontbreekt, heeft men in agt te neemen, dat in den aanvang der verkiezinge niet verder mag gegaan worden, dan tot dat het g tal der ontbreekende Leden, in voegen als uit het vervolg nader blijken zal, vervuld is, en dus in die Straaten wederom vijf Leden zijn: om reden, dat alle nieuwgekorene Leden, van ieder Straat, tot het gemelde vijftal toe, zo haast ze door de Magistraat, welke van deze keur, door de zestien Zendeboden, in de Raadkamer plechtelijk kennis gegeeven is, zijn goedgekeurd, terstond door de Dienaars hunner Straaten worden verzocht, op het Raadhuis te komen, en daar gekomen zijnde, in het gewoone plegtgewaad binnen de Raadkamer, in handen van den eersten President, met handtastinge in plaats van den eed, vooraf moeten verklaaren, tot het bekomen van hunne Gemeensmansplaatsen, niets beloofd, of gegeeven te hebben, en daarna, met opgestooken vingeren, den eed der nieuwgekoorene Gemeensluiden moeten afleggen; zijnde de inhoud daarvan deze: *tot der Gemeente, daar wij toe gekooren zijn, dat wij daar in het gemeene beste tot vordernisse der Stad Deventer zoeken ende doen sullen, ende ons zelfs niet zoeken: ende dat wij niet doen zullen om eenig profyt, nochte dat gemeene beste te laaten, door gunst, maagschap, noch door mede, noch door gave, noch door nijdt:* DAT ONS GODT ALSO HELPE! Dan volgt de hier boven gemelde eed, dien de voorige keurnoten reeds gedaan hebben; waarna zij naar boven, op het *Wanthuis*, worden geleid, bij hunne bijzondere Straaten, zo om de keur der nog overige te kiezene Gemeensluiden, als van Schepenen en Raaden, te helpen doen.

Deze dan op hunne plaatsen gezeten zijnde, vaart men voort met de verkiezing van de nog ontbreekende Gemeensluiden, naar den rang der Straaten. De voorzittende stelt eerst den zijnen, en daarna de andere haare Straaten voor, op deze wijze. De straat, wier beurt het is, om één tot haaren zesden Gemeensman optewerpen, zend haare twee Zendeboden naar den Ring. Dit is eene plaats, tusschen den schoorsteen en de deur van het *Wanthuis*, alwaar de Zendeboden bijeen komen, en zig in een kring stellen, om de voorstellen aan te hooren, en de meening haarer Straaten daarover te uiten. Op deze plaats is vóór eenige jaaren, in den vloer, met kopere spijkeren, een groote kring gemaakt, in agt gelijke deelen verdeeld, bevattende de eerste letter van ieder Straat, naar de orde verdeeld, binnen welke de Zendeboden zig plaatsen. Deze aldaar gekomen zijnde, plachten overluid te verzoeken, dat de andere Straaten haare Zendeboden aan den Ring wilden zenden, om aan te hooren hun voorstel, en, zo dit niet spoedig geschiedde, dan te stampen met den voet; het laatste is nu alleen in gebruik. Dezen dan in hunnen rang staande, zegt de oudste der voorstellende Straat: *de Straat N. N stelt voor, tot haaren zesden Gemeensman, den Persoon N N.* Waarop de Ring word gebroken, en de Zendeboden der andere Straaten daarvan verslag gaan doen, aan hunne Straatbroeders; die voorts, ieder in de haaren, hoofd voor hoofd daarover stemmen, en, met de meeste stemmen, besluiten, den voorgeslagenen persoon goed te keuren of te verwerpen. Niet lang daarna begeeven zig de Zendeboden weder naar den Ring, en stampen, als vooren, met den voet op den vloer; waarop de Zendeboden der andere Straaten, zo ras zij het besluit der hunne weten, zig ook aan den Ring, op hunne plaatsen, voegen, daar de oudste der voorstellende Zendeboden alsdan deze woorden gebruikt: *De N. N straat heeft voorgesteld tot haaren zesden Straatbroeder den Persoon van N. N.; hoe behaagt de Vrienden de Keur?* Het antwoord alsdan is: *de Man is goed*; of, *beter Keur.* Indien 'er vijf of meer Straaten zijn, die den voorgestelden hebben goedgekeurd, gaat men, op die zelve wijze, voort met de keur der andere Leden; doch indien een door vijf

of

of meer verworpen word, moet die Zendebode, wiens voorstel verworpen is, terstond, voor dat de kring gebroken is, zonder eenig nieuw beraad, met de andere Straatbroeders, een anderen, (zo als men zegt. uit den mouw schudden, waarvan de Zendeboden, weder als vooren, verslag doen. In geval dat vier Straaten zeggen: *de Man is goed*, en vier Straaten een *beter Keur vorderen*, dan gaan de zestien Zendeboden naar beneden, en brengen zulks, met de gewoone plechtigheden, hiervoor beschreeven, voor de Magistraat, *en waar dezelve bijvallen* (zegt het *Stads Recht*) *daarop verblijft de zaak*. Alle de plaatsen, op deze wijze, vervuld zijnde, gaat men over tot de keur van Schepenen en Raaden, waarbij genoegzaam dezelfde plechtigheden gebruiklijk zijn, en waarvan wij dit alleen kortelijk aantekenen. Gesteld dat de Polstraat, als de eerste in rang, in het aanstaande jaar twee Schepenen moest hebben, doet zij, door haare Zendeboden, aan den Ring aanzeggen: *de Polstraat stelt voor, tot haaren oudsten Schepen, den persoon N. N.* Indien zij moet hebben één Schepen en één Raad, wordt hetzelve voorstél gedaan. Hetzelfde doen de andere overige zeven Straaten, ieder op haare beurt. Wanneer zij alle gekoozen hebbende, dan stelt, in 't eerste geval, de Polstraat, op dezelve wijze, haaren tweeden Schepen voor, en zo ook de andere, daar ze ontbreeken. Volgens *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 11, is hieromtrent deze bepaaling gemaakt: *dat die voor Schepen met die meeste stemmen is afgestemt, voor Schepen niet weder zal voorgesteld worden, ten zij de heele Geswoore Gemeente eerst ware voorgesteld, maar die voor Schepen afgestemt is, weder voor Raad zal mogen gestemd worden.*

Zo dra nu de keur geheel is afgeloopen, word zij, door de zestien Zendeboden, ter goedkeuringe, aan de afgaande Magistraat, in de Raadkamer gezeten, voorgesteld, die dezelve, naar inhoud van het *Stads Recht*, I. Deel, tit. 4, §. 6, *niet en mag wederleggen ofte verseggen in eenigerhande manieren, ten ware dezelve om eenige Pointen* ende redenen *hier voor beschreven, daartoe niet zouden mogen toegelaaten worden.* Bij dezen dan zijnde goedgekeurd, gaan de gemelde Zen-

deboden weder naar boven, om het goedvinden der oude Schepenen en Raaden, aan de overige Leden van de Gezwoorene Gemeente, bekend te maaken; die kort daarna vaneen fcheiden, laatende de Zendeboden zo lang op het Raadhuis, tot dat, door Schepenen en Raaden, de eed is afgelegd. Intusfchen word'er order gegeeven de klok te trekken, tot een teken, dat de keur gefchied is, en een roedragende Bode naar boven gezonden, indien 'er nieuwe Leden van deze in de Magiftraat verkooren zijn, om dezelve in de Raadkamer te verzoeken, waarheen zij, afzonderlijk, door twee Leden van die Straat, waardoor zij verkooren zijn, geleid worden, en den eed van zuivering moeten afleggen, eer zij plaats kunnen neemen.

Dan wordt, volgens inhoud van het meergemelde *Stads Recht*, I. Deel, tit. 1, §. 2, *bij twaalf Schepenen het geheele jaar bij lotinge in zes deelen gedeeld*, alzo dat twee Schepenen, één oud en één jong Schepen, als Burgemeesteren in der tijd, twee maanden in regeeringe zijn. Daarop gaat de Magiftraat, bij paaren, uit de Raadkamer, voorbij de zestien Zendeboden, in twee rijen op het plein van het Raadhuis geschaard, naar hunne geftoelten in de Groote Kerk, om God te danken, en om zijne gunst te fmeeken, dat het hem behaagen moge, in het nieuw getreeden jaar hunner regeeringe, hen te onderfteunen. Vandaar keeren zij bij paaren terug op 't plein van het Raadhuis, daar zij, bij beurten, ten overftaan van de meergemelde zestien mannen van de Gezwoorene Gemeente, in het openbaar, den eed afleggen. De maaltijd op 't Stads Wijnhuis, die, toen de keur des voordemiddags gefchiedde, dien eigen avond plagt gehouden te worden, is naderhand, wijl, met voorgemelde bezigheden, deze dag rijkelijk ten avond daalt, verfchoven tot den volgenden dag; en word alsdan plechtig gehouden. De weinige veranderingen, die bij deze plegtigheid plaats gekreegen hebben, met de invoering van het Stadhouderfchap in 1747, zijn gefchikt naar het Reglement van 't jaar 1675. Wij gaan nu over tot de

VOORRECHTEN. Vooreerst behooren hiertoe dezulke, welke in de Extracten, uit den meergemelden *Gulden Adelaar*, jaarlijks, zo als wij zeiden, bij de verkiezing van de Magiftraat

ſtraat en Gezwoorene Gemeente, voorgeleezen worden, en dan verder die geene, die in het *Stads Recht* vermeld ſtaan. De eerstgemelden zullen wij, zo als ze jaarlijks worden voorgeleezen, hier eerst doen volgen, en dan aanwijzing doen van anderen, die zo wel de Burgers als de Stad betreffen, met aanwijzing van den tijd, wanneer zij daar mede bevoorrecht zijn.

INHOUD VAN DE EXTRACTEN UIT DEN GULDEN ADELAAR.

Voorrechten en Privilegiën der Stad Deventer.

„ Vooreerst is kennelijk en baarblijklijk, dat deze Stadt voor die oorlogstijden met den Koningh van Hispaniën ende anderen, voor honderd en meer ondenklijke jaaren, is geweest een vrije Rijksſtadt, gelijk dezelve ook altijd heeft gevoerd den naam van een vrijen Rijksſtad; immediate onder het rijk behoorende, ende tot alle andere Rijxdagen verſchreven; hebbende ook gelijk alle andere Rijxſteden en Stenden, haare meeste en voornaamſte Privilegiën, vrij ende gerechtigheden van de Roomsch Keizeren ende Koningen.

„ Ende deſe Stadt heeft voor de oorlogstijden met den Koning van Spangiën, de Bisſchoppen van Utrecht ende haare Succesſeuren, geweeſene Heeren ende Souveraine van den Landen van Overijsſel, voor geene Souvraine Heeren ofte Prince erkend, noch den ſelven recht van Souvrainiteit binnen der Stats geſach ofte vrijheid toegeſtaan.

„ Maar heeft den Heere ofte Prince van den Landen van Overijsſel, van onoverdenkelijke jaaren af, niet anders aangenomen als haar Protecteuren en Beſchermheeren, behoudens en onverlettet haare vrijheid, gelijx ook verſcheidene andere Rijxſteden in Duitschland haare nabuurige Vorſten ende Bisſchoppen, ofte andere Heeren van den Lande, om ofte nevens haar, voor haare Protecteurs en Beſchermheeren te erkennen, ſonder deſelve daarmede eenige Souvrainiteit toeteſtaan.

„ Deſe Stadt heeft ook in den jaare 1527, in het vrijwillige

en ongedrongene Tractaat, met Keizer Karel, Hertog van Brabant, ende Graave van Hollant, opgericht expresselijke bedongen, ende voorbehouden alle haare Stads rechten ende Dykrechten, ende andere Privilegiën, so wel van Hanse, als andere Vrijheden, Possessiën en Costumen die dezelve heeft, en tot hier gebruikt, volgends Ratificatie van den 7den Januarij 1545, en den 26sten December 1556, welk Tractaat van den 16den Junij 1648 binnen Augsburg, door het Roomsche Rijk bevestigt is, met beding, dat die Landschap ende Steden, bij alle Privilegien ende Gerechtigheden, Exemptien, der Appellatien, en Jurisdictien zullen gevolgd worden.

„ Dese Stadt heeft dese vrijheid van oldes af in alle haare pointen geëxerceert, als vooreerst in die jaarlijksche Electie van haare Magistraaten sonder toedoen approbatie, ofte eenig inseggen van den Heere van den Landen van Overijssel, ofte iemand anders.

„ De Magistraat heeft met toedoen van haare Geswoore Gemeente, alleen sonder inseggen van den Heere van de Landen, alle Ordonnantien ende Edicten, soo in het stuk van Pollicie als in die Administratie van de Justitie, in Civile en Crimineele saaken gestatueert en gepubliceert, sonder dat eenige andere Ordonnantien, Statuten ofte Rechten, in dese Stadt hebben kracht of vigeur gehad, ofte aangenomen of geobedieert zijn geworden.

„ Ende indien tusschen den Heer van den Landen ende dese Stadt eenigh misverstandt over die Privilegien ende andere gebruiken, ofte der Stads-recht en gerechtigheden, souden mogen ontstaan, moeste sulks verblijven, aan de uitspraak der twaalf Schepenen, als sy verklaaren rechters te zijn, volgends verscheidene versegelingen daar van synde.

„ Onder andere Rijks Privilegien van vrijheid van tollen, van Represaliën en van vrije Jaarmarkten, is dese Stadt akoos gebleeven, in de Possessie van de Rijxmunten.

„ Niettegenstaande die verbiedende Placaaten van Keizer Karel, en den Koning van Hispanje, volgends acte van Keizer Fredrik van den jaare 1486.

„ De Burgeren deser Stadt moeten voor haar behoorlijken Rich-

Richter, zijnde de Magistraat alhier, en anders nergends in rechten betrokken worden.

„ Dese Stadt wijst sonder Appellatie, volgends acte van Keizer Karel van den 7den Februarij 1544, en naar inhoudt der verklaaringe van den Graaf van Arenberg, nefens die geheele Ridderschap, van den 16den Januarij 1551.

„ Van 't Scholten gerichte, en van alle lege gerichten, werd geappelleerd, aan Schepenen en Raad van dese Stadt."

„ Gelijk mede geschied van verscheiden kleine Steden deser Provintie, als te sien is in het boek der Appellen, soo aan desa Stadt komen te vervallen.

„ Binnen dese Stadt, en niet elders, moet worden gehouden die Provintiaale Claronge, of hooge bank van Justitie, wordende ter Claronge (of *Claaringe*) (*), uit dese Stadt gecommitteert, vier, en uit de Steden *Campen* en *Zwolle* ieder maar twee Heeren Schepenen.

„ Dese Magistraat heeft van ondenklijke jaaren in haare vrijheid ende refort gehad die hooge, middelbaare ende lage Jurisdictie so wel, in *Crimine læsæ Majestatis divinæ & humanæ, sive perduellionis*, als in alle anderen gene uitgezondert.

„ Uit

(*) Claringe *betekent hier, zo als doorgaands, in alle de Landbrieven, de vergadering van den Landsheer of zijnen Stadhouder, nevens de Ridderschap en Steden, welke uitspraak doet, in zaaken die bij appel daar heen gebracht zijn; of eigenlijk verklaaring en uitspraak van het recht over een geding, in geval van hooger beroep. Echter is dit* recht van Claringe *onderscheiden van de* Hooge Bank, *wordende de* Claringe *aldaar niet gespannen, door den Dingwaarder met twee Keurnooten, want dit heeft zijne betrekking tot de* Hooge Bank, *die, wel is waar, op de tijd der* Claringe, *doch niet op hetzelve tijdstip werdt gehouden: ook zijn deze beide zelfs in het opschrift van de Landrechten van* AUBRISSEL *onderscheiden, alwaar men leest* VAN DER HOGER BANCK VAN DER CLARINGE.

„ Uit krachte van dese liberteit en hoge Jurisdictie, heeft dese Stadt van ettelijke hondert jaaren, de macht en gerechtigheid gehadt, ende als nog toe geuseert de Deliquanten, die het leven verbeurd hebben, gratie te schenken, en het leven te geven, waarin de Heeren van de Landen nooit insεggen gehadt ofte hindernissen gedaan hebben: ja is bevindelijk, dat zelfs de Heeren van de Landen om zulke genade voor Deliquanten te verwerven, bij dese Stadt geinterdiceert, ofte voorbede gedaan hebben.

„ Hier uit spruit mede, dat de Heer van den Lande binnen dese Stadt ofte haare vrijheyt nimmermeer het recht van Confiscatie gehadt, gebruykt ofte ondernomen heeft.

„ Dan, soo eenige goederen in dese Stadt waaren verbeurt, syn deselve ontfangen ende gewesen tot prosyte deser Stadt, die 't *Jus Fisci* heeft gehadt ende geëxerceert voor hondert ende meer onoverdenckelijke jaaren.

„ Uit kracht van dit Privilegie heeft dese Stadt, soo haast door Godes genade het licht des Heyligen Euangeliums waere erschenen, ende het Pausdom verlaeten, door haare Magistraat in haar resort ende vryheyt die macht ende die Authoriteyt, soo die Bisschoppen ende Prælaten t' onrecht sich hadden aengematigt, wederom aan haar genomen; ende die Geestelycke goederen tot onderhoudinge van Predicanten, Schoolen, ende arme Studenten gebruyckt.

„ Welcke voorschreven poincten dese Stadt tegens die Tyrannische usurpatie van Duc d'Alba heeft gesustineert ende voorgestaan, selfs met attestatie ende toestemminge de geheele Ridderschap des Landts van Overijssel.

„ Daarenboven mede in kracht van dese liberteyt, hebben die Burgemeesteren, Schepenen ende Raaden deser Stadt alleen met consent van de Gesworene Gemeente van onoverdenkelijke jaaren 't recht ende macht gehadt, nieuwe accijsen binnen dese Stadt ende haare vrijheyt op te stellen, schattingen op persoonen ofte goederen te leggen, alles tot profyt ende voordeel deser Stadt, sonder yetwes daar van aan den Heere van den Lande wegens schattingen oft andere contributien, bij die Staaten van den Lande van Overijssel ingewilligt, gehouden te wesen.

„ En-

,, Ende als de hooge noot de Stadt daar toe bracht, dat men tot behoeff der selve eene somma penningen moeste negotieren, heeft de Magistraat met consent van de Gesworene Gemeente van ouden tijden macht gehadt daar voor te obligeren niet alleen de Stadts Domainen ende Inkomsten, maar ook haarer Ingesetenen persoonen ende goederen, ende die selve het recht van represalien te onderwerpen: hoedanigh recht of macht gheene dan vrije Rijck Steden wordt toegeschreven.

,, In gelijcke gestalte heeft dese Stadt voor vele onoverdenkelijke jaaren tot bescherminge haarer vryheyt met andere Heeren, Landen, ende Steeden ingegaan ende gemaackt verscheyden Aliantien, Tractaaten, ende Vredehandelingen: hebbende somtyts gebruykt Gecommitteerden bekleedet met Character van Legaten, ofte Ambassadeurs; een infaillibel merkteeken van Liberteit, Hoogheit en Souverainiteit. Ende daarenboven, als de Heeren van den Lande van Overijssel met andere Princen ende Potentaten in Oorlogh waren getreden, hebben de Ingesetenen van dese Stadt niet te min in der anderen Princen ofte Potentaten Landen mogen handelen, ofte trafiqueren.

,, De Casteleins ofte Bewaarders van alle Casteelen en sterke Huisen in het gemeene Land, als mede Amtluiden van Sallant, Twenthe en Vollenhove, nu Drosten genoemt, syn gehouden gewesen van oude tijden af boven den eed, soo zy den Heere van den Lande deden, ook den Steden Deventer, Campen en Zwoll, in 't bijzonder elk eenen eed te præsteren.

,, Als over eenige gemeene saaken van den Lande die Stenden van den Lande gevocceert syn geworden, soo syn neffens die Ridderschap van den Lande de Gedeputeerden der drye Steden Deventer, Campen ende Zwoll van wegen haare interessen in saaken van den Lande mede tot de soodanige verschreven ende geadmitteert gewesen: welcke alsdan te samen soo veele gesags ende stemmen hebben gehadt als de geheele Ridderschap te saamen, blijvende niettemin die voorschreven Steden in hare Regeringe vry ende van dese vergadering gescheiden: soo dat de Ridderschap, ende de Gedeputeerden der Steden t' saamen, als Staaten des Landes van Overijssel geen gesagh in ofte over die drie Steden hebben gehad, maar alleene in gemeene Lands zaa-

ken,

ken, daar onder die voorschreven Steden, voor soo veele haar ressort, gebiet, ofte vryheit strekt, niet begrepen syn geweesen.

„ Daar door dan ook in voortijden de voorsz. Steden in haar resort en vrijheit niet geholden syn geweest in eenige beedes, Heeren schattingen ofte andere contributien, schoon de selve bij Ridderschap en Gedeputeerden der voorsz. Steden ingewilligt waaren; gelijk ook Ordonnantien en Rechten soo in de politie als administratie van Justitie, bij den Heere van den Lande van Overijssel, met toestemminge en approbatie des selven Landes als van Ridderschap en Gedeputeerden der voorsz. Steden gemaakt, geen plaatse ofte kragt in dueckgemelde Steden hebben gehadt.

„ Uit het geene dan nu booven is verhaalt, soo volgt en blykt, dat de Ridderschap en Gedeputeerden der drie Steden, Deventer, Campen en Zwoll, alleene Staten des Landes van Overijssel, en niet meede van voorsz. Steden syn gewesen.

„ Dat ook de selve Steden van oude tijden syn gewesen vry, ende voor den Oorloge tot het Ryk immediate gehoorende.

„ In summa die Magistraat deser Stadt, heeft alleene, sonder inseggen van iemandt die macht gehadt, om absolutelijk in alle Stadts saaken, uitgesondert die poincten, waar in de Gesworene Gemeente moet worden gekent, te disponeeren: sulx dat niemant, hy sy ook wie hy sy, eenigh bodt ofte verbodt magh usurpeeren, dan alleena de Burgemeesteren der selve, gelijk sulx met even soo veel woorden neffens die Steden de Ridderschap heeft bekent gemaakt in een Brief aan Haare Hoog Mogende, in dato den 29 Maart 1593, ende in een antwoort aan Haare Hoog Mogende, gegeven den 4 April 1597."

Behalven alle de *Vorrechten*, aan de Stad *Deventer* behoorende, in het voorgemelde stuk gemeld, zullen wij nog laaten volgen eenige bijzondere *Voorrechten*, daarin niet vermeld. Onder deze tellen wij, eerstelijk, de vrijheid, die LODEWIJK DE VIERDE, in het jaar 904, verleende aan den Bisschip RADBOUD, tot het vestigen van de Stad en Burgt van *Deventer*. In 1007 werd, door Keizer OTTO DEN DERDEN, aan haar vergund, een Rijks-Adelaar in 't Schild of Wapen te mogen voeren. In 1040 schonk Bis-

Bisschop BERNULPHUS het Patronaatschap der Kerke van *Zwolle*, aan het Kapittel van *Deventer*; zo als, in 1123, Keizer HENDRIK DE VIERDE, den Burgeren den Doop en Begraafenis vrijschonk. Keizer KOENRAAD DE DERDE schonk, in 1142, aan de Kapittelheeren binnen de Stad, 't Voorrecht van buiten den ring hunner Kloosters geen Collecte te moeten geeven. Grooter was de gifte, of het Voorrecht, verleend, in het jaar 1217, door Bisschop OTTO VAN GELDER, aan de Collegiale Kerk aldaar, bestaande in de *Tol van Deventer*, die voorheen aan het Kapittel van *St. Pieter* te *Utrecht* behoorde In 1225 de vrijheid tot het oprechten van het Klooster *ter Henepe*, of *Hunepe*; en de schenking van de *Katen Tol*, door de Abdisse, in het jaar 1241; zie 't Art. CATEN-TOL, X. Deel. Ten aanzien van den Koophandel, bekwamen die van *Deventer* den Voorrechtsbrief van Graaf FLORIS DEN VIJFDEN, in 1278, waarbij zij werden ontslagen van hunne goederen te moeten brengen naar de *Vlaamsche* haven, 't *Zwin* genaamd, als kunnende zij bestaan met die te brengen te *Dordrecht*. In 1328 verleende Bisschop JAN VAN DIEST vrijheid van Tollen, in *Twente* en op *de Regge*. In 1354 kreeg *Deventer* den Bisschoppelijken Tol in Pandschap, geduurende den tijd van tien jaaren. Op den 14den April des jaars 1361, schonk Keizer KAREL DE VIERDE, aan den Bisschop en zijne opvolgers, de vrijheid, om in *Salland*, of *Twente*, een Vrijstoel, of een Gerecht van Vrijgave en Vrije Schepenen, op te richten. In het jaar 1362 ontving het Kapittel van *Deventer*, van Bisschop JAN, de inkomsten der Tiende, van de nieuw bedijkte Landen. Dat *Deventer* mede onder de Hanze-Steden begrepen was, blijkt uit het vredeverdrag, tusschen den Koning van *Denemarken* en alle de Hanze-Steden, gesloten in 't jaar 1372. In 1385 werdt, door Bisschop FLORIS VAN WEVELIKHOVEN, bevestigd het Voorrecht, door zijnen voorzaat verleend. Keizer WENCELAUS bevestigde, in 1386, alle Stads Voorrechten, en daaronder dat van 's Lands Claringe; welk laatste, in 1392, nog nader bevestigd is geworden. Nadat, in 1401, Bisschop FREDRIK *Deventer* in het gebruik der Dijkschouwe, tusschen *Brixkamp* en *Hagenvoorde*, bevestigd had, gaf hij aan de Stad zijne Rente, Tiende, Tol en Gruitgeld in Erfpacht. In het volgende jaar ontsloeg hij de Burgers

gers van *Deventer* van 't Weg-geld, tusschen *Ane* en *Coeverden.* In 1417 werden alle de Stans Voorrechten, en ook die van 's Lands Claringe, door Keizer SIGISMUND, bevestigd. In 1433 werd, door RUDOLPH VAN DIEPHOLT, het Voorrecht gegeeven, te land noch te water bezet te mogen worden. In 1443 verkregen zij, ten hunnen voordeele, dat de *Hollanders*, die te *Deventer* woonden, den halven tol zouden betaalen; voorts, dat 'er, na dien dag, zig niet meer met 'er woon zouden mogen nederzetten, en dat niemand hunner op de Stads Vesten woonen zou. Ook werd, in dat zelve jaar, aldaar eene vergadering van de Hollandsche Afgezanten der Hanze-Steden gehouden, ter bewerking van een eeuwigen vrede met de *Wendische* Hanze-Steden. In 1450 verkreeg *Deventer*, van gemelden Bisschop, het Veerstal over den *Tsel.* In 1465 verleenden die van *Keulen* en *Roermond*, aan die van *Deventer*, het Voorrecht, van aldaar niet dan om eigen schulden aangehouden te mogen worden. In 1477 werd, aan het Bagijne- en andere Kloosters, verboden, het aankopen van eenige huizen. In 1479 met toestemminge van andere Steden, muntte men, te *Deventer*, Schellingen van twaalf penningen, en ook dubbelde. In 1482 werd aldaar, na bekomene vrijheid, de eerste paal van den houten Brug over den *Tsel* ingeheid. In 1486 verleende Keizer FREDERIK het recht van de gouden Munte, boven die van de zilveren. In 1495 werd *Deventer*, door MAXIMILIAAN DEN EERSTEN, te *Worms*, tot eene der vrije Steden verklaard. In 1507 werd, door gemelden Keizer, 't verbod van koophandel van die van *Deventer*, in de *Spaansche Nederlanden*, ingetrokken.

De *Voorrechten* gemeld hebbende, moeten wij, volgens ons plan, meldinge maaken van de GILDEN, die binnen *Deventer* gevonden, en waarin niemand, zo min als in andere Steden, mag worden opgenomen, ten zij hij Burger is. Het eerste, dat ons aldaar te voren komt, is het *Schroders*, of *Snijders Gilde*, opgericht in het jaar 1282; verder, II. dat der *Comare*, of *Lakenkoopers*, opgericht 1300; III. het *Smede Gild*, 1309; IV. het *Schippers Gild*, 1323; V. het *Vleeschhouwers Gild*, 1324; VI. het *Goud- en Zilver-smids Gild*, 1350, of daaromtrent; VII. het *Schoenmaakers*, 1391; VIII. *Wollewevers*; IX. *Vullers en Verwers*, onbekend wanneer

tot

tot stand gekomen; X. *Pelsers Gilde*, 14 6; XI. *Lindewevers*, 1496; XII. *Bakkers*, 1497; XIII. *Kistemaakers*, *Leijendekkers*, *Metzelaars* en *Timmerlieden*, 1499; XIV. *Sijdekramers*, met het begin van de zestiende eeuwe; XV. *Brouwers*; XVI. *Barbiers*, 1575; XVII. *Lakenbereiders* en *Droogscheerders*, 1576; XVIII. *Vatebinders*, 1585, XIX. *Glazemakers*, 1618; XX. *Kuipers*, 1621; XXI. *Visschers*, 1622; XXII. *Bombazijnwerkers*, 1622, XXIII. *Tappers*, 1623; XXIV. *Molenaars*, 1639; XXV. *Bierdragers*, 1640; XXVI. *Compagnie der Brouwers*, 1681; en XXVII. dat der *Karrelieden*, onzeker van wat tijd.

Deze *Gilden* hielden, in vroegere tijden, aldaar hunne bijeenkomsten of vergaderingen, ten dienste van de *Gildezaaken*, in eene der Kerken, of op de kerkhoven. Maar sedert de Magistraat, op verzoek der Overlieden van het *Bakkers*, *Smits*, *Wevers* en *Timmermans Gilde*, gedaan in het jaar 1633, om tot hunne vergaderplaats te mogen hebben, de Kamer van *Meester Geertsklooster*, of de plaats, daar weleer de vreemde Muntgezellen werkten, dit aan hun had toegeweezen, vergaderden zij aldaar, en hielden 'er hunne zo gewoone als plechtige bijeenkomsten, met en benevens andere Gilden; tot zo lange, dat, door het verplaatsen van het *Voorster Gasthuis*, dat gehegt werd aan het *Groote Gasthuis*, zij de plaats moesten ruimen; wanneer de Magistraat aan hun afstond eene andere, gelegen in dezelve Straat, naast het *Arme Kinderhuis*, alwaar ze hunne vergaderingen nog houden.

Behalven deze, uit Kooplieden, Kunstenaars en Ambachtslieden bestaande, waaronder met recht mag geteld worden het *Bergevaarders Gilde*, in voorige tijden zeer beroemd, doch naderhand geheel vervallen, had men aldaar, in oude tijden, nog verscheidene andere Gilden of Broederschappen, als die van *St. Anna op den Berg*; *St. Anna ten Broederen*; *St. Anna ten Krogt*; *St. Anthonies op den Berg*; *St. Anthonij ten Broederen*; *St. Anthonij in Lebuinus Kerke*; *St. Arriens*; *St. Augustijns*; *St. Barbera's*; *St. Elisabets*; *St. Ewouts ten Broederen*; *St. Geertruids*; *'t Gilde van het H. Graf*; *St. Jacobs*; *St. Jans*; *St. Jobs*; *St. Joosts*; *St. Catharina*; *'t Heilige*

Kruis op den Berg; 't Heilige Kruis ten Broederen; L. Vrouwen op den Berg; L. Vrouwen op 't Wandhuis; St. Nicolaas op den Berg; St. Peters; St. Rochus; H. Sacrament en *St. Theobaldus Gilde.*

De eerstgemelde, die nog in ſtand zijn, hebben ieder hunne Overlieden en Gildeknechts. Bovendien zijn dezelve van goede Keuren en Ordonnantiën voorzien, die, gelijk men wil, aldaar beter dan wel elders, in order gehouden worden. Veel ophefs maaken die van *Deventer* van de oudheid hunner Gildebrieven, als vestende daarop hunne rechten, uſantiën en herkomens; waarvan zij zig ook niets laaten ontneemen. Eén van die zullen wij, in de oude Landtaal, hier bijvoegen, en wel die van het *Lakenkoopers Gilde*, gelijk wij zo even zeiden, opgericht in het jaar 1300. De inhoud daarvan is als volgt.

Wy Scepene ende Rait van Deuenter ſerwen heil ende bekenninge der waerheit van verledenen dingen, allen luden, die neu, ende hiirnaemaels indertyt ſin, want die huchniſſe der lude van der verledene dingen cranck ende verganclick is; ſoe is des noet, dat een ſchrift weerde, die hoelde den beloep der warheid. Hier omme ſie openbaer allen luden, dat wii Scepene ende Rait vorſz. (begeerende) dat en eigelyc van unſen Burgheren, nae den eyſchen ſynes ſtaets voertgà, hebben geſat van conſent ende wille der gebroderen der Broderſchap, die Comare Gilde heit, dat die ſtatura, die hiirnae gheteikent ſtaen, voert meer in die Broderſchap voer een Conſtumen weerden gehoelden, ſoo hebben wii alſo geſat. In den yrſten, dat een jegelic verſoeker deſer Broederſchap des Vader dat daer an weze, die ſal geven voer die verſoekinghe alleene tweelf cleene penninghen in der tydt in Deventer ghenghe ende gheve, ende of des verſoekers Vader aan den Broderſchap niet en were nogh en hadde ghewesen, ſoo ſel hie den Gebroderen voer die verſoekinge geuwen vierentwintigh ſchellinge Engelſcher penninge van Engeland. Voert zetten wii dat een egelyck van unſeren Burgheren, die deſen Broderſchap derft, gheen ander gewant te ſnede vercopen mach dan wamal ſtrandoe, Egerding en anders

lers gewant, dat onkrympende is; Voert hebben wii gesat, dat Iek unseren Burger, die desse Broderschap heft, of die sie versoeken wil, ist dat hii een ander ampt oefende is, die en al anders gheen want ter snede vercopen dan vorsz. is, also lange hii sien ampt wil oefenen. Ende welic unsren Burgher desse unsre statuta of eenich daer af verbreecde, die sal ghepynt werden in hondert scellinge daer al af soelen de Scepenen upboren driepunt, en die Gebroderen twepunt. Voert hebben wij gesat, dat een eygelyk Medebroder, die siine Broderschap versmalicker verlore, die sal sii versoeken van den meesten, ende sal daer en boven unser Stadt gheven voer die versoekinge een punt. Voert hebben wy gesat, oft eenighe van de Gebroederen een ongeluck gescede inder uitvaert toe mercte oft in der wedercompste van den merct, dat hi gebeden were omme hulpe ende gheene hulpe hadde gedaen, die sal ghepynt werden in eene punde, daer Scepene die helft af upboren sollen en die Broderen die andere helfte. Voert dat een eghelic Wever, die in unsere Stadt wullen ghewand wevede, dat niet ter snede vercopen sal, mer alheel: Want mochte he verwonnen weerden, dat he dat ter snede vercofte, die sal ghepynt werden in enen punde, dat sal tusschen die Scepenen ende den Gebroederen te geliike werden gedeelt. Voert setten wii, weer eenich van unseren Burgeren, die desse Broderscap hadde, die verwonne mochte weerden, dat he mit eenre richten uitgheghaen were, ofte dat he eene waghen hadden geladen met miste, die sal ghepynt worden in eenen punde, dat oek als voergaende gedeylt wurden. Up dat alle ende een egelyk van dessen vorsz. dinghen onverbroken deurheit vercrigen, so hebben wi Scepenen ende Rait vorsz. unser Stadt segel an dessen brief ghehangen, in ein teuch alle desser vorsz. dingen gegeven int Jaer ons Heren dusent drie hondert, op beloken dertienden dagh.

De SCHUTTERIJ van *Deventer*, was, vóór meer dan drie eeuwen, reeds in agt Benden, of, zo als men nu zegt, Kompagniën, verdeeld, en in Vendels onderscheiden, welke ieder hunne benaamingen hebben naar de Straaten, waarin de Stad

verdeeld is, en waaruit de Gemeenslieden verkooren worden; zij ſtaan onder opzicht van een evengelijk getal van Hopmannen, met hunne Luitenants. Oudtijds had *Deventer* maar twee Vaandels, of *Banieren*, zo men toen zeide, rijkelijk met goud geſiert, en twee *Banierdraagers*, die, jaarlijks, uit de Magiſtraat gekoren werden; zij waren toen de aanzienlijkſte bedieningen der Stad. Naar dat de uittochten der Schutterije, in die tijden, gelukkig afliepen, werden de *Banierdraagers*, van Stads wegen, ook rijkelijk beſchonken.

De agt Hoplieden, verplicht zijnde, met hunne onderhoorende manſchap, de Stad, tegen alle aanvallen der vijanden, te beſchermen, als mede, om buiten de Stad, daar de nood zulks vereischte, den vijand te keer te gaan, beſtonden, van ouds af, uit de agt jongſte Leden van de Magiſtraat, tot in het jaar 1580, toen de Magiſtraat, meer dan de Staatsgezinde Burgerij, den Koning van *Spanje* toegedaan, zig genoodzaakt vond, dezelve te ontſlaan, en weder agt anderen, uit het lichaam van de Gezwoorene Gemeente, te kiezen; welken men toen, uit den Raad, vier Overſten toevoegde. Dan, dit eene nieuwigheid zijnde, en voorheen aldaar onbekend, hield het niet lang ſtand. In het jaar 1703 moesten de Hopmannen, uit het lichaam der Gezwoorene Gemeente, wederom plaats maaken voor de agt jongſte Leden uit de Magiſtraat.

Wat de Luitenants, of Stedehouders, zo als men daar zegt, aangaat, deze koos de Magiſtraat, in de eerſte tijden, uit de Gezwoorene Gemeente, en, in laater tijd, uit dezelve, of uit de aanzienlijkſten van de Burgerij. Nog laater, en wel tot op dezen tijd, heeft men 'er de gewoonte, om, bij het overlijden van den Luitenant, den Vaandrig daartoe aanteſtellen. Wanneer, echter, de agt Vaandels, en dus ook het aanſtellen van de Vaandrigs, in gebruik gekomen zijn, is met geen zekerheid te bepaalen. De Vaandels beſtonden aldaar, in den beginne, uit roode en witte Zijde, verbeeldende de twee kleuren van Stads wapenſchild, hebbende Stads Wapen in de midden. Naderhand zijn dezelve, door zinſpreuken, welke ieder Straat koos, onderſcheiden.

Onder ieder Vaandel was beſcheiden, één Hopman, één Luite-

tenant en één Vaandrig, vier Bevelhebbers, twee Wachtmeesters, vier-en-twintig Vrijrottieren, of Adelborsten, en agt gemeene Rotten; bestaande, doorgaans, ieder Rot uit één Rotmeester, of Corporaal, en zeven Gemeenen, de Huurlingen daar onder begreepen, welke de wacht, uitgezonderd in tijden van nood, alleen waarneemen; moetende de overigen, behalven die onder den naam van *Trommisten* aldaar bekend zijn, en die op geheele wacht staan, voor ieder wacht betaalen zes stuivers, en de andere naar evenredigheid. Uit deze penningen worden de Trommelslagers en andere onkosten van de Vaandelen betaald.

De Burgerwacht bestaat, doorgaans, uit een half Vaandel, aan 't hoofd hebbende één Luitenant of Vaandrig, die des avonds, op gezette uuren, de wacht betrekt.

De Burgerkrijgsraad bestaat uit de twee Heeren in der tijd, (dat is de Burgemeesteren) de agt Hoplieden, Luitenants en Vaandrigs. Deze hielden, voortijds, hunne vergaderingen op het *Wanthuis*, doch tegenwoordig in de groote Zaal van het *Raadhuis*. De jongste Secretaris der Stad is ook Secretaris van den Krijgsraad. Voor dit aanzienlijk lichaam, is, in het jaar 1621, door Burgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad *Deventer*, eene Ordonnantie beraamd, bestaande in twee-en-zeventig Artikelen, welke als nog in gebruik is.

Het *Woord*, of de *Leuze*, zo voor de Burgerij, als voor de Bezetting, 't welk, zo wel daar als elders, altoos één is, word, des morgens, door den jongsten Heer Burgemeester, afgegeeven aan den Stads Onder-Major, die het, vervolgens, overbrengt ter plaatse daar het behoort.

Van deze Schutterije nu waren, in oude tijden, voor dat men zig van bezoldelingen gewoon was te bedienen, of staande legers op de been te houden, afgezonderd de Stads *Schutten*, die, tot ontlasting van de Burgerij, door de Magistraat werden aangenomen, om, naar goedvinden, gebruikt te kunnen worden. Hun getal was, in het jaar 1371, bepaald op vijf-en-zeventig, en is naderhand vergroot op honderd en vijftig. Zij werden toen verdeeld in *Oude* en *Jonge*, als ook onderscheiden in kleeding. Want, daar de *Oude Schutten*, jaarlijks, op Stads kosten, geheel

en afgedankten vrij, om zig onder de nieuwe te doen aanneemen en inlijven. Men ftelde alstoen aan, eenen *Koning*, vier Overlieden en eenige Bevelhebbers, met macht, om, onder opzicht van Schut-Schepenen, uit de geheele Burgerij, vier honderd weerbaare mannen te kiezen, en, na de overlevering van de naamlijst aan de Magiftraat, de nieuwe Schutterij daar uit te vormen. Ook werd goedgevonden, dat door de voornoemde perfoonen, ten zelven einde, jaarlijks, omtrent Pinxteren, zodanige lijst aan de Magiftraat zou wórden overgeleverd, en dat wanneer eenigen der nieuw aangeftelde Schutten overleeden, of onbekwaam werden om dienst te doen, alsdan de Rotmeefter, uit ieder Rot, aan de Magiftraat zou ter hand ftellen, een lijst van drie of vier bekwaame perfoonen, om de openftaande plaatfen te vervullen; als ook, dat niemand, tot lid van deze Schutterij benoemd zijnde, het zij getrouwd of ongetrouwd, zou mogen weigeren in dezelve te treden, op eene boete van negen goudguldens, ten behoeve van de algemeene Schutterij; alles, echter, onder voorwaarde, dat, indien de Burgerij bevonden werd, door deze Schutterij boven maate bezwaard te zijn, als dan de oude gewoonte weder achtervolgd zou worden.

Intusfchen fchijnt men toen hierin geen bezwaar gevonden te hebben. Want de Schutterij werd werklijk tot ftand gebragt; hebbende haare gezette tijden, wanneer zij te zamen kwam, om in den wapenhandel onderwezen te worden; als ook haare gezette dagen, waarop zij naar 't Wit fchoot, op het Rondeel of den Steenen wal. Dan, zo wel als de plaats van Wapenoefeninge, door den tijd, en wel in 1582, onbruikbaar werd, zo is ook dit lichaam der Schutten, door den tijd, geheel uitgeftorven.

Het oudfte ZEGEL, dat in *Deventer* plagt gebruikt te worden, pronkte met het afbeeldzel van haaren eertijds beroemden Burgt, vertoonende denzelven met drie torens, en het omfchrift:

SIGILLUM CIVITATIS DAVENTRIÆ,

En, op de tegenzijde, de letteren:

DA-

DAVENTRIA.

Naderhand voerde *Deventer*, op haar Zegel, eenen *Adelaar*, en op haar Wapen, *een Zwarten Adelaar, met nederhangende Vleugelen, op een Goud Veld*; gelijk aan verſcheidene gebouwen binnen deze Stad nog te zien is. Het geheime Zegel der Stad vertoonde *een Zwarten Arend met uitgebreide Vleugelen, op een Zilver Veld*, met het omſchrift:

SIGILLUM SECRETUM CIVITATIS DAVENTRIÆ.

In plaats van den *Adelaar met nederhangende Vleugelen*, is, in laater tijd, gekomen *een Gekroonde Adelaar met opſtaande Vleugelen*, zo als dezelve ook op het thans in gebruik zijnde Stads Zegel te zien is; zijnde het omſchrift, op de voorzijde:

✠ SECRETUM ✠ ✠ SIGILLUM ✠ CIVITATIS ✠ DAVENTRIENSIS.

Hebbende, op de keerzijde, in 't midden van een rond, een ond Zilver Schild, in 't midden doorſneeden, boven Wit en onder Rood, zijnde het oude Wapen der Stad, met het randſchrift

DAVENTRIA.

Dit Schild vertoont het recht, dat *Deventer* als een Rijksſtad heeft.

Het tegenwoordige Wapen van *Deventer*, is *eene Zwarte Arend, op een Goud Veld.*

Deze zaaken hebbende afgehandeld, gaan wij over tot den KOOPHANDEL, die te *Deventer*, in oude tijden, zeer ſterk gedreeven werd. Onder de *Voorrechten* hebben wij reeds melding gemaakt van de vrijheid, die Graaf FLORIS DE VIJFDE aan de Kooplieden, aldaar woonachtig, in het jaar 1276, verleende, en welke 'er, uit hoofde van de uitgebreidheid van den Handel, twee jaaren daarna, nog vermeerderd werd; uit welke brieven

P 5 ten

ten klaarsten blijkt, dat die der Stad, ten dien tijde, niet alleen een sterken handel dreeven in *Vlaanderen* en *Holland*, maar ook inzonderheid op *Hamburg*, *Lubek*, *Noorwegen*, en op de geheele *Oostzee*. Meerder blijken daarvan vindt men, in de Voorrechten, door Koning ERIK DEN AGTSTEN, aan die van *Deventer* geschonken, ten aanzien van den Koophandel op *Schonen*. Zij haalden de Specerijën, die, door de *Venetiaanen* en *Genueezen*, uit de *Indiën* gehaald werden, vandaar, en brachtenze over in *Noorwegen*, vanwaar ze wederom andere goederen terug brachten, en inzonderheid Stokvisch, waarmede aldaar een ongemeen sterke handel gedreeven werdt, en waarop zij ook zeer jaloersch waren. Dan, naar maate de Hollandsche Steden zig, meer en meer, op de Visscherij en Zeevaart hebben toegelegd, is dezelve aldaar, van tijd tot tijd, merklijk verminderd. Het *Bergvaarders Gilde* gaf zo wel een bewijs van de uitgebreidheid, als van deszelfs vernietiging. Een denkbeeld van die verandering doet ons ontwaar worden, den rang, dien *Deventer* had op de menigvuldige bijeenkomsten, welke zij hield met de overige in bloei zijnde Hanze Steden, en meer andere gebeurtenissen; namelijk, de twisten tusschen deze Stad en andere Steden, en de verschillen, die ter haarer beslissing werden gelaaten; zijnde allen merktekenen van de voorige uitgebreidheid van den koophandel, die te *Deventer* gedreeven werdt. Dan, schoon haare gelegenheid nog dezelve zij, is de Buitenlandsche Koophandel, die daar thans gedreeven wordt, niet te noemen, bij dien van voorige tijden. Uit de opnoeming der Gilden, hiervoor gedaan, kan men het bestaan der tegenwoordige Ingezetenen genoeg afleiden. Op de Marktdagen is het 'er vol gewoel; ook vindt men 'er een aantal van welvoorziene winkels. Het Deventersch Bier is alom bekend. Brood en Koek word 'er buitengemeen wel gebakken. Ook is aldaar, in den jaare 1757, een Yzersmelterij en Gieterij aangelegd, die zeer wel opneemt. De doortocht van *Hessische* en *Munstersche* Karren, die 'er allerlei Duitsche Waaren aanbrengen, veroorzaakt 'er mede groot vertier. 't Geen *Deventer* wel 't meest benadeelt, is, zo men wil, dat de meeste handel, door die van *Zwolle*, na zig getrokken wordt.

Hier-

Hiervan afftappende, gaan wij over tot de GELEERDE MANNEN, die *Deventer*, wel eer, heeft voortgebracht. Onder deze verdienen inzonderheid genoemd te worden GERARDUS MAGNUS, of GERAARD DE GROOT, ALEXANDER HEGIUS, JACOB REVIUS, JACOB VAN DEVENTER, JAN VAN DEVENTER, EVERT BALK, EVERT BRONKHORST, GERARDUS BRUNESIUS, JOHANNES DORRIUS, WILLEM HAKHUZE, P. HOLTZENIUS, LAMBERTUS LUDOLPHUS, HELMIUS PIPHOPIUS, JACOBUS GRONOVIUS en JACOBUS PERISONIUS.

De ONHEILEN, daar deze Stad, van haare eerfte opkomst, mede geworfteld heeft, zijn menigvuldig. Bij de opnoeming der *Kerkelijke Gebouwen*, hebben wij reeds, zo veel daar vereischt werd, 'er melding van gemaakt. Dan, in dit gedeelte van de *Befchrijving van Deventer*, moeten wij dezelve, van de vroegfte tijden af, tot op den regenwoordigen tijd, verhaalen. Het eerfte, dat ons te vooren komt, is, de verwoesting van *Deventer*, door de *Saxen*, in het jaar 760. Strenger was de aanval der *Noormannen*, op de Stad en Ingezetenen, in 882. In het jaar 1186 werd *Deventer*, door OTTO, Graave van *Gelder*, geduurende den tijd van drie weeken, zeer ftreng, doch vruchteloos, belegerd. In 1202 werd de Stad, door den Bisfchop van *Utrecht*, na een langduurig beleg, bemagtigd. Groot nadeel leed *Deventer*, in het jaar 1391, door het beleg van den Graave VAN DER MARK; en geen minder, vier jaaren laater, door den twist, tusfchen *Deventer* en *Zutphen*. Een onheil van een gantsch anderen aart trof deze Stad, in het jaar 1398, namelijk, een verflindende Pest, waardoor, dagelijks, meer dan twintig menfchen ten grave gebracht werden. Andermaal trof die geesfel deze en andere Steden van *Overijsfel*, in het jaar 1421, met bijkans dezelfde hevigheid. In 1438 fcheenen alle de rampen, groote Watervloeden, ongemeene duurte van Levensmiddelen, en daarop volgende Pestziekte, zig te vereenigen; welke onheilen, hoe dreigende ook, nog genadiglijk werden afgekeerd.

Die van *Deventer*, in het jaar 1456, weigerende, DAVID VAN BOURGONDIËN als Bisfchop te erkennen, werd de Stad, door FILIPS VAN BOURGONDIËN, ftreng, doch vruchteloos, geduurende den tijd van agt weeken, belegerd; door de manlijke verdediging, was de Hertog genoodzaakt, het beleg op te breeken, en met

met de Burgerij in onderhandeling te treeden. Twee jaaren daarna worstelden de Ingezetenen, wederom, tegen eene zwaare Pestziekte. 't Geen van nog erger uitzicht scheen, was de twist, die, in 1461, binnen de Stad ontstond, tusschen de Magistraat en Ingezetenen, over de Raadskeur en meer andere zaaken; doch dit allergevaarlijkst onheil werd, door tusschenkomst van goede mannen, weggenomen. Ook was 'er de Pestziekte, in 1483, minder hevig, dan wel in voorige jaaren. In het jaar 1521, werd *Deventer*, door Hertog KAREL, zeer benadeeld, als die de Stad, uit twee Blokhuizen, daaglijks deed beschieten. Dit nadeel werd nog grooter, door dien de gemoederen der Ingezetenen sterk tegen elkander verbitterd waren; waarvan de *Gelderschen* zig zeer wel, ten hunnen voordeele, wisten te bedienen, en die van *Overijssel* te noodzaaken, om, in 't volgende jaar, den vrede met hun aantegaan. Twee jaaren daarna verzetteden zij zig wederom tegen de *Gelderschen*; deze oorlog hield aan tot in het jaar 1529. Hierdoor waren de Stads middelen en inkomsten zodanig verminderd, dat, in het volgende jaar, noch de Heeren, noch de Bedienden, hunne jaarlijksche besoldiging konden bekomen. In 1552 leed *Deventer*, zo wel als andere omliggende Steden, wederom geweldig, door den bekenden *Pontiaan Vloed*; de storm deed aldaar verscheidene huizen ter nederstorten, en veroorzaakte meer andere rampen. Deze straffen, die men, als van een onweerstaanbaare hand komende, geduldig draagen moest, werden gevolgd door andere, minder draagbaar, als veroorzaakt door ontaarte menschen, die, in het jaar 1559, de stoutheid bezatten, om, zo wel te *Deventer*, als in gantsch *Overejssel*, de Koorn- en Hooi-Schuuren, door het aanleggen van brandstoffen, in asse te doen verteeren. Hoe *Deventer*, geduurende den aanvang van den *Spaanschen* Oorlog, met zwaar Guarnizoen gedrukt, en door onbandig krijgsvolk gekneveld en geplaagd werd, zal in 't verhaal van *Stads Geschiedenissen* blijken. Hier tekenen wij alleen aan, dat in den nacht van den 29sten Augustus des jaars 1577, door de *Duitsche* Soldaaten, de Burgerhuizen geplonderd, en de Burgers, met bedreiginge van den dood, gedwongen werden, hunne wapenen over te gee-

geeven; waardoor, in het volgende jaar (1578) de Stad tot die uiterften gebragt was, dat, in de maand van Junij, Schepenen en Raad genoodzaakt waren, hun Zilverwerk en Noodmunten, *Klippenningen* genaamd, ter waarde van 44, 22 en 11 ftuivers, te laaten vermunten; moetende zij, ter overmaat van fmerte, daarenboven, in de volgende maand, met goede oogen, aanzien, dat de Krijgsknegten, ftaande onder bevel van Don JAN VAN OOSTENRIJK, die de Stad, in naam van den Koning van *Spanje*, bezet hielden, bij gebrek van betaalinge, de Zilverkasfe in de *St. Lebuinus-Kerke* plonderden, en, van de beelden en andere fieraaden, vierkante penningen lieten flaan, met den Stads Arend daarop, en het opfchrift:

URGENTE NECSSITATE,

dat is:

Door Nooddwang.

De kerk van 't Fraterhuis werd ook van alles beroofd. Zelfs ging de nood zo verre, dat, in de maand October, moest beflooten worden, tot het flaan van koperen Noodmunten, van 4, 2 en 1 ftuivers. Uit deze bezwaarende omftandigheden werd de Stad niet gered, dan met de overgave, in de maand van November. Voorts bleef *Deventer*, naar maate van de tijdsomftandigheden, in een tamelijke rust, tot in het jaar 1587, wanneer de Stad, in den nacht tusfchen den 29ften en 30ften Junij, door den Engelfchen Verrader WILLIAM STANLEY, die, 's jaars te vooren, door LEICESTER, aldaar tot Gouverneur was aangefteld, aan den Spaanfchen Gouverneur TAXIS, op eene fchelmachtige wijze, werd overgegeeven; na welk verraad, die van *Deventer* veel nadeel leden, door het Staatfche volk. Dit duurde tot in het jaar 1591, wanneer Prins MAURITS, op den 30ften Mei, na een beleg van tien dagen, de Stad bij verdrag innam. Deerlijk leed deze Stad, wederom, door een ongemeenen Watervloed, in het jaar 1595; wordende zelfs de Stadsbolwerken door het water weggerukt. Het onheil, welk die

die van *Deventer* het langst heugde, was de nadering van den Hertog VAN LUXEMBURG, op bevel van LODEWIJK DEN VEERTIENDEN, om deze Stad voor de Bisfchoppen van *Munfter* en *Keulen* te bemachtigen; het welk ook, wijl aldaar aan alles gebrek was, op den 22ften Julij, zonder flag of ftoot, gefchiedde. De Stad werd, na de verovering, aan de *Keur Keulfche* en *Munfterfche* Soldaaten ingeruimd, die 'er flechter huis hielden, dan weleer de Spanjaarden gedaan hadden, niettegenftaande de goede beloften, zo door de *Franfchen*, als den Bisfchop van *Munfter* gedaan. De Ingezetenen moesten dit ondergaan, tot in de maand April des jaars 1674, waarna de Stad, wederom, onder het gebied der *Vereenigde Staaten van Nederland* geraakte. De groote Staatsomwenteling, omtrent het midden van deze eeuw, in *Nederland*, voorgevallen, liep aldaar zonder eenige opfchudding ten einde; van geene de minfte beroering zoude men aldaar vernomen hebben, indien een domme Roomschgezinde zijne verkeerde denkbeelden beter hadde weten bedekt te houden. Deze, in de maand September des jaars 1747, zig, op eene onbeftaanbaare wijze, uitlaatende, goed Franschgezind te zijn, was zulks van zeer kwaade gevolgen voor hem en de zijnen. 'Er werd verhaald, dat die onbezonnene mensch, die zig geneerde met het verkoopen van Labberdaan, op den avond van den 20ften der gemelde maand, zig vermaakt had met het kluiven van een Haas, en, op de gezondheid van den Koning van *Frankrijk*, 'er een glás Wijn toegedronken; iets, dat in dien tijd genoeg was, om hem den haat van alle de Ingezetenen, die anders dachten, en wien 's Lands welzijn ter harte ging, op den hals te haalen. Hij ondervond, daags daaraan, dat de verrader nooit flaapt. Eenige jonge knaapen, hem den volgenden morgen vraagende, *hoe hem het Wild gefmaakt had?* beantwoordde hij hun met het geeven van een klap. Fluks daarop werd hij met fteenen beantwoord, die, met geen minder drift, door de glazen geworpen werden. Eene groote menigte hierdoor bijeen gekomen zijnde, was het antwoord, op de vraage *wat 'er te doen was? een Paap, een Franschgezinde*; welke woorden genoeg waren om de gemoederen gaande te maaken, en met rappe handen op het huis aantevallen.

J. Buys, inv. et delin. Reint. Vinkeles, sculp. 1788.

EEN VISCHVERKOPER TE DEVENTER, IN 'T JAAR 1747, DOOR 'T GEMEEN, MET STEENEN GEWORPEN, EN ZIJN HUIS GEPLONDERD.

len. De Vischkooper, den ſtorm ziende aankomen, neemt met de zijnen de vlugt, om lijf en leeven te bergen. Straks toonden die van *Deventer*, dat zij het plonderen zo goed verſtonden, als wel elders. De Magiſtraat zorgde echter in tijds, dat onſchuldige Roomschgezinden geenen aanſtoot leden, en beveiligden hen voor allen overlast, ſtellende zulke middelen te werk, waardoor dit onheil ras geſtuit werdt. Ook wist de Magiſtraat, in het jaar 1749, door het beraamen van goede orders, de muitzucht van ſommigen, die het 'er op hadden toegelegd, om de huizen van eenigen, die de Impoſitiën in pagt hadden, te plonderen, voor te komen. Niet weinig viel 'er, eindelijk, te *Deventer*, te doen, bij de jongſte Beroerten, in den jaare 1787; doch ons Plan gedoogt niet, daar van, ter dezer plaatſe, uitvoerig verſlag te doen. Wij gaan over tot de

KERKLIJKE GESCHIEDENISSEN. Sommigen willen dat onder de medgezellen van WILLEBRORDUS, uit *Engeland* gekomen, in of omtrent het jaar 690, zig mede bevonden heeft zekere MARCELINUS, en dat deze, van *Utrecht* afkomende, zo wel in *Deventer*, als in de Landſchappen van *Twente* en *Drente*, aan de Heidenſche bewooners dier Landſtreeken, geduurende een langen reeks van jaaren, het Euangelie zoude gepredikt hebben. Doch 'er zijn 'er, die, met meer grond, ſtaande houden, dat de bewooners van deze Stad, het zij dan door MARCELINUS, of wel door eenen anderen, eerst tot het Christendom zouden zijn overgebragt, in het jaar van 700. De onzekerheid van het gebeurde in die tijden is oorzaak, dat 'er niets met zekerheid van kan gezegd worden. Alle de overleveringen evenwel ſtemmen daarin overeen, dat te *Deventer*, in het jaar 755, met toeſtemminge van Bisſchop GREGORIUS, die in dat jaar den zetel beklommen had, door LEBUINUS, eene Kerk zou geſticht zijn; welke Kerk, zo als wij hiervoor, onder de *Onheilen*, gemeld hebben, in het jaar 760, met en benevens de Stad, door de *Saxen* is verwoest geworden; dat LEBUINUS, zes jaaren daarna, geſtorven zijnde, LUDGERUS, door Bisſchop ADELBRICUS, naar *Deventer* gezonden werd, in het jaar 780, met bevel om de tweede Kerk, die, na den dood van LEBUINUS, door de *Saxen* verwoest was, te herbouwen, en 'er het Euangelium te prediken.

ken. De invallen der *Nooren* en *Deenen*, die, van tijd tot tijd, plaats hadden, doen ons lichtelijk bevroeden, dat de voortgang van het Christendom 'er zeer gering geweest zijn zal. Dan, ook die zelve invallen der *Deenen* ftrekten, naar de gefteldheid dier tijden, ten aanzien van het Godsdienftige, *Deventer* ten nutte. Want, nadat, in het jaar 901, *Utrecht*, door de *Deenen*, verwoest was, vond Bisfchop RADBODUS zig verplicht, uit hoofde van den eigendom van *Deventer*, welke, door Koning ZUENTIBOLD, in het jaar 890, aan Bisfchop OLDEBALDUS gefchonken was, en als geene andere fchuilplaats hebbende, aldaar zijnen zetel te vestigen; dien hij aldaar hield, geduurende den tijd van ruim zestien jaaren, dat is, tot aan zijnen dood toe; zijnde hij, in het jaar 917, aldaar begraaven. Dat geduurende zijn verblijf en beftier aldaar, 't aantal van Chriftenen zeer moet zijn toegenoomen, kan men opmaaken uit de verplichting, waarin zijn opvolger BALDRICUS zig bevond, om, in het jaar 937, de gemelde *Lebuinus-Kerk* te vergrooten. Hoe, in laatere tijden, door op elkander volgende Bisfchoppen, die Kerk niet alleen nog meer vergroot, andere daar bij gebouwd, en dezelve met treffelijke inkomften voorzien zijn, is te zien in de levensbefchrijvingen dier Kerkvoogden; niet een van de minfte van welke was Bisfchop BERNULPHUS. De voorrechten, welke de Keizers, zo aan de Burgers als de Kapittelheeren, toeftonden, brachten 'er mede het hunne aan toe. Maar het gezag der Kerkvoogden, en de oorlogen, daar zij, met en tegen hunnen wil, geduuriglijk ingewikkeld waren, braken fomwijlen af, het geen met moeite was opgebouwd; zo als men kan nagaan uit de *Gelderfche Gefchiedenisfen* van de jaaren 1178, 1186, en meer anderen: het zij dat de Ingezetenen den Bisfchop, tegen zijne vijanden, de hand boden, of dat zij zig tegen dezelven verzetteden, zo als zij deeden, in het jaar 1200, tegen Bisfchop DIRK VAN DER AIRE, kiezende toen Graaf OTTO VAN GELDER tot hunnen befchermheer; welke partij zij, echter, wederom moesten laaten vaaren, en zig met den Bisfchop verzoenen. Bisfchop JAN VAN NASSAU, vreesachtig voor de *Kennemerlanders* zijnde, nam aldaar, in 't jaar 1267, voor eenigen tijd, zijn verblijf. *Deventer* nam, van tijd

tijd tot tijd, toe, niet alleen in Kerken, maar ook in Kloosters, en andere Godsdienstige gestichten. In de Veertiende Eeuwe was de Schoole aldaar zeer vermaard, en met mannen van groote bekwaamheid voorzien. In het jaar 1415, of daar omtrent, was aldaar vermaard, zeker Prediker, GRABO genaamd. Deze meende, niet alleen met den mond, maar ook met de pen te stichten; dan zijn boek niet naar den smaak der Geestelijken zijnde, welke hij ernstig bestrafte, werd hij, door het Bisschoppelijke Gerechtshof, als een Ketter veroordeeld, en vervolgens, nadat hij zig op den Paus beroepen had, op het Concilie te *Constans*, door de Gemagtigden der Bisschoppen aangeklaagd, veroordeeld, en, volgens de uitspraak van die Vergadering, als een Ketter geoordeeld. GRABO, daarna, in den kerker geworpen zijnde, met bedreiginge van ten brandstapel gesleept te zullen worden, had dit zo veel vermogen op hem, dat hij zijn geschrift herriep, en openlijk bekende, gedwaald te hebben.

In het jaar 1451 verscheen te *Deventer* de vermaarde NICOLAAS DE CUSA, eerst een voedsterling, namaals een groot weldoener der *Deventersche Schoole*, en toen ter tijd Kardinaal, Pauslijke Afgezant; hij werd aldaar met groote pracht onthaald.

Dat de zaaden der Hervorminge reeds vroeg binnen *Deventer* gestrooid zijn, waartoe zeker de Koophandel veel gelegenheid verschaft heeft, blijkt, vermids, reeds in het jaar 1532, aldaar verscheidene persoonen, als aanhangers van de Leere van LUTHER, moeten in 't oog geloopen hebben. Omtrent deze betoonde de Magistraat, haar gezag te willen in stand houden. Want, op den dag na *St. Lambert*, werd, door dezelve, aan den volke bekend gemaakt, *dat, wie verdacht was van Lutheranerij, niet voor Keizerlijke Commissarissen, maar voor de Burgemeesters in der tijd, of voor eenige gemachtigden uit den Raad zoude beschuldigd worden.* Twee jaaren daarna verbonden zig de Raad en Meente, met eede, op verbeurte van lijf en goed, tegen de Lutheranerij; waar onder toen alle zoorten van Ketterij verstaan werden. 't Geen aanleidinge daartoe gaf, was, dat men, op den 22sten en 25sten Maart van dat zelve jaar, verscheidene schepen, met wel drie duizend Wederdoopers,

pers, uit *Holland* komende, bij *Genemuiden* en *Ens* had aangehaald, waarvan de voornaamste aanleiders te *Kampen* zijn onthalsd geworden. Om dezen verdervenden hoop te onder te brengen, werden vandaar, naar *Munster*, twee stukken geschuts, in het jaar 1535, ter leen gezonden. Dat men de Vervolging, aldaar, met ernst bij der hand nam, blijkt nog duidelijker, wijl 'er vier persoonen uit den Raad, en agt uit de Gemeensmannen, tot Kettermeesters werden aangesteld, op wier vonnissen, weinige dagen daarna, twee Wederdoopers binnen de Stad onthalsd werden: verklaarende de Raad en Gemeente ten Hove, met eede, geene de minste gemeenschap met de Lutherij te hebben; en verbindende zig verder, de daar aan schuldigen, aan den lijve, te zullen doen straffen: op voorwaarden, echter, die in andere Steden geen plaats had, namelijk, dat hunne natelaatene goederen zouden blijven voor de Kinderen en Erfgenaamen. In het jaar 1544 werd aldaar, met den zwaarde, gerecht eene JURRIAN KETEL, als overtuigd zijnde, schuldig te zijn aan de Ketterij van DAVID JORIS.

Hoe zeer, intusschen, de Magistraat werkzaam was, om alle leeringen, die tegen het Pausdom streeden, te keer te gaan, zo vond zij zig, zo wel als die van andere Koopsteden, ten welzijn van de Stad, genoodzaakt, min of meer gematigtheid te gebruiken. Het Plakaat des Konings, rakende de Religie en het Christelijk Geloove, was wel aan de Steden gezonden; die van *Kampen* hadden geene zwarigheid gemaakt, hetzelve letterlijk aftekondigen; doch die van *Deventer* beslooten 'er niet toe, dan na merkelijke verandering daarin gemaakt te hebben; en aldus werd hetzelve aldaar, op Zondag den 17den van de maand Januarij des jaars 1557, afgekondigd.

Meerdere beweegingen veroorzaakte aldaar, in het tweede daaraan volgende jaar, de scheiding van *Deventer* van het Bisdom *Utrecht*, en de oprichting van het Bisdom aldaar; 't welk eerst geschiedde in 1565, volstrekt tegen den wil der Staaten en der Geestelijkheid. Dan deze gebeurtenis vereischt, dat wij 'er iets uitvoeriger van spreeken.

Onder het Bisdom van *Deventer* was begreepen gantsch *Overijssel*, uitgezonderd het *Land van Drenth*, 't welk onder dat

van

van *Groningen* gesteld was; wordende naderhand, bij *Overijssel*, *Zutphen* gevoegd.

Het Kapittel van *Deventer*, de bevelen der Landvoogdesse niet durvende tegengaan, erkende den nieuw aangestelden Bisschop, in het jaar 1565. Dan de Staaten, meer gezag, en dus meer moeds hebbende, hielden eene vergadering te *Deventer*; en, nadat dezelve den Deken en het Kapittel, met ernstige woorden, bestraft hadden, schreeven zij eenen vrij scherpen brief aan de Hertoginne, gedagtekend den 30sten Maart 1566, en bewerkten, met hunne tegenstreeving, dat JOHANNES MAHUSIUS, schoon als Bisschop aangesteld, 'er echter geen bezit van konde neemen. Deze, oud en zwak zijnde, leide de waardigheid, die hij alleen in naam bezat, in het jaar 1570, neder. In zijne plaats werd, door den Koning van *Spanje*, aangesteld EGIDIUS DE MONTE, die, op den 30sten van de maand October 1570, zijn berichtschrift ontving van den Hertog VAN ALBA. Dezen Tiran, met zijnen ijzeren vuist, alles kunnende dwingen, vond dan ook DE MONTE weinig tegenstand. Hij nam allereerst bezit van de Proostdij van *Oldenzeel*, en bezocht daarna, in 1575, voor de eerstemaal, zijn Bisdom. Kort daarop deed hij een Kerklijken Vierschaar in de Stad oprichten, en beval aan de Priesters, om de Decreten van het Concilie van *Trente*, op zekere dagen, in hunne moedertaale voorteleezen en uitteleggen. Hij had niet lang genot van zijne waardigheid; want hij overleed te *Zwolle*, den 26sten Mei des jaars 1576, en werd gevolgd door BERNHARDUS HERINK, als Vicaris, en deze door den broeder van den overleeden Bisschop, tot dat, in het jaar 1589, door den Koning, GISBERTUS KORVERINKS, als de derde Bisschop, benoemd werdt. Het liep aan tot in het jaar 1590, eer deze kon besluiten, dien last op zig te neemen, en dat nog wel op zekere voorwaarden, eer hij de bezitting aanvaardde. Doch toen de Stad in handen der Staaten kwam, werdt alle Bisschoppelijk gezag en waardigheid ten eenemaal den bodem ingeslagen.

Dit afgehandeld hebbende, moeten wij weder een weinig terug treeden, om te zien, wat, geduurende den tijd van de invoering des Bisdoms, tot aan deszelfs vernietiging, binnen *Deventer*, ten aanzien van de Reformatie, is voorgevallen. In het

jaar 1560 overleed aldaar Mr. JOHANNES GUIELMUS VAN ZWOLLE, Leeraar in de Groote Kerk, en groot bevorderaar der Hervorming. In de plaats van den overledenen werd beroepen GALLUS, of CAROLUS DE HAAN, welke, in dat zelve jaar, zig verstoutte, om het H. Avondmaal, aan de Ledemaaten, onder de beide gedaanten, uittereiken, en de Misse natelaaten. Doch, 't geen hem nog meerder dan dit, den haat der Roomsche Geestelijkheid op den hals haalde, was, dat hij niet schroomde, in het volgende jaar, den Deken van het Kapittel, in 't openbaar, over zijne Hoererij te bestraffen: hierdoor vondt hij zig verplicht, de Stad te ruimen, wordende daarop, door den Hertog van *Kleef*, als Leeraar in de Stad *Ham* beroepen. In het jaar 1564, moest mede een Franciscaner Monnik, WINOLT genaamd, de Stad verlaaten, om dat hij, op het voetspoor van GALLUS, aan de Ledemaaten het H. Avondmaal, onder de beide tekenen van brood en wijn, wilde uitdeelen. Strenger werd, met bannissement en geldboete, in dat zelve jaar, gestraft, eene NETTE, of *de kleine Man* genaamd, om dat hij, ten huize van eenen Boekbinder, gepredikt had. In de maand van September, van dat zelve jaar, werden alle de geheime Leerplaatsen binnen de Stad verboden, en den aanwijzer van dezelve beloofd vijftig Heere ponden. Om te zekerder te zijn, dat alle Leeringen, buiten die van de Roomsche kerke, geweerd zouden worden, werd, op den 28sten Januarij van 't jaar 1565, geboden, *dat niemand zijn kind, of kinderen, zou laaten Kerstenen, dan in het bijzijn van ten minsten vier nabuuren*, en in 't volgende jaar afgekondigt, *dat niemand, die om de verdoemde Ketterij elders gebannen was, zig binnen de drie Hoofdsteden van Overijssel, met der woon zoude mogen nederzetten.* Maar alle deze middelen waren van te weinig kracht, om den voortgang der Reformatie te konnen verhinderen. De Gereformeerden, hoe streng ook vervolgd, lieten niet na, onder den blooten hemel hunnen Godsdienst te verrichten, waarvan de menigte zo groot was, dat Schepenen, Raad en Gezwoorene Gemeente, wilden zij de beweegingen, die het prediken buiten de Stad veroorzaakte, beletten, zig, nog in dat zelve jaar 1566, genoodzaakt vonden, aan de Ledemaaten en Ingezetenen der Stad, die het H.

Avond-

Avondmaal, niet dan onder de beide tekenen van brood en wijn, wilden ontvangen, vrijheid te geeven, zig in hunne huizen hetzelve te laaten toedienen. Hier mede, zeide men, zou het buiten prediken gestaakt worden. Eene afkondiging, twee weeken, na het verleenen van gemelde vrijheid, gedaan, behelsde het verbod van *het doen of aanhooren van eenige Predicatiën binnen of buiten die Stad, anders dan in de publieke kerken;* en verder *de handen te slaan aan kerken, kloosters, of kerksieraadjen;* en eindelijk, *dat niemand zig in twist over eenige Leerpunten des Geloofs zou inlaaten.* Het eerste lid van deze Afkondiginge veel gemor onder de Ingezetenen veroorzaakende, vonden Magistraat en Gemeensluiden, vier dagen daarna, raadzaam, om de rust in de Stad te bewaaren, den Burgeren vrijheid te verleenen, om, in de *Lieve Vrouwe Kerk*, den Godsdienst, naar inhoud van de *Augsburgsche Confessie*, te verrichten, mids 'er werd afgelaaten van het plonderen en schenden der kloosteren, en het schelden en smaalen van den eenen op den ander; en dat niemand zig als Leeraar zou voordoen of vertoonen, dan die door den Raad was goedgekeurd, en door den Priester van gemelde Kerk zou geordent zijn. Dan, aan dit laatste, weigerden zig de Leeraars te onderwerpen. Zonder voorkennisse van den Priester beriep men den bekenden CASPARUS COOLHAAS van *Nassau*. Geduurende den tijd van vier endertig weeken, ten aanhooren van eene groote menigte van menschen, van allerlije staat en rang, verkondigde deze het Euangelium; wordende, in zijn dienstwerk, ijverig ondersteund, door JOHANNES BRONKHORST, toen Bestuurder der Schoole van *Deventer*.

Had men dus den loop der Hervorming laaten voortgaan, veel onrust zou daar door zijn voorgekomen. Maar dit aangenaame vooruitzicht, voor de geenen, die begeerte hadden tot de gezuiverde Leere des Christendoms, was van korten duur. Want, op den 6den Mei des jaars 1567, werd de verleende vrijheid, op bevel van de Landvoogdesse, ingetrokken, en den Predikanten de Stad ontzegd. Of de voorige vrijheid, door de Magistraat, als afgedwongen was toegestaan, of dat zij te schroomachtig ware, om zig tegen de bevelen van het Hof te verzetten,

ten, is onzeker; dat het laatste meest plaats heeft gehad, zou men mogen besluiten, eensdeels, om dat veelen van de Magistraat, dikmaals, toehoorders van den genoemden COOLHAAS geweest waren; ten anderen, om dat het Plakaat, tegen het buiten prediken, op order van het Hof afgekondigd, scherper gemaakt was, dan wel voorheen; wordende als nu beloofd een premie van vijftig Heere-ponden, aan hem, die den Prediker in handen van de Magistraat konde leveren.

Ligt vermoed men, hoe het, in 't jaar 1568, binnen *Deventer*, ten aanzien van den Godsdienst, gesteld ware, nadat de *Spaansche* Bezetting daar was binnen gekomen. MONDRAGON, in 't volgende jaar, met vijf vaandelen *Waalen*, daar binnen zijnde, toonde hij 'er, op verre na, dien geest van verdraagzaamheid niet, dien onze *Tooneeldichters* hem toekennen. MONDRAGON, 't is eene waarheid, muntte, in trouw en eerlijkheid, verre uit boven de meeste Spanjaarden; maar dat de geest van vervolging, en de schending van Stads Voorrechten, hem zo wel eigen was, als den andere *Spaansche* Bevelhebberen, bleek uit zijne handelwijze met eenen Schoolmeester aldaar, die hem, echter, ontsnapte; uit zijn gedrag, ten huize van eene Weduwe SCHARFF, daar hij, tegen Protest van Schepenen en Raad, alle de goederen deed in beslag neemen; uit de indaagingen, die hij liet doen van de uitgeweekene Burgers, voor den *Spaanschen* Bloedraad; uit het verzenden van twee Burgemeesteren en een Bode, naar *Brussel*; en uit meer andere zaaken, die alle tegen der Steden vrijheid, en buiten de taak eens Krijgsmans waren.

Nadat MONDRAGON, den 25sten Augustus 1570, de Stad *Deventer* had verlaaten, en opgevolgd was door PACIËCO, ging het niet beter. Deze, die zijn loon, te *Vlissingen*, aan den galg kreeg, handelde 'er niet minder schendig tegen Stads Voorrechten; zijn bloeddorst vond 'er stoffe, zig rijkelijk te verzaden. De ongelukkige voorwerpen, die MONDRAGON ontkomen waren, vielen in handen van dezen. Op den 11den Maart des volgenden jaars, deed hij, in éénen nacht, twaalf Doopsgezinden, zo mannen als Vrouwen, van hunne bedden lichten, in houten kooijen, op de *Noorderberger Toren*, opsluiten, en, na hun daar 't leven moede gemaakt te hebben, twee daar van ont-

hoof-

hoofden en tien verbranden. ALBERT ZOMERHUIS, een der Stads Secretarissen, was door hem in eeuwige gevangenisse verwezen; doch de vreeze, dat hij ontkomen zoude, was oorzaak, dat hij, met vergif, werd omgebragt.

Na de bemagtiging van *Deventer*, door RENNENBERG, op den 11den November des jaars 1578, namen de zaaken aldaar een gantsch anderen keer. Op den 11den Januarij des volgenden jaars, werd 'er, door de Magistraat, order gesteld, tegen het breken der Beelden, in de Kerken en Kloosters, en, met één, eene Ordonnantie voor de Gereformeerden beraamd, op naam van den Raad en Meente. Op den 23sten van die zelve maand, begaf zig *Deventer*, zo wel als geheel *Overijssel*, in het vermaarde *Verbond der Unie.* In de maand Maart werden de Kerken van de Beelden gezuiverd, Gallerijen en andere zitplaatsen, in de Kerk der Minderbroeders, en in die van *Onze Lieve Vrouwe*, gemaakt, en in de eerstgenoemde, door de *Gereformeerden*, voor de eerstemaal, op den 4den October, in 't openbaar het *H. Avondmaal* gehouden. Schandelijk werd deze gunst, zes dagen daarna, erkend, door de meenigte, die, tegen wil van de Magistraat en Meente, als onbezonnene menschen, in dolle woede aanviel op de *Vrouwe Kerk*, de deuren openbrak, de daarin zijnde Beelden en Altaaren vernielde, en anderen moedwil bedreef. De geest van onrust heerschte, binnen deze Stad, tot in het midden van de volgende maand, en kwam tot geen bedaaren, voor dat de Deken en het Kapittel van *Deventer*, aan Schepenen, hadde overgegeeven, een Staat en Register van alle deszelfs inkomsten, goederen en sieraadjen.

Op den 4den van de maand Mei des jaars 1586, schreef de Graaf VAN MEURS, als Stadhouder van *Overijssel*, uit last van den Graave VAN LEICESTER, aan Ridderschap en Steden van die Provintie, dat, uit de Kerken van *Overijssel*, naar *'s Gravenhage*, zouden gezonden worden, tegen den 30sten Junij, eenige Predikanten, tot het bijwoonen eener Nationaale Sijnode. Van *Deventer* en *Kampen* vertrokken, ten dien einde, WERNERUS VEZEKIUS en KASPARUS HOLSTECHIUS; hun Lastbrief was onderteekend door de Predikanten van *Kampen*, *Zwolle* en *Hasselt.*

ſelt. Een ander Leeraar van *Deventer*, met naame JOHANNES GEROBULUS, werdt, in dat zelve jaar, tegen den wil, of ten minſten buiten voorkennisſe van de Staaten van *Overijsſel*, gezonden naar ELISABETH, Koninginne van *Engeland*, om Haare Majeſteit te ſmeeken om hulpe en bijſtand. In het volgende jaar, toen *Deventer*, door STANLIJ, verraden was, kwam, op den 4den Julij, daar binnen, GODEFRIDUS VAN MIERLO, Abt van *Egmond*, en tweede Bisſchop van *Haarlem*, om de Kerken aldaar wederom te wijden, nadat hij, alvoorens, in de *Broerenkerk*, het gebeente van JOHANNES MAHUSIUS, eenen der voorige Predikanten, had doen ontgraven, en op het Kerkhof laaten brengen. Drie dagen daarna wijdde hij *St. Lebuinus Kerk* en *Kerkhof*, met alle de Altaaren, inzonderheid dat op het hooge Choor, en voerde verder alle de Roomſche kerkplechtigheden wederom in; zij hielden aldaar ſtand tot op den 26ſten October des jaars 1591, op welken dag de Kerken, aan de Hervormden, van nieuws, werden ingeruimd: waarna, langzaamerhand, de Reformatie, in gantsch *Overijsſel*, heeft ſtand gegreepen: wordende zelfs, in het jaar 1594, door Ridderſchap en Steden, beſloten, geene andere dan Gereformeerde Predikanten, te *Genemuiden*, *Blankenheim*, *Vollenhove*, *Welſen*, *Tsſelmuiden*, *Zallik* en *Mastenbroek*, te dulden. Ook werd, door die zelfde Staaten, CAROLUS GALLUS, boven gemeld, voorgeſlagen tot een der Overzieners van de nieuwe Overzetting van den *Bijbel*, met aanbod, om de daartoe vereischt wordende kosten, voor haar aandeel, uit de inkomſten der Geestelijke goederen, te voldoen. In dat zelve jaar werd, tot het beſtuur der aloude *Deventerſche* Schoole, aangeſteld PAULUS TOSSANUS.

Geene zaaken van aanbelang gebeurden aldaar, van toen af, tot in het jaar 1617. Op den 11den Junij diens jaars ontſtond 'er een hevig verſchil, op eene Vergadering, gehouden te *Raalte*, tusſchen Ridderſchap en Steden; zij verklaarden, niet te zullen ſtemmen in het houden der *Nationaale Sijnode*: waartegen zig de Drost van *Vollenhoven* en de Stad *Deventer*, met veel hevigheid, verzetten. Deze geſchillen hielden aan, tot op den 27ſten April des volgenden jaars; op welken dag Prins MAURITS, op den Landdag, die toen binnen *Deventer* gehouden

den werd, verscheen, en Ridderschap en Steden 'er ten vollen in deed stemmen, uitgezonderd *Kampen*, die niet dan op eenige voorwaarden bijkwam. De Kerkenordening, op die Sijnode beraamd, veroorzaakte 'er nieuwe zwarigheden, wijl, op den 30sten Julij 1619, Ridderschap en Steden, op eene Vergadering te *Zwolle*, het besluit namen, *om door Gedeputeerden ter vergadering der Staaten Generaal, te doen verklaaren, dat de gezegde Kerken-Orde, alleen in zo verre zouden worden nagekomen, als dezelven niet strijdende was tegen de Privilegiën en Gerechtigheden des Landschaps in 't algemeen, en van de Leden van dien in 't bijzondere;* waar tegen anderen, meer ijverig dan wel doorzichtig, begeerden, *dat dezelve zonder eenige de minste aanmerkingen zouden worden aangenomen.* CASPARUS SIBELIUS, Predikant te *Deventer*, en gewezen Lid van de Sijnode, werd, in de maand Augustus, op de Sijnode van *Overijssel*, binnen *Deventer* gehouden, aangesteld tot een der Riviseurs van de nieuwe overzetting des *Bijbels.*

Allereerst bepaalde zig de Gezwoorene Gemeente, op den 22sten Februarij des jaars 1620, om in den eed, voortaan, te doen stellen, *dat geene Schepenen, Raaden noch Gemeenslieden, zouden worden verkooren, dan die belijders en voorstanders waren van de ware Christelijke Gereformeerde Religie, vastgesteld in de Nationale Sijnode van Dordrecht;* het welk tot hiertoe heeft stand gehouden. Sints dien tijd is, in de bloeijende Gemeente van *Deventer*, waarvan het getal der Ledemaaten tusschen de vier en vijf duizend begroot word, onzes weetens, niets aanmerkenswaardig voorgevallen. Tot slot van dit Artikel zullen wij geeven eene korte schets van de WAERELDLIJKE GESCHIEDENISSEN. Boven hebben wij gezien, hoe Bisschop RADBOUD, door de verwoesting van *Utrecht*, door de *Noormannen*, genoodzaakt was, voor eenige jaaren, zijnen zetel te *Deventer* te vestigen, en dat het zelve, daardoor, veel bevoorrecht werd. Hier zullen wij aantekenen, hoe ook het gezag der Bisschoppen, meermaals, aanleiding gegeeven heeft, dat die Stad, door de gevolgen van den oorlog, groot nadeel leed. In het jaar 1178 geraakten Bisschop BALDEWIJN en de

Hollanders met *Gelderland* in eenen zwaaren oorlog, ter oorzaake, dat de Hertog van *Braband*, die, zo men wil, de *Veluwe*, van het *Utrechtsche Bisdom* te leen hield, uit achteloosheid, verzuimde, of met moedwillige trotsheid naliet, op nieuw de leenverheffing te verzoeken. De gemelde *Veluwe* werdt, door den Graaf van *Gelder*, als een Achterleen bezeten; en deze verzuimde insgelijks, een nieuw verlij te verzoeken. BALDEWIJN hierover verstoord zijnde, viel, met een aanzienlijke magt, in de *Veluwe*, en dreef 'er de *Gelderschen* ten eenemaal uit. GERARD, Graaf van *Gelder*, om het gemis van zo een voortreffelijke landstreek, niet minder verstoord, verzette zig tegen den Bisschop, en belegerde *Deventer*. Dan Keizer FREDRIK deze oneenigheden, in den beginne, willende dempen, trok af naar de *Nederlanden*, beval het beleg op te breeken, stelde GERARD wederom in het bezit van de *Veluwe*, en noodzaakte de twistende partijën, voor eenige jaaren, eenen stilstand van wapenen te tekenen. Inmiddels stierf Graaf GERARD, zonder kinderen natelaaten: en dus trad zijn broeder OTTO DE TWEEDE, in het jaar 1180, in zijne plaats. BALDEWIJN nam toen wederom de wapenen te baat, en verbrandde veele Dorpen, in het Graafschap *Zutphen*. Zijn zwager, Graaf DIRK VAN KLEEF, verwoestte een ander gedeelte van *Gelderland*; en nog werden zij ondersteund door Graaf FLORIS DEN DERDEN *van Holland*, die OTTO en zijnen landen mede veel nadeel toebracht. OTTO hulpe gezocht hebbende bij HENDRIK DEN DERDEN, Hertog van *Braband*, en bij den Bisschop van *Keulen* en *Munster*, belegerde *Deventer*, ten tweedemaale, geduurende den tijd van drie weeken, en zou de Stad in zijne magt gekreegen hebben, zo niet Keizer FREDRIK DE EERSTE, andermaal, 'er zig mede gemoeid, de twistenden bevredigd, en OTTO in het bezit zijner goederen hersteld had. Geen minder nadeel leed deze Stad, na de onwettige verkiezing van Bisschop DAVID VAN BOURGONDIËN; 't welk *Deventer* en geheel *Overijssel* aanspoorde, om noch aan den raad, noch aan de vermaaningen van Hertog FILIPS gehoor te geeven, anders dan op voorwaarde, dat ADOLF, zoon van den Hertog van *Gelder*, twaalf jaaren lang, over en nevens DAVID, als Momber, zoude te gebieden hebben. FILIPS, deze wederstreeving niet kunnende

de draagen, rukte zijne macht bijeen, en, in 't bijzijn van zijnen zoon, belegerde de Stad *Deventer*. Omtrent de Vest stond een steenen gebouw, welk de Herders, bij nacht, tot een schaapskooij gebruikten. De Inwooners hadden dit gebouw met graften en een hoogen wal wel beschanst, en met het nodige geschut voorzien; zij deeden daaruit sterke uitvallen, ontziende geen het minste gevaar om den vijand van de Vesten te houden. Doch de magt, tegen hun aangevoerd, was zo geweldig, dat zij verplicht waren, die plaats te verlaaten en maar pas tijd hadden om dezelve in de lucht te doen springen. Het eenigste, dat die van de Stad in hun voordeel hadden, was een onophoudelijke zwaare regen, waardoor de belegeraars verhinderd werden, naar hunnen zin te naderen. Die van *Kleef*, het ontheil van *Deventer* met smerte aanziende, kwamen als middelaars tusschen beiden, en bewerkten, dat het beleg, na negen weken geduurd te hebben, werd opgebrooken. Dus ontging *Deventer* toen wederom den smaad, van overwonnen te zijn.

In het jaar 1507 hadden de *Deventerschen*, van nieuws, moeijelijkheid met Hertog KAREL VAN GELDER, die, bij de *Overijsselsche* Steden, en dus ook bij *Deventer*, aanhield, om vergoeding van achtergehoudene schattingen, van Landerijen in de *Veluwe*. Op hunne weigeringe, bragt de Hertog zijn volk voor de Stad; doch de Burgers kweeten zig zo manlijk, dat hij dezelve moest verlaaten. Twee jaaren daarna zocht de Hertog nieuwen twist, wegens zekeren Brug en Toren, bij die van *Deventer*, op de rivier, en, zo hij zeide, op zijn gebied, en tot zijn groot nadeel, gebouwd. Deze Toren stond op het einde van den Brug, waarmede de Stad, aan de oostzijde van den *IJssel*, aan de *Veluwe* grenst. Beiden waren met een bolwerk en uitkijk versterkt. Die van de Stad, zijnen eisch, om denzelven aftebreeken, in den wind slaande, trok de Hertog uit de *Veluwe* op, joeg de Bezetting, waarschijnlijk met verraad, uit den Toren, wierp dien ter neder, en verbrandde meer dan de helft van den Brug. De Stad liet hij in rust, en trok, na dit verricht te hebben, terug.

Ten tijde van den aanslag, door WILLEM DEN EERSTEN gedaan, was de algemeene haat tegen de Spanjaarden oorzaak, dat de

zaak,

zaak, hoewel aan veelen, zo mannen als vrouwen, bekend, tot het uiterste toe, geheim bleef, en, waarschijnlijk, ook wel gelukt zou zijn, hadde niet een zwaare sneeuw, en ongemeen hoog water, den Prins belet te naderen. PACIËCO, merkende dat 'er iets gaande was, deed, in 1570, verscheiden Burgers vangen, en ter dood toe pijnigen; doch niemand hunner openbaarde iets van het geheim. Agt jaaren daarna, vervoegden zig sommigen, uit de Ridderschap en Steden van *Overijssel*, bij den Graaf VAN RENNENBERG, Gouverneur van *Friesland*, hem verzoekende, *Kampen* en *Deventer* te ontlasten van het Hoogduitsche Regiment van POLWIJLER, om dat het, als omgekocht zijnde, zig, openlijk, voor Don JAN verklaarde. Ook hielden zij, bij de Staaten, ernstig aan, om gemelden RENNENBERG tot Gouverneur te mogen hebben; 't welk hun gegund werd. Daarop belegerde hij eerst *Kampen*, en vervolgens, op den 3den Augustus, *Deventer*, toen binnen eene bezetting lag van negen honderd *Hoogduitschers*, die dappere uitvallen, en den Burgers grooten overlast deeden, roovende eet- en drinkbaare waaren, en al wat hun voorkwam. In den tijd van alarm noodzaakten zij dezelven in huis te blijven, of vermoorden ze. Eindelijk kreegen zij eenige vreeze voor de Burgers, op vermoeden, dat deze, door wanhoop aangedreeven, iets ten hunnen nadeele zouden onderneemen. Dus traden zij in onderhandeling, waarbij de Soldaaten, van hunnen kant, beloofden, geenen overlast meer te zullen doen; mids de Burgers beloofden, dat ieder van hun een Jongen of een Meid zou leveren, om mede te arbeiden aan de bolwerken. Hoe zij verder leefden met het goud en zilver, dat zij uit de Kerken haalden, is reeds hier voorren gezegd. Op de tijding, dat Don JAN overleden, en het, tot hun ontzet naderende, volk geslagen was, en, daarenboven, om dat zij gebrek aan buskruid hadden, gaven zij zig, op den 14den November, over. De nieuwe gasten, die zij toen kreegen, maakten het niet veel beter, dan de *Spanjaarden* gedaan hadden. RENNENBERG verlostte hun van dezelven, op voorwaarde, dat zij den Aartshertog MATTHIAS, Prins WILLEM en hem Graaf VAN RENNENBERG zouden erkennen, en dat het der Burgerije zou vrijstaan, uit de Krijgsmacht zodanige Vaandels of

Kom-

Kompagniën ter bezetting te kiezen, als hun best behaagden; doch dat zij, zo de Hooge Overigheid zulks goedvond, meer bezetting zouden inneemen. *Deventer* hield zig, echter, niet getrouw aan deze beloften, maar bleef van alle inlegering vrij; en zig onder de *Unie* begeeven hebbende, weigerden zij, meer Bezetting inteneemen, hoe ernstig de Algemeene Staaten 'er ook op aanhielden; te meer, daar PARMA, met zijn leger, nabij *Zutphen* lag.

LEICESTER, het Gouvernement in handen hebbende, zocht zig, op eene andere wijze, beter van *Deventer* te verzekeren. In het jaar 1585 verzocht hij, daar te mogen binnen komen. Dit hem toegestaan zijnde, kwamen veelen van de *Overijsselsche* Ridderschap en Steden hem begroeten. Dus bracht hij, op den 21sten October, *Engelsche* en *Iersche* Soldaaten daar binnen; en dus meester van de Stad zijnde, stelde hij 'er den verraader STANLEY tot Gouverneur aan, bij zig hebbende zijne *Ieren*, het wildste en barbaarschste volk, zegt REYD, dat ooit in de *Nederlanden* gezien was. Zij waren, zegt hij verder, twaalf honderd man sterk, en voerden den rechten naam van *Wilde Ieren*. STANLEY, de vriend van den geveinsden LEICESTER, was Roomschgezind, en hield geheime onderhandeling met ROELAND TORK, Overste in de Schans bij *Zutphen*, welke Stad, door TAXIS, voor PARMA was ingenomen, en daarna met TAXIS zelven. Zij kwamen zo verre, dat TORK beloofde, de Schans, en STANLEY de Stad, onder belofte van goede vergelding, te zullen overgeeven. De Staaten kreegen wel eenig kwaad vermoeden op STANLEY; doch konden 'er niets in doen, terwijl LEICESTER, naar *Engeland* vertrekkende, hem geboden had, *Deventer*, zonder zijn uitdrukkelijk bevel, niet te verlaaten. NORRITS werd derwaarts gezonden, om, met der Burgeren bijstand, zig meester van de Stad te maaken. Dan deze op weg zijnde, en STANLEY 'er de lucht van krijgende, trok deze, in den avond van den 28 Januarij 1587, uit *Deventer*, na alvoorens, aan zijne Kapiteinen en Soldaaten, gezegd te hebben, dat de Burgers voorneemens waren, hun allen te overvallen, om dat hij betaalinge voor hun geëischt had; dat hij voorneemens was, meerder bezetting in de Stad te brengen,

en

en dan de Ingezetenen te noodzaaken, hun te voldoen. Aan de Poorten stelde hij dubbelde wachten, van die geenen, die hij het meest vertrouwde. Op den gezegden tijd uitgereeden zijnde, keerde hij, den volgenden morgen, om vijf uuren, terug, met zig brengende den *Spaanschen* Gouverneur TAXIS, zes honderd vijandlijke Soldaaten en drie honderd paarden, die allen nog bij den duister in de Stad kwamen, en 'er zig meester van maakten. STANLEY begaf zig, met de zijnen, binnen *Zutphen* in veiligheid.

Nadat MAURITS VAN NASSAU, in 1591, *Zutphen* heroverd had, deed hij, nog op dien zelven avond (30 Mei) *Deventer* berennen, staande die Stad toen onder het Gouvernement van Graave HERMAN VAN DEN BERG. Eenige dagen werden 'er doorgebracht, met, hier en daar, bressen in de Stads muur, of langs den Wal te schieten. Ook werden 'er eenige platte schuiten in de haven geleid, en daarover een Stormbrug; waaraan het volk zo ijverig arbeidde, dat het vogt, wie de eerste zou zijn. Ongelukkig had men zig in de lengte van den Brug vergist; en deze te kort zijnde, moest de storm worden uitgesteld. Daags daaraan werd de brug verlengd, en Graaf VAN DEN BERG aan zijn hoofd gekwetst en hem een oog uitgeschoten. Hierom traden die van binnen, eer de Storm werd aangevangen, tot een verdrag. Dus ging *Deventer*, den 10den Junij, aan de Staaten over, en Prins MAURITS deed 'er zijne Vaandels plantten.

Van toen af bleef *Deventer* voor buitenlandsch geweld beveiligd, tot in het noodlottig jaar van 1672; een tijdstip, waarin de gantsche *Nederlandsche Staat* op den oever van zijnen ondergang gebracht werd. *Deventer* was de eerste Stad, in de Provintie van *Overijssel*, die het juk des oorlogzuchtigen *Keulschen* en des *Munsterschen* Bisschops op zig neemen moest. Van wegen den Staat was aldaar Commandant zekere DIRK STEK. Deze zo wel als de Burgemeester L'ESPIRE, had hij, al bij den eersten inval der *Franschen*, van den Staat bevel ontfangen, om op alles goede order te stellen, de Magazijnen van het noodige te voorzien, de Vestingwerken in order te brengen, en ook de Bezetting, zo veel mogelijk, te vermeerderen.

Dan,

Dan, vraagt men, *wat van dit alles verricht was, toen de vijand zig 'er voor vertoonde?* moet men antwoorden: *bijna niets.* Sedert den *Munsterfchen* vrede, was, zo wel daar, als op veele andere plaatfen, alles in een deerlijk verval gemaakt. Wel is waar, de Boeren uit *Sallant* en *Twent*, en de Burgers, hadden, uit liefde, de Soldaaten, die, om vijf ftuivers daags, boven hunne foldij, dag en nacht arbeidden, wel geholpen; doch men was te fpade aan den arbeid gegaan. De Stad was met agt zwaare Bolwerken, en vijf Ravelijns in de graft, en twee daar buiten, verfterkt, en de Contrefcharp, rondom de Stad, met ftormpaalen bezet; maar, ongelukkig, waren de punten binnenwaards gekeerd, en meest alle te zwak om van eenig nut te kunnen zijn. Dicht bij deze op den Dijk bij de *Bergpoort*, waren de Pallisfaden zo dik en menigvuldig gezet, dat de vijanden zig daar veilig achter verfchuilen konden, en die geenen, welke bij het gefchut ftonden, met musketten vandaar lichten. Kortom, alles was 'er verkeerd. Veelen van de Ingezetenen greepen hier uit een kwaad vermoeden: te meer, daar de Kommandant, zijnde een man, die zeven en-dertig jaaren den krijg gevolgd had, wel had moeten weeten, wat 'er, tot eene goede verdediging van de Stad, vereischt werdt. In het Magazijn waren 85000 ponden buskruit, op de Wallen 45 metaalen en 6 ijzeren ftukken gefchut, en nog in de Stad 16 of 18 fchoone metaalen ftukken; dus ontbrak het aan kruit, lood, noch handgranaten. De Bezetting beftond, te zamen met de Waardgelders, uit 4500 mannen, en daarenboven nog wel 2000 welgewapende en manhaftige Burgers, behalven de van buiten ingekomene Landlieden. Maar van binnen was men verdeeld. De factie, die de overhand had, te weeten die van de *Nielanden*, dus genaamd naar eenen HENDRIK NIELAND, Thefaurier, anders *Koninkje van Deventer*, draaide, in de Vroedfchap, bijna alles naar zijnen wil, en onderdrukte de andere partij geheel en al. Dit veroorzaakte oneenigheid onder de Burgers. In de grootfte woeling van deze partijen tegen elkander, kwamen de gemelde Bisfchoppen, den 16den Junij, voor de Stad, met een bijeengeraapt leger, beftaande, buiten de *Franfche* troupen, uit

fchuim

schuim van volk, en berenden de Stad, van de landzijde, zo ongeregeld, dat de Burgers, indien zij eensgezind geweest waren, hun zeer gemaklijk hadden kunnen om hals brengen. Daags daaraan trok de vijand, ten hoogsten met 9000 mannen en 6 mortieren, een uur beneden de Stad, over den *Isfel*, en berende dus ook *Deventer* van de andere zijde. Meer dan een derde van dien hoop ging, in de *Veluwe*, op buit. En, echter, verzuimde de Kommandant, op dat pas een uitval te laaten doen. In plaats dat men de gezegde Mortieren zou hebben zoeken te bemachtigen, werd, op order van de Magistraat en den Kommandant BROERSMA, een Brug, waarover men de uitvallen moest doen, weggebroken. De Contreschap, zij was dan zo als zij was, verstond BROERSMA niet, dat met krijgsvolk bezet zou worden. Den Burgemeester BORKHOLT belette men, de pallisfaden uit het *Hannekerbosch*, een weinig buiten de Stad, te haalen, om den bedekten weg daar mede te versterken. Eenige van de Buitenwerken werden verlaaten. Het verzoek van de Magistraat, om eenige uitvallen te doen, of te contramineeren, werd afgeslagen. Terwijl men dus werkloos zat, en niets verrichtte, dan het geene nadeelig was, naderde de vijand met rasse schreden. Den 19den, des voordemiddags, ten tien uuren, kwamen 'er twee *Overijsselsche* Edellieden, Jonkers SWAAFKEN en DOETINGE THO RANDE, voor de Stad, vergezeld van een Trompetter. Terstond werden zij binnen gelaaten. Allen, die hun ontmoetten, maakten zij vervaard, voor de groote magt der vereenigde vijanden, zeggende dat de *Franschen*, *Keulschen* en *Munsterschen* wel 40,000 mannen sterk waren, en voorzien van verbaazend veel geschut, bomben, enz. waardoor *Deventer*, in éénen dag, tot een puinhoop zou gemaakt worden, zo zij zig niet ijlings overgave. Met deze en dergelijke redenen zogten zij de Magistraat kleinmoedig te maaken. Ook brachten zij met zig eenen brief, van meergemelde Bisschoppen, opgehoopt met beloften en dreigementen. De Magistraat gaf 'er een schriftelijk en weigerend antwoord op, 't welk zij aan de Kommandanten overgaven. Doch eer dit geschrift nog werd afgevaardigd, werden eenigen uit de Magistraat benoemd, om met den hoogen Krijgsraad te overleggen, of het niet raadzaam ware, met

met het zenden van het antwoord nog wat uitstel te neemen, om tijd te winnen, en alvoorens te raadpleegen met die van *Zwolle* en *Kampen*. Dit voorstel behaagde alle de hooge Officieren, uitgenomen TAMMINGA, wien deze voorslag verdacht voorkwam. En dus werd de brief niet afgezonden. Den 20sten, des morgens, werden veele Bomben in de Stad geworpen; hetwelk aanhield tot 's avonds ten agt uuren. Op sterk aanhouden van eenigen uit de Magistraat en Burgerij gaf STEK last tot het doen van eenen uitval, met 100 man te Paard, en 200 man te voet. Maar alles werd zodanig bestuurd, dat den vijand 'er geen het minste nadeel door gedaan werdt. HENDRIK NIELAND droeg ter Vergaderinge voor, dat de brief van den Bisschop van *Munster* diende geresumeert te worden; om reden, dat naademaal *Deventer* daarin een *Rijksstad* genaamd werdt, en *Kampen* en *Zwolle* ook Rijkssteden waren, door onderlinge tractaaten aan elkander verbonden, men zonder deze niets doen kon; of men niet, onder voorwendzel van Gelastigden derwaards te zenden, tijd zou kunnen winnen; om eenige zaaken, die de Stad ontbraken, inmiddels te vinden. De meesten stemden in dit voorstel mondeling, en andere stilzwijgende, uitgezonderd Burgemeester BOEKHOLT, wien het verdacht voorkwam; doch eindelijk moest hij ook toestemmen. Maar als NIELAND voortging, met vooraf eenige artikelen op het papier te brengen, waarop men zig met gemelde Steden beraaden zou: *Hoe*, zeide BOEKHOLT, *wil men hier artijkelen ontwerpen, om daarover met andere Steden in overleg te komen? ik dacht dat de meening alleen was, om tijd te winnen, ter vervulling der gebreken en ophouding der vijanden. Doch nu ziet men, wat het oogmerk is.* Deze zo onverwachte als manlijke tegenspraak deed alle de Leden verstommen. NIELAND stelde, echter, aan Burgemeester KUPER, kort daarna, voor, of het ontwerp niet noodig ware? maar kreeg ten antwoord, *dat het nog ontijdig was.* BOEKHOLT bleef 'er zig ernstig tegen verzetten; des de Vergadering, zonder eenig besluit, scheidde. Maar geene twee uuren verliepen 'er, of 'er werd een nieuwe vergadering beleid, doch Burgemeester BOEKHOLT thuis gelaten. Hij daar van bericht gekreegen hebbende; begaf zig derwaards, en verzocht opening van 't verhandelde.

Thans werdt hem de brief, aan de Bisschoppen geschreeven, voorgeleezen, zijnde van dezen inhoud:

Dat ze op het voorgedragene van Haare Doorluchtigheden, aangaande Deventer, *op goede Conditiën, weder onder het Rijk te brengen, niets konden antwoorden, zonder dat zij met de twee andere Rijksteden*, Kampen *en* Zwolle, *gesproken hadden; verzoekende, ten dien einde, vrijgeleide voor hunne Gecommitteerden, en middelerwijl wapenscherfinge.*

BORKHOLT protesteerde daar tegen, en zeide, *dat het niets minder was, dan alreede te Capituleeren.* De brief, echter, werd aan de voorgemelde Jonkers ter hand gesteld, die dezelve aan den vijand brachten. Deze naderde, inmiddels, van tijd tot tijd, zonder dat 'er iets tegen hem gedaan werd; en die nog wat doen wilde, werd 'er in verhinderd. Het antwoord van den Bisschop, op den evengemelden brief, hield in: *dat zij mochten Gecommitteerden in het Leger zenden; 'er zou, intusschen, stilstand zijn.* Staande deze briefwisseling, riepen 'er verscheidenen: *Men moest de Stad zien te behouden, en voor bederf bewaaren, ja nog dien dag het daar toe brengen.* Dit was oorzaak, dat 'er, nog dien eigen dag, in plaats van zig te verweeren, tot capituleeren beslooten werdt. Het baatte niets, of de Burgemeesters BORKHOLT en VAN DEN BERG, en veele Gemeenslieden, 'er tegen protesteerden. Even zo ging het in den Krijgsraad, daar TAMMINGA voor BROERSMA moest onderdoen. De Burgers, daarover te onvreden, liepen, met hoopen, naar 't huis van NIELAND, die met zijnen aanhang nog vergaderd was; en hadde hij niet tijdig zijne deur geslooten, zou het met hem niet wel vergaan zijn. Onder de beroerte, die voor het huis gaande was, bergden WILLEM en ANDRIES NIELAND zig over den achtermuur. Terstond werd een nieuwe vergadering beleid, waarin, door BORKHOLT, ter aanmoediging om de Stad te verdeedigen, een zeer schoone aanspraak gedaan werd. ANDRIES NIELAND bespotte hem daarover; doch BORKHOLT bleef hem niets schuldig, maar voerde hem te gemoete: *Gij zult het voor Godt en de Nakomelingen, alle de dagen uwes levens, noch ook daarna,*

nim-

nimmer kunnen verantwoorden; en wijl ik zie, dat hier geen raden plaats vind, wende ik 'er mij in Godsnaam af; doch ben verplicht te verklaaren, dat onze Stad verraden is: en om dit te bewaarheden, komt het op geen twee of drie getuigen aan. Doch dit werd al mede in den wind geslagen. Onder andere vraagen, die men BORKHOLT deed, *of hij dan de Stad wilde ruïneeren?* was zijn antwoord, aan ANDRIES RIBBAND: *Dat heeft geen nood; daar is goede orde op de brand gesteld. En al zouden alle onze huizen in duigen vallen, wij zijn echter met eeden verplicht, de Stad, met goed en bloed, te verdedigen.* Daarop vraagde MELAND: *Waar wilt gij dan blijven? aan den wal,* was zijn antwoord: *daar is ruimte genoeg. En wat zult gij dan eeten?* vraagde de andere weder; BORKHOLT antwoordde daarop, *wat aten die van* Leiden, *geduurende hun beleg? ongedierte. Dan, daartoe zal God het met ons niet laaten koomen. Eeten wij geen gemalen koorn, wij zullen het met ongemaalen wel konnen afzien; en daaraan hebben wij nog grooten overvloed.* Voorts zeide hij: *Is iemand van de Burger-Kapiteinen wat kleinmoedig, ik wil zijne plaats wel vervangen. Ik ben ook zeker,* zeide hij verder, *dat wij beter voorwaarden, zo wij het al moeten opgeeven, zullen bedingen, als wij ons als mannen verdedigen, dan als wij het als lafhartigen opgeeven.* BORKHOLT had, benevens een goed deel der Burgerij, gaarne gezien, dat de afgezondenen naar den Bisschop binnen gehouden waren. Om dit met geweld te doen, toonden de Kolonellen TAMINGA, MANGER en veele Burgers zig gewillig toe. Doch STEE wilde 'er niet toe verstaan. Dus vertrokken dan de Gedeputeerden, om met den vijand in onderhandeling te treeden, ten drie uure, ter Stad uit. Den 21sten werd het verdrag getroffen, en door de Magistraat, uitgenomen den Heer BORKHOLT, die, met recht, den naam van Patriot en Burgervader verdiende, goedgekeurd. Ook wilden zelfs de Oud-Burgemeesters BURO en STEENBERGEN de Artikelen niet hooren leezen.

Deventer ging, op deze wijze, zonder, genoegzaam, eenigen tegenweer, waartoe men genoeg in staat was geweest, na een insluiting van vijf dagen, aan den Bisschop over, 't zij uit zamenstemming met den vijand, of uit lafhartige vreeze. De

Kommandant STEK, hoe ontrouw hij zig ook gedraagen hadde, wist, echter, nog daarna een vonnis van den Krijgsraad te bekomen, waarbij verklaard werd, dat hij, tot verdeediging van de Stad, gedaan had, wat in zijn vermogen was; doch dat de Magiſtraat zijne voornemens telkens verhinderd, de Sleutels en het Woord aan zig gehouden, en alle de lafhartige Officieren tot zig getrokken had. De Magiſtraat ſchoof de ſchuld op den Krijgsraad, zeggende dat zij zelve en de Burgerij ſtandvastig genoeg geweest waren, ja zelfs bereid tot de uiterſte verdediging; maar dat zij, door de Officieren, genoodzaakt waren geworden, eene andere Reſolutie te neemen, waartoe de vlucht van des Kommandeurs vrouw, met haare tilbaare goederen, niet weinig geholpen had; dat de lafhartigheid der Officieren den brandenden moed der Burgeren had doen zinken; dat zij geen ontzet te wachten waren geweest, wijl de Prins VAN ORANJE, met zijn leger, naar *Holland* geweeken was; dat het water in de Stadsgraften zeer ſchielijk was gevallen, waardoor de vijand in de verlatene buitenwerken had kunnen komen; dat de krijgshoofden oneenig waren, en den uitval zonder vrucht gedaan hadden; dat 'er, boven dien, geen één' Ingenieur noch Granadier in de Stad geweest was; dat de Gedeputeerden uit den Hoogen Krijgsraad geoordeeld hadden, dat de Stad onhouwbaar was. De Kolonel MANGER gaf ook eene ſchriftelijke verklaaring, waarin hij bekende, dat het der Burgerije aan moed noch goeden wil ontbroken, en zij telkens aangeboden had om uittevallen; doch dat zij, door den Kommandant STEK, daarin was verhinderd. Als iets zonderlings werd ook aangemerkt, dat den Trompetter op den Toren, en den Klokkenist, verboden was, het bekende liedje van *Wilhelmus van Nasſouwen* te ſpeelen. Ook mogten de Predikanten, in de Kerken, niet voor den Prins VAN ORANJE bidden. Een van hun, die zig verſtoutte, van de ongenegenheid tegen het huis van *Oranje* te gewagen, werd in zijnen dienst geſchorst, en zou, had men de Burgerij niet ontzien, de Stad hebben moeten ruimen. Voor den Staat was de overgave zeer ſchandelijk en ſchadelijk, vermids de geheele Bezetting, krijgsgevangen blijvende, ontwapend werdt, uitgezonderd twaalf Officieren, die gaan konden, waar zij wilden.

Na-

Nadien nu *Deventer* in de macht der Bisschoppen was, werden, aan die van *Zwol*, brieven gezonden, om dat voorbeeld na te volgen. Maar, nadat de voorspoed der *Franschen* een anderen keer nam, en LODEWIJK, als een vluchteling, alle zijne overwinningen moest verlaaten, vreesden ook zijne afhangelingen, de min machtige Bisschoppen, dat zij het gelag zouden moeten betaalen. Dus maakte eerst die van *Munster*, in 1674, vrede met den Staat, en daarna die van *Keulen*. BERNARD VAN GALEN had, in de maand April, en dus een maand te vooren, het Guarnisoen, dat uit vijftigste *Keulschen* bestond, de Stad doen verlaaten, nadat hij, alvoorens, der Burgerije, behalven allen anderen overlast, geldafpersinge en knevelarijen, nog had afgevorderd 40 of 42,000 Rijksdaalers, voor brandschattinge, en, buiten dien, 1800 Guldens voor agterstalligheden. De Burgerij, om van den last ontslagen te zijn, bewilligde 'er geredelijk in. Dan, wijl 'er zo veel geld niet in voorraad was, vergenoegde hij zig met Pandslieden mede te neemen, die, na de voldoening, weder ontslagen werden.

Zie GUALTERUS SIJLVANUS, *Beschrijving*. A. MOONEN, *Chronijk van Deventer*. *Kerklijke Oudh. van Deventer*. DUMBAR, *Kerklijk en Waereldlijk Deventer*. *Holl. Chronijk*. WINSEMIUS, *Friesche Chronijk*. PONTANUS en SLIGTENHORST, *Geldersche Geschiedenissen*. REIJD, *Nederl. Oorlogen*. VAN MEETEREN. BOR. VALKENIER, *Verward Europa*. SIJLVIUS, *Vervolg op Aitzema*. *Deductie van de Magistraat van Deventer*. *Hollandsche Mercurius*, XXIII. Deel, enz.

DEVENTER, (JACOB VAN) was een vermaard Aardrijkskundige, van wiens arbeid zig ORTELIUS, zo als hij zelve zegt, veelmaals bediend heeft. Ook heeft MONSTERUS de *Beschrijving van Friesland*, die door JACOB VAN DEVENTER geschreven is, in zijn *Chronijk* ingelast. Zijne Landkaarten van *Braband*, *Gelderland*, *Holland* en *Zeeland* zijn nog in wezen.

Zie *Kerkl. Oudheden van Deventer*, I. Deel.

DEVENTER, (JOHAN VAN) Overste der Minderbroederen, onder het Aartsstift *Keulen*, was een hevig voorstander van de Leere zijner Kerke, en voornaamlijk tegen de *Wederdoopers* en *Lutheraanen*. Zijne schriften zijn gedrukt in 1535.

Zie *ibid*, I. Deel.

DEVENTER, (WIJNAND AUGUSTIJNES VAN) één der zamenverbondene Edelen, waarom hij, door ALBA, gebannen is geworden. Ook vindt men hem, in zijne *Sententie*, beschuldigd, onder BREDERODE gediend, vijandlijkheden gepleegd, omtrent *Meerkerke* brandschattingen van 's Konings Onderdaanen gevorderd, en zig, met kwaaden toeleg, van *Vianen* naar *Amsteldam*, begeeven te hebben.

Zie MARCUS, *Sententien*, p. 111 en 128. TE WATER, p. 333.

DEVER. (*Het Huis te*) ligt, of heeft gelegen, onder *Lisse*, zijnde, voorheen, een oud Ridderlijk Stamhuis van de Edelen van dien naam, dat men meent weleer gestaan te hebben in de *Lisser Poel*. Bij de bedijking van dien poel, vondt men, in den ringsloot, de ruïne van een vierkanten Toren. Het tegenwoordig *Huis te Dever* staat aan den Heereweg, als men van *Lisse* naar *Hillegom* gaat, een weinig bezuiden het Dorp. Het is een ruim gebouw, ten deele nieuw, en ten deele zeer oud, met een bemuurden voorhof, en half ronden Toren, rondsom liggende in een breeden vijver, en met veel hooggeboomde dreeven en singels omringd, behoorende aan den Heer van *Lis*.

Zie VAN DER HOUVE, *Handv. Chronijk. Staat der Nederlanden*, XVI. Deel.

DEVIK, of *den Devick*, weleer één der zes Dorpen, op het Eiland *Borsselen*, in de Provintie *Zeeland*, doch nu door het water verslonden.

DIBBALD, de naam van een man, van wien de oude Schrijvers ons veele beuzelingen verhaalen. Zie hier, wat 'er van gezegd worde. Onder de regeering van ODBBALD, Koning van

Fries-

Friesland, (meer dan ééns hebben wij onzen Leezeren indachtig gemaakt, wat men van dien Koninglijken tijtel, en het gezag dier zogenaamde Koningen, te denken hebbe, en 't welk onnoodig is te herhaalen,) en ook onder die van zijnen zoon RICHOLD, bevond zig zeker Heer in *Westfriesland*, dat toen, van een ander gedeelte van *Friesland*, gescheiden was, door een klein vlietend watertje, het *Vlie* genaamd. Hij was de vader van LEM, die daar een sterk Kasteel of Slot zou gebouwd hebben, dat, na verloop van tijd, daar bij gebouwd zijnde, de oorsprong van de Stad *Haarlem*, gelegen op de grenzen van *Kennemerland* en *Westfriesland*, zou zijn geweest. Op het Art. HAARLEM zullen wij doen zien, hoe veel alle die vertellingen van de waarheid afdwaalen. Dan laat ons hier zien, wat men ons al meer grollen opdissche. Gemelde DIBBALD, Heer of Koning van *Westfriesland*, zou, in het jaar 550, door de *Batavieren* zijn aangevallen, en wel zo hevig, dat de helft van zijn gebied hem ontnomen werdt; dat hij daarop zijne toevlucht tot RICHOLD, wiens Vasfaal hij was, genomen had, die hem, met een groote menigte volk, te hulpe kwam, en den *Batavieren* niet alleen zijne voorige bezittingen ontrukte, maar DIBBALDS gebied, verder dan voorheen, uitbreidde; dat DIBBALD daarna overleed, en zijn gebied aan zijnen zoon LEM overliet, onder den tijtel van Heerschappij; dat de zoon van Heer LEM, RITZIARD genaamd, twee Kasteelen gebouwd zou hebben, het een te *Voorburg*, 't welk van zo eene ongelooflijke grootte was, dat het wel tien morgens lands in zijnen omtrek zou beslagen hebben, en het andere te *Noordwijk*, 't welk naderhand, door de *Deenen* en *Noormannen*, zou verwoest zijn.

De *Oude Hollandsche Chronijk*, Div. II, Kap. XXVI, maakt het niet beter; aldaar leest men: *de Ka teleyn ofte Burggrave van Leyden, hadde by zyn wyf veele kinderen, en onder alle een genaamd* Lem, *ofte* Willem, *ende die was een kloek, sterk en seer wijs man, soo dat de* Wilthen, *om syne vermigheids-wille, hem koren tot eenen Koning. Ende van deze Burggrave zijn voordgekomen ende gesprooten, de Burggrave van Leyden, dewelken nu syn de Heeren* van Wassenaar, enz. *Dese Lem hadde een huisvrouwe, ende was een Reusinne, daar hij*

een foon bij won, geheeten Dibbalt, *ende werd namaals Koning van Friesland, dese Koning* Dibbalt *had mede een Reusinne tot een vrouw, en daar bij een foon, genaamd* Lem, *die was een sterk vroom Ridder, enz.* Het verveelt ons, 'er meer van te melden Hoe ongelukkig is 't, dat boeken, die men niet missen kan, met zulke dromerijen van Reuzen, Reuzinnen en Koningen, zijn opgevuld, die nooit hier te lande in wezen zijn geweest!

Dibbald segon, zoon van diocarus segon, een man, waarvan met dezelfde onzekerheid gesproken wordt, als van den voorgaanden, behoorende mede onder het getal der *Friesche* Prinsen, en wiens afbeeldzel zo verschrikkelijk, als het verhaal van hem fabelachtig is. De *Oude Chronijken* getuigen, echter, van hem, dat hij, omtrent zijne Onderdaanen, zeer minlijk en vriendelijk, doch van een oorlogzuchtigen aart was, maar niet zo gelukkig als wel moedig, en als het volk nuttig zou geweest zijn. Verder zeggen die schriften, dat hij, in 't jaar 619, met een sterke scheepsvloot, naar *Denemarken* trok, om wraak van de *Deenen* en *Noormannen* te neemen; doch dat zijne vloot, door stormwinden verstrooid, hem noodzaakte, voor den tijd van zes jaaren, den vrede aantegaan. Zijnen moed niet konnende koelen, trof dit hem zo zeer, dat hij in eene uitteerende ziekte verviel, die hem ten grave deed daalen. Winsemius, in zijn *Chronijk van Friesland*, fol. 42, vergenoegde zig niet met het verhaal, en de zeer zonderlinge gedaante van dezen dibbald segon, die meer een monster, dan eene menschlijke gedaante vertoonde, maar doet 'er nog bij, het verhaal van eenen jotsart, of *de sterke Man*, die de lengte had van agt voeten, en van zodanige kracht was, dat hij twee groote vaten bier, te gelijk, twee honderd en twintig treden verre dragen kon, en dat hij twee volwassene mansperfoonen, een halve mijl verre, onder zijne armen droeg; ja wat meer is, dat hij, op zijn paard vertoornd zijnde, van hetzelve afsteeg, en, met zijnen vuist, zodanig een gat in den kop sloeg, dat het dood ter neder viel. Jammer is 't, dat deze jotsart niet eenige eeuwen laater geleest heeft; dan hadden dergelijke Fabelschrijvers even gemakkelijk

een

een huwelijk konnen verzinnen, tusſchen hem en die vermaarde ſterke *Zeeuwſche Vrouw*, waarvan verhaalt word, dat zij, die leefde ten tijde van Graave WILLEM DEN DERDEN, op de vlakte van ieder hand, een ton bier in de hoogte kon houden, en een balk, welken naauwlijks agt man tillen konden, droeg waar men dien wilde hebben; als mede, dat deze vrouw zo groot van gedaante was, dat mannen van gewoone lengte maar kinderen bij haar geleeken. Doch genoeg van die ſprookjes, waarmede onze oude geſchiedenisſen zijn opgehoopt; ziinde 'er, van dezen *Frieſchen Man*, even zo min zekerheid, als van de *Zeeuwſche Vrouw*.

DIBBETS, of DIBBITS, met welk verſchil deze naam, door de *Hollanders* en *Gelderſchen*, geſchreeven word, door hun, die afſtammelingen van dit aanzienlijk geſlacht (uit *Braband* afkomſtig) waren. Het wapen van DIBBETS vindt men nog te *Arnhem*, en te *Amſteldam* aan het *O. Z. H. Zittenhuis*. De afkomst der DIBBETSEN is wel duiſter, doch niet hunne bedrijven, die men, in 's Lands gedenkſchriften, vindt aangetekend, en waarvan met roem geſproken wordt in 't *Geldersch Placaatboek*, bij SLIGTENHORST, *Gelderſche Geſchiedenisſen*, en ook in MONTANUS, *Leven van Fredrik Hendrik*. Aldaar vindt men gemeld, hoe, in het jaar 1629, op bekomen bericht van de nadering der vijanden, DERK DIBBETS, op den 13den van de maand, met dertig Burgers, de Stad uittoog, ter beſcherming van de Schans te *Tſeloord*. Ondervindende dat de tijding echt was, ſchoon de duisternisſe hem belette, de nadering der vijanden te zien, zo ontdekte hem zulks het gedruis der wagens en paarden. Zeer omzichtig gedroeg zig DIBBETS in dien toeſtand der zaaken. Straks deed hij de Ponten in den grond booren, belastte den Uitlegger, bemand met zeven Soldaaten, de musketten los te branden, ten teken dat zij op hunne hoede waren, en aan de Tamboers van het Burgervaandel, onder Hopman DIBBETS VAN LICHTEN, in het holst van den nacht daar aangekomen, de *Schotſche* en *Engelſche* Mars te ſlaan; dit geſchiedde, met oogmerk om de *Spaanſchen* te doen denken, dat die natie den overkant bezet hield; welke list hem, in dat gevaarlijk tijdſtip, zeer wel

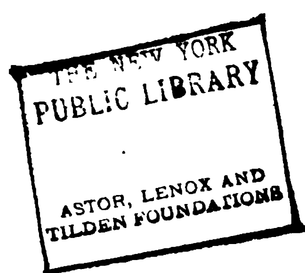
gelukten. Want de vijand, hoewel door een Priester, met den avond uit *Arnhem* gegaan, onderricht, dat 'er geene Bezetting in de Schans lag, mistrouwde, echter, zig zelven, zakte af naar *Dork*, en deed zig vandaar, met kleine schuitjes, die hij op wagens medegevoerd had, overvoeren. Aldus werden, door de stoutmoedigheid van Burgemeester DIBBETS, de Schans, *Arnhem* en de gantsche *Veluwe*, van de vijanden ontruimd.

Van den *Hollandschen* Tak van dit Geslachte, die zig te *Dordrecht*, in *Amsteldam*, en ook in *Zeeland*, heeft neergezet, vindt men, onder de *Dordrechtsche* Kerkleeraars, vermeld JOHANNES DIBBETS, die, in 1596, van *Reijderland* beroepen, en aldaar, in 1626, overleeden was; HENDRIK DIBBETS, zoon van JOHANNES, aldaar beroepen, uit den *Briel*, in 1633, en overleden 1673; wordende, in dat zelve jaar, aldaar beroepen JOHANNES DIBBETS, die zijnen vader, eerst in den *Briel*, en daarna te *Dordrecht*, opvolgde. Van HENDRIK DIBBETS wordt verhaald, dat hij zig, in het jaar vóór zijnen dood (1672), sterk zoude beijverd hebben, tot de aanstelling van WILLEM DEN DERDEN als Stadhouder. WAGENAAR, in zijn XIV. Deel, p. 73 en 74. zegt: „ in eene aantekening van dezen tijd, lees ik, dat de Predikant „ HENDRIK DIBBETS zekeren Wijnkooper, en, door dezen, nog „ tien of elf anderen, bewoogen had, om, bij eede, te be„ looven, dat zij den Prins niet ter Stad uit zouden laaten „ gaan, voor zij verzekerd waren, dat hij voldoening ontvan„ gen had van de Wethouderschap, en dat het deeze luiden „ waren, die 's Prinsen Koets tegen hielden, en Burgemeester „ HALLINGK, zittende nevens zijne Hoogheid, met den geladen „ snaphaan op de borst, afvraagden, *of men den Prinse vol„ doening gegeeven had;* dat de Prins hierop zeide: *mannen „ het zal wel gaan*; voorts verzoekende, dat men hem tot „ aan de Herberg *de Paauw*, daar hij gegeeten hadt, wilde „ laaten voortrijden. Dat, den Prins en de Heeren in de „ Herberg getreeden zijnde, de voorgemelde luiden, en nog „ omtrent twintig anderen, aangezet door den Predikant DIB„ BETS, eenen nieuwen eed deeden, dat zij niemant der Wet„ houderen, uit de Herberg, zoude laaten komen, zonder hem „ den hals te breeken, ten ware hij tot 's Prinsen bevordering

„ ge-

'S PRINSEN KOETS TE AARDRECHT, DOOR EENIGE BURGERS, AANGEHOUDEN.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS

„ gestemd en getekend hadt." VALKENIER, in zijn *Verward Europa*, I. Deel, p. 681, voegt hierbij, dat DIBBETS en VERCHUEM, twee der Stads Predikanten, tegenwoordig waren bij het ontslag van den Prins van *'t Eeuwig Edict*.

De *Geldersche* Tak van dit Geslacht, is, in het manlijk oir, met één' ongehuwden zoon, geheel uitgestorven; zijnde de laatste daarvan geweest REINIER DIBBETS, Koopman, Ouderling en Regent van het *O. Z. H. Zittenhuis*, den 20sten Mei 1716, te *Amsteldam* overleeden.

DIE, (*De*) eertijds *de Eij*, een watertje bij *Alkmaar*, loopende van de Agtermeir, maar even naar den zuidkant dier Stad, doch, door deszelfs ongelijken streek en breedte, gelijkende, ten Zuiden, meer naar een Meir, dan naar een vlietend water. De grootste wijdte is bij *Limmen*, verdeelende zig aldaar in takken, van welke de oostelijkste het oosteinde van *Akersloot* bewatert; de westelijkste *Limmen*, tot voorbij het *Huis Assumburg* zig uitstrekkende, alwaar het zig verliest in den *Assummer-Veersloot*, zelfs met verlies van den naam *de Die*, die, zo men den Sluistogt voor een zelven boezem te houden hebbe, waarschijnlijk tot in het *Y* plagt te loopen.

't Land ter wederzijden *de Die*, is, op eenige plaatsen, maar een weinig boven het Zomerpeil, en doorgaans nog laager, en wel 't allerlaagst bij de verdeelinge der Bannen van *Kastricum*, *Heemskerk* en *Uitgeest*. Van dezelve laagte zijn ook de Velden tusschen *de Die* en het *Wijkermeir*. Van dien oord van het *Y* af, beoosten de puinhoopen van *Oud Haarlem*, tot aan en wederzijds *de Die*, bij *Alkmaar*, strekt dus een lange streek lands, die zig ook bewesten *Limmen* verspreid, tot aan den *Zanddijk*, eene Kade, geleid op den rug der Hooge Landerijen.

Zie EIKELENBERG, *Geschiedenissen van Alkmaar*, p. 5. en 6.

DIEDAM, een Dorp of Ampt, in het Graafschap *Zutphen*, behoorende onder *'s Heerenberg*. In het jaar 1609 werd aldaar de *Meurse Toren*, genaamd *de Berg-Vrede*, afgebroken, die, niet

niet verre van den *Tsfel*, van enkele Duif- of Tufsteen, drie verdiepingen hoog, opgebouwd was, hebbende, boven aan, een ijzeren luik, met een luchtgat in den muur, ringswijze van onder tot boven opgaande. In dit zeer oud gebouw vondt men een dood lighaam, in volle gedaante, naakt op stroo liggen. Zo haast het werd aangeraakt, viel het in elkander, en vertoonde niets dan stof en asch. Rondsom het vergaane lighaam zag men verscheide aarden potjes, gebeente van vogelen en andere dieren. TESSENMACHER stelt het als ontegenzeggelijk, dat dit het lijk of overschot van DRUSUS GERMANICUS geweest is, die zig, vóór CHRISTUS geboorte, in deze Landen heeft onthouden, schoon 'er anderen zijn, die even sterk beweeren, en dat wij ook 't liefst gelooven, dat het lijk van DRUSUS naar *Rome* gevoerd is.

Deze Heerlijkheid draagt ook wel den naam van *Diem*. 'Er zijn 'er, die beweeren, dat deze, zo wel als het Dorp, onder den naam van *Theodum*, in het jaar 824, aan de *Utrechtsche* Kerk geschonken is. Zeker is 't, dat het, naderhand, door de Oude Graaven van *'s Heerenberg*, aan de *Utrechtsche* Bisschoppen ter leen is opgedraagen, tegen *Wijk te Duurstede* en *Abcoude*. Dan, alzo de afstand dier beide plaatsen niet volgde, had de leengifte ook geene plaats.

De Gereformeerde Gemeente word aldaar door één Predikant bediend. De Roomschgezinden hebben 'er een Waereldsheer tot Priester. Omtrent het jaar 1699, ondernamen zij, in deze Heerlijkgeid, eene nieuwe Kerk te bouwen; doch de Drossaard kreeg terstond bevel, dit te doen staaken.

De Heerlijkheid van dezen naam is van tamelijke uitgestrektheid, en heeft onder zig veele Adelijke Huizen, *Oldengoor* of *Manhorst*, *Dorewert* en *Tinsenburg*, in Boerewooningen veranderd, enz.

DIEDEN, een *Geldersch* Dorp, tusschen de *Maas* en *Waal*. Toen, in 1547, het Hertogdom *Gelder* en het Graafschap *Zutphen* geschat waren op 75000 guldens, stond *Nijmegen* op 24342 guldens, en daarin droeg *Maas* en *Waal* 3896 guldens, en *Dieden*, met het Dorp *Oijen*, 194 guldens en 16 stuivers.

Dit

Dit *Dieden* en *Oijen* is te zamen ééne Heerlijkheid. In het jaar 1440 werd dezelve, door Hertog ARNOUD, aan DIRK VAN BRONKHORST, Heer van *Batenburg*, verpand, voor 6000 goudguldens. Vier jaaren daarna ontstond daarover verschil, met den Heer van *Wezemale*, die voorgaf, eenig recht op deze Heerlijkheid te hebben; doch men wees hem aan, dat de Heerlijkheid *Dieden* en *Oijen*, aan hem of de zijnen, zedert verscheidene jaaren, niet behoord had.

Dieden, of ook wel *Dieten*, ligt een groot uur gaans boven *Oijen*, tusschen *Megen* en *Ravestein*, aan den *Maasdijk*. Het kerkje van *Dieten* heeft een dikken Toren, wordende de Gemeente aldaar bediend door den Predikant van *Appelthern*. *Dieden* en *Oijen* behooren thans aan twee onderscheidene Heeren.

DIEDEN, (OTTO VAN GENT, *Heer van*) Gouverneur van *Emmerik*, bewerkte, door zijn beleid, dat *Wezel*, onverwacht, in handen van den Staat kwam. Zie WEZEL.

DIEDEREN, op de *Veluwe*; zie DIEREN.

DIEDERIK, of DIRK, gezegd Koning van *Westfriesland*, moet geleefd hebben om of in den tijd van CONSTANTIJN DEN GROOTEN, of, gelijk andere willen, 305 jaaren na CHRISTUS geboorte. Deze wordt geteld onder de vijf Edele mannen, die toen *Westfriesland* bewoonden: namelijk, dezen DIEDERIK, een zoon van RADBOUD, en kindskind van ASCANIUS, eersten Hertog van *Friesland*; GERARD UTENWOUDE in *Opdijk*; ROELAND VOERNESSE in *Vedenesse* of *Wijdenesse*; KENNO te *Bennebroek*; en ADELBOLD in *Winkel*. DIEDERIK leide, zo als gezegd wordt, de grondvesten eener Stad, die zo zeer toenam, dat veele vreemdelingen zig 'er nederzetten, doch wel meest uit *Friesland*; zij werd, naar het water, waaraan dezelve lag, *Medemalaca* (*Medenblik*) genaamd. DIEDERIK was, onder deze vijf genoemde mannen, de voornaamste, zo ten aanzien van zijne afkomst, als wegens de sterkte van zijn Slot. De hoogmoed trof hem zodanig, dat hij den tijtel van *Koning van Westfriesland* aannam;

waar-

waartegen zig HARO, Hertog van *Friesland*, verzette; hij deed hem den oorlog aan, en maakte 't hem zo benaauwd, dat hij zig moest overgeeven. DIEDERIK maakte geene andere gedachten, dan dat HARO hem alle gezag ontneemen zou. Dit zou, waarschijnlijk, ook geschied zijn, hadde HARO geen acht op zijne afkomst gegeeven. Hij vergenoegde zig dan, met DIEDERIK, te *Stavoren*, voor zig te doen verschijnen, vergiffenis voor zijnen hoogmoed te doen vraagen, en belooven, zo wel voor zig zelfs als voor zijne nakomelingen, in den uiterften graad, Vasal te zullen zijn van de Hertogen van *Friesland*. Boven dien moest DIEDERIK zijn koninglijk gewaad afleggen, en zig plechtig verbinden, met geene andere Heeren te zullen aanspannen, noch oorlog voeren; op verbeurte van zijn recht en goederen. Deze is het ook, die de vader van Heere LEM zou geweest zijn. Men zie, wat wij te vooren, op DIBBALD, gezegd hebben.

DIEFDIJK, (*De*) een der Dijken in de *Alblasserwaard*, neemende zijnen aanvang van de *Lek*, ten oosten van het Dorp *Everdingen*; gaande, oostwaards, langs de Ambachten van *Everdingen* en *Zijderveld*, benevens het rechtsgebied van *Leerdam*, tot de rivier de *Linge*. Door dezen Dijk, die de *Alblasserwaard* en de *Vijf-Heeren-Landen* insluit, worden de Graafschappen *Kuilenburg* en *Buuren*, met alle de bovenlanden, tot het *Panderfche Gat* toe, afgesloten. Dezelve is van zo een ongemeene hoogte en breedte, dat de weêrga daarvan, in de *Zeven Vereenigde Nederlanden*, niet te vinden is. Deszelfs aanleg word gesteld tusschen het jaar 1284 en 1303, bij eene overeenkomfte, welke die van de *Alblasserwaard* aangingen, met eenen der Graaven van *Kuilenburg*, die, daarvoor, eene aanzienlijke erkentenis ontving; tot groot ongenoegen zijner Ingezetenen, die, wezenlijk, zeer veel last hadden van het opperwater, dat, bij inbraak van de *Over-* en *Neder-Betuwe*, wel twintig of twee-en-twintig voeten hoog op het land tegen *den Diefdijk* staat; en van welk water die Landen zig maar ten deele konnen ontlasten, door uitloozing over de Dijken, en door de Sluizen van *Arkel*; het overige moet door Molens worden uitgemaalen. Doch zo nadeelig voor deze Landen, zo voordeelig

lig is als nog die bedijking voor den *Alblasserwaard*, en andere ingedijkte Landen. Verkeerdelijk word de naam van dezen Dijk afgeleid van de handelwijze van dien *Kuilenburgschen* Graave, als of deze daar door zijne Ingezetenen zou bestoolen hebben. Op het jaar 1284, wordt, in een Concordaat van de Heeren VAN ARKEL, gewag gemaakt van den *Diefweg*, waarvan, met meer grond, de naam van *Diefdijk* kan worden afgeleid.

Meermaals hebben de Heeren Staaten van *Holland* getoond, dat zij zig aan denzelven veel gelegen lieten leggen. In het jaar 1587 stonden zij, ter verzwaaring van denzelven, aan Dijkgraave en Hoogheemraaden van den *Alblasserwaard*, 20,000 guldens toe. En geen wonder. Want het kost weinig moeite, om te berekenen, dat *Holland*, bij een te duchtene inbraak, wel 70,000 guldens aan verponding jaarlijks missen zou. Na dien tijd, tot op heden toe, worden middelen noch kosten gespaard, om den Dijk wel te onderhouden.

DIEMEN, een aloud en vermaard Geslacht, binnen *Dordrecht*. De eerste daarvan bekend, was

DIEMEN, (FRANK VAN) die naliet *Gijsbert*, welke, in 1350, trouwde met *N. N.*, en daarbij verwekte twee kinderen: *Hadewij* en *Frank van Diemen*.

Hadewij van Diemen, trouwde met *Jan van Naarsen*, binnen *Dordrecht*, dien zij drie dochters baarde.

Frank van Diemen, trouwde, in 1686, *N. N.*, en won daarbij één' zoon, *

GIJSBERT VAN DIEMEN, Thesaurier te *Dordrecht*, die ter vrouwe nam *Ida van Doenen*, en daarbij won vier kinderen: 1. *Adriaan*, 2. *Maarten*, 3. VRANK, en 4. eene dochter, die in huwelijk trad met *Marten Dwik*.

VRANK VAN DIEMEN *Gijsbertsz*, trouwde met *Margaretha de Haas*, en won daarbij deze volgende kinderen: VRANK, *Catharina*, *Willem*, *Margaretha*, *Catharina*, *Geertrui*,

* GIJS-

* Gijsbert, *Cornelia*, *Adriana*, *Christina* en *Agata van Diemen*.

Vrank van Diemen, de oudste zoon van *Vrank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, trouwde met *Margaretha Busschaarts*; hij stierf 1482, en liet na *Catharijn*, Begijn te *Delft*; *Agatha*, getrouwd met *Klaas Meeuws*, Brouwer te *Delft*, en daarna met *Arend Boot*, te *Dordrecht*; *Maria*, Begijn te *Delft*; *Vrank*; *Margaretha*; *Klara*; *Geertruy*, getrouwd met *Dirk van Beest*, te *Delft*; *Huyg*, Burgemeester te *Delft*, stierf in 1545; en *Machteld van Diemen*, die ten man had Ridder *Boudewijn Hart van Abbenbroek*.

* Gijsbert van Diemen, tweede zoon van *Vrank van Diemen* en *Margaretha de Haas*, had ter vrouwe *Ermgard van Goeren*, *Arend's* dochter, en won daarbij:

I. *Vrank van Diemen*, Priester en Kanunnik in de Groote Kerk te *Dordrecht*.

II. *Margaretha van Diemen*, gehuwd aan *Cornelis van Blijenburg*.

III. *Willem van Diemen*, die ter vrouwe had *Beatrix* ......, *Cornelis* dochter, en liet na:

1. *Margaretha*, getrouwd met *Cornelis Hermansz*.
2. *Isabella*, trouwde met *Frans Anthonisz*.
3. *Cornelis*, Priester.
4. *Johanna*, trouwde met *Joris van Immerveld*.
5. * *Gijsbert*, had ter vrouwe *Aletta* ...., en won daarbij *Willem* en *Sophia van Diemen*.
6. *Maria*.
7. *Pieter*, getrouwd met *N. N.*, en liet na *Cornelis*, *Willem*, *Bastiaan* en *Beatrix*; de oudste, *Cornelis*, trouwde met *N. N.*, en liet na *Pieter van Diemen*.
8. *Cornelis*, had ter vrouwe *N. N.*, en liet na *Willem*, liet, uit zijn huwelijk met *N. N.* na *Cornelis*, *Balthazar* en *Abraham van Diemen*.

9. *Erm-*

9. *Ermgard van Diemen*, getrouwd met *Hendrik Jansz.*

IV. *Jan van Diemen*, de derde zoon van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, was, 1455, Thesaurier te *Dordrecht*, en trouwde met *Jacoba van der Poel.*

V. *Schrevel van Diemen*, de vierde zoon van *Gijsbert*, trouwde met *Soetje van der Does.*

VI. *Geertruid van Diemen.*

VII. *Alletta van Diemen*, had ten man *Pieter Lankhals*, dien die zij twee kinderen baarde.

VIII. JACOB VAN DIEMEN, volgt hier na.

IX. *Albert van Diemen.*

X. *Geertruid van Diemen*, en

XI. *Arend van Diemen.*

JACOB VAN DIEMEN, de vijfde zoon en het agtste kind van *Gijsbert van Diemen* en *Ermgard van Goeren*, had ter vrouwe *Clara van der Poel*, en won daarbij zeven kinderen:

I. *Vrank van Diemen*, Priester.

II. *Geertrui van Diemen*, trouwde met *Mom Bartholomeusz van Tsfel.*

III. CORNELIS VAN DIEMEN, volgt hierna.

IV *Alletta van Diemen*, trouwde met *Adriaan van Bonkelwaard*, wiens kinderen naderhand vermaagschapt waren aan 't geslachte van *Godewijk.*

V. *Anna van Diemen.*

VI. *Ermgaard van Diemen.*

VII. *Balten van Diemen.*

CORNELIS VAN DIEMEN, tweede zoon van *Jacob van Diemen* en *Clara van de Poel*, Burgemeester van 's Heeren Wegen, 1578, Schepen 1561, 1562, 1566 en 1573, Raad 1557 en 1558, Thesaurier 1576 en 1577, binnen *Dordrecht*, had ter vrouwe *Ludwine Bezemer*, en won bij haar elf kinderen:

I. *Maria van Diemen*, stierf in haare jeugd.

II. *Jacob van Diemen*, Burgemeester van 's Heere Wegen, 1604; zijne echtgenoote was *Margaretha van Beaumont*, uit welk huwelijk geboren werden:

1. *Herbert van Diemen.*
2. *Rochla van Diemen*, gehuwd aan *Johan Bordels*, van wien kinderen nableeven.
3. *Johanna van Diemen*, gehuwd met *Johan Berk*, liet mede kinderen na.
4. *Lidwij van Diemen*, gehuwd met *Gerrit Birk*, ook kinderen nalaatende.

III. GIJSBERT VAN DIEMEN, die volgt.

IV. *Petronella van Diemen*, gehuwd aan *Anthoni Jordens*, dien zij eene dochter baarde.

V. *Jacob van Diemen*, trouwde *Maria Jansdochter.*

VI. *Anthonia van Diemen*, had ten man *Hendrik van Slingeland.*

VII. *Margaretha van Diemen.*

VIII. *Adriana van Diemen.*

IX. *Clara van Diemen.*

X. *Maria van Diemen.*
Deze vier laatste zijn jong gestorven.

XI. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Gerrit de Bruin van Berendrecht.*

GIJS-

GIJSBERT VAN DIEMEN, tweede zoon van *Cornelis van Diemen* en *Ludwine Bezemer*, had ter vrouwe *Anthonia van Beaumont*, waarbij hij zes kinderen verwekte:

I. *Johanna van Diemen*, die ten man had *Nicolaas van Haarlem*, welken zij eenen zoon baarde.

II. *Lidweij van Diemen*, gehuwd aan *Gijsbert van Haarlem*, die bij haar drie kinderen verwekte.

III. JOHAN VAN DIEMEN, die volgt.

IV. *Cornelis van Diemen*.

V. *Clara van Diemen*, trouwde, eerst, met *Cornelis Vink*, en daarna met *Cornelis Melsen Koning*.

VI. *Jacob van Diemen*, getrouwd met *Maria du Bois*.

JOHAN VAN DIEMEN, had, eerst, ter vrouwe *Agneta Prikkers*, en verwekte daarbij:

I. *Johanna van Diemen*, getrouwd met *Christiaan van der Vaart*.

II. *Anthonia van Diemen*, getrouwd met *Jacob de Wit*, dien zij kinderen naliet.

III. *Catharina van Diemen*, getrouwd met *Jan Middelkamp*.

De tweede vrouw van *Johan van Diemen*, was *Celia Gey*, bij welke hij geene kinderen verwekte. Ten derdemaale begaf hij zig in huwelijk met *Maria Dannewaard*, en verwekte daarbij:

I. *Maria van Diemen*, gehuwd aan *Barend Bisbink*, dien zij één' zoon baarde.

II. JAN VAN DIEMEN, die volgt.

III. *Jacob van Diemen*, en

IV. *Clara van Diemen*.

JAN VAN DIEMEN, de eerste zoon uit het derde huwelijk van *Jan van Diemen* en *Maria Dammewaard*, had ter vrouwe *Anthonetta van Hees*, *Matthijs* dochter, en won bij haar vijf kinderen:

I. *Johanna van Diemen*, en

II. *Jan van Diemen*, beide jong gestorven.

III. *Jan van Diemen*, Bezitter van de helft der Vicarijën, behoorende aan *St. Pancras Outer*, in de *St. Pancras-*, naderhand genaamd *de Dionisius Kapelle*, gesticht den 25sten Januarij des jaars onzes Heeren 1474, bij Mr. *Jan Alberts*, bijgenaamd *van Egmond*, Deken van de Collegiale Kerk der H. Maagd, binnen *Dordrecht*. Volgens inhoud van den giftbrief, moesten deze Vicarijën, vacant zijnde, komen aan de naaste erfgenaamen van gemelde stichte, aan beide zijden, in maniere der Leengoederen, op de vrouwen zo wel als op de mannen nedergaande; zij gingen dus over op *Johan Hallingh* en *Johan van Diemen*, volgens brieven van Confirmatie van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, daarvan verleend, 3 Augustus 1663, en 4 December 1673.

IV. *Matthijs van Diemen*, en

V. *Johan van Diemen*.

DIEMEN, een ander geslacht van dien naam, afkomstig uit *Gelderland*, heeft zig mede in *Holland* nedergezet. Daarvan zijn bekend:

WILLEM VAN DIEMEN, geboren te *Rotterdam*, en als een der geleerde mannen van die Stad aangemerkt. Hij was Doctor in de Beide Rechten, en heeft aanzienlijke eerampten in zijne geboortestad bekleed. Nog meer, echter, is zijn naam door zijne schriften, vermaard geworden. Hij stierf, oud en blind geworden zijnde, in het jaar 1583.

DIE-

DIEMEN, (ANTHONIE VAN) de negende in den rang der Gouverneurs-Generaal van *Neerlands Indië*, was geboortig van *Kuilenburg*; in welke Stad zijn vader, zegt men, Burgemeester, en zijn moederlijke grootvader, HOEVENAAR genaamd, Raadsheer geweest was. Den laatsten vinden wij ook als Burgemeester, op de naamlijst der regeeringe van *Kuilenburg*, gemeld; doch niet dien van VAN DIEMEN, schoon wij ook toestemmen, dat de lijsten van die Stad zeer gebrekkig zijn.

Daar word verhaald, dat ANTHONIE VAN DIEMEN, om zijne schuldeisschers te ontgaan, zig ter sluip, onder een verbloemden naam, in de hoedanigheid van Adelborst, naar de *Oost* begaf; en dat zijne ongemeene bekwaamheid, in de schrijfkunst, hem zijne volgende verhooging bezorgde. VALENTIJN zegt, dat eenige schriften, die hij voor zijne makkers vervaardigd had, met zulke eene verwondering, door den Gouverneur-Generaal COEN, beschouwd werden, dat hij hem terstond als Klerk op de Secretarij deed plaatsen. Weinig tijds daarna kwam de post van Boekhouder-Generaal open; en niemand, van allen, die zig aanboden, was 'er bekwaamer toe, dan VAN DIEMEN. Van Opperkoopman klom hij, vervolgens, heel spoedig op, tot de waardigheid van Raad van *Indië*. In het jaar 1626 reeds de zesde in rang zijnde, werd hij, kort daarna, Directeur-Generaal: eene waardigheid, toen nog niet vereenigd met die van Eersten Raad, zo als naderhand is goedgevonden. In het jaar 1631 kwam hij terug, als Admiraal van de Vloot. Dan, hij keerde wel haast terug naar *Batavia*, met den dubbelen tijtel van Eersten Raad en Directeur-Generaal, nadat aan hem, op afreekening, 400 guldens gaadje ter maand was toegestaan, zedert den tijd dat hij den laatsten post bekleed had, tot op zijne terugkomst te *Amsteldam*; behalven nog een gouden keten, en eene somme van 2500 guldens, die hem ten geschenke gegeeven werd; en nog daarboven een maand gaadje voor zijne vrouw, tot vergoeding van kosten, welke hij, door zijn verhaast vertrek, had moeten maaken. Te *Batavia* terug gekomen zijnde, volgde hij, den laatsten December van 1635, of den eersten Januarij van 1636, den Heere BROUWER op, als Gouverneur Generaal.

Met den aanvang van het volgende jaar, vertrok de Gouver-

 neur

neur-Generaal, benevens twee Buitengewoone Raaden van *Indië*, met een Vloot van zeventien Schepen, bemand met 2000 koppen, naar *Amboina*, alwaar het hem gelukte, meester van vier Sterkten te worden, en, na een hardnekkig gevegt, de Orankaij's, of Opperhoofden dier Eilanden, te noodzaaken, de voorige verdragen te vernieuwen, en den eed van getrouwheid aan de Maatschappij afteleggen.

In het jaar 1638 ondernam hij, met een gelijk getal van Schepen, dien zelven tocht. Daar zijnde, hield hij verscheidene mondgesprekken met den Koning van *Ternate*, waaruit eene nieuwe overeenkomst geboren, en de oude verdragen nader bevestigd werden. Hij wist den Koning van *Ternate* zo verre te brengen, dat deze zelf het gedrag zijner Stadhouders afkeurde, hun deed vatten, en LELIATO aan VAN DIEMEN overleveren; die hem met zig naar *Batavia* nam, alwaar hij, met goedvinden van den Koning, onthoofd werdt. De Koning van *Ternate* had spoedig berouw, dat hij, met den Koning HHAMSA, niet eerst gehandeld had. Want, zo dra was de Gouverneur niet vertrokken, of deze weigerde den Vorst, voet op zijn eigen land te zetten, en maakte het, met andere Rebellen, den Koning en den Gouverneur zeer benaauwd.

Ceylon was de plaats, daar het toneel van gewichtige bedrijven geopend werd. Na het sluiten van het twaalfjaarig Bestand, hadden de *Staaten Generaal* en Prins MAURITS VAN NASSAU eenen Brief, met betuiging van vriendschap, geschreeven aan CENUWIRANT, Keizer van *Ceylon*, die hem, in het jaar 1612, met het schip *de Zwarte Leeuw*, was overgebragt. BOSCHHOUDER, als Onderkoopman, bragt dien aan den Keizer, en sloot, welhaast, een verbond met CENUWIRANT, ten voordeele van de Hollanders. BOSCHHOUDER, van *Candi*, willende vertrekken, weigerde de Keizer hem daartoe de vrijheid, doende niets zonder hem te raadpleegen. Ter betooninge van de genegenheid, die hij voor hem had, verhief hij hem, bij trappen, tot de grootste waardigheden: eerst tot Prins van *Mingone*, daarna tot Ridder van de *Goude Zon*, wijders tot President van den Hoogen Krijgsraad, en, eindelijk, tot Vice-President van zijnen geheimen Raad en tot Admiraal-Generaal. Terwijl dat hij dus ten top van

eene

eere verheven werd, werden zijne Landgenooten, die hij te *Catjaar* gelaaten had, door de Portugeezen overvallen en vermoord; over welk bedrijf de Keizer niet naliet, spoedig wraak te oefenen.

Boschhouder, of anders gezegd de *Prins van Mingone*, aan wien het bevel over een magtig leger was opgedraagen, en, het jaar daar aan, over eene magtige vloot, behaalde verscheidene voordeelen, zo te land als ter zee; waardoor de achting voor hem zo sterk vermeerderde, dat aan hem, benevens den Prins van *Oeva*, de voogdijschap en regeering, gedurende de minderjaarigheid van den Erfprins, werd opgedragen. Eene ontdekking, welke hij deed, van eene zamenzweering, tegen de Koninglijke familie, en zijne verdere krijgsverrichtingen, verworven hem, hoe langer hoe meer, de gunst des Keizers: zo dat deze zig niet kon weerhouden, om de schoondochter van boschhouder zig ter vrouwe te neemen. Boschhouder, tot zo een hoogen staat gesteegen zijnde, verkreeg, eindelijk, in het jaar 1615, vrijheid van den Keizer, om zig naar *Masulipatnam* te begeeven, om vandaar de beloofde versterking tegen de Portugeezen mede te brengen. De haaze, opperhoofd van het Comptoir aldaar, verzelde hem naar *Bantam*. De Gouverneur reinst aldaar overleeden, en de zaaken, door den Molukschen en Bandaaschen oorlog, in een slechten staat zijnde, werd 'er goedgevonden, hem naar *Holland* te zenden. Sterk drong hij daarop aan, om zijne commissie aan de Staaten Generaal, aan Prinse maurits, en aan de Ed. Heeren Bewindhebberen te kunnen afleggen. Boschhouder maakte, echter, daarbij eene gantsch verkeerde rekening. Want deze behandelde hem zeer trotsch en hooghartig. Dit kwetste zijnen hoogmoed zo zeer, dat hij, eer en plicht vergeetende, zig naar *Coppenhagen* begaf. Aldaar tekende hij, den 30sten Maart 1618, eene door hem gemaakte onderhandeling met christiaan den vierden, Koning van *Denemarken*, van wien hij, voor rekening van den Keizer van *Ceylon*, een schip en jagt verkreeg, bemand met een goed aantal Matroozen en Soldaaten, waarmede hij, nog in dat zelve jaar, met zijne huisvrouw en gantsche gezin vertrok. Doch zijn dood, als

ook die van zijn zoontje, waarvan gemelde Koning CHRISTIAAN Peter was, deed alle deze fraaie vooruitzichten in rook verdwijnen.

De Portugeezen maakten zig, inmiddels, zo groot en geducht op *Ceylon* en *Candie*, dat de Keizer genoodzaakt was, in het jaar 1636, hulp bij de Hollanders te zoeken. De brief, ten dien einde, aan den Gouverneur van *Paliacatte*, KAREL REINIERSZ, afgezonden, hield in, een verhaal van zijne oorlogen met de Portugeezen, en beloften aan de Hollanders, zo zij hem bijstonden, om die trouwloozen van zijn Eiland te verjaagen, en werd vandaar naar *Batavia* gezonden. De Gouverneur en Raaden, zo schoone gelegenheid niet willende laaten voorbijgaan, belasteden terstond REINIERSZ met de zorge en het bewind daarvan. JAN THIJSZEN, Kapitein van een schip, waarmede hij, voorheen, op *Ceylon* geweest was, en ADRIAAN HELMOND, Koopman, werden benoemd, om eene commissie bij den toen regeerenden Keizer, RAJA SINGA genaamd, te gaan afleggen. Op den 19den November 1637 hadden zij gehoor. Doch zij niet gelast zijnde om iets te sluiten, dan na alvorens berigt daarvan aan den Admiraal gebragt te hebben, die met de vloot voor de *Baar van Goä* lag, kwam men overeen, dat RAJA SINGA een Gezantschap aan denzelven zou afzenden, om gezamentlijk te sluiten. De Portugeezen, hiervan de lugt gekregen hebbende, lieten niets onbeproefd, om deze overeenkomst te verhinderen. Maar RAJA SINGA toonde, hen te wel te kennen, en ging voort met zijne onderneeming. Den 4den December 1638, gingen drie zijner Gezanten aan boord van hun jagt, en kwamen, den 19den, bij de vloot, die onder het bevel van ADAM WESTERWOLD stond, en aan wien zij den brief van RAJA SINGA overhandigen. Deze beloofde daarin, dat, in gevalle men hem behulpzaam ware, in het overmeesteren van *Colombo* en *Baticalo*, al het gewonnene in tweeën zou gedeeld worden, en dat de Hollanders niet alleen vrijheid zouden genieten, om eene Sterkte, waar zij het goeddachten, te bouwen, maar dat men verder met elkander zou overeenkomen, om alle de Peper en Kaneel, die het Eiland voortbragt, aan hun te leveren.

Ter-

Terwijl de Afgezanten, op de Hollandsche vloot, goed onthaal genoten, hadden zij het gezicht van een scheepsstrijd, die 'er voorviel, op den 4den Januarij des jaars 1638, tusschen de Portugeezen en Hollanders; bestaande de Portugeesche vloot uit zes Gallioenen en twintig Fregatten, en die der Hollanders uit zeven Schepen, drie Jagten en één Fregat.

De Portugeezen, welke, sedert het begin van de maand October des voorigen jaars, hunne zeemagt in het gezicht van de Hollanders hadden klaar gemaakt, kwamen, op den 4den Februarij, vóór zonnenopgang, uit de *Baar van Coä*, te voorschijn. Zo dra de Hollanders dezelven gewaar werden, ligteden zij hunne ankers, en staken, met klein zeil, zeewaards in, vormende een halve maan, om den vijand van het strand aftelokken. De landwind was hevig, en de zee onstuimig. De Portugeezen verdeelden hunne vloot in smaldeelen. Hun Generaal lag tegenover den Hollandschen Admiraal. Terwijl deze groote overmagt, met volle zeilen, afkwam, bereikte zij, des morgens om negen uuren, de Hollandsche vloot, op een afstand van drie mijlen van de Baar af. De Admiraal, de Schoutbijnacht, en het Gallioen *St. Bartholomeo* naderden de schepen *Utrecht*, *'s Gravenhage* en *Harderwijk*, en begonnen, op den Hollandschen Admiraal, met kogels te schieten; die daarop de Roode Vlag deed ophijsen, en hun, op zijne beurt, beantwoorden. Het vuur tusschen deze schepen hield wel drie uuren aan, zonder dat de overige Schepenen en Gallioenen, door de stilte, aan elkander konden komen. De Admiraal WESTERWOLD, aan boord van het Schip *Utrecht*, dagt den Portugeeschen Admiraal aanteklampen; maar die ontweek het, houdende gestaag op andere Schepen aan. Hieruit bespeurden de Hollanders, dat de Portugeezen het enteren zochten te ontwijken. WESTERWOLD, hunnen Vice-Admiraal kans ziende te bereiken, zette met magt 'er op aan, en enterde denzelven; doch hij maakte zig spoedig los, 't welk niet zonder verlies van weerskanten toeging. Meest hadden de vijanden het op het Schip van den Admiraal gemunt; doch zij deeden hem weinig schade. Het Gallioen *St. Bartholomeo* werdt, vervolgens, aan boord geklampt, door het Schip *Veere*; waarvan het zig, zo wel als van *'s Gra-*

 ven-

venhage, ontdeed, nadat het, uit het laatstgenoemde Schip, de volle laag gekreegen had. Het Schip *Vlissingen*, ziende dat de Portugeesche Admiraal dat Schip zocht te ontzetten, klampte hetzelve aan; dan alzo daarin brand ontstond, sloeg dezelve spoedig over in de twee Schepen, *Vlissingen* en *'s Gravenhage*, die, wat moeite het volk ook deed, niet gered konden worden, en alle drie door het vuur verteerden; iets, 't welk de overwinning der Hollanders veel benadeelde: te meer, wijl de vijanden, schroomachtig voor de entering, van langzamerhand afdeinsden naar de *Baar van Goä*, waarin zij, schoon met weinig voordeel, door de Schepen *Veere*, *Rotterdam* en *Texel*, werden nagejaagt. Het grootste voordeel was, dat de Hollanders niet meer dan vijf-en-dertig dooden en vijftig gekwetsten hadden, en dat zij, van het verbrandde Schip *St. Bartholomeo*, meer dan honderd en dertig gevangenen bekomen hadden, die, naderhand, gelost werden, voor twee duizend en twee honderd realen van agten, en uitwisseling van eenige gevangene Hollanders.

De Gezanten van *Ceylon*, die, op het Jagt *de Valk*, ooggetuigen van dit gevegt geweest waren, verwonderden zig niet alleen over den moed en bekwaamheid der Hollanders, maar verklaarden, geen nader bewijs van hunnen doodelijken haat tegen de Portugeezen noodig te hebben.

Na den slag kwam de Hollandsche vloot ten anker, onder de zuidelijke Eilanden van *Goä*, en kreeg aldaar eene versterking van twee schoone Schepen, *'s Hertogenbosch* en *Henrietta Louisa*. Het Schip *Texel*, met twee Jagten, werd, onder bevel van JACOB KOSTER, met de Gezanten, naar *Ceylon* gezonden; het was voorzien met een brief aan RAJA SINGA, waarin aan hem, door den Admiraal, beloofd werd, tegen de maand Mei, eene veel sterker magt, om de Portugeezen, te water en te land, aantetasten. RAJA SINGA had, inmiddels, mede groote voordeelen op de Portugeezen behaald. WESTERWOLD, met de vloot, voor *Baticalo* genaderd zijnde, overmeesterde hetzelve, en stelde 'er KOSTER tot Commandant aan. Daarna sloot de Admiraal, met RAJA SINGA, een volledig verdrag, op den 23sten van de maand Mei, bestaande in zeventien artikelen, zeer ten voordeele van de Maatschappij. De Koning, om zijne trouw en

er-

erkentenis te toonen, bezorgde terstond, uit kracht van zijne verbintenis, vier honderd pakken kaneel, zeven-en-tagtig kwintaalen wasch, en drie duizend negen-en-vijftig ponden peper, op rekening van de kosten, die ten zijnen laste liepen. Vervolgens benoemde hij twee Gezanten, om met den Admiraal naar *Batavia* te gaan, en aldaar aan de gemaakte onderhandeling het volle beslag te geeven. Zij keerden vandaar terug, met vrij aanzienlijker geschenken, dan zij gebragt hadden.

Dan, ras vond men blijken, hoe weinig staat 'er op de woorden en belosten der *Indiaansche* Vorsten te maaken ware. Van Mei 1638, tot in het begin van het volgende jaar, hadden de Hollanders RAJA SINGA, in veele overwinningen, behulpzaam geweest. Gemelde KOSTER overmeesterde zelfs, den 13den Maart, by verrassing, de Stad *Punto Gallo*; eene Sterkte van veel aanbelang, aan de zuidzijde van *Ceylon*. De handelwijze van de bedienden van RAJA SINGA noodzaakte hem, daarna ten Hove te gaan, om zijne klagten intebrengen. Geen gunstig verhoor krijgende, begon hij in bedreigingen uittevaaren; waardoor RAJA SINGA zo vertoornd werd, dat hij het besluit nam, om KOSTER, door zijne wacht, die uit Cingaleezen bestond, te doen vermoorden: een besluit, te verfoeilijker, om dat het de vergelding was van eenen man, die aan dezen Vorst onderworpen had *Baticalo*, *Trinquemale* en *Punto Gale*, met alle de onderhoorige Landen, die aan hem afgestaan waren, schoon, volgens den inhoud van het Tractaat, daartoe ongehouden zijnde. De ontrouwe RAJA SINGA liet het daar niet bij, maar zocht alle gelegenheden tot nieuwe moeilijkheden met de Hollanders, die hij begon te vreezen; onderstennende zelfs, op een schelmachtige wijze, de Portugeezen, die voor de onze nog geduchter zouden geworden zijn, zo niet de verovering van *Malakka* hun beteugeld had.

Reeds van het jaar 1606, had men het oog op die vermaarde Stad gehad. De kwaade uitslag van den tocht van MATELIEF had den aanslag toen doen mislukken. VERHOEVEN moest 'er mede, in het jaar 1608, van afzien. De poogingen, in 1623 en 1627, daartoe aangewend, waren mede vruchteloos geweest. Doch, met dit al, zag men 'er niet van af. In het jaar 1640 scheenen de

de omstandigheden 'er gunstig toe te zijn. De Portugeezen, die 'er het bezit van hadden, zaten 'er toen zo naauw in opgesloten, dat zij ter naauwer nood levensmiddelen konden bekomen. De Gouverneur Generaal VAN DIEMEN gaf, van dien toestand, kennis aan den Raad van *Indië*; die daarop het besluit nam, van die gesteldheid een nuttig gebruik te maaken. De gesteldheid, waarin de Jagten der Kompagnie, door den Koning van *Jahor* geholpen, deze trotsche vijanden gebragt hadden, maakte het plan des te uitvoerlijker. In de maand Mei, van het gezegde jaar, werden die Jagten, met nog drie Schepen versterkt, die onder bevel stonden van den Sergeant-Major ADRIAAN ANTHONIESZOON, aan wiens bekwaamheid men het gantsche bestier toevertrouwde.

Nadat de Stad op zijn bevel genoegzaam geheel ingeslooten was, werd 'er klaarigheid tot de landing gemaakt. De Hollanders hadden aldaar twaalf Schepen en zes Chaloupen, bemand met omtrent 1500 Koppen, en een gelijk getal Maleijers, door den Koning van *Jahor*, aan boord van veertig vaartuigen, hun toegezonden. De ontscheping dier manschap geschiedde op den 2den Augustus. Nadat ze hadden post gevat, ten noorden van de voorstad, werden 'er twee batterijen opgeworpen, en voorzien met zestien stukken kanon. Daarmede werden verscheidene bresfen geschoten, zonder dat 'er mogelijkheid was om de Stad te bestormen. Niets scheen in staat te zijn, de hardnekkigheid der Portugeezen te kunnen doen buigen; duurende dit beleg tot het einde des jaars, zonder dat de belegeraars iets zagen te winnen. Hunne enkele hoop bestond daarin, dat de belegerden zig uit gebrek zouden moeten overgeeven. De Portugeezen waren verwoed genoeg geweest, om wijven en kinderen buiten de Stad te zenden, binnen welke de honger zo vreeslijk was, dat een moeder haar eigen kind uit het graf haalde en opât, na het nog twee dagen bewaard te hebben. De honger werd gevolgd van de pest, die zelfs tot de belegeraars oversloeg. De gemelde ANDRIES ANTHONIEZOON, zijn opvolger JACOB COPER, JAN DE MEERE, en meer anderen, verlooren 'er het leven door. Dus alle de Leden van den ouden Krijgsraad gesneuveld zijnde, maakte men nieuwen uit de voornaamste Officieren, die in het le-

leger en op de vloot gebleeven waren; staande toen het opperbevel aan MINNE WILLEMSZOON KEERT DE KOE, die, met de andere hoofden, overeenkwam, om de Stad, voor het laatst, met geweld aantetasten.

Op den 14den Januarij 1641, met het aanbreeken van den dag, werden, na het doen van een zeer ernstig en vuurig gebed, alle de gezonde Matroosen en Soldaaten, ten getale van bijna zes honderd en vijftig koppen, in drie hoopen verdeeld. De aanval geschiedde met groote furie; en men zou een volkomene overwinning behaald hebben, zo niet de Commandant KEERT DE KOE, zeer ontijdig, het bedingen van voorwaarden vergund had; waarop de Soldaaten in het Hollandsch leger gebragt werden, en aan de Inwoonders vergund om in de Stad te mogen blijven, mids al hun goud, zilver en kleinoodjen in de *St. Paulus Kerk* te brengen, zorgende de Opperhoofden, dat het leven der mannen, en de eerbaarheid der vrouwen, zo wel voor de Hollanders als voor de Maleijers, bewaard bleef. Met deze verovering kwam de eerste Stad, zo in sterkte als rijkdom en macht, naast *Goä* in 't Oosten, in de magt der *Nederlandsche Kompagnie*, nadat dezelve honderd en twintig jaaren in de magt der Portugeezen geweest was. Van de twintig duizend Inwoonders, waren 'er, bij de overgave, naauwlijks drie duizend overig. De Portugeesche Gouverneur, MANUEL DE SOUSA COUHENTA, stierf twee dagen daarna. De overige Bevelhebbers, Geestelijken, Soldaaten en voornaamste Inwoonders, werden naar *Batavia* gezonden, en de rest naar *Negapatnam*; dus 'er niets overig bleef dan de Malatten en Zwarten.

Na deze verovering, werd *Goä* mede geblokkeerd, onder bevel van CORNELIS SIMONSZOON VAN DER VEER, wiens eerste bedrijf aldaar was, het verbranden van drie Portugeesche Gallioenen; doch daarna vond men raadzaamer, van het beleg van *Goä* aftezien.

De tijding, die men kreeg, dat de Hertog VAN BRAGANCE, in 1640, den throon van *Portugal* beklommen had, onder den naam van Don JUAN DE VIERDE, en de aankomst van den Onderkoning, Graave D'AVEIRAS, te *Goä*, maakten groote verandering. Deze zond Gezanten naar *Batavia*, met last, om daar ken-

kennis te geeven van de gegronde hoop, om een nieuw verbond, tusschen dien Vorst en den Staat der *Nederlanden*, te sluiten: als ook, om bij den Raad van *Indië* aantedringen op eene wapenschorsing, in dat gedeelte der waereld. Deze Gezanten werden 'er zeer wel ontvangen; doch men trad met hun in geene onderhandeling, voor dat men, in de maand October, uit de *Nederlanden*, berigt van den stilstand van wapenen, voor den tijd van tien jaaren, bekomen had, die toen ook te *Batavia*, werd afgekondigd. Doch de Portugeezen hielden de punten van het verdrag zo slecht, op *Ceylon*, dat de Regeering van *Batavia* genoodzaakt was, den Directeur Generaal CHARON derwaards te zenden, in den rang van Generaal Admiraal van haare krijgsmagt, met last, om de vesting *Negombo* te overmeesteren; zo als hij ook deed, den 4den Januarij 1644.

De Gouverneur-Generaal VAN DIEMEN gaf last, dat men den Ordinaris Raad MAATZUIKER naar *Goä* zou doen vertrekken, in hoedanigheid van Afgezant, om te beproeven, of men in het vriendeljjke de verschillen konde bijleggen. En inderdaad, hij bewerkte ook zo veel, dat, op den 10den November, een nieuw vergelijk getekend werd. Men zegt dat MAATZUIKER, bij die onderhandeling, zijne grootste schranderheid betoonde, bedingende van den Onderkoning zesmaal honderd duizend guldens meer, dan zijn last was. In het volgende jaar werd, uit hoofde van dat verdrag, de grensscheiding op het Eiland *Ceylon*, tusschen die twee natiën, bepaald, alwaar nu den Hollanderen niemand hinderlijk was, dan de ontrouwe RAJA SINGA. De dood had de Maatschappij verlost, en de aarde gezuiverd, van een ander gedrocht van wreedheid en trouwloosheid, den Koning van *Achim*, op het Eiland *Sumatra*. De Koningin volgde hem op, en regeerde in vrede. Dus ging het aldaar der Maatschappije naar wensch. Alleen trof haar het ongeluk, van een aanmerklijk nadeel te lijden, aan een partij Juweelen van groote waarde, die de Koning schuldig was, en ook last gegeeven had om te voldoen, doch door de Koningin geweigerd werd. ANDRIES SOUVRIJ werd, als Afgezant, aan haar afgevaardigd, om haar geluk te wenschen met haare komste tot den troon.

Het Gouvernement van *Amboina* genoot, omtrent dezen tijd, eene

eene rust, welke de misnoegden gewoon waren, zedert veele jaaren, te ſtooren. De Stadhouder LOUHOU, zig tot het uiterſte gebragt ziende, door den afval van een groot getal zijner afhangelingen, verzoende zig, eindelijk, mede, in het jaar 1642, onder belofte, van zig, in 't toekomende, te zullen gedraagen als een getrouw Onderdaan des Konings van *Ternate*, zijnen Meeſter, en den vriend van de Hollanders. Verſcheidene brieven, door hem in 't licht gebragt, om daardoor zijn voorig gedrag te rechtvaardigen, gaven klaare blijken van de trouwlooze geaartheid van zijnen Koning. Doch men hield zig daaromtrent als onverſchillig.

Het zij dat de Koning daarvan kundſchap gekreegen, of dat hij een haat tegen zijnen Stadhouder had opgevat, hij ſchilderde hem af met de lelijkſte verwen, in een brief aan den Gouverneur DEMMER, verzoekende dat men zig van LOUHOU en zijn huisgezin wilde verzekeren, en ze ter dood doen brengen, als verraders, zo van hem als van de Maatſchappij; vorderende de Koning verder, dat men naar *Ternate* zond den jongen MADIJRA, geſprooten uit een doorluchtigen ſtam, verzeld van alle de Orankaij's, om dezen, in plaats van LOUHOU, tot Stadhouder te maaken.

De Gouverneur, die LOUHOU nog nodig had, verborg dezen laſt zorgvuldig voor hem, handelende hem zelfs met meer beleefdheid, dan hij gewoon was. Maar den 14den Mei, riep de Admiraal KAAN, in de Fortres, bij een, alle de Onderdaanen, zo der Kompagnie, als van den Koning, las hun den brief voor, en gelastte hun, MADIJRA naar *Ternate* te geleiden, om daar gehuldigd te worden; hij eindigde de vergadering, met zig van LOUHOU en deszelfs broeder te verzekeren. LOUHOU en zijne moeder, zuster en broeder, werden, den 17den Junij, te *Amboina* onthoofd.

Nadat men dus van dien woelzieken mensch verlost was, deed KAAN een tocht, met MADIJRA, naar *Ternate*, en bragt hem ook weder te *Amboina*, bevestigende hem aldaar in den post van Stadhouder des Konings van *Ternate*; waarbij de Maatſchappij aldaar zeer groot gezag verkreeg.

Onder de ongemeene gebeurtenisſen, die tot eer van het Gou-

Gouvernement van VAN DIEMEN verstrekken, behoort niet vergeeten te worden, dat hij het was, die den handel van de Maatschappij, allereerst, in het Koningrijk *Tonkin* oprichtte. KAREL HARTSINK, in het jaar 1637, derwaards gezonden zijnde, werd door den Koning voor zijnen zoon aangenomen, en deed drie reizen agter den anderen; waaruit men, echter, zig meer voordeel beloofde, dan 'er uit gevolgd is.

Dergelijke verwachting had men ook opgevat, van het Comptoir, eenigen tijd te vooren, te *Candia* opgericht. Want daar ter plaatse werd de ongelukkige REGEMORTI, daar hij, met de waardigheid van Afgezant bekleed, zig voor alles veilig achtte, met alle de zijnen, op order van den Koning, omgebragt; alle de Hollanders, die in de Logie gebleeven waren, werden 'er vermoord.

Twee jaaren vóór deze droevige gebeurtenis, had VAN DIEMEN, door eenige manschap, den staat van het Koningrijk van *Laos*, liggende ten noorden van *Cambodia*, laaten opneemen. De afgezondenen brachten elf weeken door, met het opkoomen van den stroom, in kleine praauwen, van *Cambodia* af, tot aan *Winkjan*, de Hoofdstad van het Koningrijk van *Lao*, alwaar de Koning zijn verblijf houdt.

De Koopman GERARD VAN WUSTHOF, hoofd van dit Gezantschap, genaderd zijnde in den omtrek van *Winkjan*, kwamen eenige van 's Konings Dienaars hem zijne geloofsbrieven afvorderen. Deze nagezien en goed bevonden zijnde, werden hem drie groote praauwen toegezonden, elk voorzien met veertig Roeijers, geschikt om den Afgezant en zijnen Lijfwacht inteneemen. Zijn geloofsbrief werd geleid in het grootste der vaartuigen, op een gouden schaal, geplaatst onder een kostelijk verhemelte; daar achter stelden zig de Hollanders. Een *Tivinia*, of daartoe geschikte Onderkoning, had last, hun naar het verblijf, dat voor hun vervaardigd was, te geleiden. Door een anderen Onderkoning werden zij, uit naam van den Vorst, verwelkomd, die hun ook geschenken en eenige ververschingen aanbood. 'Er werd niet gezuimd, met den dag tot hun gehoor te bepaalen; waartoe de Afgezant met veel staatsie werd ingeleid. Een Oliphant droeg den brief van den Gouverneur-

Ge-

Generaal, op een gouden bekken; en vijf anderen waren geschikt voor den Afgezant en de zijnen. Men kwam, tot voorbij het paleis des Konings, midden door een dubbele rij Soldaaten, en eindelijk buiten een der Stads poorten. Na nog bijna een vierde van een mijl te hebben afgeleid, klommen de Hollanders van de Oliphanten, en gingen in de voor hun vervaardigde Tenten, om 'er des Konings bevelen aftewagten. Het veld was vol van Officieren en Soldaaten, die op Oliphanten of Paarden zaten. Deze klommen mede af, en begaven zig in de Tenten.

Na verloop van een uur verscheen de Koning, op een Oliphant, verzeld van een Lijfwacht van drie honderd Soldaaten. Sommige voerden musketten, anderen lansfen. Na hen volgde een trein van Oliphanten, allen bereden door Officieren, en gevolgd door een hoop Speellieden, en eindelijk nog eenige Soldaaten. De Koning, die door de Hollanders, in het voorbij trekken hunner Tenten, gegroet werd, scheen hun niet ouder dan twee-en-twintig jaaren. Een weinig tijds daarna kwamen ook de vrouwen, op zestien Oliphanten. Nadat de Lijfwachten buiten het gezicht van de legerplaats waren, trad ieder weder binnen zijne Tent, daar de Koning het middagmaal voor de Hollanders deed aanbrengen.

Ten vier uuren, nademiddag, werd de Afgezant ten gehoor genoodigd. Men leide hem dwars over een groot plein, in een vierkanten voorhof, omringd van muuren, met een menigte van schutgaten. In 't midden stond een groote piramide, wier opperste bekleed was met honderd kopere plaaten, wel ter zwaarte van duizend ponden. Deze Gedenknaald werd aangemerkt als eene Godheid, en alle Inwoonders van *Lao* kwamen hier hunne gebeden uitstorten. Inmiddels werden de geschenken der Nederlanders aangebragt, en in de open lucht gesteld, op vijftien schreden afstands van den Koning. Vervolgens werd WUSTHOF in een grooten Tempel gebracht, waarin zig de Vorst met alle zijne Grooten bevond. Daar was het, dat men de gewoone eerbewijzingen aan denzelven deed; hebbende elk, in iedere hand, een waschkaars, en buigende zig driemaal met het hoofd ter aarde. De Koning

deed, volgens gewoonte, bij zulke plechtigheden, aan den Gezant een geschenk van een gouden bekken, en eenige kleederen; ook werden de persoonen van zijn gevolg niet vergeeten. Om hun te vermaaken, werd 'er een soort van Spiegelgevecht en Bal gegeeven, dat besloten werd met een prachtig vuurwerk. Den gantschen nacht bragten zij door buiten de Stad, ook zelfs de Koning; daar geen voorbeeld van was. Des morgens geleide men hen wederom, met vier Oliphanten, naar hun voorig verblijf. Na dien dag werd de Afgezant, nog verscheidene reizen, aan het Hof gehaald, daar men hem alle vermaak aandeed. Na 'er zig dus twee maanden te hebben opgehouden, vertrok hij om naar *Cambodia* terug te keeren, alwaar hij eerst ten einde van vijftien weeken aankwam, zeer voldaan zijnde over den goeden uitslag van zijne commissie. Doch een daarop volgende opstand, te *Cambodia*, was oorzaak, dat men de gevolgen, die men van dit Gezantschap verwacht had, niet kon tot rijpheid doen komen.

Het volgende jaar 1642 was berucht, door de reize van ABEL JANSZEN TASMAN, na de zuidelijkste Landen, alwaar hij eene onbekende kust ontdekte, waaraan hij den naam van *Nieuw Zeeland* gaf. Na de zuidelijke punt van *Nieuw Holland* omgezeild te hebben, noemde hij dat het *Land van Diemen*; zodat men zig misgist, als men deze ontdekking aan den Gouverneur-Generaal, als in persoon gedaan, toeschrijft. Ook is het waarschijnlijk, dat de beloften, bij THEVENOT, in de Voorreede zijner Reize, gedaan, om, naamlijk, in het vervolg, *de Reis van* van Diemen *naar het Zuidland* te zullen gemeen maaken, op geene andere zag, dan op die van TASMAN, te vinden achter MONTANUS, *Beschrijving van Amerika.*

In 1643 werd, geduurende het bewind van VAN DIEMEN, nog eene vermaarde reize gedaan, met de Schepen *Castrikum* en *Breskens*, door DE VRIES, om de *Oostkust van Tartarijen*, de *Westkust van Amerika*, ten einde om de *Eijlanden*, zo rijk van goud- en zilvermijnen, welke men onderstelde ten oosten van *Japan* gelegen te zijn, te ontdekken.

Geduurende het Gouverneur-Generaalschap van den Heer VAN DIEMEN, werd de Groote Kerk te *Batavia* voltooid, en die

die in het Kasteel gebouwd. Deze twee kerken waren, in het jaar 1640, aangelegd, en ieder persoon, in dienst van de Maatschappij, was verplicht, daartoe een maand zijner gaadje te geeven. VAN DIEMEN besprak, bij zijnen laatsten wil, 40,000 rijksdaalders, tot het bouwen van nog eene nieuwe kerk. De Latijnsche school deed hij, twee jaaren daarna, bouwen. Ook was hij het, die de eerste hand leide, aan de verzameling der Keuren en Ordonnantien van *Batavia*, getrokken uit de Plakaaten en Resolutien van de Regeering, een arbeid, die door zijnen opvolger MAATZUIKER vervolgd en ten einde gebragt is, dienende, nog heden, voor een algemeen Wetboek, in de Bezittingen der *Nederlanders in de Oost-Indiën*. Ook is men aan hem verschuldigd, een algemeen Reglement, in 1643, voor de Kerklijken gemaakt, bestaande in bijna honderd Artikelen.

VAN DIEMEN, onder alle die bezigheden, zijne levenskrachten voelende verminderen, naar maate zijne jaaren toenamen, had reeds vroeger, ernstig, om zijn ontslag verzocht, zonder, op de eerste aanzoeken, iets anders dan nieuwe en dringende verzoeken tot antwoord te ontvangen, om in zijnen post te volharden. Eindelijk, op zijn aanhouden, werd zijn verzoek toegestaan, en hij ontslagen van zijnen dienst. Doch hij overleed kort daarna, op den 19den April 1645; hebbende, weinige dagen te vooren, den Heer VAN DER LIJN, aan de Raaden van *Indië*, als zijnen opvolger voorgeslagen, en zijne huisvrouw aan hunne zorge bevolen.

Zijne weduwe, ANNA VAN AALST, vertrok, nog in dat zelve jaar, met de vloot, onder bevel van den Admiraal MAXIMILIAAN LE MAIRE, naar *Holland*. Aldaar geland zijnde, stonden de Bewindhebberen, uit aanmerking van de diensten, door wijlen haaren man aan de Maatschappij bewezen, haar tot erkentenis toe, een somme van 20,000 guldens, en lieten haar, nog daarenboven, uit enkele edelmoedigheid, volgen, alle de goederen, huisraad en kostelijkheden, in groote menigte mede gebragt. VALENTIJN zegt, dat deze vrouw naderhand wederom in 't huwelijk trad, met GIJSBERT VAN HOLACK, Afgevaardigde in de Staaten Generaal; doch dit verhaal behelst niet veel zekerheids; want naderhand doet hij haar trouwen met den Heer CONSTANT,

die Directeur in *Persie* geweest was, en met wien zij uit de *Indië* was thuis gekomen, zonder te zeggen, of dit haar tweede of derde huwelijk ware.

Het afbeeldzel van VAN DIEMEN vindt men onder die der Gouverneurs van *Neerlands Indie*.

DIEMEN, een Dorp en Parochie onder *Amstelland*, behoorende, als eene Ambachtsheerlijkheid, aan de Stad *Amsteldam*. Het legt, ten noorden, aan het *Y*, ten Oosten, aan de Banne van *Muiden*; ten Zuiden, aan de *Bijlemer* en *Bijlemermeir*, en ten Westen, aan de *Diemer-* of *Watergraafsmeir* en een gedeelte van *Ouderkerk aan den Amstel*; bestaande uit het Dorp *Diemen*, *Overdiemen*, *Diemerdam* en *Diemerbrug*. De Heerlijkheid word ook verdeeld in de Buurten *Bovenkerk*, *Buitenkerk*, *Overdiemen* en *Outersdorp*, bij *Zeeburg*. In 't jaar 1631 stond *Diemen* en *Diemerdam*, op de lijst der Verpondingen, aangetekend tot 1072 Morgens en 775 Roeden lands; bedraagende het quohier *f* 2608:8:3 waarvan naderhand, voor verdolven land, afgetrokken zijn, zeven en een halve roeden. Nog laater, zints de *Diemermeer* een bijzondere Regtsban geworden was, is *Diemen* alleen aangeslagen voor 1069 Morgens 767 Roeden lands, van 800 Roeden ieder Morgen. In het jaar 1732 telde men, voor *Diemen* en *Diemerdam*, 113 huizen. Deze Ambachtsheerlijkheid ontleent den naam van *de Diem*, eene watering in *Amstelland*, die haar begin neemt aan den *Ringsloot* van de *Bijllemermeir*, en loopt tot aan den *Hoogen Zeedijk*, bij *Diemerdam*, alwaar ze zig, door de *Diemerdammersluis*, in *'t Y* ontlast.

Wat het Dorp *Diemen* betreft; het is klein in zijn bestek, en heeft maar eenige weinige huizen rondom de Kerk. De stilheid maakt het, echter, voor eenigen, zeer aangenaam. Dicht bij de Kerk, die door een eigen Predikant bediend word, een oud doch stevig gebouw, en, in het jaar 1744, nog merklijk verbeterd, pronkende met een spits torentje, en van binnen met een fraai geschildert gewelf, doch, door den ouderdom, thans weinig meer zichtbaar, staat het Rechthuis, zo wel voor 't Crimineel

zeel als Civiel, doch 't welk niet behoort tot den eigendom van het Ambacht.

DIEMERBAN, of de *Banne van Diemen.* Door dezelve liepen, van ouds, twee Heerenwegen, die nog in wezen zijn: de een loopt van den *Afloop naar Diemen*, door het Dorp en *Diemerbrug*, naar *Ouderkerk aan den Amstel*; de andere van *Diemerdam*, langs *de Diem* en over de *Vinkenbrug*, die eerst na het graaven der *Muider Trekvaart* gelegd is, langs de *Bijlemer* en *Gaasp*, naar *Weesp.* Beide deze wegen zijn, reeds vóór de bepoldering der landen, in wezen geweest. Schout en Schepenen van *Diemen* hebben, van onheugelijke tijden, deze wegen, als zijnde Heerenwegen, geschouwd; welk recht hun nog is toegekend, volgens Sententie van den *Hoogen Raad*, in het jaar 1755, op den 28sten September.

In het Crimineele fpant de Bailjuw van *Amstelland*, zijnde thans de Heer . . . ELIAS, Oud-Schepen en Raad der Stad *Amsterdam*, met zeven Schepenen, de Vierschaar over de *Ban van Diemen*, in het Rechthuis van het Dorp, of aan de *Diemerbrug.* De Schout, die tevens Secretaris is, zit, met de Schepenen, ter zelve plaatse, over Civile zaaken, gewoonlijk op den eersten Zaturdag van ieder maand, te recht. Vijf van de zeven Schepenen worden, jaarlijks, tegen den 2den Februarij, gekooren, door den Ambachtsheer, zijnde, altoos, een Regeerend Burgemeester der Stad *Amsteldam*; blijvende de twee overige, gemeenlijk, nog een jaar in dienst, schoon het aan de keuze van den Ambachtsheer staat, om ze alle zeven te doen afgaan. De Schout en Secretaris, welke twee ampten, sedert het jaar 1748, door één persoon bediend worden, wordt aangesteld door Heeren Burgemeesteren, als Ambachtsheeren. Buiten den Schout en Schepenen, zijn 'er zes Buurtmeesters, mede stem hebbende in de Dorpszaaken, en worden, jaarlijks, aangesteld door den Ambachtsheer. Schepenen hebben 'er het recht van aanstelling van drie Armmeesters, die drie jaaren dienen, en waarvan 'er jaarlijks één afgaat. Ook zijn 'er drie Kerkmeesters, die mede den tijd van drie jaaren dienen. Uit de nominatie, door de afgaanden gemaakt, worden,

den, door den Ambachtsheer, derzelver plaatsen vervuld. De Arm- en Kerkmeesters zijn verplicht, aan den Ambachtsheer, ten overstaan van Schout en Schepen, rekening en verantwoording van hun bestier te doen. Zo ook doen Schout, Schepenen en Buurtmeesters, aan den Ambachtsheer, in 't openbaar, rekening van de verpondingen. Twee Broodweegers worden 'er, telkens, voor ieder jaar, op voorstel van den Schout en Schepenen, aangesteld. De aanstelling van den Gerechtsbode, Gravemaker, IJker en Marktschipper, als ook de goedkeuring van het beroep eens Predikants, behoort alleen tot de voorrechten van den Ambachtsheer. De Gemeene Armen worden onderhouden uit de maandelijksche Collecte, welke, door de Armmeesters, geschied. Ook deelen zij, met de Diaconie-Armen, het geen, bij het begraaven der dooden, en in de Busschen, die in de Herbergen hangen, verzameld wordt.

Diemerbrug, een Buurt, die vrij aanzienlijker is dan het Dorp zelve, en, zedert het jaar 1640, merklijk grooter geworden dan te vooren, ter oorzaake van het graaven der Vaarten, van *Amsteldam* naar *Weesp*, *Muiden* en *Naarden*. De Brug aldaar word door de Stad *Amsteldam*, van de Graaflijkheid, in erfpacht gehouden. Alle de vaartuigen van, en naar de bovengemelde plaatsen, als ook door de *Gooilandsche* en *Stichtsche* Dorpen op- en afkomende, moeten aldaar een bepaald bruggeld betaalen.

De twee Trekvaarten van *Muiden* en *Weesp* loopen aan dezen Brug te zamen. Tusschen dezelve is aldaar een driehoekig stuk lands, de Stad *Amsteldam* in eigendom behoorende, en het *Verkens Eiland* genaamd.

Diemerdammersluis, is een Duiker, met twee Vloeddeuren en één Valdeur, gelegen in den *Diemerdijk*, tegen het water den *Diem*. In een Proces, voor den Hove van *Holland*, gevoerd in het begin van de voorige eeuw, tusschen die van den Hoek van 't *Gein* in *Weesperkerspel*, en die van *Overdiemen*, welke beide in het onderhoud van deze Sluis droegen, werd, door de eerstgenoemden, in hunnen naam, voorgesteld, dat de

Noord-

Noordzee, oudtijds, een binnenwater veroorzaakt had, ſtrekkende tot aan de Stad *Amſteldam*, doch zo ſmal, dat men, van buiten *Diemen*, met een ſtok of pols, 'er had konnen overſpringen in *Waterland*. Dan, men kan zeker zijn, dat, wanneer dit had moeten beweezen worden, het een zeer moeijelijke taak zou geweest zijn. Vaster had men kunnen gaan, met te zeggen, dat de Dijk, tegen dit *Binnenwater*, de *Zuiderzee* en het *Y* opgeworpen, bij deszelfs eerſten aanleg, onderhouden is geworden door de Ban, die 'er onmiddelijk door gedekt werd, en dat dezelve, van tijd tot tijd, verzwaard zijnde, ingevolge van zekere overeenkomſten, werd onderhouden, door zulke diſtricten, die 'er niet bij behoorden; behoudende, echter, den Dijk den naam van *Diemerdijk*, om dat men wil ſtaande houden, dat dezelve eerst door die van *Diemen* is aangelegd en bekostigd. Van de Sluis, daarin aangelegd, word reeds op het jaar 1402 gewag gemaakt, hebbende toen reeds de Stad *Amſteldam*, niet alleen de Cijns te *Diemen*, maar ook het Veer en de Sluis te *Diemerdam*, van de Graaflijkheid in pandſchap bekoomen; welke pandſchap wederom tegen andere goederen werd afgelost, in het jaar 1409.

In het jaar 1549 werd, op den *Diemerdam*, een nieuwe houten Sluis gelegd, eerst de Sluis bij CLAAS JACOBSZ, en naderhand *de Diemerdammerſluis* genaamd. Wat laater vondt men geraaden, een dergelijke Sluis te leggen in den Dijk, die eerst *de Abcouder*, en naderhand, om dat ze van weinig of geen nut was, *de Kostverlooren Sluis* genaamd werd.

Deze Sluis werd, in het jaar 1567, vernieuwd; en, in 1599, beſloot men, dezelve wijder en van ſteen te maaken, en te gelijk *de Kostverlooren Sluis* te ſtoppen; 't geen kort daarna geſchiedde. Men was, echter, naauwlijks aan den arbeid, ten minſten het werk nog niet afgedaan, of 'er ontſtond geſchil over het draagen der kosten, tusſchen die van 't *Gein*, onder *Weſeperkerſpel*, en die van *Overdiemen*: welk geſchil, door Dijkgraaf en Heemraaden van *Amſtelland*, als goede mannen, in het jaar 1601, beſlist werd; wordende de gedaane uitſpraak, in het jaar 1604, door den Hove van *Holland*, be-

krachtigd. Volgens die zelve uitspraak, word deze Sluis onderhouden door *Weesp*, *Weseperkerspel*. (waaronder behoort *'t Gein*, *de Gaasp* en *Bijlemermeer*.) *Abcoude*, *Nigtevegt* en *Overdiemen* met *Bovenkerk*, die allen hun overtollig water, door den *Diem* en deze Sluis, in *'t Y* loozen, en *Geintresseerden in de Diemerdammersluis* genaamd worden. Ook hebben zij het onmiddelijk bewind over dezelve, 't welk, jaarlijks, bij beurten, aan twee dezer vijf districten wordt opgedraagen.

De betaaling, tot het onderhoud daarvan, geschied in dezer voegen: *Abcoude* één vierde; *Weseperkerspel* en *Diemen* ieder één agtste. Tot de andere helft draagt *Weesp* met 850, *Weseperkerspel* met 1200, *Abcoude* met 2100, *Diemen* met 650 en *Nigtevegt* met 200, en dus te zaamen met 5000 Morgens: zo dat, wanneer 'er een halve stuiver van het Morgen, zijnde 250 guldens, omgeslagen wordt, daarin draagen:

Weesp	met 850 morgen . .		f 21 : 5
Weseperkerspel	met $\frac{1}{8}$ vooraf	f 31 : 5	
	en nog met 1200 . .	30 : 0	
			f 61 : 5
Abcoude . .	met $\frac{1}{4}$ vooraf	f 62 : 10	
	en nog met 2100 . .	52 : 10	
			f 115 : 0
Diemen . .	met $\frac{1}{8}$ vooraf	f 32 : 5	
	en nog met 650 . .	16 : 5	
			f 47 : 10
Nigtevegt	met 200		5 : 0
	5000 morgen.		f 250 : 0

DIEMERDIJK. Van wat aanbelang dezelve voor de Stad *Amsteldam*, zo wel als voor de omleggende Dorpen, meer dan eens, geweest zij, heeft men in de Geschiedenissen van genoemde Stad gezien, en bijzonder in het jaar 1573, gedurende het beleg van *Haarlem*, toen dezelve, door sonoij, in het begin van de maand Maart, werd ingenomen, met oogmerk om daardoor

door den toevoer, te water en te land, naar het Leger afteſnijden. SONOIJ, aan den Dijk, met agt honderd man en eenige Delvers, geland zijnde, nam hem in, deed een der Sluizen verbreeken, en na een weinig verder een gat te hebben doen graven, begon hij aan de verſchanſing. Dan hij ſtak te vroeg vandaar over naar *Edam*, om nooddruft te verzorgen. Want hij had maar pas voet van den Dijk gezet, of men had 'er binnen de Stad de weet van gekreegen, en nam 'er zulke maatregelen, dat de zijnen, ſpoedig, de nog pas voltooide Schans verlaaten moesten.

In de maand Mei, ondernam SONOIJ een tweeden aanſlag op den Dijk. Doch de *Amſteldamſche* Burgerij geraakte in de *Diemermeer*, met de knegten van SONOIJ, in een hevig gevecht, en noodzaakte SONOIJ, met de zijnen, terug te trekken. In het begin van de maand Junij, hervatte hij den aanſlag. Doch die van gemelde Stad hadden nu de Schans, door SONOIJ, te vooren, op den Dijk, bij *Meerhuizen*, aangeleid, verſterkt, en onder opzicht geſteld van Hopman SNATER, met twee Vaandelen knegten. SONOIJ wierp, echter, in den nacht van den 2den Junij, wederom, agt honderd man, tusſchen de Stad en de Schans, op den Dijk, deed denzelven, zonder merklijk verlies, doorgraven, en verſterkte 'er zig met zes Schansſen, die hij, tot na het overgaan van *Haarlem*, inhield. Dan, de *Meer* te bemagtigen, was hem niet mogelijk; en dus moest hij den Dijk ook wederom verlaaten.

Aan dezen Dijk, digt bij *Jaap Hannes*, werd, in het jaar 1649, een ſterke ſteenen Reduyt, of Redout gebouwd, *Zeeburg* genaamd, tot beſcherming van den mond van een breede graft of vaart, aldaar, om dien tijd, buitendijks, gegraven, waardoor de ſtroom, met ebbe en vloed, komt in en uit te ſchieten, tusſchen de paalen van de ſcheepswallen en de Stad door. In deze Redout kon men, in het onderſte vertrek, zwaar geſchut leggen, 't welk langs het water in '*t Y* en dezen Vaart ſchoot. Tot bevrijding van hetzelve, in het bovenſte vertrek, dat onder het Dak, aan alle de vier kanten van de zijmuuren, een ſtuk uitſtekende overgebouwd was, waren Luiken, die, open gedaan zijnde, dienden om, met het werpen van zwaare ſteenen,

brandende pikkranzen, vuurpotten, enz. de vijanden beneden van de muuren aftehouden, zonder dat men de geenen, die boven waren, zien of beschieten kon. Doch deze Redout is, in het jaar 1669, wederom weggenomen, vermids men oordeelde, dat dezelve te na onder de Stad lag, en niet van dat nut konde zijn, als men wel gedacht had. In het jaar 1675 werd, op dezelve plaats, een Herberg gebouwd, behoorende aan het *O. Z. H. Zittenhuis* binnen *Amsteldam*; zijnde voorzien met een langen brug of afloop, waarbij de schepen aankomen, ter lossing van het vee, en bijzonder in het voorjaar, van magere Varkens, tot berging van welke aldaar de nodige schuuren gemaakt zijn. De Herberg, en al het geene daarbij behoort, is, op order van de Regenten van 't gemelde Godshuis, in het jaar 1766, genoegzaam geheel en al zeer fraai met Stallingen en Kolfbaan, en wat verder tot een zomerverblijf vereischt wordt, vertimmerd.

Een weinig verder op den Dijk, is, in het jaar 1726, uit den grond op, herbouwd, het *Gemeenelands Huis* van het Hoogheemraadschap van *Zeeburg* en *Diemerdijk*, waarin de Hoogheemraaden, des zomers, hunne gewoone vergaderingen houden, wordende bewoond door een Kastelein, die ook opzichter over de Dijkaadje is.

Het is een deftig vierkant gebouw, met twee vleugels. Het Latijnsch tijdvers, dat men in den voorgevel leest, geeft te kennen, waartoe hetzelve dienstig is, zeggende in 't nederduitsch:

Hier wordt gehandelt over 't beveiligen der Landerijen,
Door 't beteugelen van de woede der Zuiderzee.

Het Voorhuis van dit gebouw is, van boven en ter wederzijde, met een Neptuin op zijnen Wagen, en met de Wapens der Provintiën van *Holland* en *Utrecht*, en der tien Steden en Plaatsen, uit welke de Hooge Heemraaden afgevaardigd zijn, sierlijk bepleisterd. Aan iedere zijde is een ruim vierkant vertrek, ten dienste van het Hoogheemraadschap, waarvan onder het Art. HOOGHEEMRAADEN zal gesprooken werden.

Deze *Diemerdijk*, welke benaaming, volgens COMMELIJN, hier

hier ter plaatse reeds bekend geweest is, voor omtrent drie honderd jaaren, strekt zig langs het *Y* en de *Zuiderzee*, van de *Muiderpoort* der Stad *Amsteldam*, tot aan de *Kijkuit*, zijnde de Westelijke Poort der Stad *Muiden*, en heeft de lengte van drie duizend twee honderd agt-en-zestig roeden, vijf voeten zes en een halve duim, Diemerdijksche maat. Hij draagt ook wel den naam van de *Muiderdijk*. Ook vindt men hem benoemd met den naam van *Dijkaadje van Ypesloot*. Hij voert alle die naamen naar de Stad *Muiden*, het Dorp *Diemen*, en de gewezene Buurt *Ypesloot*. Dichter naar de Stad *Amsteldam*, werd dezelve, weleer, de *St. Arthoniesdijk* genaamd, naar ST. ANTHONIE, aan wien het *Leprozenhuis*, aan dezen Dijk gelegen, was toegewijd In de Stad *Amsteldam*, ten Oosten van den *Amstel* of het *Damrak*, op de hoogte van den *Nieuwenbrug*, daar hij zijnen aanvang neemt, werd dezelve, al van ouds, de *Zeedijk* genaamd; welken naam hij nog tegenwoordig, tot aan de *Nieuwmarkt* toe, heeft. Beide deze Dijken zijn reeds in de dertiende eeuwe, en al vroeger, in wezen geweest, dekkende toen het grootste gedeelte van *Holland* tegen dé woede der *Zuiderzee*; terwijl de Provincie, tegen de *Noordzee*, door hooge stranden en duinen word beveiligd. Het is meer dan waarschijnlijk, dat deze Dijken, zo hoog noodzaaklijk voor deze Landen, op kosten van dezelven zijn aangelegd; wordende zij ook door het oprichten der Hoogheemraadschappen beschermd en onderhouden.

Van den *Diemerdijk* vindt men allereerst gewag gemaakt, in een Brief van den *Utrechtschen* Bisschop GUIDO, als Heer van *Amstelland*, van den 2den Februarij des jaars 1307, waarbij bevolen wordt, om alle Dijksrecht, op den *Zeedijk*, te berechten zo als van ouds gewoonlijk was. Waaruit blijkt, dat dezelve toen reeds lang in wezen moet geweest zijn, wijl 'er gezegd wordt, *te berechten zo als van ouds gewoonlijk was*. Deze Dijk keerde niet slechts het zeewater uit *Amstelland*, de *Ban van Muiden*, *Weseperkerspel* en een gedeelte van het *Gooiland*, allen onder *Holland* gelegen; maar ook uit het laage gedeelte der Provintie van *Utrecht*; en het blijkt, dat ieder gedeelte dijks, welk naast onder zijn rechtsgebied gelegen was,

door

door dat gedeelte moest onderhouden worden. Tusschen *Amsteldam* en de *Ypesloot*, omtrent twee honderd roeden voorbij het *Gemeenelands Huis*, moest de Dijk of Zeeburg, volgens een Handvest van Hertog ALBERT VAN BEIJEREN, van het jaar 1387, door drie Schepenen tot *Niewer-Amstel*, en twee Schepenen tot *Amstelredamme*, en één' Schepen tot *Ouder-Amstel*, geschouwd worden. Van ouds liep de Dijk aldaar meer gevaar, dan nadat men aldaar, voor den zelven, veel Vóórland aanwon, gelijk ook binnen de Stad zelve, aan de gantsche *Lastaadje*, *Uilenburg*, *Marken*, *'t Nieuwe Waals Eiland*, *Raapenburg*, *den Kadijk*, *Kattenburg*, *Oostenburg*, *Wittenburg*, en, buiten de Stad, aan al het buitendijks land, tot aan de Herberg *Zeeburg* toe, te zien is. Dit aanwinnen van buitendijks land, gaf, in het jaar 1401, gelegenheid aan Heere KOEN VAN OOSTERWIJK, toen Heer van *Nieuwer-Amstel*, om, aan de Eigenaars daarvan, vrijheid te geeven, om hunne aangewonne Landen te bezoomen met Kaden, 'er Laanen, Slooten en Wateringen door te leggen, en ook om den Kadijk te doen schouwen, door drie Schepenen uit de Stad, die door Burgemeesteren, en drie Schepenen uit de *Outewaal*, die door den Schout van *Nieuwer-Amstel* gesteld zouden worden. Dan, hooger op, daar de *Diemerdijk*, van ouds, onder *Diemen* stond, liep dezelve meer gevaar, en werd ook zo wel niet onderhouden. Eene doorbraak, bij *Ypesloot*, in het jaar 1422, gaf aanleiding tot deze schikking, door Hertog JAN VAN BEIJEREN, in het volgende jaar, gemaakt. FILIPS VAN BOURGONDIËN maakte, in het jaar 1400, ter gelegenheid van eene zwaare beschoeijinge van ijzer en paalwerk voor den Dijk, op verzoek van die van *Amsteldam* en andere Dijkplichtigen, eene schikking op het Dijksbestier, die nog heden, voor een groot gedeelte, stand houd; blijvende, niettegenstaande die schikking, de Schouw over den *Diemerdijk*, nog aan den Bailjuw van *Amstelland* en Schout en Schepenen van *Diemen* en *Muiden*, in zo verre zij dien voormaals gehad hebben. Den Dijk, vóór *Amsteldam*, van tijd tot tijd, van meer belang wordende, was de Stad wel genoodzaakt, 'er meer en meer zorg voor te draagen. Na voldoende vertooning daarvan, verwierf zij, van MAXIMILIAAN en

FI-

FILIPS, in het jaar 1485, bij een Voorrechtsbrief, ook bewind over het onderhouden van denzelven. In het jaar 1509 werd dit voorrecht, door het verleenen van vrijheid, om een naschouw te mogen doen, nog meer uitgebreid.

Ter gelegenheid eener nieuwe schikkinge, met den aanvang van het jaar 1591, bij 's Lands Staaten gemaakt, op de herstelling van het onderhoud van den *Diemerdijk*, werd de oprichting van een nieuw Kollegie van Heemraaden, over denzelven, en over de Sluizen, Dammen, Watertochten en Waterloozingen, tot denzelven behoorende, vastgesteld.

De *Diemerdijk* is, in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuwe, dikmaals, doorgebroken. Bijzonder bleef, lang daarna, in geheugen, de ongemeene aanpersing en hoogte van water, op Zaturdag en Zondag den 4 en 5den Maart van het jaar 1651. Zonder van alle de onheilen, daardoor veroorzaakt, te spreeken, bepaalen wij ons hier tot *Amsteldam*, en den *St. Anthonies* of *Diemerdijk*. Des Zaturdags werd het water, binnen de Stad, aan den Dam, reeds drie duimen hooger bevonden, dan in het jaar 1570. Des Zondags nadenmiddag klom het nog hooger: zodat de Dijk, door de sterke aanpersing, bezweek en doorbrak, met twee wijde en diepe gaten; waardoor het buitenwater, met groot gedruisch, zig alom verspreidde, dringende, met groote kracht, door den Dijk, zo dat de *Diemermeer* wel zestien voeten diep onder water geraakte; vernielende genoegzaam al wat 'er op en in was; in zo verre, dat de Eigenaars en Ingelanden zig, in dat jaar, moesten vergenoegen, om, met schuitjes, het overschot hunner drijvende goederen bijeen te zamelen, tot dat, met groote kosten en moeite, de Dijk hersteld, en de *Meer* van het overtollig water ontlast was, zo als wij straks, bij de DIEMERMEER, zullen zien. Het geen hier de Storm veroorzaakt had, moest, in het jaar 1672, ten behoud van ons Vaderland, tegen de inbreuk der *Franschen* geschieden. VALKENIER verhaalt, dat, in 't gemelde jaar, om *Amsteldam*, voor den aanval der vijanden, te dekken, de Magistraat dier Stad besloot, den *Diemerdijk* te laaten doorsteeken, en zo wel de *Diemer* als *Bijlemermeer* onder water te zetten. Dan, gevaarlijker was de doorbraak van dezen Dijk, in het jaar 1702, en ook

ook die van de *Bijlemermeer;* zijnde deze laatste daarmede in zulk een slechten staat geraakt, dat de Eigenaars zig onmagtig bevonden om de schade te herstellen. Die zelve Storm, in de maand van April, had ook verscheiden gaten in den *Diemerdijk* geslagen, en zelfs gevaarlijker dan in het jaar 1677. Voor een van dezelve werd terstond een Kistdam geleid; doch deze niet sterk genoeg zijnde, om het winterwater te keeren, werden, in de maand van Augustus, Burgemeesteren, door de Vroedschap, gemagtigd, om, nevens het Hoogheemraadschap van *Zeeburg*, voor het verzorgen van den Dijk te waaken, waartoe, van Stads wegen, eene aanzienlijke somme werd opgeschoten. Allernoodzaaklijkst was dit, wijl de Dijk, op drie plaatsen, doorgebroken en op andere zwaar beschadigd was. Niet alleen den gemelden Kistdam, maar ook andere uitgedachte middelen, tot herstel van den Dijk, vindt men in prent afgebeeld, in het werk van den Heer H. LISTINGH, in hetzelve jaar uitgegeven.

Kort na de herstelling van den Dijk, ondervond men, dat, niettegenstaande het belang van denzelven, en de ongemeene kosten, die 'er gemaakt waren, de onderhouding slechter was, dan voorheen. De oorzaak hiervan was, dat dezelve, niet door ééne hand, maar door bijzondere Dijkplichtigen, werd gemaakt. Om dit gebrek, ware het mogelijk, voortekomen, werd, in het volgende jaar, ter Vergaderinge der Staaten van *Holland*, van Stads wegen, voorgeslagen, of men den *Muiderdijk* niet tot een Gemeenen Landsdijks zou konnen maaken. Doch dit niet kunnende geschieden, zonder bewilliging der Staaten van *Utrecht*, die mede eenige roeden Dijks te onderhouden hadden, werd 'er eene onderhandeling beraamd, tusschen eenige Gemagtigden van *Holland* en *Utrecht*. De laatsten toonden zig daar geenzints toe geneegen, maar meer, dat *Amsteldam* de geheele bekostiging op zig nam, en dat *Utrecht* daar voor een jaarlijksche betaaling deed. Dan, *Amsteldam* en *Utrecht*, in de bepaaling van de somme, het niet eens kunnende worden, bleef deze onderhandeling steeken. *Amsteldam* verzuimde, inmiddels, niet, alle behoorlijke zorge voor het onderhoud van den Dijk te draagen, alzo zij het meeste nadeel bij de doorbraaken geleeden had. Hierbij kwam nog, dat men, daar ter Stede, nog

nog verplicht was, te waaken tegen booswichten, die, op nieuw, den Dijk zogten doortesteeken; om welke gruweldaad, in het jaar 1703, te *Hoorn*, een KEMPE PAULUSZOON DUIJF geradbraakt is.

Met den beruchten *Kersvloed*, in het jaar 1717, stond het water tot op zeven duimen aan de kruin van den Dijk, doch bleef gelukkig staan, en bleef in dien staat, tot in het jaar 1735, wanneer bevonden werd, dat het paalwerk en de balken, die den Paalendijk schoorden, door eene tot dien tijd onbekende soort van Paal- en Kookerwormen, ten eenemaal doorknaagd, en genoegzaam nutteloos gemaakt waren. 's Lands Staaten magtigden, derhalven, om dit onheil, dat met recht als een straffe des Hemels werd aangemerkt, zo veel mogelijk, voortekomen, Dijkgraaf en Heemraaden, om den Dijk, tusschen *Muiden* en *Diemerdam*, daar het meeste gevaar was, met zwaare keisteenen, te beleggen, om tot eene beschutting, in plaats van paalen en balken, te dienen. Deze arbeid werd nog in dat zelve jaar aangevangen, en in 1737 voltooid; beloopende de kosten daarvan vijf honderd negen-en-dertig duizend vier honderd agt-en-negentig guldens.

De breedte van den dus vernieuwden Dijk, is, onder in zijnen aanleg, elf roeden; waarvan zeven roeden tot de buitenglooijing, twee tot de kruin en twee tot de binnenglooijing verstrekken. De buitenglooijing is bestort met puin, waarop zwaare keisteenen gelegd zijn, die, echter, onaangezien hunne zwaarte, somtijds, door den geweldigen aandrang des waters, worden weggeslagen. Dan, welke kosten de zorg en 't herstel daarvan ook mogen veroorzaaken, komen dezelve niet in aanmerking bij die, welke voorheen het paalwerk veroorzaakte. Men vindt dezelve, gelijk de overige Dijkslasten, bij hoefslagen over de Landerijën, die onder den Dijk geleegen zijn.

De Stad *Amsteldam* bekostigde, volgens het Dijkregister van 1598, en de meeting van het jaar 1678, vijf honderd agt-en-veertig roeden, elf voeten en zes duimen Dijks, die van den *Draaiboom*, op het begin van den Dijk, buiten de *Muiderpoort*, aanvangen, en strekken tot aan de Herberg *Zeeburg*. Hierbij zijn, in 1697, nog gekomen, honderd en dertig roeden

en

en drie voeten, van de gemelde Herberg af, tot aan de geweezene Traankokerije, nu de Lustplaats *Ruimzigt*. Van deze Lustplaats af, tot aan *Muiden* toe, is de Dijk, door paaltjes, die ieder hun bijzonder Merk hebben, in Bonnen verdeeld; wijzende de daaropstaande Merken aan, door wien elk gedeelte Dijks moet onderhouden worden. Het Hoogheemraadschap onderhield, volgens het gemelde *Dijkregister*, wel twaalf honderd zeven-en-tagtig roeden, vier voeten en zes duimen Dijks, voor meer dan negen honderd Dijksplichtigen; doch, door de spagestokene Landen, ruim honderd één-en-vijftig roeden, tot verhooging van den Dijk, vergraaven zijnde, worden de overige grond verhuurd. De huur, echter, zo veel niet beloopende als de kosten, die tot onderhoud vereischt worden, moest het te kort schietende, over de andere Dijksplichtigen, worden omgeslagen. Deze lasten zijn naderhand veel verminderd: eensdeels om de toen spagestokene Landen, nu in een goede staat zijnde, en anderdeels, om dat de kosten, na het leggen van de steenen zeeweeringe, zo als reeds gezegd is, op verre na zo groot niet zijn, als voorheen.

Tot het onderhoud van den Dijk, van gemelde Lustplaats *Ruimzigt* tot *Muiden* toe, draagen *Muiden* en *Weesp*, te zamen, een negende, *Weseperkerspel* een negende, *Loenen* en *Breukelen*, te zamen, een zesde, *Kortehoef* een negende, *Abcoude* een zesde, *Nigtevegt* een negende, en *Diemen* en *Overdiemen*, te zamen, een negende. De Landen, die mede deze lasten helpen draagen, worden onderscheiden in *Dijkplichtigen* en *Waalplichtigen*. Onder den Ring van de eerste behooren de Landen van *Outersdorp*, *Buitenkerk* en *Overdiemen*, de Landen benoorden de *Gaasp* en *Smal Weesp*, of tusschen den *Weseperraart* en den *Zeedijk*, tot aan *Weesp*, en vandaar, langs de westzijde van de *Vegt*, door *Muiden*, tot aan den *Hoogendijk* toe. Alle de overige Landen, die de lasten helpen draagen, zo wel in de Provintie van *Holland* als die van *Utrecht* gelegen, noemt men *Waalplichtigen*; waarschijnlijk, om dat zij, van ouds, den Dijk verplicht waren te helpen hermaaken, ingevalle 'er een doorbraak geschied, of een Grondwaal gevallen was.

De-

Diemermeer, ook wel *Watergraafs-* of *Watergrafts-Meer* genaamd, is een bedijkte Polder, aan de oostzijde van den *Amstel*, bijna een vierde uur gaans van de Stad *Amsteldam*, west- en noord-waards de *Banne van Diemen*, en ten zuiden van de *Outewaler-*, of *Over-Amstel-Polder*. Deze *Meer*, uit de genoemde Stad komende, nadert men langs twee wegen: den *Outewaaler Weg*, de *Muiderpoort* uitgaande, en langs de oostzijde van den *Amstel*, van buiten de *Weseperpoort*.

De naam van *Watergraafs-Meer* is de oudste, waarschijnlijk, ontleend van een Graft of gegraaven Vaart, die, van ouds, in deze Meer plagt te loopen, en reeds in de zestiende eeuw in wezen was. Dan de meest bekende of gebruiklijkste, is die van *de Diemermeer*, naar het Dorp *Diemen*.

Voordat deze *Meer* bedijkt was, behoorde dezelve aan de Stad *Amsteldam*; hebbende, waarschijnlijk, voorheen behoord aan de Ambachtsheerlijkheid *Amstelveen*, of *Nieuwer-Amstel*, in het jaar 1529, van Stads wegen, gekogt van de Heeren van Brederode. De visscherij van de *Diemermeer*, werd, in het jaar 1543, van Stads wegen verpacht. Ook had de Meer, van ouds, door eenen wijden mond, gemeenschap met den *Amstel*. Het water stond, omtrent dezen mond, vooral bij stormachtig weder, veroorzaakt door oostelijke of noorde winden, zo hol, dat de voorbij vaarende Schepen en Schuiten 'er zeer door bekommerd, ja, somtijds, in merklijk gevaar gebragt werden.

Om dit ongemak weg te neemen, werd, door de Vroedschap der Stad *Amsteldam*, in het jaar 1569, in beraad genomen, om eenen Vaart te graaven binnen den *Zeedijk*, langs en om de *Meer*, tot in den *Amstel*, door welken men, van gemelde Stad af, boven in den *Amstel* zou kunnen komen, zonder den mond der *Meer* voorbij te zeilen; dan, dit bleef alleen bij de beraadslaaging. In het jaar 1583 nam men dit wederom in overleg; maar het bleef ook daar bij. Van tijd tot tijd werden 'er meer dergelijke besluiten genomen, doch niet ten uitvoer gebragt.

Met den aanvang van het jaar 1622, deed de Advokaat Cornelis van Davelaar, en zijne medestanders, aan Heeren

Burgemeesteren, een verzoek, om de *Diemermeer* te mogen bedijken en droogmaken. Doch het liep aan tot den 14den Mei des jaars 1624, eer zij daartoe Octrolj verkreegen, van 's Lands Staaten. Bij hetzelve werd de bedijkte grond, aan de Stad of derzelver rechtverkrijgenden, ten eeuwigen dage, in eigendom afgestaan, onder eene jaarlijksche Recognitie, ten behoeve der Graaflijkheid, die, nogthans, twee jaaren daarna, te niete gedaan is. Ook werd, aan de Stad, toegestaan, vrijdom van verpondingen en andere imposten, voor de *Meer*, gedurende den tijd van vijftien jaaren; welke vrijdom, onderhand, voor dertig jaaren verlengd werd, als ook vrijheid van Graaflijkheids tollen voor altoos; wijders het recht om de bedijkte *Meer* te doen bestieren, bij eenen Dijkgraaf, op de benoeming van Hoofdingelanden, door 's Lands Staaten te kiezen, en ook bij eenige Heemraaden en andere gewoonlijke Ampteenaaren. Aan Dijkgraave en Hoogheemraaden werd afgestaan, het recht, om Keuren op de bedijking te maaken; doch het hoog, middelbaar en laag gerecht, over alle andere zaaken, zou blijven aan de Graaflijkheid, en aan de Ampteenaars, door de Graaflijkheid aangesteld. Op grond van dit Octroij, werd de bedijking ondernomen, en voltrokken in het jaar 1629. Burgemeesteren van *Amsteldam*, van wegen de Stad, eigenaars van den bedijkten grond zijnde, verkogten denzelven, bij kavelingen van tien Morgens, aan de meest biedenden; behoudende alleenlijk dertig Morgens voor rekening van de Stad, als blijvende daardoor Hoofdingelanden van den bedijkte Polder.

Het liep aan tot in het jaar 1640, eer, op oefening van de hooge en laage Jurisdictie in de *Meer*, eene nieuwe schikking, bij de Graaflijkheids Rekenkamer, gemaakt werd; zij besliste zoen de geschillen, die over de laage Jurisdictie, onder de naastbijgelegene Bannen van *Amstelveen*, *Diemen* en *Ouderkerk*, ontstaan waren.

De *Meer* begon naauwlijks in welstand toe te neemen, of zij liep, tusschen den 5 en 6den Maart des jaars 1651, door de doorbraak van de *St. Anthonies* of *Diemerdijk*, geheel en al onder water, zo als wij, op het voorgaande Artikel, gezegd hebben. Tegen het einde van het volgende jaar verkreegen de

Ingelanden, tot het beverschen van de *Meer*, en het herstellen der Dijkaadje, Octroij van 's Lands Staaten, en vernieuwing van voorrechten, voor den tijd van tien jaaren. Reeds te vooren hebben wij gezegd, dat, tot behoud van dit ons Vaderland, in het jaar 1672, de *Diemerdijk* doorgestoken, en de *Meer* ondergezet werd. Het liep toen aan tot in het jaar 1678, eer Hoofdingelanden, Dijkgraaf en Hoogheemraaden vernieu-wing van het Octroij verkreegen. Thans werden aan dezelven de voorige vrijheden, voor den tijd van vijftien jaaren, vergund; en toen besloot men ook, de *Meer* in een beteren staat te brengen, zo als ook geschiedde. In het jaar 1702 werd, daardoor, dezelve gelukkig behouden.

Wat de gedaante of gesteldheid dezer *Meer* aangaat, dezelve ligt besloten in een Ringdijk, die drie-en-zestig honderd roeden in den omtrek beslaat, en alomme, behalven langs den *Amstel*, en aan het *Nieuwe Diep*, eene Braak, tusschen de *Meer* en den *Zeedijk*, ter plaatse daar weleer de Buurt *Ypesloot* gelegen heeft, omringd is van een breeden Ringsloot. De Visscherij, in dien sloot, wordt door de Stad *Amsteldam*, als den eigendom daar-van bezittende, telkens, voor zeker getal van jaaren, in erfpagt, aan Dijkgraave en Hoogheemraaden, uitgegeeven, die dezelve, bij kleine gedeelten, wederom aan bijzondere persoonen ver-huuren. De Visscherij, binnen den Polder, wordt, door Dijk-graave en Heemraaden, aan de Ingelanden, mids ten minsten vijf morgens Lands bezittende, onder zeker jaarlijksche Recog-nitie, toegestaan, en het geld, daarvan komende, alle jaaren, besteed tot het planten van visch in den Polder; om welke visch-planting bij te woonen, de Ingelanden, op zekeren gestelden dag, genodigd worden.

De grootte van de *Meer* is zeven honderd en vijftig Morgens; waarvan, echter, maar zes honderd twee-en-zestig Morgens, drie honderd en drievierde roeden, in de gemeene lasten dra-gen. In het jaar 1730 telde men 'er twee honderd zeven-en-twintig huizen, waaronder, zo als bekend is, eenige zeer aan-zienlijke Buitenplaatsen en Lusthoven zijn. De grond der *Meer*, die veenachtig is, en, gelijk men wil, hier en daar, wellen van helder en zoet water heeft, is, buiten de Huizen en Lust-

 ho-

hoven, aangevuld met Wei- en Warmoeslanden; de Warmoesiers brengen hunne groenten, op de *Prinsegraft*, aan de *Oude Kerk*, en ook wel op de *Joode Groenmarkt*, te koop. De *Meer* word doorsneden van twee groote wegen: den *Middelweg*, die van den *Outewaalerbrug* tot aan de *Hartsvelderbrug* loopt, en, in het jaar 1753, geheel bestraat is, en de *Kruisweg*, zijnde de langste, beginnende aan 't *Zandpad*, over *de Groote Duivendrechtsche Polder*, en eindigende aan het *Nieuwe Diep*. De *Outewaalerbrug* is, in het jaar 1762, zeer fraai van steen herbouwd, en op denzelven een sierlijk ijzeren Tolhek geplaatst, tusschen twee hardsteenen zuilen, waarop, aan de eene zijde, de Wapens van *Amsteldam* en van de *Watergraafs-Meer*, in wit marmer, zijn uitgehouwen. Het laatste bestaat uit een wit schild, waarop staan de letters *W. G. M.*, welk Schild, door een Zwaan, met uitgebreide vleugelen, in de biezen staande, van agteren word vastgehouden. Aan de andere zijde staat het Wapen van den toenmaligen Bailjuw en Dijkgraaf, den Ed. Groot Achtb. Heere WILLEM VAN HEEMSKERK, Burgemeester der Stad *Amsteldam*. De Herbergen, aan dezen Brug, en de vier bevoorechte Herbergen in de *Meer*, schoon buiten de Vrijheid der Stad leggende, betaalen, nogthans, excijns aan de Stad. Even over dezen Brug, op den zuidwestelijken hoek van den Middelweg, staat het *Rechthuis van de Meer*, tegen 't welk het Schavot word opgerigt, en de lijfstraffe ten uitvoer gebragt. Dit Rechthuis was eerst een klein en gering gebouw, in tegenoverstelling van het tegenwoordige, 't welk, in het 1777, geheel, trots en sierlijk, met een Toren en Uurwijzer daarop, herbouwd is. Behalven dezen *Middelweg* en *Kruisweg*, loopen 'er nog verscheidene Laanen in *de Meer*, van welke eenige geen doortocht hebben. De voornaamste van die zijn *Pauwenlaan*, *de Groene* of *Burghorststlaan*, *de Klooster* of *Schelplaan*, en *de Schaagerlaan*. De laatste en de fraaiste, heeft eenen Rijweg naar den *Middel-* of *Kruisweg*, beginnende mede aan den *Ringdijk*, niet verre van de Herberg *de Schulp*, of den *Schulpbrug*, die, over den *Ringsloot*, aan den *Amstel* legt, en loopt, met verscheidene kromten, tot aan het einde van *de Maliebaan*, die, omtrent vijftig roeden aan dezen

zij-

zijde van den *Kruisweg*, aangelegd is, en aan den *Middelweg* begint. Deze *Maliebaan* heeft de lengte van drie honderd en zeventig roeden, en, aan het einde, een zogenaamd *Maliehuis*; een Herberg, welke thans minder bezogt word, dan in vroegere jaaren, toen het Maliespel 'er nog geoefend werd. De Baan is geheel vervallen, wordende, nu en dan, gebruikt tot het rijden of harddraaven om een zilveren zweep, en ter wandeling. Dus is ook de Keur, nog laatst in het jaar 1759 gemaakt, buiten gebruik geraakt.

Doordien de Landen in *de Meer* veertien voeten laager liggen, dan het buitenwater, is men verplicht, het overtollige Polderwater, ter hoogte van vijftien voeten, optemaalen. Tot in het jaar 1743, bediende men zig daartoe van vier Watermolens met Schepraderen, doch thans van twee, voorzien van zekere waterschijven, uitgevonden door eenen ANTHONIE DE JONG, en naderhand merklijk verbeterd, door wijlen den Heer JAN JACOB HARTSINCK, in leeven Heemraad en Schepen der *Meer*; welke twee Molens meer nut doen, dan de voorige vier. Ook hebben deze het voordeel, dat ze, zelfs bij harde vorst, konnen doormaalen. Daarenboven heeft men ondervonden, dat de grond 'er veel door verbeterd is.

Wat de Regeering der *Meer* betreft, deze bestaat uit eenen Dijkgraaf, die tevens Baljuw is, en vijf Heemraaden, die ook Schepenen zijn; voorts één Secretaris, één Penningmeester en één Gerechtsbode.

De Keuren van de *Watergraafs-Meer* zijn, van tijd tot tijd, zeer vermenigvuldigd, en meest alle vernieuwd en in order gebragt in het jaar 1757, onder het opzicht van den toenmaligen Baljuw, den Heer en Mr. PIETER RENDORP, Heer van *Marquette*, Burgemeester van *Amsteldam*; dezelve zijn, te zamen, in één groot octavo boekdeel, bijeengebragt, en bestaan 104 bladzijden.

DIENSTMANNEN, *Dienstluiden*, in het latijn *Ministeriales*; eene benaaming, die, in oude brieven en verhaalen, veelmaals voorkomt. Somwijlen werden de Dienstmannen gelijk gesteld met de Slaaven, of met de geringste Dienaars; zodat zij de

vrijheid eerst van hunne Heeren moesten verkrijgen, voor dat zij onder de Vrijen konden geteld worden. Hun lot was, om verkogt, verruild, ja, om bij testament vermaakt te worden. De Slavernij, na de afschudding van het juk der *Romeinen* en *Franken*, in deze vrije Landen, vernietigd zijnde, bleef, echter, de naam van *Dienstmannen* nog in wezen, en werd toen gegeeven aan Ridders en Edellieden. Dus vindt men, in een brief, bij HEDA, waaronder de naamen van GIJSBERT VAN AMSTEL, GILLIS VAN AMSTEL, ALBERT VAN WULVEN, HENRIT VAN WULVEN, HERMAN VAN WOERDEN, en meer anderen, als getuigen, onder den naam van *Ministeriales*, of *Dienstmannen*, gemeld, hoewel deze persoonen, in dien tijd, zeker van den voornaamsten Adel waren. In een anderen brief, bij MATTHEUS, *de Nobilitate*, te vinden, worden de bovengemelden, nevens meer andere, onder dien naam vermeld. Ook zegt WINHOF, over *het Oude Landrecht van Overijssel: Under den name der Dienstluisen werden in desen valken begrepen, den gantzen Adel and Ridderschaf.* JOHAN VAN VERNEBURG, Bisschop van *Utrecht*, zegt, in zekere Ordonnantie: *alle Dienstluden unzes Stichts van Utrecht, die sind nicht schuldig tho rechte tho staen vor dagelicke gerichte, daer geen blijkende schijn en is, mērder sal men voer uns verclagen, und vervolgen so regt is.* Naderhand werd dit woord, in de gemeenste betekenis, genomen voor een Edelman, die nog geen Ridder was; zo als men ook 't woord *Famulus* gebruikte.

Hierbij staat aantemerken, dat de naam van *Dienstmannen*, naderhand, ook *Leenmannen* betekende, en dat dezelve, meer dan eens, grooten twist verwekt heeft.

Zie HEDA, WINHOF; MATHEUS, *Historie van het Utrechtse Bisdom*, II. Deel, bl. 239.

DIEPENBEEK, (ABRAHAM) een vermaard Schilder, geboortig van *'s Hertogenbosch*; een der voornaamste Leerlingen van den grooten RUBENS. De meeste stukken, in het beroemde werk, *de Tempel der Zanggodinnen*, zijn vervaardigd naar zijne Tafreelen. Dit is genoeg, om over zijn kunstvermogen te kunnen oordeelen.

Zie PHILIPS, *Leven der Schilders.*

DIE-

DIEPENBROEK, eene Havezate, onder het Schoutampt van *Lochem*, gelegen in het Graaffchap *Zutphen*.

DIEPENDORST, (*'t Oude Land van*) ook wel *Diepenhorst* genaamd, gelegen in het *Land van Voorn*, paalt, ten oosten, aan het rechtsgebied van *Goederede*. Dezelve is de grootfte van de vier Polders, beflaande 1862 gemeten en 99 roeden Lands. In 1732 telde men aldaar 94 huizen. Ook behoort onder dezen Polder het Dorp *Ouddorp*. Men vindt in dezelve verfcheidene fraaie Lusthoven, als *Groeneftein*, of het *Huis te Ouddorp*, de *Hofdijk* en *Rustburg*.

DIEPENHEIM, of *Diepenhem*, kortheidshalven ook wel *Diepen* genaamd, is een Vlek, in de Provintie van *Overijsfel*, behoorende onder het Drostampt *Haafbergen*, waarvan het, ten westen, drie uuren gaans aflegt. Westwaards van de Kerk ligt eene Havezate, die aan het Huis *Diepenheim* behoort.

DIEPENVEEN, voorheen een beroemd Nonnenklooster, van de Orde van ST. AUGUSTIJN, in de Provintie van *Overijsfel*, een uur van *Deventer*. Het Dorp van dezen naam behoort onder de Heerlijkheid *Kolmfchate*, welke, door de Stad *Deventer*, in pandfchap bezeten wordt.
Zie *Oudheden van Deventer*, p. 500.

DIEPSMEER, een bedijkte Plas, behoorende, met de Kerk van *Dreghmeer*, onder *Oud-Kerfpel*, in *Geestmer-Ambacht*.

DIEPSTEGEN, gelegen in het Graaffchap *Zutphen*, tusfchen *Deutichem* en *Ter Burg*, draagt den naam van een Havezaate, doch is niet meer dan een groot Boerenhuis.

DIEREN, eene aangenaame Lustplaats, gelegen in de Buurtfchap van dien naam, in het Richterampt van *Veluwezoom*. Voortijds was deze Koninglijke Lustplaats eene Commanderie, ondergefchikt aan den Land-Commandeur van *Utrecht*. In het jaar 1647 werd dezelve, met een gedeelte van de daaromliggen-

de Landen, gekogt door Prins WILLEM DEN TWEEDEN, van de *Ridders van de Duitsche Orde*, voor eene somme van 147000 guldens, en, door denzelven, nagelaaten aan zijnen zoone Prinse WILLEM DEN DERDEN, die, in het jaar 1674, het gebouw merklijk vergroot, en tot een Jagthuis bekwaam gemaakt heeft. Thans behoort hetzelve aan den tegenwoordigen Heere Erf-Stadhouder.

DIERMEN, een Buurtschap, in 't Land-Drostampt van *Veluwe*, onder het Dorp *Nieuwkerk* behoorende.

DIESE, een Riviertje, in *Staats-Braband*, een uur gaans van 's *Hertogenbosch*.

DIESHOEK, een Buurtschap, in de Provintie *Zeeland*, behoorende onder de Ambachtsheerlijkheid van *Koudekerke*.

DIESSEN, een Dorp, in *Staats-Braband*, onder het Kwartier van *Oosterwijk*, drie vierde uur gaans ten oosten het Dorp *Hilvarenbeek*, aan de rivier *de Nemer*. De Gereformeerde Kerk, die in het Dorp staat, is een fraai en luchtig gebouw, voorzien met een fraaijen spitsen toren.

DIEU, (*Mr.* DANIËL DE) geboortig van *Brussel*, alwaar hij, geduurende den tijd van twee-en-twintig jaaren, Predikant was, voor dat hij te *Vlissingen* beroepen werd. Allen, die van hem spreeken, geeven hem den lof, dat hij was een zeer geleerd en taalkundig man, in achting bij alle de Geleerden van zijnen tijd. Men vindt van hem aangetekend, dat hij *Brussel*, om de Vervolging, moest verlaaten, nadat die Stad, door PARMA, in het jaar 1585, veroverd was; dat hij, zijne boeken moetende agterlaaten, dezelve, op eene verborgene plaats, in een muur verstak, in hope, van ze, daarna, wederom te zullen bekomen; doch dat, niet hem, maar zijnen zoone, dit geluk naderhand te beurt viel, vermids het huis in handen van Hervormden geraakt was.

WAGENAAR, in zijne *Vaderlandsche Historie*, VIII. Deel, p. 274.

274, zegt van dezen DANIËL DE DIEU, dat hij, omtrent het jaar 1588, briefwisseling met SONOIJ hield, gelijk ook deed JAN MICHIELSEN, Predikant te *Grootenbroek*; welke laatste, aan SONOIJ, schreef, dat de Admiraal HOWARD, met agt groote schepen en zes pinassen, tot zijn ontzet geschikt was. Verder gaat hij voort, en zegt: *deze kerklijke luiden arbeidden in Engeland, zonder dat mij gebleeken is, uit wiens last, om Prins* Maurits *tot Algemeenen Stadhouder te doen verklaaren.* Klaar blijkt uit deze woorden, zegt VROLIKHERT, in zijnen *Vlissingschen Kerkhemel*, dat hier de geest van BRANDT doorstraalt, bij wien men dit gantsche geval van DE DIEU's *Reize naar Engeland*, en zijn gedrag aldaar, omstandig leezen kan, in zijne *Kerkl. Historie* op het jaar 1588, I. Boek, bl. 748—753. *Zonder dat mij gebleken is, uit wiens last*, had WAGENAAR gezegd. LA RUE, in zijn *Getterd Zeeland*, op het leven van LUDOVICUS DE DIEU, zegt, *dat* Daniël, *in dienst van den Staat, eens tot een gewigtige zaak, is afgezonden aan Koningin* Elisabeth.

Onder alle de diensten, die DANIËL DE DIEU der *Zeeuwsche* Kerke gedaan heeft, was geen van de minste, welken hij verrichtte, als Prezes, op de Sijnode te *Middelburg*, in het jaar 1591.

LA RUE zegt, dat hij was van adelijke afkomste; dat zijn vader was geweest een huisgenoot van Keizer KAREL DEN VIJFDEN; en dat hij, door dien Vorst, ter erkentenisse van trouwe diensten, tot den Adelstand verheeven was; en verder, dat hij tweemaal is getrouwd geweest, eerst met LIJSKEN MOCHAARDS, en daarna met SARA COLONIUS; voorts, dat hij overleed in het jaar 1607, en dat hij, in zijnen post als Predikant te *Vlissingen*, gevolgd werd door zijnen zoon uit zijn eerste huwelijk.

DIEU, (DAVID DE) de negende Predikant te *Vlissingen*, was, zo wel als zijn vader, te *Brussel* geboren. DAVID was te *Vlissingen* beroepen, den 10den November 1607, en stierf het jaar daaraan volgende, zo als men vermoed, voor dat hij nog in den dienst bevestigd was.

DIEU, (LUDOVICUS DE) mede een zoon van Mr. DANIËL DE

DIEU, geboren te *Vlissingen*, den 7den April des jaars 1590, uit zijns Vaders tweede huwelijk met SARA COLONIUS. Zijn levensbeschrijver LA RUE zegt, dat hij zonderling bedreeven was in de Oosterſche taalen, en zo arbeidzaam, dat men oordeelde, dat zijn ijver zijne krachten te boven ging. Hij was eerst Predikant in de *Waalſche* Gemeente te *Middelburg*, daar hij beroepen werd in het jaar 1613. Vandaar werd hij, den 1cden Junij 1617, te *Vlissingen* beroepen, alwaar hij in het *Fransch*, *Nederduitsch*, en ook wel in het *Engelsch* predikte. Men wil zelfs, dat hij, in die drie taalen, aldaar, op éénen dag gepredikt heeft. Van *Vlissingen* werd hij beroepen te *Leiden*, als Predikant in de Nederduitſche Gemeente, in het jaar 1619, en, naderhand, aldaar aangeſteld tot Regent van het *Waalſche Collegie*. Hij overleed 'er, den 13den December 1642, oud zijnde drie-en-vijftig jaaren. Nog te *Middelburg* ſtaande, had hij zig in den echt begeeven met KATELIJNE BOGAARD; uit welk huwelijk verwekt zijn, volgends FOPPENS, in zijne *Biblioth. Belgica*, elf kinderen, van welke ook ſommigen in geleerdheid hebben uitgemunt. LA RUE zegt, dat, van elf kinderen, hem overgebleeven zijn twee zoons en twee dochters. HOOGSTRAATEN, in zijn *Woordenboek*, van DE DIEU ſpreekende, zegt, dat één der zoonen eerst te *Leiden*, en naderhand te *Amſteldam* de Geneeskunde geoefend heeft, en dat de tweede zoon Predikant te *Woubrugge* geweest is. Door deze twee zoonen is het geſlacht van DE DIEU, te *Amſteldam* en elders, voortgeplant. De werken van LUDOVICUS vindt men gemeld bij FOPPENS, LA RUE en anderen. Onder 's mans afbeeldzel vindt men een Latijnsch bijſchrift van BOXHORN.

Zie *de gemelde Schrijvers*.

DIEU, (Mr. DANIËL DE) afkomſtig uit bovengemelde Geſlacht, heeft niet alleen te *Amſteldam*, ten welzijn van zijne Geboorteſtad, maar den geheelen Staat groote dienſten beweezen. In het jaar 1724 werd hij Schepen, 1731 Raad, 1744 Hoofdofficier, en 1753 Burgemeeſter te *Amſteldam*. In het jaar 1730, werd, bij de Staaten der Vereënigde Gewesten, beſlooten tot het zenden van eenen buitengewoonen Afgezant na het Rusſiſche

sche Hof; in het jaar te vooren, was de Heer DE DIEU daartoe reeds benoemd. Hij vertrok in de maand Maart des eerstgemelden jaars, en verbleef aldaar tot in den nazomer van het jaar 1732, wanneer hij, op zijn verzoek, terug geroepen werd. Zijne voornaamste handeling had aldaar bestaan, in het maaken van een verdrag van vriendschap en koophandel; het welk hij, echter, wat moeite hij ook aanwendde, niet tot volkomenheid had konnen brengen. In het jaar 1737 was de Heer DE DIEU een der Gevolmagtigden, over een verdrag van koophandel met de *Oostenrijksche Nederlanden*. Doch ook deze onderhandeling liep vruchteloos af. In het jaar 1744 werd hij, wederom, tot buitengewoon Afgezant aan het Russische Hof benoemd; doch daar verliep nog een geruime tijd, eer de onderhandelingen met het *Engelsche* Hof haar beslag kreegen. In het jaar 1745 kwam de Heer DE DIEU te *Petersburg* aan. Veel goeds deed zijne onderhandeling, tot ondersteuning van de Gezanten van de Koningin van *Hongarijen* en van die van *Engeland*. Ten tijde van de voorige Keizerin ANNA, had hij zijn hof weeten te maaken, bij de toenmalige Keizerinne ELISABETH, die, gedurende zijn eerste Gezantschap, van weinige of geene persoonen van aanzien werd aangesprooken. Hij dus aan ELISABETH niet onaangenaam zijnde, bevorderde de zaaken van MARIA THERESIA ten sterksten. Doch zijne onderhandeling, die te vooren was blijven steeken, had den voortgang niet, dien men gehoopt had; en hij kwam dus terug, in het jaar 1746. Op den 23sten van de maand Junij des jaars 1765 overleed de Heer en Mr. DANIËL DE DIEU, als Oud-Burgemeester, en oudste Raad zijner geboortestad, Gecommitteerde Raad ter Admiraliteit, Baljuw van den *Lande van Blois*, en Hoofdofficier der Stede *Beverwijk*. 's Mans afbeeldzel vindt men in het XIX. Deel der *Vaderlandsche Historie*.

DIEVEREN, het derde Dingspil in het Landschap *Drenthe*, bestaande niet anders dan uit Veenen; zijnde, echter, het grootste van alle zes. Het Dorp van dien naam is zeer aanzienlijk.

DIEVERSWOLD, één der tien Dorpen van de Grietenij *Opsterland*, ook wel *Duurswold* genaamd.

DIEX-

DIEXBERGEN, een Gehucht, onder *Ootmarsum*. Aldaar stond, weleer, eene vermaarde Kapel, waarin zekere SARTORIUS, in het jaar 1571, het ampt van Vicaris bekleedde.

DIEZE, een Buurtschap, onder het Schoutampt der Stad *Zwolle*.

DIK, (JAN) was, in het jaar 1690, Schout bij Nacht, onder het Kollegie van het Noorderkwartier; in welk jaar hij sneuvelde, in den Zeeslag tusschen de *Franschen* en de Vereenigde *Engelsche* en *Staatsche* Vlooten, op de hoogte van *Bevezier*.

Zie BRANDT en CENTEN, *Historie van Enkhuisen*. *Nederl. Mercurius van dat Jaar*.

DINKHOF, ook wel *Dingshof*, een adelijk Slot, te *Olst*, in *Sallant*, onder de Provintie van *Overijssel*.

DINKINGEN, weleer eene vermaarde Abdij, in het Landschap *Drenthe*, zeer nabij *Wijk*. Zedert de Hervorming zijn de goederen daarvan, door 's Lands Staaten, aangeslagen, en een Rentmeester over dezelve aangesteld.

DINTELOORD, een Dorp, in *Staats Braband*, onder de Heerlijkheid van *Prinsenland*, hebbende zijnen naam van de rivier de *Dintel*, die aldaar haare uitwatering heeft. Het Dorp bestaat, voornamelijk, uit twee rijen huizen, digt bijeen getimmerd, en door een ruim marktveld van elkander gescheiden, welks zuideinde aan de Kerk staat. De Inwooners zijn, meestal, Gereformeerden, uitmaakende een tamelijke Gemeente. Hun Predikant is Lid van de Klassis van *Breda*.

DINTHER, 't welk, met *Heeswijk*, door één Predikant bediend word, is een vermaaklijk Dorp, in het Kwartier van *Maasland*, hebbende zijnen eigen Rechtbank, met zeven Schepenen. De Heerlijkheid *Dinther* werd, in het jaar 1388, aan JOHANNA, Hertoginne van *Braband*, opgedragen, door WILLEM VAN DER

AA,

AA, Ridder, Heer van *Heeswijk*, die dezelve wederom van haar te leen ontving. Na dien tijd is zij, meermaalen, van Heer veranderd.

Zie OUDENHOVEN, *Beschrijving van de Meijerij van den Bosch*.

DINTER, (EGMOND) of DINTERUS, geboren in het Dorp *Dinxperloo*, was Secretaris van ANTHONIJ DEN EERSTEN, JAN DEN TWEEDEN en FILIPS DEN EERSTEN, Hertogen van *Bourgondiën*. Daarna omhelsde hij den Geestelijken staat, werd Kanunnik te *Leuven*, en kwam eindelijk weder ten Hove, alwaar hij overleed, in het jaar 1488. Hij heeft, op bevel van FILIPS DEN TWEEDEN, geschreven, *Chronijk van Braband*, waarvan, in de Kloosters, nog verscheidene copijën zijn. Ook is hij de Schrijver van *Genealogia Ducum Burgondiæ*, *Brabantiæ*, *Flandriæ et Hollandiæ*, gedrukt te *Frankfort* 1529. Zijn afbeeldzel vindt men bij VALERIUS en FOPPENS.

DINXPERLOO, een Dorp, onder het Graafschap van *Zutphen*, en wel onder het Drostampt van *Breevoord*. Vóór de Hervorming had het een Parochiekerk, die haaren Pastoor van wegen het Graafschap verkreeg. Doch, na die groote verandering, werd de Kerk aldaar door één Predikant bediend, die onder de Klassis van *Zutphen* behoort. De Admiraliteit te *Amsteldam* houd aldaar een Commis ter Recherge.

DINXTERVEEN, een Dorp en Schoutampt, onder het Drostampt *Vollenhoven*, in de Provintie van *Overijssel*.

Zie VAN DER HOUVE, *Handvest Chronijk*.

DIOCARUS SEGON, wordt gesteld als een Opvolger van ASINGA ASCON, in de Heerschappij van *Friesland*, en werd geroemd, als een schrander man, in Staats- en Oorlogzaaken. Hij zou, zo als verhaald wordt, geregeerd hebben kort na CHRISTUS geboorte, en wel om dien tijd, dat GERMANICUS kwam om den dood van VARUS te wreeken. DIOCARUS zou, door zijn wijs bestier, oorzaak geweest zijn, dat *Friesland* toen in rust bleef.

TA-

TACITUS maakt maar ééns gewag, dat, gedurende zijne Regeering, de *Friezen* met de *Romeinen* gestreden hebben, uit oorzaak, dat de laatsten de schattingen, boven mate, wilden verhoogen. Verder zegt WINSEMIUS, dat zij te zamen in vrede leefden. DIBBALD, zoon van DIOCARUS, zou zelfs, in het jaar 44, de *Romeinen* tegen de *Britten* ondersteund hebben. DIOCARUS wordt gezegd, vijf-en-dertig jaaren geregeerd te hebben, en gevolgd te zijn van DIBBALD, waarvan boven melding gemaakt is.

